

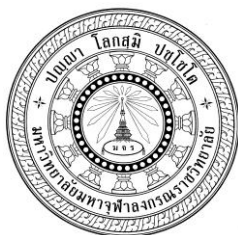
รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน
อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

A MODEL OF BUDDHISM PROPAGATION OF BUDDHIST MONKS
IN U-THAI DISTRICT AYUTTHAYA PROVINCE

พระพัฒนธนพงศ์ สุวฑฒโน (ภัทรพันธุ์)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๒

รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน
อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระพัฒนธนพงศ์ สุวฑฒโน (ภัทรพันธุ์)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๒

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Model of Buddhism Propagation of Buddhist Monks In
U-Thai District Ayutthaya Province

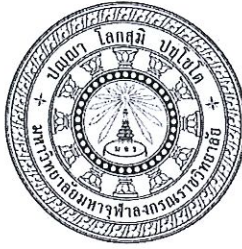
PhraPattanapong Suvaḍḍhano (Pattaraphan)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts (Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2019

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์เรื่อง
“การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.วิชชุกร นาคน)

กรรมการ

(ผศ.ดร.รัฐพล เย็นใจมา)

กรรมการ

(พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ผศ.ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ผศ.ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระพัฒนธนพงศ์ สุวฑฒโน)

ชื่อสารนิพนธ์ : รูปแบบเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภอกุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย : พระพัฒนธรรมาภรณ์ สุวฑฒโน (ภัทรพันธุ์)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

: พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ. ดร.,ปธ.๖,

พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ),

พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)

: พระปลัดระพี พุทธิสารโ, ผศ. ดร., พธ.บ. (การสอนสังคม),

ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๖ มีนาคม ๒๕๖๓

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การศึกษางานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามซึ่งมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๘๗ ซึ่งสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างคือ พระสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๕๒ คน ซึ่งใช้การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance: ANOVA) F-test และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Lest Significant Difference: LSD) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๖ รูป ๒ ท่าน ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือและวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙๐$, S.D. = ๐.๔๘๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านผู้ส่งสาร ($\bar{X} = ๔.๐๘$, S.D. = ๐.๕๐๓)

ด้านสาร (Message) ($\bar{X} = ๔.๑๘$, S.D. = ๐.๕๕๒) ด้านการสื่อสาร (Channel) ($\bar{X} = ๔.๑๑$, S.D. = ๐.๖๘๘) ด้านผู้รับสาร (Receiver) ($\bar{X} = ๓.๙๗$, S.D. = ๐.๖๓๐)

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าพระสงฆ์ที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาปริญญาธรรม วุฒิการศึกษาสามัญ ที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน

๓. ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ๑) ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนจากคณะสงฆ์ผู้ปกครองในด้านส่งบุคลากรผู้เชี่ยวชาญวิทยากร ผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดฝึกอบรมทางด้านวิชาการงบประมาณ ๒) ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความสำคัญกับพระสงฆ์เพื่อการเผยแผ่โดยพระสงฆ์ผู้บรรยายธรรมให้มีความรู้ความสามารถในหลักที่ถูกต้องแม่นยำตามหลักธรรมทั้งปวงขณะ วรรณยุกต์เป็นผู้ที่มีความประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบด้วยจริยวัตรที่ดีงามเหมาะสมและสามารถถ่ายทอดความรู้ของตนเองให้กับผู้อื่นได้เข้าใจ รู้แจ้ง เห็นจริง เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และยังสามารถน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริงตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ๓) ควรมีการใช้สื่อต่างๆ ที่ทันสมัยในปัจจุบันที่มีแพร่หลายหลายอย่างมากในการการเผยแผ่ให้หลากหลายมากขึ้น เพื่อสามารถให้พุทธศาสนิกชนได้สะดวกในการเข้าถึงในการเผยแผ่ธรรมะและข่าวสารต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ๔) ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านงบประมาณในการเผยแผ่ที่เป็นรูปธรรม จากส่วนต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ดำเนินกิจกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

Research Paper Title : A Model of Buddhism Propagation of Buddhist Monks In U-Thai District Ayutthaya Province

Researcher : PhraPattanapong Suvaḍḍhano (Pattaraphan)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

: Phramaha Krisada Kittisobhano, Asst. Prof. Dr., Pali 6, B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)

: Phrapalad Rapin Bhudtisaro, Asst. Prof. Dr., B.A. (Social Teaching), M.A. (Asian History), Ph.D. (Buddhism)

Date of Graduation : March 6, 2020

Abstract

Objectives of this research paper were: 1.To study model of Buddhism Dissemination of Buddhist monks at U-thai District, Phranakorn Sri Ayuthaya Province, 2.To study monks' opinion on Buddhism Dissemination on the model of Buddhism dissemination of Buddhist monks at U-thai District, Phranakorn Sri Ayuthaya Province and 3. To study problems, obstacles and recommendations for the model Buddhism Dissemination of Buddhist monks at U-thai District, Phranakorn Sri Ayuthaya Province.

Methodology was the Mixed Methods: The quantitative research, using survey method, collected data with questionnaires with the confident value at 0.987 from 188 samples who were monks at U-thai District, Phranakorn Sri Ayuthaya Province. Data were analyzed using statistical frequency, percentage, average, standard deviation. One way ANOVA and testing significant differences between two means with Least Significant Differences, LSD. The qualitative research collected data from 8 key informants, purposefully selected, with structured in-depth-interview script, by face-to-face in-depth interviewing. Data were analyzed by descriptive interpretation.

Findings were as follows:

1. Monks had opinions on Buddhism Dissemination Buddhism dissemination at Uthai District, Phranakorn Sri Ayuthaya Province, by overall, at high level (\bar{X} =4.090, SD = 0.483) Each aspect was at high level from high to low as: Senders were at \bar{X} = 4.08,SD=0.503. Message was at \bar{X} = 4.18, SD=0.552, Channel was at \bar{X} = 4.11, SD = 0.688, Receivers were at \bar{X} =3.97, SD = 0.630, respectively.

2. The results of comparison of monks' opinions on Buddhism Dissemination of Buddhist monks at U-thai District, Phranakorn Sri Ayuthaya Province, classified by personal factors, were that monks with different ages, rain-retreats, educational levels of Dhamma and Pali and formal education did not have different opinions on Buddhism Dissemination of Buddhist monks at U-thai District, Phranakorn Sri Ayuthaya.

3. Problems and obstacles were: 1) lack of concrete budgets from various government agencies such as administrative organizations and administrative monks in order to carry out the disseminating functions continuously and regularly.

Recommendations:

There should be support from administrative levels to recruit expert, resource persons who have knowledge and experiences to conduct academic training and budget.

There should be important promotion to the monks who conduct the dissemination to enhance the knowledge and ability to remember and delivery Buddhism principles correctly and precisely.

There should be using of modern various media using such as computers and internet so that Buddhists can have access to Dhamma dissemination and information about Buddhist activities easily and promptly

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจากคณาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ขออนุโมทนาขอบคุณ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป/ผู้อำนวยการหลักสูตร บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ ที่ได้ทำการเปิดสอนหลักสูตรนี้ขึ้นมา และที่ขาดไม่ได้ขอกราบ ขอบพระคุณ พระมหากษัตริย์ กิติโสภโณ, ผศ.ดร. ประธานกรรมการควบคุมสารนิพนธ์ กราบขอบพระคุณ พระปลัดระพี นพวิสาโร, ผศ. ดร. กรรมการควบคุมสารนิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณพระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ประธาน การสอบป้องกันสารนิพนธ์ ขอเจริญพร ผศ.ดร. รัฐพล เย็นใจมา กรรมการสอบป้องกัน ผศ.ดร. วิชชุกร นาคธน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ให้คำแนะนำในการทำสารนิพนธ์ให้สมบูรณ์ลุล่วง ไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณพระครูปัญญาวชิรคุณ เจ้าคณะอำเภอภาชี พระครูเกษมพัฒนาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอกุทัย พระครูอุทัยกิจจารักษ์ เจ้าคณะตำบลธนู พระครูอุทัยธรรมสาโรจน์ เจ้าคณะตำบลคานหาม พระครูโสภิตสิทธิการ เจ้าคณะตำบลอุทัย พระมหาขจรศักดิ์ เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม พระครูพิศาลอุทัยสาร เจ้าคณะตำบลบ้านทึบ พระครูศิษย์บุญญากร เจ้าคณะตำบลสามัคคี ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในการทำสารนิพนธ์ ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ในภาควิชาที่ได้ให้ความเมตตาชี้แนะแนวทางในการศึกษา ตลอดถึงในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอขอบคุณเพื่อนนิสิตการจัดการเชิงพุทธ ทุกรูป ที่ให้ความเมตตาช่วยเหลือในด้านการเรียน พร้อมทั้งคำแนะนำเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ ตลอดถึงให้กำลังใจในการทำสารนิพนธ์ในครั้งนี้

ขอเจริญพรขอบคุณ คุณแม่ทองม้วน คุณพ่อสุกิจ คุณจารุพิศ ภัทรพันธุ์และครอบครัว ภัทรพันธุ์ ขอเจริญพรคุณภพพร จันทวานิชและครอบครัวจันทวานิช คุณยุพิน ชาวพานนท์และ ครอบครัวชาวพานนท์ ทุกๆ ท่าน ที่ได้ให้ความอุปถัมภ์ในการศึกษาครั้งนี้ ขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่านที่ให้ความเมตตาในการทำสารนิพนธ์ในครั้งนี้

อานิสงส์ไต่ที่จักพึงบังเกิดจากการทำวิจัยนี้ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณบิดา คุณมารดา คุณครูอาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือ ในการทำสารนิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณผู้ประสานงานข้อมูลการทำสารนิพนธ์และผู้ใกล้ชิด ที่ให้กำลังใจและ สนับสนุนในทุกๆ เรื่องจนทำให้ผู้จัดทำสารนิพนธ์ได้รับประโยชน์

พระพัฒนธนพงศ์ สุวฑฒโน (ภัทรพันธุ์)

๔ มีนาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฏ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๕
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๘
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๙
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเทศนา	๑๐
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่	๕๑
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่	๖๓
๒.๔ ทฤษฎีการเผยสื่อสาร	๖๖
๒.๕ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย	๙๑
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๓
๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย	๙๘

สารบัญ (ต่อ)

	เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	
	๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๙
	๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๙๙
	๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๒
	๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๕
	๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๖
บทที่ ๔	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
	๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๙
	๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๑๑
	๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย	๑๑๖
	๔.๔ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๒๓
	๔.๕ บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๒๘
	๔.๖ องค์กรความรู้	๑๓๕
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๙
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๔๕
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๕๑

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บรรณานุกรม	๑๕๔
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๖๑
ภาคผนวก ข. ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของ แบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ	๑๖๗
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการวิจัย เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม	๑๗๐
ภาคผนวก ง. ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Try out)	๑๗๒
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย	๑๗๖
ภาคผนวก ฉ. หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เชิงลึก	๑๗๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๗

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	ตารางสรุปทฤษฎีการสื่อสารที่เกี่ยวข้อง	๗๑
๒.๒	ตารางสรุปทฤษฎีการจูงใจ	๗๔
๒.๓	ตารางสรุปทฤษฎีการเรียนรู้	๗๖
๒.๔	ตารางสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙๗
๓.๑	แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย	๑๐๑
๔.๑	แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๙
๔.๒	แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๑๐
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวม	๑๑๑
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้ส่งสาร (Source)	๑๑๒
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสาร (Message)	๑๑๓
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสื่อสาร (Channel)	๑๑๔
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้รับสาร (Receiver)	๑๑๕
๔.๘	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นด้านอายุต่อรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ	๑๑๗

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๙	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นด้านพระราชดำริรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามพระราช	๑๑๘
๔.๑๐	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นด้านวุฒิการศึกษา นักรธรรมต่อรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษา นักรธรรม	๑๑๙
๔.๑๑	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นด้านวุฒิการศึกษา เปรียญธรรมต่อรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษา เปรียญธรรม	๑๒๐
๔.๑๒	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นด้านวุฒิการศึกษาสามัญ ต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ	๑๒๒
๔.๑๓	สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน	๑๒๓
๔.๑๔	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ และแนวทางในการพัฒนาต่อ รูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้ส่งสาร	๑๒๔
๔.๑๕	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนา รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสาร	๑๒๕
๔.๑๖	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนา รูปแบบการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสื่อสาร	๑๒๖
๔.๑๗	ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนา รูปแบบการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้รับสาร	๑๒๗

สารบัญภาพ

ตารางภาพที่		หน้า
๒.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย	๙๘
๔.๑	องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๓๖
๔.๒	องค์ความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย	๑๓๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อกัมภีร์ในสารนิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ คัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังต่อไปนี้

คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

การอ้างอิงพระไตรปิฎกอ้างอิงฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๕/๑๖/๑๕. หมายถึง คัมภีร์วินัยปิฎก มหาวิภังคปาติ ภาษาบาลี เล่ม ๕ ข้อ ๑๖ หน้า ๑๕ วิ.มหา. (ไทย) ๕/๑๖/๒๑-๒๒. หมายถึง คัมภีร์วินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภาษาไทย เล่ม ๕ ข้อ ๑๖ หน้า ๒๑-๒๒ เป็นต้น

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	สตุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ทุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ทุกกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.ปุ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	บุคคลบัญญัติ (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจากอดีตในสมัยพุทธกาลเจริญเติบโตมาอย่างยั่งยืนจวบจนทุกวันนี้เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่นับถือพระพุทธศาสนาที่ช่วยกันจรรโลงไว้เพื่อให้พระพุทธศาสนายังคงอยู่ตลอดไปตราบนานเท่านานเพื่อความผาสุกของมวลมนุษยชาติและชาวโลกก็ว่าได้ ถึงแม้ว่าในยุคของปัจจุบันนี้ความเจริญทางด้านต่างๆ มีอิทธิพลมากมายต่อการดำรงชีวิตของคนในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมากโดยเฉพาะทางด้านทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่ไร้พรมแดนและนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เจริญเติบโตแบบก้าวกระโดดข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทั้งโลกมีบทบาทและส่งผลกระทบต่อและเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของมวลมนุษยชาติทั้งโลกก็ว่าได้ ซึ่งความเจริญเติบโตและความก้าวหน้าทันสมัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การสื่อสาร ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งเมื่อมีเหตุการณ์ต่างๆ ที่สำคัญๆ เกิดขึ้นไม่ว่าที่ใดในโลกหรือในทุกประเทศทั่วโลกนั้นเราก็สามารถสื่อสารและรับทราบข่าวสารต่างๆ เหล่านี้ได้ในเวลาเดียวกันหรือพร้อมๆ กันได้ก็ว่าได้^๑ ดังนั้น ความเจริญต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้จะมีผลและอิทธิพลมากต่อมวลมนุษยชาติที่ถูกครอบงำทำให้ตกอยู่ในอำนาจของวัตถุ^๒ซึ่งมีผลกระทบต่อจิตใจที่ทำให้มีความโน้มเอียงไปในทางที่มีความต้องการหาความสะดวกสบายมากขึ้น ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหรือมีความกระตือรือร้นที่แสวงหาและชวนชวนในสิ่งที่มาตอบสนองความต้องการในสิ่งที่ตนพึงพอใจไม่ว่าสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะหามาด้วยความลำบากยากแค้นก็ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นความสุขทางกายเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกสบายมากขึ้น มีความสนุกสนานและเพลิดเพลิน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้เกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลกและได้ขยายวงกว้างรวมถึงประเทศไทยเพราะฉะนั้นความเจริญในด้านวัตถุและเทคโนโลยีต่างๆ ทั้งหลายเหล่านี้เป็นเครื่องบ่งบอกถึงความที่ไม่มีเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่ไม่ใช่ขาดกันในตลาด คือพระพุทธศาสนา ที่ซึ่งส่วนคนส่วนใหญ่มองข้ามกันในหลักธรรม ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทำให้เกิดอกุศลกรรมเกิดขึ้น เช่น ความโลภ

^๑ พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), *พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์*, พระธรรมเมธีธรรมเทศนา เล่มที่ ๑๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *ไอ ที ภายใต้วรรณแห่งปัญญา (ศาสนากับยุคโลกาภิวัตน์)*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒.

ความหลง ความมัวเมา ความริษยา ความมีทิฐิมานะ ชิงดี ชิงเด่น ในลาภ ยศ สรรเสริญ ต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น เพราะขาดการขัดเกลาจิตใจ ฉะนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทหน้าที่โดยตรงให้ความรู้และอบรมทางด้านจิตใจ สอนหลักธรรม นำไปประพฤติ ปฏิบัติเพื่อพัฒนาในการใช้ชีวิตประจำวัน

การเผยแผ่และการถ่ายทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นถือเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติแล้วนั้น ยังต้องประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย เพื่อสามารถสร้างความศรัทธา ความเลื่อมใสและความเชื่อมั่นอันก่อ ให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไป หากมองย้อนกลับไปในอดีตแล้วนั้น การใช้ วิถีชีวิตของคนไทยได้ยึดถือตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีความเคารพในกฎและกติกาสังคม ที่มีความเป็นอยู่ ที่อย่างเรียบง่าย มีการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติมากกว่าเปลี่ยนธรรมชาติให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของตน พระพุทธศาสนาจึงเข้ามามีบทบาทและความสำคัญต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตเป็นความเชื่อจุดแสงเทียนส่องทางในดำเนินชีวิต เพราะมีหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างมีคุณค่าและมีความสุข ความเจริญต่อตนเองและครอบครัว^๓ ฉะนั้นกุลบุตรชาวพุทธจึงต้องหาที่จะโอกาสบรรพชาอุปสมบทกันเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเพื่อศึกษาพระธรรมวินัย เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาจึงได้เข้าไปมีบทบาทในทุกชนชั้นในสังคมไม่ว่าจะเป็น ประชาชนคนธรรมดา ข้าราชการ รวมไปถึงพระมหากษัตริย์ซึ่งได้นำเอาหลักการทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต การบริหารงาน และการเมืองการปกครอง แต่ในสภาพสังคมปัจจุบันที่สลับซับซ้อนนั้นมีองค์กรและสถานบันทางสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมากมายนั้นได้เข้ามามีบทบาทและทำหน้าที่แทนพระสงฆ์และวัดจนทำให้บทบาทของพระสงฆ์และวัดที่มีต่อสังคมในปัจจุบันลดน้อยลงไปไม่เหมือนในอดีตที่ให้ความสำคัญกับวัด เพราะวัดคือสถานที่ประกอบศาสนกิจต่างๆ และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ รวมทั้งเป็นสถานศึกษา โรงพยาบาล การอาชีพ การพิจารณาตัดสินคดีความต่างๆ การให้คำแนะนำสั่งสอนต่างๆ สร้างความเข้มแข็งทางด้านจิตใจและตลอดจนเป็นสถานที่พักผ่อนและปฏิบัติธรรม ตลอดจนให้ความอุปถัมภ์และอนุเคราะห์ในด้านต่างๆ ให้กับชุมชนและประชาชนทุกๆ ไป ซึ่งความสัมพันธ์ในด้านการสร้างสรรค์ระหว่างพระสงฆ์ในปัจจุบันกับชาวบ้านนั้นได้ลดบทบาทน้อยลงไปทุกวัน ตามสภาพความเจริญและการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการแบ่งความรับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ ออกไปจากวัดตามสภาพความเหมาะสมของสภาพเศรษฐกิจในสภาวะ

^๓ พระอภิกขุสรุศักดิ์ สุขุมมาโล (คงเมือง), “เทศนาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

ปัจจุบัน ประกอบกับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้รับเอาอารยธรรมตะวันตกมากขึ้น ทำให้บุคคลที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดลงตามไปด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์กับพุทธศาสนิกชนก็ห่างกันออกไปโดยปริยาย ส่งผลให้โอกาสของพุทธศาสนิกชนที่จะได้ศึกษารับรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาลดน้อยลง ซึ่งมีผลทำให้คุณธรรม จริยธรรมในสังคมเสื่อมลง ซึ่งหากสถานการณ์ยังคงดำเนินไปเรื่อยๆ แบบที่เป็นอยู่อย่างนี้คงไม่ดีแน่ สักวันหนึ่งพระพุทธศาสนาอาจจะล้มหายตายจากไปจากประเทศไทยอาจเป็นไปได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความคิดเห็นให้ทราบถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นและแก้ไขในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาเพิ่มศักยภาพในการเผยแผ่ให้ดีขึ้นต่อไปของคณะสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำหรับประเด็นที่สำคัญ คือ

๑. การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนายังไม่มีประสิทธิภาพพอ เนื่องจากพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะที่เพียงพอในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ขาดสื่อการสอนที่น่าสนใจ อีกทั้งยังขาดแคลนพระภิกษุ สามเณร ผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ

๒. ปัญหาและอุปสรรคด้านพระสงฆ์และสถาบันพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่ธรรมะเช่นการขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในการเทศน์เพียงพอในการเผยแผ่ อีกทั้งยังขาดการฝึกอบรมตามหลักวิชาการอย่างถูกต้องในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. ปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการหรือกลวิธีการเผยแผ่ธรรมะ เช่นไม่มีพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีความสามารถในการเทศน์เพียงพอในการเผยแผ่ อีกทั้งยังขาดการฝึกอบรมตามหลักวิชาการเท่าที่ควร เพราะขาดการผลิตและส่งเสริมพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางวิชาการในการเทศน์เพื่อนำหลักธรรมไปเผยแผ่อย่างต่อเนื่องในการนำเสนอหรือการให้ความรู้ต่อสาธารณชนทั่วไป นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึก การผลิต และการใช้สื่อดิจิทัลมาก่อน รวมทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่จึงใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะกระทำได้อย่างมีขีดจำกัด

๔. พระสงฆ์จำนวนไม่น้อยมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านวัตถุมากเกินไปไม่ทำให้การเรียไรทำบุญสร้างวัดถุกมากเกินความจำเป็น และมีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดไม่เกิดประโยชน์ได้เท่าที่ควรต่อการเผยแผ่พุทธธรรม ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญต่อการพัฒนาจิตใจ ทำให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาจิตใจน้อยลงมาก ถ้ามองกันตามสภาพความเป็นจริง ทางนิเทศการที่มีปัญหาหรือช่องว่างในการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือพุทธธรรมของพระสงฆ์นั้น นับว่ามีส่วนที่สำคัญที่อาจทำให้คนไทยหรือสังคมเห็นห่างจากพุทธธรรม เพราะมีข้อเท็จจริงที่แสดงว่าพระสงฆ์ที่เป็นองค์ปาฐกถา (ผู้ส่งสาร) ส่วนมากมักทำการเทศน์หรือถ่ายทอดพุทธธรรม (สาร) โดยขาดหลักการและวิธีการตลอดจนรูปแบบที่เหมาะสม ไม่ได้วิเคราะห์ผู้ฟัง (ผู้รับสาร) ที่เป็นเป้าหมายของการเทศน์ในแต่ละครั้ง อีกทั้งยังขาดความรู้และประสบการณ์ในด้านการพูดต่อหน้า

สาธารณชน หรือใช้ศัพท์ภาษาบาลีที่ยากเกินไป นิทานประกอบหรือการยกตัวอย่างที่ล้าสมัย น่าเบื่อ ไม่เห็นจริงและไม่อาจเปรียบเทียบกับยุคสังคมปัจจุบันได้ พระสงฆ์บางรูปยังนิยมเทศน์หรือบรรยายธรรมโดยใช้ทำนองนิทานแบบโบราณ จึงทำให้ไม่เกิดประสิทธิผลในการสื่อสารหลักธรรมไปสู่ประชาชน^๔

การที่นักเผยแผ่พระพุทธศาสนา นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปแสดงให้ผู้อื่นได้รู้ ได้เข้าใจและพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมาจนทุกวันนี้ นอกจากพุทธธรรมแล้ว สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ เทคนิค วิธีการของผู้ส่งสารด้วย การสอนที่จะได้ผลดีนอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้วจะต้องให้เกิดความรู้มองเห็นคุณค่าความสำคัญ จนมีความเลื่อมใสศรัทธา ที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วยผลสำเร็จอย่างหลังเป็นสิ่งที่สำคัญมากและมักจะทำได้ยากกว่าผลสำเร็จอย่างแรกเพราะต้องใช้เทคนิคและวิธีการสอนประกอบการเผยแผ่ไปด้วย รวมถึงการใช้ภาษาและวิธีการนำเสนอโดยการเชื่อมโยงเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบันเข้าสู่หัวข้อธรรมะที่นำเสนอ หรือการนำพุทธธรรมมาประยุกต์ให้เข้ายุคสมัยใหม่ โดยยังคงซึ่งสาระและคุณค่าของพุทธธรรมที่มีอยู่เดิมในพระไตรปิฎก วิธีการสอนและอุบายกลวิธีต่างๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการเผยแผ่ธรรมะ เพราะช่วยเป็น “สื่อ” เพราะเป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ และเสริมการเรียนรู้ไปอย่างรวดเร็วและดียิ่งขึ้น การที่จะชี้ให้เห็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมหรือเสนอความคิดเห็น แก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่างๆ เพื่อชักจูงโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้ประพฤติตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสุขสงบในสังคมผู้เผยแผ่จะต้องเป็นกัลยาณมิตร คือเป็นผู้ชี้แนะที่ถูกต้องให้ ถ้าชี้แนะผิดๆ ก็อาจพาไปนอกทางหรือผิดพลาดได้ อย่างไรก็ตามบทบาทของนักเผยแผ่ คือ ชี้แนะแนวทาง^๕

ในปัจจุบันนี้ ประเทศไทยได้มีองค์กรที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญเกิดขึ้นหลายองค์กรด้วยกัน องค์กรการเผยแผ่ วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร เป็นองค์หนึ่งที่เป็นกำลังสำคัญในการผลิตนักเทศน์ที่มีความรู้ความสามารถเพื่องานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเมืองไทย องค์กรการเผยแผ่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ได้รับการยกย่องว่าเป็นสำนักที่มีชื่อเสียงในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือเป็นวัดนักเทศน์ องค์กรเผยแผ่วัดประยูรวงศาวาสมีความมุ่งมั่นและตระหนักถึงความสำคัญของงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในการนี้องค์กรนี้ได้เปิดให้มีการฝึกอบรมหลักสูตรวิชาการเทศนาแก่พระสงฆ์ สามเณร โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเช่น เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกให้พระภิกษุสามเณรมีความกระตือรือร้นและเห็นความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดมีการเรียน

^๔ คณะกรรมการจัดการจัดทำแผนพัฒนาจิต สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยมิตินิใหม่, **มิตินิใหม่ของการพัฒนาจิต**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประเทืองวิทย, ๒๕๑๘), หน้า ๖๕-๖๖.

^๕ เสถียรพงษ์ วรรณปก, **พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

การสอนองค์ความรู้ความเข้าใจทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติศาสนกิจของคณะสงฆ์จนสามารถนำเอาหลักการและวิธีเทศน์ไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอย่างมากเพราะมีการส่งเสริมบุคลากรของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพมากขึ้น เป็นต้น ในส่วนของผู้วิจัยก็มีความสนใจในเรื่องของเทคนิคและวิธีการเทศนา รวมทั้งศิลปะวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแบบรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงและองค์กรเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงเป็นจุดกำเนิดให้เกิดการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อนำเอาองค์ความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาและประยุกต์ใช้ ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดกับคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ฉะนั้นการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยที่ต้องกล่าวถึง วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร เพราะเป็นวัดต้นแบบของ วัดนักเทศน์ และยังสามารถผลิตพระนักเทศน์ที่มีคุณภาพทั่วประเทศไทย จึงได้มีการศึกษาหาวิธีและรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมทั้งเทคนิคและรูปแบบของวิธีการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน ตลอดจนการวางแผนเพื่อเป็นรากฐานรองรับความเจริญเติบโตในอนาคต รวมถึงเคล็ดลับรูปแบบและวิธีในการนำเสนอเนื้อหาสาระหลักธรรมต่อพุทธศาสนิกชนทั่วไปตามสถานที่ต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้เกิดความน่าสนใจ โดยเฉพาะ พระสงฆ์ สามเณร ที่สนใจและเกี่ยวข้องกับรูปแบบการเผยแผ่พุทธศาสนาต้องมีความกระตือรือร้นศึกษาหาวิธีการ เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่หลักธรรมธรรมให้เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องให้เหมาะสมทันยุคทันสมัย และได้มีวิธีการหา เทคนิครูปแบบวิธีการโน้มน้าวใจแก่พุทธศาสนิกทั่วไปให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมได้ถูกต้องตามคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในเบื้องหน้าและประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันหรือไม่ เป็นอย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ทฤษฎีการสื่อสารของ David K. Berlo คือ ๑) ผู้ส่งสาร (Source) ๒) สาร (Message) ๓) การสื่อสาร (Channel) ๔) ผู้รับสาร (Receiver)

๑.๔.๒ ขอบเขตของตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรของผู้ตอบแบบสอบถามไว้ ๒ ประเภทดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม วุฒิการศึกษาสามัญ ของพระสงฆ์อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการใช้ทฤษฎีการสื่อสารของ David K. Berlo คือ ๑) ผู้ส่งสาร (Source) ๒) สาร (Message) ๓) การสื่อสาร (Channel) ๔) ผู้รับสาร (Receiver)^๖

^๖ นันทนา นันทวโรภาส, สื่อการเมือง, ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสภาพร บั๊คส์ จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๒.

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านการประชากร

ก. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการตอบแบบสอบถาม

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่พระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๕๒ รูป^๗

ข. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้กำหนดเรื่องผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญดังนี้คือ (Key Format) ซึ่งมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับงานวิจัย จำนวน ๘ รูป/คน

๑. พระครูเกษมพัฒนาภรณ์ เจ้าคณะอำเภออุทัย เจ้าอาวาสวัดโตนดเตี้ย อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒. พระครูอุทัยกิจจารักษ์ เจ้าคณะตำบลธนู เจ้าอาวาสวัดเขาติน ตำบลธนู อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๓. พระครูอุทัยธรรมสาโรจน์ เจ้าคณะตำบลคานหาม เจ้าอาวาสวัดคานหาม ตำบลคานหาม อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔. พระครูโสภิตสิทธิการ เจ้าคณะตำบลอุทัย เจ้าอาวาสวัดโคกช้าง ตำบลอุทัย อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๕. พระมหาขจรศักดิ์ เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม เจ้าอาวาสวัดหนองน้ำส้ม ตำบลหนองน้ำส้ม อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๖. พระครูพิศาลอุทัยสาร เจ้าคณะตำบลสามบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดเสนานิมิตร ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๗. นางบุญตา สุทธิวงศ์ รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคานหาม อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๘. นางสาวรัชยา ตรีสินธุ์ กำนันหมู่ ๕ ตำบลคานหาม อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในวิจัย คือ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านการศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ถึง มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓ รวมระยะเวลา ๖ เดือน

^๗ การประชุมคณะสงฆ์ประจำเดือนกรกฎาคม อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๕๖๒.

๑.๕ สมมุติฐานการวิจัย

สมมุติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

สมมุติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

สมมุติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

สมมุติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

สมมุติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การบรรยายธรรมหรือการแสดงธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาพุทธให้ผู้ฟังหรือพุทธศาสนิกชนเห็นชัดเข้าใจแจ่มแจ้ง เทศน์ได้จูงใจซาบซึ้ง ใฝ่ใจอาจหาญแก้อั้วกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นให้ร่าเริง^๘. ในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้จริง พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่นี้ต้องมีความรู้ความสามารถและผ่านการอบรมมาเป็นอย่างดี ที่จะนำเสนอต่อพุทธศาสนิกชนทั่วไป เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและหลักธรรม ต้องมีการพัฒนาวิธีการบรรยายธรรมและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแนวทางการเทศนาธรรมะให้ทันยุคทันสมัยมากขึ้น ดังนั้นการเทศนา อบรม สั่งสอนให้อยู่ในหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนาให้แก่พระภิกษุสงฆ์ เพื่อก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี ในเขตอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ที่ได้รับการอุปสมบทถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวายจำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๕๐.

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๔ นำผลการวิจัยไปใช้พัฒนารูปแบบแสดงธรรมเทศนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ รวมทั้งเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวความคิดและทิศทางในการศึกษา โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเทศนา
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแพร่
- ๒.๔ ทฤษฎีการสื่อสาร
- ๒.๕ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเทศนา

การเทศนา หรือ การแสดงธรรมเป็นวิธีการหนึ่งในการประชาสัมพันธ์และเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านำพระพุทธศาสนา

การเทศนาเป็นการบรรยายหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทำให้เกิดการฟังและถ่ายทอดความรู้ในทางพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากหลักธรรมคำสั่งสอน การเผยแผ่ธรรมะแก่บุคคลถือว่าเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายรูปแบบ ทั้งตัวผู้เทศนา ผู้บรรยายหลักธรรม ผู้รับธรรมะหรือผู้ฟัง รวมไปถึงวิธีการต่างๆ และรูปแบบในการนำเสนอ เวลาและโอกาสต่างๆ เป็นต้น^๙ ดังนั้นในการศึกษาพระธรรมเทศนาและการบรรยายธรรมะจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องการทราบหลักการขององค์ประกอบของพระธรรมเทศนา และบทบาทหน้าที่หลักของแต่ละองค์ประกอบ รวมถึงขั้นตอนวิธีการดำเนินการต่างๆ ในการเผยแผ่และบรรยายธรรมะทุกปัจจัยที่เกี่ยวข้อง สำหรับเป็นดำเนินการวิเคราะห์

^๙ องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, *วิชาการเทศนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๖), หน้า ๔๙.

การเทศนา เป็นวิธีการที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และหลักธรรมะของพระพุทธเจ้า เพื่อให้ผู้ฟังนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติและปฏิบัติจึงมีการศึกษาวิธีการเทศนาอย่างแพร่หลาย ในนิยามของความหมายของการเทศนา มีผู้ให้คำจำกัดความของการเทศนาไว้ดังนี้^{๑๐}

การเทศนา คือ การแสดงธรรมหรือบรรยายหลักธรรม ตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางศาสนา ถ่ายทอดสู่ผู้ฟังนำไปประยุกต์ใช้ในการประพฤติและปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

๒.๑.๑ รูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทยที่ควรนำมาประยุกต์ในปัจจุบัน

พระสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นบริษัทเดียวที่มีหน้าที่หลักและมีบทบาทที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนา เพราะต้องยอมต้องศึกษาให้เข้าใจถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ขยายกว้างขวางออกไป คือ การนำหลักธรรมไปสู่ประชาชน พุทธศาสนิกชนตลอดจนสาธารณชนทั่วไปเพื่อให้เขาเหล่านั้นเข้าใจและไปปฏิบัติเป็นสัมมาปฏิบัติอันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยทั่วไป ซึ่งพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ ต้องน้อมนำเอาหลักธรรมะของพระพุทธเจ้าที่นำเอาไปเผยแผ่เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามตามหลักธรรมะของพระพุทธเจ้าเรียกว่า พระนักเทศน์ พระนักเผยแผ่ พระธรรมจาริก ซึ่งตรงกับภาษาบาลีว่า “ธมมกถิก” โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้ รูปแบบและวิธีการเทศนาและบรรยายธรรมต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยและสถานการณ์ของโลกเพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกรวดเร็วและเป็นที่ยอมรับของประชาชนและการเจริญเติบโตแบบก้าวกระโดดของเทคโนโลยี ดังนั้นแล้วจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรเรียนรู้หลักการเทศน์ที่ถูกต้อง (the principle of sermon) ดังนี้

ความหมายของการเทศน์

คำว่า การเทศน์ หมายถึง การยกหัวข้อหลักธรรมหรือบรรยายธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าขึ้นแสดง เพื่อสั่งสอนประชาชนให้รู้และเข้าใจเพื่อนำไปประพฤติและปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ จะได้ทำความดีละเว้นความชั่วมีเป้าหมายของชีวิต มีมรรค ผล มีสวรรค์และนิพพาน

ความหมายของนักเทศน์ (The meaning of lecture)

นักเทศน์ หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในการแสดงหลักธรรมของพระพุทธเจ้าสามารถยกหลักธรรมต่างๆ ขึ้นอธิบายได้อย่างแจ่มแจ้ง และเข้าใจง่ายเป็นที่ประทับใจของผู้สดับรับฟัง ทำให้ผู้ฟังมีจิตใจเลื่อมใสหลักธรรมคำสอนและสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อพัฒนากาย วาจา และใจให้บริสุทธิ์สะอาดปราศจากกิเลสทั้งทั้งปวง

^{๑๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๓.

นักเทศน์ หมายถึง พระผู้นำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไปแสดงให้ผู้ฟังได้รู้และเข้าใจ โดยผู้ฟังเหล่านั้นสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติให้บรรลุธรรมตามสมควรปฏิบัติ

ประเภทของนักเทศน์

โดยปรกติจะแบ่งพระนักเทศน์ออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. นักเทศน์ปฏิภาณ ไม่อ่านคัมภีร์ หรือ นักเทศน์ปากเปล่า คือ นักเทศน์แบบไม่อ่านหนังสือ แต่ถือหนังสือเทศน์เป็นคัมภีร์ประคองไว้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ การเทศน์แบบนี้เป็นการแสดงถึงความสามารถของนักเทศน์ที่มีไหวพริบ ปฏิภาณ ความเฉลียวฉลาดในการแสดงธรรมะ นักเทศน์แบบนี้ต้องมีความรู้ความสามารถและได้รับการฝึกฝนตนเองมาเป็นอย่างดี

๒. นักเทศน์อ่านคัมภีร์ หมายถึง การเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้ที่แต่งไว้หรือตนเองแต่งไว้แล้วเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วไม่ว่าจะเป็นการเทศน์แบบใดก็ตาม ก็มีแนวการพรรณนาความเพียง ๒ ลักษณะ คือ

๑) บุคลาธิษฐานเทศนา พรรณนาโดยบุคคลเป็นที่ตั้ง เช่น ยกเรื่องนิทานหรือยกเหตุการณ์มาเล่าประกอบ

๒) ธรรมาธิษฐานเทศนา พรรณนาความโดยเน้นหลักธรรมเป็นที่ตั้ง อธิบายให้เห็นอาการของธรรมะส่วนใหญ่จะใช้ภาษาที่เป็นนามธรรม ไม่ยกนิทาน ไม่ยกเหตุการณ์ ไม่ยกบุคคลมาเป็นตัวอย่าง ถ้าเทศน์แบบบุคลาธิษฐาน มีนิทานสารกและยกเรื่องที่น่าสนใจมาประกอบ การเทศนาจะไม่เป็นยาขม แต่จะเป็นที่นิยมชมชอบ เพราะนิทานจะช่วยในการขยายธรรม จะเป็นเทศนาที่เข้าใจง่าย ฟังง่าย และง่ายต่อการจดจำไปปฏิบัติ จัดเป็นเทศนาที่ยอดนิยมที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำแสดงมากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการเทศน์

การเทศน์แต่ละครั้งผู้เทศน์ต้องเป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมายไว้ จะให้ธรรมอะไรแก่ผู้ฟัง แต่เป้าหมายสูงสุดของการเทศน์ขั้นสูงสุด คือ วิมุตติ หมายถึง ความหลุดพ้นจากกิเลสจนถึงมรรคผลนิพพาน แต่การเทศน์จนถึง วิมุตติ นั้นเป็นเรื่องยาก ทั้งผู้เทศน์ผู้ฟัง แต่ถึงอย่างไรแล้วผู้เทศน์ก็ต้องใช้ความสามารถในการเทศน์อย่างจริงจัง รู้จิตใจของผู้ฟังว่าเขาต้องการฟังอย่างไร ผู้เทศน์ก็ต้องนึกไว้ทุกครั้งทีเทศน์ว่า วิมุตติ คือ จุดหมายของการเทศน์ เพราะวิมุตติมิใช่มีอย่างเดียวแต่มีถึง ๕ อย่างคือ

๑. วิกขัมภนนิโรธ (ดับด้วยการข่ม) การดับกิเลสของผู้บำเพ็ญฌาน ดับหรือพ้นจากกิเลสด้วยของผู้บำเพ็ญฌาน ถึงปฐมฌาน ย่อมข่มนิรณเฐนไว้ได้ ตลอดเวลาที่อยู่ในญาณนั้น

๒. ตทังคนิโรธ (ตทังควิมุตติ) ดับด้วยองค์นั้นๆ คือ ดับด้วยกิเลสธรรมที่เป็นคู่ปรับหรือธรรมตรงข้ามกัน เช่น ดับสักยทิลฐิ ด้วยความรู้สึกที่กำหนดแยก รูป นาม ออกได้ เป็นการดับชั่วคราว กิเลสยังเกิดขึ้นได้อีก

๓. สมุจเฉทนิโรธ (สมุจเฉทวิมุตติ) คือ ดับด้วยตัดขาด คือ ดับสิ้นกิเลสเด็ดขาดด้วย โลกุตตรมรรค กิเลสย่อมไม่เกิดขึ้น

๔. ปฏิปัสสัทธินิโรธ (ปฏิบัติสัทธิวิมุตติ) คือ ดับด้วยสงบประจักษ์ หมายถึง อาศัย โลกุตตรมรรค ดับกิเลสเด็ดขาดไปแล้ว บรรลุโลกุตตรผล กิเลสเป็นอันสงบระงับไปหมดแล้วไม่ต้อง ขวนขวายเพื่อดับ ในขณะที่แห่งผลนั้น ชื่อว่า ปฏิปัสสัทธินิโรธ

๕. นิสสรณนิโรธ (นิสสรณวิมุตติ) ดับด้วยความปลอดโปร่ง คือ ดับกิเลสสิ้นเชิงดำรงอยู่ใน ภาวะที่กิเลสดับแล้วนั้นยังยืนตลอดไป ภาวะนั้นชื่อว่า นิสสรณนิโรธ คือ อมตะธาตุ ได้แก่ นิพพาน^{๑๑}

จุดมุ่งหมายของการเทศน์

ในการเทศน์ทุกครั้งนักเทศน์ทุกรูปจะต้องวางจุดมุ่งหมายของการเทศน์ไว้ ๒ ชั้น คือ

๑. จุดหมายขั้นสูงสุด ได้แก่ วิมุตติ คือ เทศน์ให้ผู้ฟังเข้าถึง วิมุตติ หลุดพ้นจากกิเลสจน บรรลุ มรรค ผล นิพพาน

๒. จุดมุ่งหมายขั้นต่ำลงมา คือ ให้ผู้ฟังได้อานิสงส์การฟังธรรม อย่างน้อย ๕ ประการ คือ

๒.๑ อสสุตฺ สุกฺมาติ คือ ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๒.๒ สุตฺ ปรีโยทเปติ คือ เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว

๒.๓ กงฺขํ วิหนติ คือ แก่กลัวกลัวในเรื่องที่ได้ฟังแล้ว

๒.๔ ทิฏฐิ อฺหํ กโรติ คือ ไม่เป็นโรคร้ายแรง

๒.๕ จิตฺตมสฺส ปสฺสิตติ คือ เป็นผู้มิมิตร^{๑๒}

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเทศน์

เรื่องที่นักเทศน์จะต้องรู้นั้นมีอยู่มากมาย แต่สำหรับเรื่องที่มีความจำเป็นที่ต้องรู้ก่อนใน เบื้องต้นมีอยู่ด้วยกันอย่างน้อย ๕ เรื่อง คือ

๑. เรื่องการเทศนา

๒. จรรยานักเทศน์

๓. การสังเกตบุคคล

๔. ประเมินผลเทศนา

๕. รู้คุณค่าสมาธิ

^{๑๑} พุ.ปฎิ.๓๑/๖๕/๓๙:๗๐๔/๖๐๘.

^{๑๒} อภ. ปญจก. (ไทย). ๒๒/๒๒๑/๑๖๓.

๒.๑.๒ หลักการเทศนาสำหรับนักเทศน์

นักเทศน์ชั้นแนวหน้า ท่านถือหลักว่า ก่อนจะเทศน์เตรียม ถ้าไม่เตรียมก็เสียเหลี่ยม นักเทศน์การเตรียมตัวของการเป็นนักเทศน์ที่ดีนั้นจะต้องเตรียมสิ่งที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้

๑. เตรียมตัว คือ เรียนรู้วิชาการต่างๆ ให้ถูกต้องตามขั้นตอนจรรยาหรือศาสนพิธีที่เกี่ยวข้องกับการเทศน์

๒. เตรียมใจ คือ ควบคุมใจให้มีสมาธิ มีใจปลอดโปร่ง สร้างความเชื่อมั่น ไม่หวั่นไหว กังวล พรรณนาว่าในใจเป็นตอนๆ

๓. เตรียมวิจัยผู้ฟัง คือ รู้ลักษณะคนฟัง และเลือกวิธีการเทศนาให้เหมาะสมกับคนฟัง เหมือนกับการป้อนข้าวจะป้อนคำเล็กหรือคำโต ต้องดูขนาดปากของผู้ที่จะทานเสียก่อน

๔. เตรียมหลักการเทศน์ คือ ถ้าต้องการให้เทศนาในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด ก็ต้องอธิบายตามพุทธวิธี ๔ ส. คือ

๑) สันทัสสนา คือ เทศน์ได้แจ่มแจ้ง

๒) สมบาทปนา คือ เทศน์ได้จูงใจ

๓) สมุตเตชนา คือ เทศน์ปลุกให้กล้า

๔) สัมปหังสนา คือ เทศน์ให้รำเริง^{๑๓}

หลักการเทศน์แบบ ๔ ส มีความหมายดังนี้^{๑๔}

๑. สันทัสสนา คือ เทศน์ได้ชัดแจ้ง สอนได้แจ่มแจ้ง ดุจเห็นด้วยตาของตนเอง เช่น การสอนของพระพุทธเจ้า ที่ทรงสอนได้แจ่มแจ้งชัดเจน เห็นภาพพจน์ปรากฏการเป็นรูปธรรมจนได้รับคำชื่นชม นิยมยกย่องว่า เทศนาของพระองค์แจ่มแจ้ง เหมือนจับภษาชนะที่คว้าให้หายเหมือนเปิดของที่ปิดอยู่เหมือนการจุดประทีปในที่มืด เหมือนการชี้ทางแก่ผู้หลงทาง การฟังธรรมเป็นมงคล เพราะช่วยให้เราเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต หากเรานำธรรมะไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ก็ช่วยแก้ปัญหาความทุกข์ใจให้หมดไปได้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงอานิสงส์ของการฟังธรรมไว้ดังนี้

๑. ได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยฟัง

๒. สิ่งที่เคยฟังมาแล้ว หากยังไม่เข้าใจก็จะเข้าใจยิ่งขึ้น

๓. บรรเทาความสงสัยได้

๔. ทำให้มีความเห็นที่ถูกต้อง

^{๑๓} องค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสุวรรณวิหาร, **วิชาการเทศนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๔๘.

^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวายจำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๕๑.

๕. ทำให้จิตใจผ่องใส

การฟังธรรมแล้วได้บุญนั้น ไม่ได้หมายถึงการที่เราไปนั่งอยู่ในที่ ที่มีพระกำลังแสดงธรรม แล้วจะได้บุญ การจะได้บุญนั้น ธรรมะที่เราฟังจะต้องเป็นธรรมะของพระพุทธเจ้า และเราจะต้องตั้งใจ ฟังและพยายามทำความเข้าใจ เราจึงจะได้บุญ เพราะการฟังธรรมจะช่วยให้จิตใจที่เป็นอกุศลเปลี่ยน มาเป็นจิตที่เป็นกุศลได้ เมื่อจิตเป็นกุศลเกิดขึ้น เราก็จะได้บุญ การฟังธรรมถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากๆ เพราะในสมัยพุทธกาลจำนวนมากบรรลุโสดาบัน อรหันต์ได้จากฟังธรรมเพียงอย่างเดียว การฟังธรรม จึงเป็นเครื่องมือที่ขัดเกลาจิตใจได้ดีมากอย่างหนึ่ง คนชั่วเลิกทำชั่วมาก็เพราะได้ฟังธรรม คนดีทำดีมากขึ้นก็เพราะได้ฟังธรรม หันมาถือศีล ๕ หยุดทำบาปและนุ่งสมาธิ ก็เพราะได้ฟัง (อ่าน) ธรรมะ ใครที่ไม่ ยอมฟังธรรมก็จะพลาดโอกาสอย่างหนึ่งที่จะพัฒนาจิตใจตัวเองให้ดีขึ้น นอกจากฟังธรรมโดยตรงแล้ว การอ่านหนังสือธรรมะหรือพระไตรปิฎกก็สามารถพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นในลักษณะใกล้เคียงกันได้^{๑๕}

ทั้งนี้ การฟังธรรมไม่ได้จำกัดความว่าจะต้องฟังจากพระเท่านั้น ฆราวาสที่มีความรู้ทาง ธรรมและได้ปฏิบัติธรรมอยู่ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน ก็สามารถแสดงธรรมหรือบอกเล่า หรือแนะนำธรรมให้เราฟังได้ด้วยเช่นกัน การแสดงธรรมอาจมีภาษาและถ้อยคำที่ใช้เฉพาะ ภาษาที่ใช้ เป็นตัวดึงดูดความสนใจได้ เช่น การใช้เสียงดังฟังชัด ชัดถ้อยชัดคำ การใช้ภาษาที่ถูกต้องอักขระ ฉะนั้นการใช้ถ้อยคำจึงมีหลักเกณฑ์ดังนี้

ความลดหล่นของถ้อยคำและการเรียบเรียงถ้อยคำที่ใช้โดยพิจารณาตามโอกาส หรือ กาลเทศะ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้สื่อสาร และตามเนื้อหาที่สื่อสารการศึกษาเรื่องระดับ ของภาษาเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้บุคคลแต่ละกลุ่มเข้าใจภาษาของกันและกัน ไม่เกิดปัญหาด้านการ สื่อสาร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมทั้งยังทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจถึงลักษณะเฉพาะและ วิวัฒนาการของภาษาไทย การศึกษาระดับอาจต่างกันอาจพิจารณาได้หลายวิธีตามหลักเกณฑ์ต่างๆ เช่น พิจารณาตามฐานะของบุคคล ตามเนื้อหาและตามกาลเทศะที่สื่อสารในที่นี้จะกล่าวถึงการ พิจารณาระดับภาษาตามกาลเทศะ โอกาส ในการใช้ภาษา เพื่อให้ผู้ใช้ภาษาสามารถเลือกใช้ภาษาใน สถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

๑. ภาษาแบบเป็นทางการ ภาษาที่ใช้อย่างเป็นทางการมีลักษณะเป็นพิธีการ ถูกต้องตาม แบบแผนของภาษาเขียน แบ่งออกเป็น

๑.๑. ภาษาระดับพิธีการ เป็นภาษาที่สมบูรณ์แบบ รูปประโยคถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ มีความประณีต งดงาม อาจใช้ประโยคที่ซับซ้อนและใช้คำระดับสูง ภาษาระดับนี้จะใช้ในโอกาส สำคัญๆ เช่นงานราชพิธี วรรณกรรมชั้นสูง เป็นต้น

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๙.

๑.๒. ภาษาระดับราชการมาตรฐานราชการ หรืออาจเรียก ภาษาราชการเป็นภาษาที่สมบูรณ์แบบ รูปประโยคถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ เน้นความชัดเจน ตรงประเด็นเป็นสำคัญ ใช้ในโอกาสสำคัญที่เป็นทางการเช่น หนังสือราชการวิทยานิพนธ์ รายงานวิชาการ การกล่าวปราศรัย การกล่าวเปิดงานสำคัญๆ เป็นต้น

๒. ภาษาแบบไม่เป็นทางการ ภาษาที่ไม่เคร่งครัดตามแบบแผน มักใช้ในการสื่อสารทั่วไปในชีวิตประจำวัน หรือโอกาสทั่วไป ที่ไม่เป็นทางการ

๒.๑. ภาษาระดับกึ่งทางการ เป็นภาษาที่ยังคงความสุภาพแต่ไม่เคร่งครัดกับแบบภาษาทางการ บางครั้งอาจใช้ภาษาระดับสนทนามาปนอยู่ด้วย มันใช้ในการติดต่อธุรกิจการงาน หรืออาจใช้สื่อสารกับบุคคลที่ไม่คุ้นเคย หรือ มีคุณวุฒิ และวัยวุฒิสูงกว่า หรือการบรรยาย การประชุมต่างๆ รวมทั้งใช้ในงานเขียนที่ไม่เป็นทางการเพื่อให้งานเขียนนั้นดูไม่เคร่งครัดจนเกินไปเช่น สารคดี บทความ วิจารณ์เกี่ยวกับบันเทิงคดีต่างๆ เป็นต้น

๒.๒. ภาษาระดับสนทนา เป็นภาษาที่ใช้สนทนา เป็นภาษาที่ใช้สนทนาโต้ตอบกับบุคคลที่รู้จักในสถานที่หรือเวลาที่ไม่เป็นส่วนตัว หรือสนทนากับบุคคลที่ไม่คุ้นเคย รวมทั้งเจรจาซื้อขายทั่วไป และการประชุมที่ไม่เป็นทางการ ภาษาที่ใช้มักมีรูปประโยคง่ายๆ ที่สามารถเข้าใจทันที แต่ยังคงความสุภาพ เช่น ภาษาที่ใช้ในการรายงานข่าวโทรทัศน์ การเจรจาในเชิงธุรกิจต่างๆ ไป เป็นต้น

๒.๓. ภาษาระดับกันเองหรือภาษาปาก เป็นภาษาที่ใช้สนทนากับบุคคลที่สนิทคุ้นเคยมักใช้สถานที่ส่วนตัว หรือในโอกาสที่ต้องการสนุกสนานครื้นเครง หรือการทะเลาะวิวาท ภาษาที่ใช้เป็นภาษาพูดที่ไม่เคร่งครัด อาจมีคำตัด คำแสดง คำต่ำ คำหยาบปะปน โดยทั่วไปไม่นิยมใช้ภาษาเขียน ยกเว้นงานเขียนประเภท เช่น เรื่องสั้น นวนิยาย ข่าวหนังสือพิมพ์ เขียนบทละคร การใช้ภาษาผิดระดับย่อมก่อให้เกิดอุปสรรคในการสื่อสาร ผู้รับสารอาจเห็นว่าผู้ส่งสารไม่รู้จักรากลเทศะขาดความจริงใจ เสแสร้ง การแบ่งภาษาออกเป็นระดับต่างๆ ไม่ได้แบ่งกันอย่างเด็ดขาด ภาษาระดับหนึ่งอาจหล่อมล้ากับภาษาอีกระดับหนึ่ง หรือใช้ปะปนกันได้ การพิจารณาระดับภาษาอาจต้องพิจารณาจากข้อความโดยรวมในการสื่อสารนั้น^{๑๖}

การศึกษาระดับภาษาอาจพิจารณาในด้านรูปแบบของการสื่อสารสามารถแบ่งภาษาเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ คือภาษาพูด และภาษาเขียน

๑. ภาษาพูด หมายถึง ภาษาที่มักใช้สื่อสารทางวาจาในชีวิตประจำวัน หรืออาจใช้งานเขียนที่ไม่เป็นทางการ เช่นบทความวิจารณ์ข่าว ข่าวบันเทิง ข่าวกีฬา หรือวรรณกรรมประเภทต่างๆ

^{๑๖} พระมหาสหัส ฐิตสาโร, **ธรรมนิเทศ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิลป์สยามบรรจภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖).

ภาษาพูดสามารถเลือกใช้ถ้อยคำหลายระดับขึ้นกับโอกาสที่พูดและฐานะของบุคคลที่สื่อสารด้วย แต่จะไม่เคร่งครัดมากนัก ภาษาพูดได้แก่ ระดับสนทนา ระดับกันเอง

๒. ภาษาเขียน หมายถึง ภาษาที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อบันทึกไว้เป็นหลักฐาน สามารถนำมาอ้างอิงในงานเอกสารที่เป็นทางการและเป็นมาตรฐาน(ภาษาทางราชการ)ยึดหลักการใช้ภาษาที่ถูกต้อง อ่านเข้าใจง่าย สำนวนถูกต้องชัดเจนและสมบูรณ์แบบ ภาษาที่จัดเป็นภาษาเขียนได้แก่ ภาษาระดับพิธีการต่างๆ ระดับมาตรฐานราชการ ภาษาระดับกึ่งทางการ เป็นภาษาเขียนที่ไม่เคร่งครัด หรือจัดเป็นภาษาค่อนข้างเป็นทางการหรือใช้โอกาสสำคัญ

หลักการใช้ภาษาที่ถูกต้อง

ภาษาใช้ในการสื่อสารที่เป็นทางการควรใช้ภาษาเขียนระดับทางการ โดยต้องหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาพูด และต้องคำนึงถึงความถูกต้องเรื่องความหมาย และแบบแผนการใช้ภาษาทั้งในด้าน การคำและประโยค เน้นความถูกต้อง กระชับ ชัดเจน ตรงประเด็น

๑. การใช้คำ การใช้คำต้องพิจารณาให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ความหมาย และระดับของคำนั้นๆ

๒. สมาทปนา คือ เทศน์ได้จูงใจ สอนให้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงาม และเชื่อมั่นในหลักธรรม ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุและผล ซึ่งผ่านการกลั่นกรองจากปัญญานี้ ทางพุทธศาสนาเรียกว่า สัทธาญาณสัมปยุต (ญาณ แปลว่า ความรู้ ที่เกิดปัญญา สัมปยุต แปลว่า ประกอบด้วย) การถือเอาสิ่งที่ตนรู้ ตนเห็น โดยปราศจากการใช้ปัญญาพิจารณาให้รู้ถึงเหตุและผลเป็นความเชื่อ ที่ขาดปัญญา พิจารณาถึงเหตุผล ความเชื่อเช่นนี้เรียกว่า สัทธาญาณวิปยุต หนึ่ง ถ้าความเชื่อตามเขาเรียกว่า อธิโมกข์ศรัทธา การเชื่อโดยปราศจากสติ ปัญญาที่ดี เชื่อตามคนอื่นว่าก็ดี ไม่จัดเป็น ศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้า ทรงสอนเรื่องศรัทธาไว้ในที่ใด ไว้ในธรรมบทไหนก็ตามที่ พระองค์จะทรงสอนเรื่องของปัญญาในที่นั้นๆ ด้วยเสมอ ทั้งนี้และทั้งนั้นเพื่อป้องกัน ความเชื่อแบบงมงาย ความเชื่อเป็นสิ่งสำคัญ เพราะมนุษย์ถ้าไม่เชื่อสิ่งใดก็จะไม่กระทำสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าเชื่อผิด ก็เป็นเหตุให้คิด ผิด ทำผิด และถ้าเชื่อในสิ่งถูกต้องแล้ว ก็เป็นเหตุให้คิดดี ทำดี ความเชื่อในสิ่งที่ผิด เป็นเหตุให้ได้รับความทุกข์ ความเสื่อม ความเดือดร้อน เป็นผลร้าย เป็นความพินาศ ตลอดจนทำให้เสียชีวิตเป็นต้นว่า

๑. เชื่อ เรื่องธรรมชาติ เช่น ภูเขา ต้นไม้ สัตว์ต่างๆ ที่ผิดปรกติ มีความแปลกประหลาดไปจากธรรมดาแล้วทำการสักการบูชาเพื่อหวังลาภ ยศ เป็นต้น^{๑๗}

^{๑๗} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

๒. เชื่อ ในผีसाงเทวดา หรือวิญญาณ ว่าผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วยังคงมีวิญญาณวนเวียนอยู่ แล้วจึงทำสักการบูชาเพื่อหวัง ลาภ ยศ มีการสร้างศาลต่างๆ เพื่อให้ผี साง วิญญาณ มาสิงสถิต อยู่เป็นต้น

ความเชื่อในสิ่งเหล่านี้ เป็นความเชื่อปราศจากปัญญา เป็นความเชื่อที่ยึดถือตามใจตนเอง หรือเป็นความเชื่อตามผู้อื่น หากได้เกิดประโยชน์ใดๆ ไม่ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แก่ชาวกาลามะ ที่แคว้นโกศล ถึงความเชื่อที่อาจจะทำให้เกิดพลาดได้ ๑๐ ประการ ดังนี้ ดูก่อนกาลามะทั้งหลายท่านทั้งหลาย ฟัง

๑. อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยิน
๒. อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่สืบๆ กันมา
๓. อย่าได้ยึดถือโดยตื่นข่าวที่ว่า “ได้ยินมาอย่างนี้”
๔. อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา
๕. อย่าได้ยึดถือโดยนึกเอาเอง
๖. อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน (อนุมาน)
๗. อย่าได้ยึดถือโดยตรึกตามอาการ
๘. อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่า ต้องกับทริฐิของตน
๙. อย่ายึดถือโดยเชื่อว่า ผู้พูดเป็นสมควรเชื่อถือได้ (เพราะอาจผิดทั้งคู่ก็ได้)
๑๐. อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนั้นคือครูของเรา (ครูอาจารย์ก็อาจคิดผิดได้)^{๑๘}

พระพุทธเจ้าตรัสสอนต่อไปว่า ก่อนที่จะเชื่อสิ่งใดให้ใช้พิจารณาว่า “ดูก่อนชาวกาลามะ ท่านทั้งหลาย เมื่อใดที่ท่านรู้ด้วยตัวเองว่า ธรรมทั้งหลายเหล่านี้เป็นอกุศล มีโทษ นักปราชญ์ดีเตียน เมื่อทำแล้วย่อมเกิดแต่ส่วนที่ไม่เป็นประโยชน์และทุกข์ ท่านควรละธรรมเหล่านั้นเสีย ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ไม่มีโทษ นักปราชญ์สรรเสริญเมื่อทำแล้วย่อมเกิดประโยชน์และความสุข ท่านควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นเพราะพระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้ปัญญาของตนเอง

๓. สมุตเตชชา คือ เทศน์ปลุกให้กล้า สอนให้มีความพยายามการปฏิบัติตามหลักธรรม และศาสนพิธี โดยการบริหารจิตและการเจริญปัญญาไปในการใช้ในชีวิตประจำวัน

การบริหารจิตและเจริญสมาธิอย่างสม่ำเสมอ นั้นย่อมก่อให้เกิดปัญญาซึ่งมีผลทำให้ สุขภาพจิตดีขึ้นมี “ชีวิตที่มีคุณภาพ” หมายถึง ความสมบูรณ์ของชีวิต เป็นผู้ที่ดีดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพทั้งในด้านจิตใจ การงาน รวมทั้งครอบครัว โดยไม่ต้องมีฐานะ ตำแหน่งทางสังคมที่สูงส่ง หรืออาจเป็นบุคคลธรรมดา ที่สามารถควบคุมจิตใจได้ดี มีความรู้จักพอ ไม่ละโมภ ขยันในการ ประกอบสัมมาชีพที่สุจริต สิ่งเหล่านี้ทำให้สภาพทางร่างกายและจิตใจมีความสุขกายสุขใจ ซึ่งทำให้

^{๑๘} โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย, ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เล่ม ๒๐ หน้า ๒๕๗.

คุณภาพชีวิตต้องอาศัยการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องจากการฝึกสมาธิ ดังนั้นพุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่ได้ฝึกจิตและทำสมาธิควรนำวิธีการบริหารจิตที่อยู่สมาธิที่ได้นั้นนำไปเจริญสติปัญญาของตนไปใช้ในการดำเนินใช้ชีวิตประจำวันได้ดังนี้

๑. ใช้ประกอบการเรียน โดยการมีสมาธิตั้งมั่นในสิ่งที่ต้องการรู้ เช่น จิตตั้งมั่นในการอ่านหนังสือ โดยตระหนักรู้อยู่กับตัวหนังสือที่อ่านอย่างมีสติ จะก่อให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่อยากรู้ อยากอ่านเช่นเดียวกับจิตตั้งมั่นกับฟังการบรรยายและการเรียนรู้เรื่องอื่นๆ เป็นต้น

๒. ใช้ในการประกอบกับทำงาน โดยตั้งจิตมั่นให้มีสมาธิแน่วแน้อยู่กับสิ่งที่กำลังทำ ไม่ทำให้จิตใจวอกไม่วอกแวกหรือฟุ้งซ่านซัดสายนอกกลุ่มนอกทาง จิตใจไม่เลื่อนลอยไปในทางอบาย ย่อมทำให้ทำงานได้เป็นผลดี

๓. การฝึกสมาธิทุกวันในช่วงเวลาเหมาะสม เช่น ก่อนนอน เพราะการทำสมาธินี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่างๆ ต่อพุทธศาสนิกชนละพุทธบริษัทดังที่กล่าวมาแล้วนี้

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ เป็นวิธีการแห่งปัญญา เป็นการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี โยนิโสมนสิการ เป็นการใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่างๆ อย่างตื้นเขิน ผิด เป็นขั้นสำคัญในการสร้างปัญญาที่อิสระ ทำให้พุทธศาสนิกชนนั้นช่วยตนเองได้ และนำไปสู่จุดหมายของพุทธธรรมแท้จริงได้^{๑๙}

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือการนำเอาโยนิโสมนสิการมาใช้ในทางปฏิบัติ วิธีโยนิโสมนสิการมีวิธีมีหลายวิธีแต่ในที่นี้จะขอแนะนำ ๒ วิธี กล่าวคือ วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม และวิธีคิดแบบคุณ-โทษ และทางออก ดังนี้

วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม

วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับการปฏิเสธคือการใช้สอย หรือการบริโภค เป็นวิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาตัณหา เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลสหรือตัณหาไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจแล้วชักจูงพฤติกรรมต่างๆ ที่ไม่ดี ฉะนั้นการคิดพิจารณาอย่างนี้มีใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยจากปัจจัย ๔ และวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ มีหลักโดยย่อว่า คนเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เพราะเรามีความต้องการและเห็นสิ่งนั้น จะสนองความต้องการของเราได้ สิ่งใดสามารถสนองความต้องการ สิ่งนั้นจะมีคุณค่าแก่เรา หรือที่เรียกสิ่งนั้นมีประโยชน์มีคุณค่าจำแนกได้ ๒ ประเภทตามความต้องการคือ

^{๑๙} พระโสภณธรรมวาที, **ความรู้พื้นฐานการเทศน์**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิลป์สยามบรรจุกัมภ์ และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๔๗.

๑. คุณค่าแท้ หมายถึง คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายในแง่ที่สามารถสนองความต้องการชีวิตโดยตรง หรือมนุษย์นำมาแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของตนเพื่อความดีงาม และการที่ต่อองความดำรงของชีวิตหรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งตนเองและผู้อื่น คุณค่านี้ต้องอาศัยความมีปัญญาเครื่องตีค่าจะหรือวัดราคา หรืออาจจะเรียกได้ว่าคุณค่าที่สนองปัญญา เช่น อาหารที่มีคุณค่าสูงอยู่ที่ประโยชน์ที่สามารถให้คุณค่าทางอาหารที่หล่อเลี้ยงร่างกายให้สุขภาพแข็งแรงและต่อต้านโรคร้ายต่างๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติและมีความสุข และยังคงสามารถปฏิบัติภารกิจ หน้าที่ได้อย่างสม่ำเสมอ

๒. คุณค่าเทียม หมายถึง คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์สรรสร้างขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการค้นหาและกิเลสเพื่อเสพสิ่งเหล่านั้นนั้นตามความปรารถนาตามความต้องการของตนเองที่ยึดติดกับสิ่งเหล่านั้นไว้และพอกพูนมากขึ้นเรื่อยๆ คุณค่าเหล่านี้อาศัยความต้องการค้นหาเหล่านี้เป็นเครื่องวัดราคาหรือตีราคาที่จะเรียกได้ว่าเป็นคุณค่าที่สนองค้นหาและความต้องการได้ เช่น อาหารที่มีราคาแพงอยู่ที่ความอร่อยแต่ไม่มีคุณค่าทางโภชนาการ รวมทั้งสถานที่บรรยากาศเป็นไปเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นเครื่องที่แสดงสถานะความมั่งคั่งร่ำรวยหรูหรา ฟุ่มเฟือย ตลอดจนมียานพาหนะที่หรูหราเป็นเครื่องบ่งชี้สถานะ ความโก้หรู ความสวยงามต้องการมีชื่อเสียงเกียรติยศ ล้วนแต่เป็นทรัพย์ภายนอก เป็นต้น

วิธีคิดแบบนี้ ในการพิจารณาในการเข้าไปมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติต่อสิ่งต่างทั้งหลายเหล่านั้นนั้นล้วนแล้วจะมีผลต่อการใช้ชีวิตประจำวันโดยเริ่มจากการบริโภค การจับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้าอุปโภค บริโภค หรือการให้ได้มาซึ่งการครอบครองสิ่งต่างๆ ที่ตอบสนองความต้องการโดยมุ่งเสพสิ่งที่มีประโยชน์และมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตและเอื้อประโยชน์สุขต่อตนเองและผู้อื่น คุณค่าแท้้นอกจากจะเป็นประโยชน์และเอื้อต่อความสุขและความสะดวกสบายให้กับชีวิตแล้วนั้น ยังเกื้อกูลแก่ความเจริญในธรรมของกุศลธรรมเช่น ความมีสติ เป็นต้น ทำให้รอดพ้นจากการเป็นทาสทางวัตถุ เพราะความที่มีสติ ปัญญาในการพิจารณาอย่างมีเหตุ มีผล ข้อดี ข้อเสีย ความเหมาะสม ตามเหตุแห่งปัจจัยที่เกิดขึ้น ซึ่งแตกต่างจากคุณค่าที่มีแต่ความอยากที่มีตัวค้นหาเป็นเพิ่มมากขึ้น ซึ่งไม่เอื้ออำนวยและเกื้อกูลต่อชีวิตเท่าที่ควร ซึ่งบางครั้งก็เป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิต ทำให้กุศลกรรม เช่น โลภะ โมหะ ความมัวเมา ความอิจฉาริษยา ความมีทิฐิมานะ ตลอดจนการดูถูกเหยียดหยาม ใส่ร้ายป้ายสี หรือเหยียบหัวผู้อื่นที่ด้อยกว่าอย่างไม่เหตุผลและไม่มีขอบเขต และเป็นไปเพื่อการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ตัวอย่าง การบริโภคอาหารที่คุณค่าทางโภชนาการและให้คุณประโยชน์ต่อชีวิตร่างกายนั้น และสามารถต่อต้านอนุมูลอิสระต่อ ๑ มื้อนั้นมากกว่าการเสพสุราที่บริโภคด้วยค้นหาและมีราคาแพงค่อนข้างสูงซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย อาจจะเป็นการบ่งชี้ถึงภูมิฐานะทางเศรษฐกิจทางการเงินที่ดี หรืออวดร่ำรวย

๔ สัมปหังสนา คือ เทศน์ให้รำเรง สอนสนุกด้วยลีลาที่สนุกมีอารมณ์ขบขันหรือสอดแทรกลีลาที่รำเรงอารมณ์แจ่มใสมีแฝงด้วยธรรมะไปในตัว ซึ่งทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลินมีอารมณ์ร่วมเห็นด้วยความเป็นเหตุเป็นผลและคล้อยตามที่จะเรียนรู้ในเรื่องราวของพระพุทธศาสนาที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงเทศน์เรื่องราวต่างๆไว้ เพื่อให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสืบทอดมาจนทุกวันนี้ ก็ด้วยการแสดงธรรมที่แสดงถึงความพระปรีชาสามารถขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันหาที่เปรียบมิได้ ตลอดจนหมู่พระอริยสาวกทั้งหลายที่ได้ยึดถือแนวทางที่ประพฤติและปฏิบัติพร้อมทั้งเสียสละเพื่อความเป็นแบบอย่างที่ดีขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งได้แยกย้ายกันไปแสดงธรรมตามหมู่บ้านและเพื่อให้ชุมชนต่างๆ เพื่อให้เหล่าประชาชนทั่วไปทั้งหลายได้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเปลี่ยนมานับถือและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระองค์ได้อย่างรวดเร็ว แม้หลังจากที่พระองค์ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปนานแล้ว และเหล่าพระอริยะทั้งหลายก็ยังคงได้ดำเนินการและยึดถือการแสดงธรรมเทศนาตามคำสอนตามแบบแห่งลีลาตามที่พระพุทธองค์ติดต่อกันอย่างต่อเนื่องยาวนานจวบจนปัจจุบันซึ่งมีผลทำให้พระพุทธศาสนาเจริญเติบโตและมีความรุ่งเรืองแผ่ขยายดินแดนจากชมพูทวีปไปสู่อาณาอารยประเทศทั่วทั้งทวีปเอเชียและจนปัจจุบันสู่ทั่วโลก

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการแสดงพระธรรมเทศนาในสมัยพุทธกาลขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น จะเห็นได้ว่าทรงใช้ภาษาเป็นสองระดับ คือ ระดับโลกียะ โดยการศัพท์สำนวนโวหารในภาษาพูดสำหรับสอนความจริงที่เป็นสมมุติสัจจะในระดับศีลธรรม จริยธรรม เพื่อทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการนำไปประพฤติและปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างราบรื่นมีความสุข เช่นบุคคล สัตว์ บิดามารดา สวรรค์ นรก บาป บุญ กับระดับโลกุตระ ที่มีลักษณะคำสอนเป็นปรมัตถ์สัจจะ ดังเช่น ในคัมภีร์ฝ่ายอภิธรรม กล่าวคือ เป็นการใช้ภาษาตามความงามหมายสูงสุดของสภาวะธรรมเพื่อให้จะทำให้ความยึดมั่นถือมั่นในการยึดถือสิ่งต่างๆ ที่เป็นรูปธรรมทั้งหลายเหล่านั้นสลายหมดสิ้นไป เช่น รูป นาม สัญญา สังขาร วิญญาณ ชีวิต และ อินทรีย์

ฉะนั้น ตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากจะแบ่งแยกเป็น สองระดับแล้ว พระองค์ทรงเลือกแสดงธรรมที่เหมาะสมกับสติปัญญาของผู้ฟังแต่ละราย ต่างเวลา ต่างสถานที่ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นว่า ความแตกต่างของมนุษย์ซึ่งเป็นเวไนยสัตว์นั้นแม้จะสอนได้ก็จริง แต่ภูมิหลังแห่งปัญญาที่ความแตกต่างกันและไม่เหมือนกันตามแต่ปัจเจกบุคคล โดยพระองค์ทรงมีการแสดงธรรมเทศนาอยู่ ๔ ลักษณะ ดังนี้คือ

๑. ชี้แจงจำแนกแยกแยะการอธิบายและแสดงเหตุผลจนผู้ฟังให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งจากความเขลาที่มีดมัว

๒. ชวนให้อยากรับทราบและนำไปปฏิบัติ เพื่อปลดปล่อยความประมาท

๓. ปลุกเร้าให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะมุ่งมั่นเพื่อความสำเร็จหลีกเลี่ยงจากขี้เกียจ

๔. ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงโดยชี้ให้เห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากผลสัมฤทธิ์ดีที่ท่านพระธรรมปิฎกใช้คำว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า

ในทางญาณวิทยา พระพุทธศาสนามีวิธีการแสวงหาความรู้เพื่อที่จะพัฒนาสติปัญญาเป็น ๓ ทางคือ จินตามยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากความคิด การใคร่ครวญพิจารณา สุตมย ปัญญาที่เกิดจากการได้ยินได้ฟัง ได้เรียนรู้จากกัลยาณมิตร และ ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฝึกอบรม

การแสวงหาปัญญาจากระบวนการเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนาอาจเปรียบได้กับการแสวงหาความรู้ตามแบบญาณวิทยาของปรัชญาตะวันตก กล่าวคือ แสวงหาความรู้ทั้งจากทางด้านประสบการณ์นิยม เหตุผลนิยม และอรรถศาสตร์ญาณหรือการรู้แจ้งด้วยตนเอง พระพุทธศาสนาไม่สอนให้แสวงหาความรู้โดยอาศัยความเชื่อความศรัทธา ยกเว้นแต่เป็นการใช้ศรัทธาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาปัญญา อีกทั้งพระพุทธศาสนาไม่นิยมใช้คำสั่งที่เป็น เทวโองการเป็นคำสอน แม้แต่หลักความเชื่อ พระพุทธองค์ทรงแนะนำไม่ให้เชื่อโดยทันที แต่เมื่อได้พิจารณาใคร่ครวญและนำไปปฏิบัติจนเห็นว่ามีเหตุมีผลแล้วจึงมีความเชื่อ จะเห็นได้ชัดจากการที่พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมข้อนี้ต่อชาวเมืองกาลามะ ที่มีผู้ทูลถามเกี่ยวกับหลักในการพิจารณาว่าสิ่งใดควรเชื่อและสิ่งใดไม่ควรเชื่อ ดังนี้

“ดูก่อน ชาวกาลามะ จงอย่าเชื่อโดยการฟังการถือสืบกันมา หรือจากการเล่าลืออย่าปลงใจเชื่อจากการอ้างในตำราหรือคัมภีร์ โดยตรรกะ โดยการอนุমান หรือด้วยการคิดตรึกตรองตามแนวเหตุและผล หรือที่เห็นว่าเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว หรือที่มองเห็นลักษณะน่าจะเป็นไปได้ หรือนับถือที่ท่านเป็นครูของเรา ต่อเมื่อได้รู้และเข้าใจด้วยสติปัญญาของตนเอง สิ่งที่น่ามาทดลองใช้แล้วทำให้เกิดความเสียหายและนำมาซึ่งความเศร้าหมอง ก็ควรละถือปฏิบัติในสิ่งนั้นเสีย”

หลักธรรมของพระพุทธองค์ทรงสอนให้พึ่งตนเองเป็นหัวใจสำคัญ ดังปัจฉิมโอวาทที่ทรงแสดง ไว้ในมหาปริณิพพานสูตร ดังนี้

“ดูก่อน อานนท์ เธอจงเป็นที่พึ่งของตนเอง จงยึดตนเองเป็นสรณะ อย่าที่พึ่งจากสิ่งอื่นใด จงยึดสัจธรรมเป็นเกาะ จงอาศัยสัจธรรมเป็นที่พึ่ง จงอย่าแสวงหาที่พึ่งจากสิ่งอื่นใดนอกจากตนเอง จงแสวงหาความหลุดพ้นให้บรรลุธรรมให้กับตนเองด้วยความหมั่นเพียรเถิด” ด้วยการสอนให้ตนเองเป็นที่พึ่งตนเองเช่นนี้ พระพุทธศาสนาจึงปฏิเสธทฤษฎีความเชื่อ ๖ อย่างคือ

๑. ทฤษฎีปุพเพกตเหตุวาท หรือ ทฤษฎีกรรมเก่า ที่เคยเชื่อกันตั้งแต่เดิมว่า เหตุใดๆก็ตามล้วนเกิดจากกรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อน

๒. ทฤษฎีอัสสรนิมมานเหตุวาท เชื่อว่า เหตุใดๆ เป็นผลจากการดลบันดาลของพระผู้เป็นเจ้า

๓. ทฤษฎีเหตุปัจจัยวาท ที่เชื่อว่า สุขและทุกข์ทั้งหลายเกิดขึ้นตามดวง ตามโชค ตามเคราะห์

๔. ทฤษฎีกิริยาทฤษฎี ความเชื่อที่ว่า การกระทำใดๆ ไม่มีผลตามมา

๕. ทฤษฎีเหตุทฤษฎี ที่เห็นว่า สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นเองโดยปราศจากเหตุปัจจัย

๖. ทฤษฎีนี้ตลิดทลิว ที่เชื่อว่า ไม่มีการกระทำหรือสภาวะใดๆ ที่กำหนดเอาเป็นหลักยึดได้
หลักความเชื่อทั้ง ๖ ประเภทนี้ พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับและถือว่าเป็น มิจฉาทิฐิทั้งสิ้น^{๒๐}

ข้อสรุปพระคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าที่ควรสังเกต

๑. ทรงสอนสิ่งที่เป็นจริง และเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
๒. ทรงเข้าใจสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์
๓. ทรงสอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน
๔. ทรงทำได้จริงอย่างที่สอน เป็นตัวอย่างที่ดี
๕. ทรงมีบุคลิกภาพโน้มน้าวจิตใจให้เข้าใจลึกซึ้งสนิทสนม และพึงพอใจมีความสุข
๖. ทรงมีหลักธรรมในการสอน และวิธีการสอนที่ดีเยี่ยม

หลักทั่วไปในการสอน

๑. สอนจากที่รู้เห็นจริงเข้าใจง่าย หรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยาก
หรือไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ

๒. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึก ยากไปตามลำดับขั้นและความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป
อย่างที่เราเรียกว่า สอนเป็นอนุพัทพิภคา

๓. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็สอนด้วยตัวเอง ให้ผู้เรียน ได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง
อย่างที่เราเรียกว่าประสบการณ์ตรง

๔. สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่อง
โดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา

๕. สอนเท่าที่จำเป็นพอดี สำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่
ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิผู้สอนมีความรู้มาก

๖. สอนเท่าที่จำเป็นพอดี สำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่
ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่ามีความรู้มาก

๗. สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาจะเรียนรู้ และเข้าใจ เป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง
อย่างพุทธพจน์ที่ว่า พระองค์ทรงมีพระเมตตา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย จึงตรัสพระวาจาตาม
หลัก ๖ ประการคือ

๑. คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รัก ที่ขอบใจของผู้อื่นไม่ตรัส
๒. คำพูดที่จริง ถูกต้อง แต่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รักขอบใจของผู้อื่นไม่ตรัส
๓. คำพูดที่จริง ถูกต้อง เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รักขอบใจของผู้อื่น เลือกรถตรัส

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ธรรมสภา.
๒๕๔๗), หน้า ๓๒.

๔. คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ ถึงเป็นที่รักชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
๕. คำพูดที่จริง ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ ถึงเป็นที่รักชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
๖. คำที่จริง ถูกต้อง เป็นประโยชน์ เป็นที่รักชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส^{๒๑}

ลักษณะของพระพุทธเจ้าในเรื่องนี้ คือ ทรงเป็นกาลวาที สัจจวาที ภูตวาที อัถถวาที ธรรมวาที วินยวาทีเกี่ยวกับผู้เรียน^{๒๒}

๑. รู้ คำนึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล
๒. ปรับวิธีสอนผ่อนให้เหมาะสมกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกับแตกต่างบุคคล อาจใช้ต่างวิธีการสอนที่ต่างกัน
๓. นอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนยังจะต้องคำนึงถึงความพร้อม ความสุขงอม ความแก่รอบแห่งอินทรีย์ หรือญาณ ที่บาสิ เรียกว่า ปริกากะ ของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นรายๆ ไปด้วย
๔. สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยยกตัวเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนแม่นยำและได้ผลจริงๆ เช่น ทรงสอนพระจูฬปันถกผู้โง่เขลา ด้วยการให้นำผ้าขาวไปลูบคล้ำ
๕. การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้รู้สึกว่าผู้เรียน กับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบเสรี หลักนี้เป็นข้อสำคัญในวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งต้องการอิสรภาพทางความคิด และโดยวิธีนี้เมื่อเข้าถึงความจริง ผู้เรียนก็จะรู้สึกว่าตนเองได้มองเห็นความจริงด้วยตนเอง และความเชื่อมั่นชัดเจนมั่นใจ หลักนี้เป็นหลักพระพุทธเจ้าทรงเป็นประจำ และมักมาในรูปการถามตอบ

๖. เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นรายๆ ไปตามกาลเทศะและเหตุการณ์เกี่ยวกับตัวการสอน

๑. ในการสอนนั้น การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่ง การเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยในการสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมาก อย่างน้อย ก็เป็นเครื่องดึงดูดความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีวิธีเริ่มต้นที่น่าสนใจอย่างมาก ซึ่งโดยปกติพระพุทธรองค์จะไม่ทรงเริ่มทรงสอนด้วยการเข้าสู่เนื้อหาธรรมเลยทีเดียว แต่จะทรงเริ่มสนทนากับผู้ทรงพบ หรือผู้มาเฝ้าด้วยเรื่องที่เขาเข้าใจดี หรือสนใจอยู่

๒. สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลินไม่ให้เกิดเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้มีความภูมิใจในตัว

^{๒๑} ม.ม. ๑๓/๙๔: เทียบ ที.ปา ๑๑/๑๑๙.

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ ปยุตโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ธรรมสภา. ๒๕๔๓). หน้า ๓.

๓. สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้สึกความเข้าใจสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่เสียดสีใครๆ

๔. สอนด้วยความเคารพ คือ ตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่มีค่า มองความสำคัญของผู้เรียน และงานสอนนั้น ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ หรือผู้เรียนโง่เขลา หรือเป็นชนชั้นต่ำ

๕. ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย ขวนให้สบายใจ สละสลวย เข้าใจง่าย ซึ่งขอให้นำพุทธพจน์ ที่ตรัสสอน ภิกษุผู้แสดงธรรมเรียกกันว่า องค์แสดงธรรมกถิก มาแสดงไว้ดังนี้ “ อานนท” การแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง มิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่น ฟังตั้งธรรม ๕ อย่างไว้ในใจ^{๒๓}

๑) เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ

๒) เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ

๓) เราจักแสดงด้วยอาศัยเมตตา

๔) เราจักไม่แสดงด้วยเห็นอามิ

๕) เราจักแสดงไปด้วยโดยไม่กระทบผู้อื่น

ลีลาการสอน คุณลักษณะซึ่งเรียกว่าเป็นลีลาในการสอน ๔ อย่าง ดังนี้

๑. อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนไปดูเห็นกับตา

๒ ชักจูงใจให้เห็นจริง ขวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ (สมาทปนา)

๓. เราใจให้แกลัวกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลูกให้มีอุตสาหะแข่งขัน มั่นใจจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นต่อความเหนื่อยยาก (สมุตเตชนา)

๔. ขโลมใจให้เข้มขึ้น ไร่เริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนพึงได้จากการปฏิบัติ (สัมปหังสนา) อาจผูกเป็นคำสั้นๆ ได้ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า ไร่เริงหรือชี้ชัด เชิญชวน คึกคัก เบิกบาน ซึ่งวิธีการสอนของพระพุทธองค์ มีหลายแบบหลายอย่าง ที่น่าสังเกต หรือพบบ่อย คงจะได้แก่วิธีต่อไปนี้

๑. สนทนา (แบบสภาัจฉา)

๒. แบบบรรยาย

๓. แบบตอบปัญหา ท่านแยกประเภทปัญหาไว้ตามลักษณะวิธีตอบ ๔ อย่างคือ

๑). ปัญหาที่ฟังตอบตรงไปตรงมาตายตัว (เอกังสพพยากรณ์ปัญหา)

๒). ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงไปแก้ (ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา)

๓). ปัญหาที่ต้องแยกความตอบ (วิکشพพยากรณ์ปัญหา)

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ทศวรรษทัศน์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ธรรมสภา, ๒๕๔๓),

๔). ปัญหาที่พึงยับยั้งเสีย (อุปนิสัยปัญหา) ได้แก่ ปัญหาที่ถ้ามองเรื่อง ไร้ประโยชน์ ทำให้เขายืดเยื้อ เสียเวลา ควรชักนำผู้ถามกลับเข้าสู่แนวเรื่องที่ประสงค์ต่อไป

กลวิธี และอุบายประกอบการสอน^{๒๔}

๑. การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบการสอนช่วยให้เข้าใจง่าย และชัดเจน ช่วยให้จำแม่นยำ เห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น

๒. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งซึ่งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือแม้เปรียบเทียบเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยข้อมูลอุปมาเป็นรูปธรรมทำให้หนักแน่นเข้าใจ การใช้ข้ออุปมานี้เป็นกลวิธีประกอบการสอนที่พระพุทธองค์ใช้มากที่สุด มากกว่าวิธีอื่นใด

๓. การใช้อุปกรณ์การสอน ในสมัยพุทธกาล ย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนชนิดต่างๆ ที่จัดทำไว้เพื่อการสอนโดยเฉพาะ เหมือนปัจจุบัน เพราะยังไม่มีการจัดการเรียนการสอนและการศึกษาเป็นระบบขึ้นอย่างกว้างขวาง หากใช้อุปกรณ์ต้องอาศัยวัตถุอุปกรณ์ที่ได้จากธรรมชาติหรือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้กันอยู่

๔. การทำให้เป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะจริยธรรม คือการทำให้เป็นตัวอย่าง ซึ่งการสอนแบบนี้ไม่ต้องกล่าว เป็นทำนองสาธิตให้ดู ซึ่งที่พระพุทธองค์กระทำนั้นเป็นรูปแบบการเป็นผู้นำที่ดี การสอนโดยการทำให้เป็นตัวอย่าง คือ พระจริยวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่อย่างปรกตินั่นเอง

๕. การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้ความหมายใหม่ การเล่นภาษาและการเล่นคำ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาสมกับปฏิภาณ ข้อนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความพระปรีชาสามารถของพระพุทธองค์ที่มีอยู่รอบด้าน แม้เป็นหลักธรรมต่างๆ ไป ซึ่งพระพุทธองค์ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีอยู่แต่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้แต่ทรงกำหนดความหมายใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟัง ผู้เรียนหันมาสนใจ และกำหนดคำสอนได้ง่ายขึ้น เพียงทำความเข้าใจเสียใหม่ และเป็นการพิจารณาเปรียบเทียบได้ว่าสิ่งใดถูกต้อง สิ่งใดผิดอย่างไร จึงเห็นได้ว่า คำว่า พรหม พราหมณ์ อริยะ ยัญ ตบะ ไฟบูชายัญ ฯลฯ ซึ่งคำในลัทธิศาสนา ก็ใช้ในพระพุทธศาสนาด้วยกันทั้งสิ้น แต่มีความหมายใหม่ต่างออกไปเป็นอย่างไร

๖. อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่ศาสนา ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า เริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนาจะเห็นได้

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ทศวรรษทัศน์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ธรรมสภา, ๒๕๔๓.),

ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระพุทโธบาย ที่เรียกว่า การวางแผนที่ได้ผลยิ่งทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อน

๗. การรู้จักจังหวะ และโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์

๘. ควบคุมความยืดหยุ่นในการวิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่อึดตื้อ ตัดค้นหา มานะ ทิฐิเสียก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญสุดแต่ผู้สอนจะใช้กลวิธีใดในการสอนให้ได้ผลมากที่สุด ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ และรู้สึกอับอาย

๙. การลงโทษและการให้รางวัล การใช้อำนาจในการลงโทษ ไม่ใช่การฝึกคนของพระพุทธเจ้า แม้ในการแสดงธรรมปรกติ ทรงแสดงธรรมไปตามเนื้อหาธรรมไม่กระทบกระทั่งใคร การสอนไม่ต้องลงโทษ เป็นการแสดงความสามารถของผู้สอน ในระดับสามัญ สำหรับผู้สอนทั่วไป อาจต้องคิดคำนึงว่าลงโทษ ควรหรือไม่ แคไหน และอย่างไร

๑๐. กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้ง ต่างเวลาย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่ที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือความสามารถในการประยุกต์หลักการ วิธีการ และกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้ง เฉพาะคราว

หลักวิธีการเทศนา

จุดของการเทศนอยู่ที่การนำเสนอ จะนำเสนออย่างไรจึงจะเร้าใจผู้ฟังเป็นเรื่องที่สำคัญที่นักเทศน์ควรเรียนรู้ วิธีมีการแนะนำไว้ว่า “ขึ้นต้นให้ตื่นเต้น ตอนกลางให้กลมกลืน สรุปลงให้จับใจ” อีกแบบหนึ่งว่า ท่านกล่าวว่า “ข้าชั้นในตอนต้น ให้เหตุผลในตอนกลาง ให้ตาสว่างในตอนจบ” จะใช้วิธีไหนนักเทศน์เลือกใช้ได้ตามถนัด แต่ต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ และบุคคลในการเทศน์นั้น ท่านวางโครงการไว้ ๓ ตอน คือ

๑. **อุเทศน์** คือ ส่วนหัวข้อเทศนา ซึ่งประกอบด้วยการเริ่มเรื่อง การปลุกใจให้คนสนใจ ฟังธรรม และการนำใจความเทศนาเข้าหาเนื้อเรื่องต่อไป ซึ่งมีลำดับความดังนี้

- ๑) นะโม ๕ ชั้น
- ๒) อุเทศคาถา
- ๓) อารัมภบท
- ๔) เชื่อมความทั้งหมดเข้าสู่เนื้อเรื่อง

๒. **นิเทศ** คือ ตอนจำแนกความ อรรถาธิบายขยายความให้ไพเราะเหมาะเจาะ หมดจดได้รส ได้สาระ ได้ธรรมะแจ่มแจ้ง มีองค์ประกอบในการนิเทศ ดังนี้

- ๑) ฐิติภาชิต
- ๒) คิติดีความหมาย
- ๓) กระจายประเด็น
- ๔) มีลูกเล่นลูกฮา

๕) สาสกเหตุการณ์

๖) มินิทานสาธิต

๗) ใส่ภาชิตคำสอน

๘) แทรกภาพยกตอนที่กินใจ

๓. ปฏินิเทศ คือ ตอนสรุปใจความ ได้แก่การเก็บเนื้อความที่อธิบายบรรยายมาฝากไว้ให้คิดก่อนจะจบ มีลำดับความดังนี้- สรุปใจความตามด้วยบทให้พร บทเอวัง

ตัวอย่างการวางโครงเทศน์ส่วนอุเทศอปมาทกถานโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส (๓ จบ)

(บทอุเทศ) อปปมาโท อมตํ ปทนต์ิ(อาร์มภกถา) ณ บัดนี้ จักได้แสดงพระธรรมเทศนาในอัปมาทกถา บรรณเรื่องความไม่ประมาทขาดสติ ว่าเป็นคุณธรรมที่จะนำความเจริญก้าวหน้ามาให้ผู้ปฏิบัติ เพื่อเชิญชวนพุทธบริษัทให้ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาทต่อไป (เชื่อมความทั้งหมดสู่ **นิเทศ**) ความไม่ประมาท คืออะไร จักอธิบายขยายความให้สดับรรู้ไปตามลำดับ (ส่วน **นิเทศ**) (**รู้นัยภาชิต**) ความไม่ประมาท มาจากคำว่า “อัปมาทะ” แปลว่า ไม่เมา ไม่มีดี ไม่ลุ่มหลง. (**คิดตีความหมาย**) ความไม่ประมาท จึงหมายถึง ความมีสติ คือ จำการที่ทำให้ และคำพูดแล้วมานานได้และอีกอย่างหนึ่ง หมายถึง ความระวัง(**กระจายประเด็น**) ระวังอะไรบ้าง

๑. ระวังใจไม่ให้กำหนดในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด

๒. ระวังใจไม่ให้ขัดเคืองในสิ่งอันที่ตั้งแห่งความขัดเคือง

๓. ระวังใจไม่ให้ลุ่มหลงในสิ่งที่ตั้งแห่งความลุ่มหลง

๔. ระวังใจไม่ให้มัวเมาในสิ่งที่ตั้งแห่งความมัวเมา

(มีลูกเล่นลูกฮา)

คนไม่ระวังความคิดจิตใจ จะทำอะไรก็บกพร่องผิดพลาด แม้แต่ยายฉิ่งขายไก่สวดมนต์ใจลอยก็ยั้งสวดผิด จะสวด อิติปิโส ภควา อรหัง สัมมา สัมพุทฺโธ แต่เผลอไป สวดตัวเล็กเก็บไว้ ตัวใหญ่สามสิบแก้ว (**สาธกเหตุการณ์ มินิทานสาธิต**) เล่าเรื่องพระสังฆรักขิตนั่งใจลอยคิดถึงเรื่องจะสึกออกไปมีครอบครัว ขณะที่ถวายงานพัดพระเถระผู้ใหญ่เป็นลุง เผลอเอาพัดตีหัวลุงจนได้

(ใส่ภาชิตคำสอน) เมาเหล้ายังไม่เท่าเมาใจ ดังคำกลอนที่สุนทรภู่ยืนยันไว้ว่า ไม่เมาเหล้าแล้วแต่เรายังเมารัก สุดจะห้ามจิตคิดเอนถึงเมาเหล้าเข้าสายก็หายไป แต่เมาใจนี้ประจำทุกคำคืน

ส่วนปฏินิเทศ (สรุปใจความ)

ความไม่ประมาท ได้แก่ ความระวังระแวง คือ ระวังภัยที่เกิดอยู่ข้างหน้าและระแวงปัญหาที่ยังมาไม่ถึง ดังที่แสดงมาด้วยประการฉะนี้ (ตามด้วยบทให้พร) เทศนาปริโยसानะ ในอวสานกาลเป็นที่จบแห่งพระธรรมเทศนานี้ รตนัตตะยานุภาเวนนะ ด้วยอานุภาพแห่งคุณพระรัตนไตร

(บทตอนเอวัง) ได้แสดงพระธรรมเทศนาในอัปมาทกา พอสมควรแก่เวลา จึงขอสมมุติยุติพระธรรมเทศนาลง คงไว้แต่เพียงเท่านี้ เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมครบตามขั้นตอนทั้ง ๓ เสมอไป แต่ในส่วนปฏินิเทศ จะทรงย่อเป็นคำถา เรียกว่า “นิคมคำถา” คำถาย่อความ หรือ คำถารวม เช่น ทรงแสดงชัคคสูตรในตอนจบ โดยทรงแสดงเป็นนิคมคำถาว่า “อรุณญะ รุกขมุเล วา สุนญญาคำเรว ภิกขโว ๒เปฯ ภย ฌมภิตตตฺ วา โลมหัสเส เหสสตี” แปลว่า เมื่อบุคคลไปป่า ไปโคนต้นไม้ ไปเรือนร้างว่างเปล่า ได้ระลึกถึง พระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์เสมอเมื่อระลึกอยู่อย่างนี้ ความกลัว ความหวาดกลัว ความสะดุ้งตกใจกลัวจักไม่มี

ข้อความในนิคมคำถาเพียงเท่านี้ ชื่อว่ารวมความสำคัญของชัคคสูตรไว้หมด ผู้ฟังอาจนำไปปฏิบัติได้ทันทีเมื่อไปที่ใด ถ้าเกิดความกลัวเป็นต้นขึ้นก็จะได้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ทำให้ใจสงบได้

๒.๑.๔ คุณสมบัติของการเป็นนักเทศน์

การจะเป็นนักเทศน์ชั้นดี ก็เพราะมีดีครบวงจร ดังนี้ รู้ดี- เทศน์ดี- ประพฤติ
คุณสมบัติของนักเทศน์ การเทศนาที่จะงดงามและมีความไพเราะจับใจทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย ต้องมีองค์ประกอบพื้นฐาน ๕ ประการดังนี้

๑. ลีลาสวย
๒. รวยสาระ
๓. ชี้หลักธรรม
๔. ใจความกระชับ
๕. เหมาะกับเวลา

คำว่า “ลีลา” หมายถึง จังหวะหรือท่วงทำนองของการเทศน์จะต้องมีลีลาโดยเริ่มตั้งแต่การขึ้นต้นต้องอย่างมีลีลาที่ช้าและชัด พอเริ่มเข้าสู่เนื้อหาที่เริ่มความไวไปตามลำดับตามความเหมาะสม และเมื่อเข้าสู่ตอนจบ จึงค่อยๆ ลดความเร็วลง ลักษณะเช่นนี้เป็นลีลาส่วนหนึ่งในบรรดาลีลามาตรฐานของการเทศน์ซึ่งยกมาเป็นข้อสังเกตของการเทศน์ลีลามี ๖ ประการ คือ ไพเราะ เหมาะเจาะ หมดจด ได้รส ได้สาระ ได้ธรรมะชัดเจน

๒.๑.๕ หลักธรรมของนักเทศน์

จากที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงเป็นบรมครู เป็นยอดนักเทศน์ เป็นยอดนักเทศน์เหนือกว่าใครๆในโลก เมื่อพระองค์ทรงกระทำการใดๆ ก็ทรงยึดถือธรรมเป็นใหญ่ โดยเฉพาะเรื่องพระธรรมเทศนาก็ทรงสอนไปตามหลักธรรม ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาของพระองค์จึงมีอานุภาพเป็นที่ซาบซึ้งตรึงใจของผู้ฟัง นักเทศน์ก็เช่นเดียว จะเทศน์ให้ดี เป็นที่ประทับใจผู้เลื่อมใสศรัทธาเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้สำเร็จ ก็ต้องตั้งอยู่ในหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนรู้จักนำ

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตลอดไป

หลักการของนักเทศน์มี ๕ ประการ คือ

๑. อนุพุทฺธิกถิ หมายถึง เราจักแสดงธรรมไปตามลำดับ
๒. ปริยายทสฺสาวิ หมายถึง เราจักแสดงธรรมอ้างเหตุ
๓. อนุทยตฺ ปฏฺิจฺจ หมายถึง เราจักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู
๔. น อามิสฺนฺตโร หมายถึง เราจักเป็นผู้ไม่เพ่งอามิสแสดงธรรม
๕. อุตฺตฺตานญฺจ ปรณฺจ อนุปฺหฺจ หมายถึง เราจักแสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น^{๒๕}

นอกจากนี้นักเทศน์ก็ควรจะมีอิทธิบาทธรรมประจำใจด้วย เพราะอิทธิบาทธรรมนี้ช่วยเป็นเครื่องนำไปสู่ความสำเร็จตามที่มุ่งหมายไว้ และถือเป็นหลักธรรมที่ควรมีไว้คู่ตัว ซึ่งหลักอิทธิบาทธรรมคือ

๑. ฉันทะ มีความใฝ่รู้คู่กับใฝ่เรียน
๒. วิริยะ มีความพากเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อ
๓. จิตตะ มีความสนใจ ตั้งใจมั่น เอาจริงจัง
๔. วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ วิเคราะห์

พื้นฐานของนักเทศน์

จะเป็นนักเทศน์ทั้งที่ต้องมีศีลครบวงจร สั่งสอนจึงจะศักดิ์สิทธิ์ นักเทศน์ชั้นแนวหน้าที่เก่งกล้าสามารถ มีกิตติศัพท์เป็นที่ยอมรับของวงการนั้น ส่วนใหญ่แล้วมีพื้นฐานมาดีจากองค์ประกอบดังนี้

๑. เป็นศิษย์มีครู
๒. มีความรู้พอเพียง
๓. เสียงดังกังวาน
๔. ปฏิภาณว่องไว
๕. จิตใจสะอาด
๖. มารยาทเรียบร้อย^{๒๖}

คุณสมบัติเหล่านี้ คือ พื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งจะรับประกันความมีคุณภาพของนักเทศน์ เมื่อก่อนมีคนกล่าวว่า ถ้าจะรักเป็นนักเทศน์ ต้องปากไว ใจกล้า หน้าด้านและเสียงดัง ฟังดูแล้วชอบกล แต่พอได้ฟังเหตุผลแล้วก็ทำให้ท่านหลายเห็นด้วย คือ

^{๒๕} อัง ปณฺจก, (ไทย), ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^{๒๖} พระโสภณธรรมวาที, ความรู้พื้นฐานการเทศน์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิลปะสยามบรรณภัณฑ์ และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗.

- ๑.ปากไว หมายถึง ชอบแสดงความคิดเห็น พูดคล่องไม่เอ้อๆ อ้าๆ เหมือนคนติดอ่าง
- ๒.ใจกล้า หมายถึง มีจิตใจกล้าหาญ ไม่กลัวจนตัวแดง
- ๓.หน้าด้าน หมายถึง หน้าสู้คนในเวลาปรากฏตัว และก็สู้สายตามู่ฟังได้อย่างอาจหาญ มีท่าสง่างาม มีบุคลิกเป็นธรรมชาติ ไม่ใช่หน้าด้านไร้ยางอาย
- ๔.เสียงดัง หมายถึง แก้วเสียงดี มีพลังฟังชัดเจนนอกจากนี้ยังต้องมีบุคลิกภาพที่ดีอีก ๒ อย่าง คือ ๑) ปุพพาสี หมายถึง ชอบโอภาปราศรัย ใต้ถาม เชื่อเชิญ ๒) อุตตตามุขี หมายถึง มีหน้าตาอี่ยม แยมแจ่มใส

๒.๑.๖.เคล็ดลับและศิลปะนักแสดง

ในการเทศน์นั้น มีเคล็ดลับและศิลปะสำคัญที่นักแสดงควรทำความเข้าใจ ๓ ประการคือ

๑. ทูน ของนักแสดง
๒. ทาง ของนักแสดง
๓. ธรรมของนักแสดง ๑.ทูน หมายถึง พื้นฐานความรู้และความสามารถที่มีอยู่เดิม ถ้าจะเป็นนักแสดง ก็ต้องมีทูนอย่างน้อย ๖ ประการ คือ รู้หลักธรรมจำหลักสูตรพุทธะฉานปฏิบัติจนไว้นำใจงามมีความรอบรู้ ๒. ทาง หมายถึง วิธีเข้าถึงความสำเร็จ ต้องมีวิธีการเหล่านี้เป็นแนวทางมีครูแนะนำท่องจำเทศนาฝึกปากเปล่าเข้าใจวางโครงฟัง เขียน เพียรอ่านปฏิภาณว่องไวจิตใจสงบชอบคบบัณฑิตเกาติสถานการณ๓. ธรรม ในที่นี้ หมายถึง หลักการและอุดมคติของนักแสดง^{๒๗}

๒.๑.๗ ข้อควรปฏิบัติพื้นฐานเกี่ยวกับการเทศน์

ในการเทศน์นั้นควรมีข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่เป็นวินัย ธรรมเนียม และจรรยา เกี่ยวกับการเทศน์ที่นักแสดงควรจะเรียนรู้ไว้ เพื่อการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องตามแบบแผนการเป็นนักแสดงที่ดี ซึ่งข้อควรปฏิบัติพื้นฐานเกี่ยวกับการเทศน์มีดังนี้

วินัยนักแสดง

นักแสดงควรใส่ใจเรื่องวินัยเกี่ยวกับการแสดงธรรมเพราะถือว่าเป็นเรื่องที่มีสำคัญที่เรียกกันว่า “ธรรมเทศนาปฏิสังยุต” มี ๑๖ ข้อดังนี้

๑. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่ถือร่มในมือ
๒. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่มีไม้พลองในมือ
๓. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่มีศัสตราในมือ
๔. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่มีอาวุธในมือ
๕. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่สวมเขียงเท้า

^{๒๗} องค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสุวรรณวิหาร, วิชาการเทศน์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๙.

๖. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่สวมรองเท้า
๗. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่ไปในยาน
๘. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่อยู่บนที่นอน
๙. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่นั่งรัดเข่า
๑๐. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่พันศีรษะ
๑๑. เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่คลุมศีรษะ
๑๒. เรานั่งอยู่บนแผ่นดิน จะไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่นั่งอยู่บนอาสนะ
๑๓. เรานั่งอยู่บนอาสนะต่ำ จะไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่นั่งอยู่บนอาสนะสูง
๑๔. เรายืนอยู่ จะไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่นั่งอยู่
๑๕. เราเดินไปข้างหลัง จะไม่แสดงธรรมแก่คนที่เป็นไข้ ที่เดินไปข้างหน้า
๑๖. เราเดินไปนอกทาง จะไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ ที่ไปในทาง^{๒๘}

จรรยาของนักเทศน์

จรรยา เป็นเรื่องสำคัญของนักเทศน์ ที่ว่าสำคัญก็เพราะว่า “จรรยา” เป็นเครื่องเชิดชูความรู้และแสดงความสามารถของนักเทศน์ให้ดีเด่นขึ้นเหมือน แหวนเรือนทอง เป็นเครื่องรองรับอัญมณี ที่เป็นหัวแหวนให้งามเด่นเป็นสง่า ถ้าใ้มารยาทขาดจรรยา ถึงจะเทศนาได้สักปานใด ก็ไม่มีใครเชื่อถือ คำสอนจะไม่ศักดิ์สิทธิ์และสิ้นความหมาย คล้ายคนผมอวดขายอ้วนอย่างนั้นสมจริงด้วยคำที่ว่า “ความเก่งจะไร้ความหมาย ถ้าขาดหายซึ่งความดี” พระพุทธเจ้า ทรงเป็น “วิชาจรณสมปนโน” คือ ทรงเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะเพราะทรงมีวิชาและจรณะเต็มร้อย จึงทรงเป็นพระบรมศาสดาที่สามารถสั่งสอนเทวดาและมนุษย์ ชื่อว่ายอดศาสดา จะหาผู้เท่าเทียมมีวิชาคือความรู้ดี จรณะ หรือ จรรยา คือความประพฤติ เป็นหัวใจสำคัญของนักเทศน์และนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา คำว่า “จรรยา” หมายถึง ความดี ๒ ด้านคือ- ดีด้วยมารยาท รู้ศาสนพิธีดี

๑. ดีด้วยมารยาท หมายถึง นุ่มนวลเรียบร้อย ถ้อยคำอ่อนหวาน กริยาอาการสุภาพ นุ่มนวล ขวนเลื่อมใส มีวินัยสำวร และรู้จักวางตัวเมื่ออยู่ในพิธี มารยาทในการปรากฏตัว ควรมิบุคลิกสง่าหน้าตาแจ่มใส ควรครองผ้าสะอาด มารยาทสุภาพเรียบร้อย ดังมีใจความในบทกลอนที่สอนไว้เป็นข้อสังเกต ดังนี้-เวลาปรากฏตัว อย่ามัวแต่อาย จะก้าวขาหรือซ้าย ก้าวได้สันทัด รูปลักษณะงามตา ครองผ้าสะอาด เหนือชั้นมารยาท งามอาจไม่อึดอัด

^{๒๘} องค์การเผยแผ่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, วิชาการเทศนา, (กรุงเทพมหานคร: หจก เอมีเทรตติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

๒. เกี่ยวกับยาม ขณะจะขึ้นธรรมมาส หรือเข้าสู่พิธี ควรพับหุ่ยาม แล้วหิ้วเข้าไปอย่า สะพายป่า เวลาจะยกมือไหว้พระเถระ ควรวางยาม หรือแขนย่ำที่ข้อศอก ก่อนยกมือไหว้ถ้อยยามนำ มอง จะคล่องจะวาง ให้ถูกต้องให้ถูกทาง

๓. การแสดงความเคารพ ถ้าเทศน์ที่วัด เมื่อเข้าไปถึงบริเวณพิธีกราบพระพุทธรูปก่อน ถ้ามีพระเถระผู้ใหญ่อยู่ในที่นั้นด้วย จะกราบหรือไหว้ท่าน ให้ดูความเหมาะสม ถ้าท่านนั่งบนเก้าอี้ที่มี ญาติโยมอยู่ด้วย เพียงยกมือไหว้ ไม่ต้องกราบ-มารยาทไทยไหว้กราบ สวยสุภาพพิธี ที่ควรกราบควร ไหว้ ต้องเข้าใจปฏิบัติจะนั่งลงตรงไหน ควรนั่งให้ถูกที่ อาสนะหรือเก้าอี้ นั่งอย่างมีโลกทัศน์

๔. การนั่ง การนั่งไม่ว่าจะเป็นเก้าอี้หรือที่ไหนๆ ต้องสำรวจดูเทียนส่องธรรม คัมภีร์ธรรมมาส และอุปกรณ์ที่ต้องใช้อื่นๆ ว่ามีอยู่พร้อมหรือยัง ถ้าเห็นว่าย่างขาดควรบอกเจ้าหน้าที่ จัดหามาให้- อุปกรณ์และธรรมมาส อย่าให้คลาดตาไป เห็นบกพร่องสิ่งใด ควรแก้ไขอย่าให้ขาดเทียน ส่องธรรมคัมภีร์ ตั้งอยู่ที่เบื้องขวา พัดอยู่ซ้ายได้ท่า ถูกจรยาบัญญัติ

๕. รู้ศาสนพิธีดี หมายถึง เข้าใจขั้นตอนของพิธีการต่างๆ เป็นอย่างดี และสามารถปฏิบัติ ตามขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง ไม่บกพร่องหรือผิดพลาด เริ่มตั้งแต่เทศน์จนเทศน์จบ-พอจุดเทียนส่อง ธรรม คือกำหนดสัจญาณ ประนมหัตถ์นมัสการ อภิวัตน์พระไตรรัตน์

๖. การขึ้นธรรมมาส ควรวางเข่าลงบนธรรมมาสและยกตัวขึ้น หมุนตัวกลับรีบปรับชาย ฟ้าให้เรียบร้อยโดยเร็ว นั่งสำรวมกาย วาจา ใจ ให้สงบ เรียบร้อย ก้าวขึ้นธรรมมาสมรรยาทโสภี ไม่ขวางๆ ทุกท่วงที่สันทัด

๗. ข้อควรปฏิบัติขณะนั่งบนธรรมมาส ควรนั่งตัวตรง ทอดสายตาลงต่ำ สำรวมกิริยาไม่ใช่ มือลูบหน้า ลูบศีรษะ ควบคุมอารมณ์ให้สงบ-นั่งบนธรรมมาส มรรยาทโสภี ไม่หลุกหลิกไปมา ดูสง่าและสงัด

๘. การให้ศีล เมื่อพิธีกรกล่าวอาราธนา มาถึงคำว่า “ทุติยมิ มย ภนเต “ ฟังจับพัดมาตั้ง ให้ตรง ระวังอย่ากลับหน้าพัด การจับพัดนั้นให้จับใต้ใบพัดลงมาประมาณ ๔ นิ้ว โดยเหยียด นิ้วหัวแม่มือไปตามด้ามพัด เมื่อคำอาราธนาจบ ก็ตั้ง นะโม ให้ศีลต่อไป ทุติยมิ สติริบมา เอื้อมมือไป คว่า อย่างกลับหน้าพัดหลังพัด-นะโม ศีล ๕ ลีลา ๓ ชั้น ว่าจบครบครัน ฟังชัดๆ

๙. การเคารพพระคัมภีร์ เมื่อพิธีกรเริ่มอาราธนาถึง คำว่า “พรหมา จ โลกาธิปติ “ ฟังยก มือไหว้เคารพพระธรรม แล้วจึงจับคัมภีร์มาคลี่ผ้าออก การคลี่ผ้านี้ อย่าใช้มือข้ามคัมภีร์ เป็นภาพไม่ งาม ขาดการเคารพพระธรรมพอได้ยินพรหมา วันทำพระบาตี เอื้อมจับพระคัมภีร์ อย่าด่วนจี๋เร็วจัด- ครั้นแก้ผ้าห่อพระคัมภีร์ ทุกท่วงที่ช่างโสภี ไม่หลุกหลิกิริยา ทุกที่ท่าสันทัด

๑๐. การตั้งนะโม และอุเทศคำถา การถือพระคัมภีร์ขณะตั้งนะโม และขณะเทศน์นั้น ต่างกัน ขณะตั้งนะโม ฟังประนมมือถือคัมภีร์ พอกกล่าวนะโม ถึงจบที่ ๓ ฟังเปิดคัมภีร์ โดยแยกมือห่าง จากกันพอประมาณ ถือคัมภีร์ไว้ในระดับพองาม

ส่วนอุเทศ ตั้งนะโมได้สนิท อุเทศภาษิตว่าเสนาะ คำแปลก็คิดเจาะ คิดได้เหมาะได้ชัด อารัมภบทดงาม เนื้อความจับใจ น้ำเสียงสดใส ว่าได้ไม่ติดขัด

ส่วนนิเทศ พรรณนาว่าเป็นตอน ประชุมคำสอนแบบ ๔ สกกระแสดความก็เชื่อมต่อกัน คิดได้เหมาะได้ชัด รู้จักใช้อุปมา รู้จักหาอุปมาอุปไมย ปฏิภาณฉับไว ประชุมเรื่องได้สารพัด-ขึ้นเทศน์แต่ละงาน เล่านิทานนำทาง ประกอบธรรมที่เอื้ออ้ำง ตาสว่างทั้งบ้านวัด

ส่วนปฏินิเทศ อวสานการแสดง เรื่องที่แจ่มมาทั้งหมด สรุปความได้ดั่งดงาม ได้ความทุก สดส่วน

พรก่อนจบและอนุโมทนา อย่าลืมพรก่อนจาก คือของฝากก่อนจบ เก็บความได้ครบ เอวังจบดีจัด

๑๑. หลังเทศน์จบ ข้อควรปฏิบัติต่อคัมภีร์หลังเทศน์จบ คือเมื่อเทศน์จบแล้ว ควรยก คัมภีร์ขึ้นจบและวางไว้ทางด้านขวาจบคัมภีร์ก่อนวาง เก็บไว้ทางด้านขวา แล้วตั้งพัด ยะถา ให้ภาษาคมชัดจะเทศน์ให้เทศน์ดี เทศน์มีชื่อเสียง คนฟังแล้วเฮฮา ถือวิชาอย่างเคร่งครัด

๑๒. ข้อควรปฏิบัติเมื่อลงจากธรรมมาสน์ คือ ควรกราบพระพุทธรูปและพระเถระผู้ใหญ่ใน พิธี จากนั้นรับประเคนเครื่องภัณฑ ถ้าสตรีประเคน ฟังใช้ชายผ้ากราบด้านที่พับปูลาดรับเครื่องภัณฑ และใช้มือทั้งสองประคองจับชายผ้ากราบอีกด้านหนึ่งไว้เทศนาว่าที่ ถ้าเทศน์ดีเทศน์ดั่ง เทศน์ให้คน ออากฟัง มีสตางค์สร้างวัด^{๒๙}

๒.๑.๘ สิ่งที่นักเทศน์ต้องคำนึงถึง

การเทศน์ คือ การสอน ก่อนจะลงมือสอนควรพิจารณาถึงผู้ฟังว่าเป็นอย่างไร การจะเป็นนักเทศน์ก็ต้องรู้จักการสังเกต รู้จักวิเคราะห์เจาะลึกลงในเรื่องต่างๆ ให้มาก เช่น งาน สถานที่ และเหตุการณ์ต่างๆ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่นักเทศน์ต้องคำนึงถึงเสมอเพื่อให้การเทศน์บรรลุผลที่วางไว้ ดังนั้นนักเทศน์ควรยึดหลัก ดังนี้ ๑. การแสดงธรรมไม่ควรขาดปฏินิเทศ ผู้แสดงธรรมถ้าไม่มี ปฏิบัติจะทำให้ไม่มีความชัดเจน ผู้ฟังจะไม่เข้าใจ มองภาพไม่ออก เรียกว่าฟังเทศน์ไม่รู้เรื่อง ซึ่งควรมีปฏินิเทศก่อนจบการเทศน์ทุกครั้ง ๒. ต้องเลือกอุเทศน์ให้เหมาะสม อุเทศน์นั้นต้องเหมาะสมกับบุคคล กาลเทศะ และการงาน จึงประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายของการเทศน์ โดยพิจารณา ดังนี้

๑.) บุคคล ผู้เทศน์ต้องพิจารณา ผู้ฟังเป็นคนระดับใด มีความรู้พื้นฐานระดับใด แล้วเลือก ธรรมะให้เหมาะสม การสังเกตบุคคลของนักเทศน์ ถ้าเป็นชอบเรื่องอภินิหาร เรื่องแปลกประหลาดและ นิทาน ถ้าเป็นคนหนุ่มสาวจะชอบเรื่องสนุกปลุกใจ ให้ความหวัง ถ้าเป็นคนสูงอายุจะชอบฟังเรื่อง

^{๒๙} องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, **วิชาการเทศนา**, (กรุงเทพมหานคร: หจก เอมีเทรตติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

เบื้องหลังสิ่งที่ผ่านมาในอดีต โดยเฉพาะเรื่อง ชาตก ถ้ารู้จักลักษณะคนฟังดีแล้วไม่เป็นการยากที่จะเตรียมเรื่องที่เหมาะสมกับคนฟัง

๒) เทศะ ผู้เทศน์ควรพิจารณาภูมิประเทศที่แสดง ว่า อยู่ในเมืองหรืออยู่นอกเมืองในที่ชุมชนหรือมีคนน้อย ในตัวจังหวัดหรือนอกจังหวัด เพราะระดับสติปัญญาของคนแต่ละพื้นที่นั้นแตกต่างกัน จึงคำนึงด้วยการงาน ผู้เทศน์ต้องทราบว่าเป็นงานอะไร งานมงคลหรืองานอวมงคล เพราะต้องเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมกับงานนั้นๆ

๓) การอธิบายนิเทศ ผู้เทศน์ต้องอธิบายความโยส่นของอุเทศ คือ หัวข้อธรรมนั้นให้แจ่มแจ้ง เพื่อให้ผู้ฟังรู้และเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งและเกิดความเห็นคล้อยตาม ยินดีในการปฏิบัติตาม เช่น เทศน์เรื่อง ศิล ๕ ต้องชี้แจงให้ผู้ที่ไม่เคยรักษาศีล ศรัทธาและจะรักษาศีล สำหรับผู้รักษาศีลอยู่แล้วก็เกิดศรัทธาที่จะรักษาศีลเพิ่มเติม ผู้เทศน์ต้องอธิบายตามหลักทั้ง ๓ ประการ คือปริยัติ ได้แก่ ข้อควรที่รู้และเข้าใจ ปฏิบัติ ได้แก่ ข้อควรที่นำมาปฏิบัติปฏิเวธ ได้แก่ ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ

การเทศน์เหมือนการบอกยารักษาโรค ผู้เทศน์ต้องรู้ว่ากิเลสก็เหมือนกับโรคอย่างหนึ่งแต่เป็นโรคที่เบียดเบียนทางใจและส่งผลไปถึงโรคทางกาย เช่น มือชอบลักขโมยของผู้อื่น ปากชอบพูดกล่าวร้ายผู้อื่น ถ้าไม่รักษาก็ย่อมจะมีมากขึ้นพระพุทธเจ้าเป็นเหมือนแพทย์ชั้นเอก ผู้ค้นพบยารักษาโรคทางใจคือธรรมโอสธ พระสงฆ์ คือ ศิษย์ที่ต้องสืบทอดธรรมโอสธรักษาใจของผู้อื่นที่เป็นโรค เพื่อให้หายจากโรคนั้นๆ กล่าวคือ ต้องบอกด้วยวา เทียบกับปริยัติ- ต้องบอกวิธีใช้ เทียบกับปฏิบัติ-ต้องบอกสรรพคุณเทียบกับปฏิเวธเนื้อหาหรือเนื้อเรื่องที่จะสอน ผู้เทศน์ต้องกำหนดเนื้อหาหรือเนื้อเรื่องที่จะสอนให้เหมาะสม ในการเทศน์ทุกครั้ง ดังนี้ สอนจากสิ่งที่รู้ ที่เห็น เข้าใจได้ง่าย หรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว-สอนเรื่องที่ค่อยๆ ลุ่มลึกบากลงไป-สอนในสิ่งที่อาจจะแสดงได้ด้วยของจริง สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง ไม่วกวน ไม่ออกนอกเรื่อง โดยไม่เกี่ยวกับเนื้อหา- สอนมีเหตุผล พิสูจน์ได้ตามจริง มีข้ออ้างอิง สอนเท่าที่จำเป็น สอนให้เกิดความเข้าใจ เท่าที่ผู้ฟังจะรับได้^{๓๐}

กิจวัตรของนักเทศน์ สำหรับนักเทศน์ก็ต้องมีกิจวัตรที่ต้องหมั่นฝึกหัดกระทำอยู่บ่อยๆ อย่างต่อเนื่องมี ๖ ประการ ๑. ฝึกจิตทุกวัน ๒. ขยันฟังธรรม ๓. ท่องจำเทศนา ๔. ฝึกว่าปฏิภาณ ๕. ฝึกอ่านคัมภีร์ ๖. ยิ่งดีถ้าฝึกเขียน

๑). ฝึกจิตทุกวัน หมายถึง ฝึกคุมใจให้สงบด้วยการเพ่งกสิณ หรือกำหนดลมหายใจ เข้า-ออก อันเป็นสมณะวิธี การฝึกสติ ด้วยการกำหนดรู้ดูการเคลื่อนไหวทุกท่วงท่ากริยา หรือกำหนดดูให้รู้เท่าทันความคิด จิตใจของเรา จะได้รู้เท่าความฝัน รู้ทันความจริง อันเป็นวิปัสสนาวิธี

^{๓๐} พระมหาสหัส ฐิตสาโร, ธรรมนิเทศ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิลป์สยามบรรจภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๘.

๒.) ขยันฟังธรรม หมายถึง การหาเก็บความรู้ หาข้อมูล เพื่อเพิ่มพูนปัญญาด้วยการฟัง เพราะหมั่นฟังเสริมความรู้ หมั่นเสริมปัญญา นักเทศน์ต่างๆ ล้วนเคยเป็นนักฟังที่ดีมาแล้วทั้งนั้น

๓). เทศนา หมายถึง ท่องจำสำนวนของเทศนา เช่น สำนวนเริ่มต้น สำนวนพรก่อก่อนจบ และสำนวนลงท้าย ท่องจำสำนวนอธิบายธรรม สุภาสิต คำกลอนและอุปมาอุปไมยเพื่อจะได้นำไปใช้ พรรณนาเวลาเทศน์

๔) ฝึกว่าปฏิภาณ หมายถึง ว่าปากเปล่า นึกไปว่าไป จนเกิดความชำนาญคล่องปากในขั้นต้นควรฝึกว่าด้วยเรื่องที่ยากว่าพรรณนาไปไม่ต้องมาก บางท่านแนะนำว่าการฝึกเทศน์ในเบื้องต้นควรเทศน์ในเรื่องที่เกี่ยวกับตนเองก่อน เช่น ประวัติของตน คุณธรรมของตน เป็นการสอนตนไปในตัว ถ้าสอนตัวเราได้นำฟัง ก็มีหวังสอนคนอื่นได้เช่นกัน ดังคำที่ว่า “ตัวของเราเฝ้าสอนสั่งบ้างเป็นไร สอนตัวได้แล้วสอนเขาเราจึงดี”

๕). ฝึกอ่านคัมภีร์ หมายถึง อ่านหนังสือออกเสียง เพื่อได้ดูวรรคตอน และเพื่อฝึกออกเสียงพยัญชนะ คำควบกล้ำแต่ละคำให้ถูกต้อง ถ้าจะให้ดีควรนำคัมภีร์พระไตรปิฎกมาอ่านเพราะจะได้ประโยชน์พร้อมกันไปหลายอย่าง เหมือนเสียวกระสุนนัดเดียวได้นกหลายตัว

๖). ยิ่งดีถ้าฝึกเขียน หมายถึง เขียนเรียงความ เพื่อฝึกสมองให้คม และคิดได้คล่อง อีกทั้งยังชำนาญในการใช้ภาษา วิธีปฏิบัติที่นิยมทำกันคือ บันทึกเรื่องสั้นประจำวัน วันละ ๑ เรื่อง หรือฝึกเขียนจดหมายบรรยายความรู้สึกของตนเอง^{๓๑}

สมาธินักเทศน์

นักเทศน์ที่หวังผลต้องหมั่นฝึกสมาธิ เพราะสมาธิช่วยให้คิดได้อย่างมีระบบ ทำให้เกิดไหวพริบ และปฏิภาณ ช่วยคิดในการพรรณนาในเรื่องต่างๆ แกมมาเป็นอย่างดีไม่เกิดการติดขัด แต่สมาธิจะเกิดได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง นักเทศน์จึงเป็นบุคคลหนึ่งที่ต้องหมั่นฝึกสมาธิอย่างสม่ำเสมอ ทางที่ดีก็ควรฝึกสมาธิทุกวัน และที่สำคัญนักเทศน์ต้องมีสมาธิทั้งก่อนเทศน์และในเวลาเทศน์ จึงจะเทศน์ได้ดีและประสบผลสำเร็จคำถากำกับใจ ที่ช่วยให้เกิดสมาธิอยู่มาก แต่ที่เป็นคำถายอดนิยม ก็คือ หัวใจพระไตรรัตน์ ได้แก่ อี สวา สุ ใช้บริกรรมอยู่เป็นเนืองนิตย์ ตะช่วยกำกับจิตควบคุมใจให้มีสมาธิงานเหล่านี้ คือ งานที่ต้องฝึกฝนเป็นประจำสำหรับนักเทศน์ เพื่อจะได้เป็นนักเทศน์ที่มีความชำนาญ มีความสามารถ มีไหวพริบปฏิภาณ สามารถที่จะเทศน์ได้เป็นอย่างดี^{๓๒}

^{๓๑} พระโสภณธรรมวาที, **ความรู้พื้นฐานการเทศน์**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิลป์สยามบรรณกิจภัณฑ์และการพิมพ์), หน้า ๒๕.

^{๓๒} องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, **วิชาการเทศนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

การประเมินผลการเทศน์

หลังจากนักเทศน์ได้แสดงธรรมจบแล้ว อย่าลืมที่จะประเมินการเทศน์ นักเทศน์บางท่านจะบันทึกเทปไว้ทุกครั้งเพราะหลังจากจากนั้นแล้วก็จะนำมาเพื่อทำการปรับปรุงและแก้ไขส่วนที่ผิดพลาดจากการสังเกตพบว่านักเทศน์ส่วนมาก ไม่สนใจการประเมินผล เมื่อลงมาจากธรรมมาส์ไปแล้วไปกัน ทำให้การที่จะเป็นนักเทศน์ที่จะพัฒนานั้นเข้าไป เพราะนักเทศน์ที่ดีต้องการทำการประเมินผลที่ตนเองเทศน์ไปแล้ว เพราะจะได้รับทราบจากผู้ฟังเทศน์ของตนนั้นเป็นอย่างไร เข้าใจในเนื้อหาที่ตนเทศน์มากน้อยแค่ไหน และการเทศน์ของตนเป็นที่ยอมรับของผู้ฟังหรือไม่อย่างไร เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว การประเมินผลนั้นต้องดูองค์ประกอบที่สะท้อนกลับมารูปแบบต่างๆ ดังนี้

๑. ดูจากความเลื่อมใสศรัทธา
๒. ดูค่านินทาสรรเสริญ
๓. ดูความเจริญของชุมชน
๔. ดูकिनมนต์ที่ตามมาเมื่อพิจารณาจากผลของการเทศน์แล้วก็จะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ผิดพลาดและรักษาเพิ่มเติมในส่วนที่ดีแล้วต่อไป

๒.๑.๙ การใช้นิทาน สุภาษิต คำคมคำขวัญ คำกลอน ที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน

การแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในยุคปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการฝึกการนำเอารูปแบบและวิธีการที่มีความแปลกใหม่ เพื่อที่จะให้มีการแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นมีความน่าสนใจมากขึ้น กล่าวได้ว่าเชิญชวนให้ผู้ฟังนั้นเกิดอารมณ์คล้อยตามที่จะแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นเป็นอย่างดีสำหรับรูปแบบและวิธีในการเผยแผ่นั้นมีอยู่หลายวิธี ผู้แสดงธรรมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเลือกรูปแบบและวิธีการนั้นๆ ให้ที่มีความเหมาะสมทั้งต่อตนเองและผู้รับฟัง คือเลือกรูปแบบที่ตนเองนั้นถนัด และให้มีความเหมาะสมกับผู้ฟังเพียงเท่านั้นก็สามารถที่จะทำให้การเผยแผ่นั้นดูน่าสนใจมากขึ้น รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่ควรจะนำมาใช้ในการเผยแผ่ในปัจจุบันกล่าวได้

๒.๑.๑๐ การนำเสนอโดยยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ

การนำเสนอโดยวิธีการยกอุทาหรณ์หรือการเล่านิทานประกอบในการบรรยายธรรมหรือการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบใดก็ตาม ควรจะมีการยกอุทาหรณ์ หรือเล่านิทาน มาประกอบการบรรยายธรรมนั้นเลย หลังจากยกหัวข้อพุทธธรรมขึ้นมาบรรยาย ก็ต้องยกนิทานหรืออุทาหรณ์เพื่อให้ได้พุทธธรรมนั้นมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น หรือบางครั้งก็ยกนิทานหรืออุทาหรณ์ก่อนยกพุทธธรรมมาประกอบทีหลังได้ การที่จะเลือกเรื่องนิทานหรืออุทาหรณ์มาประกอบนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่นักเทศน์หรือผู้เผยแผ่นั้นต้องนำเรื่องนิทานหรืออุทาหรณ์ที่มีความเกี่ยวข้องต่อเนื่องกับพุทธธรรมที่ยกมาด้วย เพราะความเข้าใจแก่ผู้ฟังมากยิ่งขึ้น เลือกให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกันกับเนื้อหา และตัวอย่างที่ผู้แสดงยกมาประกอบทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพ ยิ่งความเพลิดเพลินให้เกิดขึ้นในการฟังธรรม และใน

ขณะเดียวกันก็ได้รับความรู้จากธรรมชาติด้วย จึงนับว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังทุกๆ กลุ่มการนำเสนอโดยวิธีนี้จึงเหมาะสมกับคนที่มีการศึกษาที่แตกต่างกัน

อุทาหรณ์สอนใจหรือนิทาน เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ผู้ฟังนั้นมีความสนใจและพร้อมที่จะติดตามการบรรยายธรรม ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับเทคนิคและวิธีการนำเสนอของผู้แสดงธรรมนั้นด้วยว่าความสามารถในการสร้างความเข้าใจหรือนำสนใจจะมีมากน้อยตามกำลัง นิทานหรืออุทาหรณ์สอนใจที่แปลกๆ ใหม่ๆ ที่สามารถสร้างความสนใจ ใฝ่ใจ หรือความเป็นเหตุเป็นผลที่น่าเชื่อถือ และสามารถสร้างบรรยากาศแบบใหม่ ๆ เพื่อให้ผู้ฟังได้ความรู้ใหม่ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประกอบกับการเล่านิทานให้สอดคล้องหรือยกอุทาหรณ์ให้มีประสิทธิภาพนั้นผู้แสดงธรรมต้องเลือกเรื่องที่สามารถสอดคล้องและมีความเป็นเหตุเป็นผลกับหัวข้อธรรมนั้น

๒.๑.๑๑ การเสนอโดยวิธีการเปรียบเทียบ อุปมา อุปมัย

การนำเสนอโดยวิธีการเปรียบเทียบ เหมือนกับการยกนิทานหรืออุทาหรณ์ ในการนำเสนอด้วยวิธีการสร้างแนวความคิดให้เกิดขึ้นกับผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังมีแนวความคิดที่สามารถจะนำธรรมะที่ได้รับฟังอยู่นั้นผนวกเข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันทำให้แนวคิด สะกิดใจที่สามารถนำไปประพฤติ และนำไปสู่ ปฏิบัติ โดยวิธีการต่างๆ นั้นส่วนใหญ่แล้วจะนำเสนอในการที่จะยกตัวอย่างประกอบและเปรียบเทียบกับหัวข้อธรรมยากแก่การเข้าใจเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งวิธีการต่างๆ นี้จะช่วยผู้ฟังนั้นมองเห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งในการบรรยายธรรมนั้น ท่านพระราชาวรมณี ท่านจะได้มีการนำเสนอด้วย วิธีการเปรียบเทียบ มีการอุปมา อุปมัย ให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น หลังจากที่ท่านได้อธิบายพุทธธรรมไปแล้ว วิธีการนำเสนอพุทธธรรมแบบนี้จึงเหมาะสมแก่กลุ่มผู้ฟังที่มีการศึกษา คือ มีความสามารถที่จะนำหัวข้อที่เปรียบเทียบหรือการอุปมา อุปมัย ไปแยกความรู้ได้ ดังเช่นตัวอย่างต่อไปนี้

ท่านกล่าวว่าข้อมูลข่าวสารเหมือนปลาที่น้ำ แทนที่ครูอาจารย์จะช่วยจับปลาขึ้นให้แก่ศิษย์ควรสอนวิธีการจับปลาแก่ศิษย์มากกว่า นั่นคือ ครูอาจารย์ควรสอนวิธีการศึกษาค้นคว้าวิจัยข้อมูลข่าวสารให้กับศิษย์ เพื่อว่าศิษย์จะได้ใช้วิธีการนั้นไปแสวงหาและสกัดข้อมูลข่าวสารนั้นให้เป็นความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งปัจจุบันนี้หมดสมัยแล้วที่จะยึดยึดข้อมูลข่าวสารต่างๆ ให้ศิษย์ได้ท่องจำ จะล้าสมัยในเวลาไม่นาน ข้อนี้ชวนให้นึกถึงภาษิตจีนบทหนึ่งที่ว่า-ถ้าท่านให้ปลาแก่คนจน เขาจะมีปลากินเพียงวันเดียวถ้าท่านสอนวิธีการจับปลาให้เขา เขาจะมีปลากินไปตลอดชีวิต

การสอนเด็กท่องจำนั้นจะใช้ได้ไม่นาน เพราะข้อมูลก็เหมือนกับการให้ปลาแก่คนจนเด็กจะใช้ข้อมูลนั้นได้ไม่นานเพราะข้อมูลนั้นจะล้าสมัยเร็ว การสอนให้เด็กคิดวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

ในอนาคต ครูจึงควรสอนวิธีการแก้ปัญหาให้กับเด็ก และวิธีการแสวงหาปัญหา เมื่อมีปัญหาก็จะหา
ทรัพย์ได้ไม่ยาก^{๓๓}

หากจะกล่าวถึงเรื่องอิทธิบาท ๔ ในข้อมี ๒ นั่นคือ วิริยะ ท่านได้พูดถึงความพากเพียร
ความพยายาม หรือการลงมือปฏิบัติด้วยความตั้งใจ โดยไม่เอาฝืนกลางวัน อย่าเพียงคิดสร้าง
จินตนาการดูวิโนในอากาศโดยไม่การปฏิบัติ เพราะฉะนั้นต้องทำให้ดีที่สุด คือ พยายามในการทำงานนี้
คือ วิริยะ ซึ่งหมายถึงการกล้าหาญที่จะเผชิญปัญหาและอุปสรรค ใครที่ถ้อยอุปสรรคหรือความลำบาก
นั้นจัดเป็นคนอ่อนแอ ประเด็นหรือจุดเด่นในเรื่องนี้ คือ สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเราเอง ซึ่งเราเรียกว่า
สิ่งแวดล้อม สามารถที่จะนำมาสอนตัวเราได้ เช่น ต้นไม้ ซึ่งเมื่อกล่าวถึง ต้นไม้ใครๆ ก็รู้จักในที่นี้ขอให้
ดูตัวอย่างจากต้นไม้ ดังนี้

ขอให้พิจารณาตัวอย่างจากต้นไม้ ต้นไม้ใดพบแต่ความสบาย คือ เจอหน้าฝนตลอดเวลา
ต้นไม้นั้นจะพาวใน คือ ไม่มีแก่น ส่วนต้นไม้ใดพบความแห้งแล้งของฤดูร้อนตลอดเวลา ต้นไม้นั้นจะ
แคะแกร็น ดังนั้น ต้นไม้ที่เติบโตสมบูรณ์ คือ ต้นไม้ที่ผ่านทั้งฤดูฝน และฤดูร้อนสลับกันไปเมื่อผ่านฤดู
ร้อนครั้งหนึ่งจะเกิดดวงปีในภายในต้นไม้ ดังนี้

ขอให้พิจารณาตัวอย่างจากต้นไม้ ต้นไม้มีแต่ความสบาย คือ เจอหน้าฝนตลอดเวลาต้นไม้นั้น
นั้นจะพาวใน คือ ไม่มีแก่น ส่วนต้นไม้ใดพบความแห้งแล้งของฤดูร้อนตลอดเวลา ต้นไม้นั้นจะแคะ
แกร็น ดังนั้น ต้นไม้ที่เติบโตสมบูรณ์ คือ ต้นไม้ที่ผ่านทั้งฤดูฝนและฤดูร้อนสลับกันไปเมื่อผ่านฤดูร้อน
ครั้งหนึ่งจะเกิดดวงปีภายในต้นไม้ จำนวนวงปีเป็นประจักษ์พยานว่า ต้นไม้นั้นผ่านความแห้งแล้งของฤดู
ร้อนมาก็ครั้ง วงปีได้เกาะตัวกันกลายเป็นแก่นของต้นไม้ และแก่นนี้เองที่ทำให้ต้นไม้แข็งแรง คนเราก็
เช่นเดียวกัน เมื่อผ่านการต่อสู้อุปสรรคและปัญหามาได้ เขาก็สามารถพัฒนาความ
แข็งแรงให้สามารถขึ้นที่สูงได้ ทั้งนี้เพราะชีวิต คือ การต่อสู้ ศัตรู คือยากำลัง อุปสรรค คือหนทางสู่
ความสำเร็จ ใครชนะอุปสรรคได้มากเท่าไร เขาเข้าใกล้ความสำเร็จได้มากเท่านั้น ว่าวขึ้นสูงเพราะมีลม
ต้าน คนขึ้นสูงได้เพราะเผชิญอุปสรรค ชีวิตที่มีรสชาติต้องฝ่าฟันเอาชนะปัญหาชีวิตเปรียบได้กับผล
กระท้อนที่มีรสหวานจนรับประทานก็เพราะผ่านการทุบครั้งแล้วครั้งเล่า

๒.๑.๑๒ บทประพันธ์ บทกลอน

ในการเผยแพร่ธรรมนั้น มีการนำเอาบทประพันธ์ หรือ บทกลอนเข้าประกอบใช้ในการ
เผยแพร่ เพื่อเป็นการเพิ่มอารมณ์ให้เกิดให้ความคิดคล้อยตาม อีกทั้งยังสร้างความเพลิดเพลินในการฟัง
ธรรมนั้นด้วย และยังรวมไปถึงการสร้างความน่าสนใจในการเลือกใช้รูปแบบของภาษาเพราะบท

^{๓๓} พระราชภูมิ (ประยูร ธมมจิตตโต), **ขอบฟ้าแห่งความรู้**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓-๑๔.

ประพันธ์ หรือบทกลอนนั้นจะมีเนื้อหาที่ชวนให้เป็นข้อคิด สะกิดใจ และเกิดแนวคิดในการปรับปรุง ประยุกต์ให้กับวิถีชีวิตของผู้ฟังได้ด้วย ในส่วนนี้จะยกบทประพันธ์ หรือบทบทกลอนที่นิยมนำมาใช้กัน มากในปัจจุบัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องแห่งความสำเร็จ

คนเราจะบรรลุถึงความสำเร็จที่เราต้องการอย่างไร เราจะมีโชคดีได้ สิ่งที่เราต้องการ เพราะเกิดมาในตระกูลสูงแล้วจึงได้ความสำเร็จอย่างนั้นหรือ หรือเพราะราศีที่เราเกิดนั้นดวงชะตาเรา เป็นมหาอู๊ด เราจึงเป็นคนที่ยับทำอะไรก็ประสบผลสำเร็จไปทั้งหมด ความสำเร็จได้มาด้วยวิธีการ ใด ๆ ความสำเร็จมาจากไหนเล่า พระพุทธศาสนาสอนว่า ความสำเร็จมาจากตัวเองเป็นเรื่องของการ เสาะแสวงหา ไม่ใช่เกิดมาเป็นเป็นเรื่องของการต่อสู้ ไม่ใช่นั่งดูดวงเป็นเรื่องของการฝ่าฟัน ไม่ใช่ฟ้า บันดาลเป็นเรื่องของความเชี่ยวชาญ ไม่ใช่โชคช่วยเป็นเรื่องของการฝึกฝน ไม่ใช่บุญหล่นทับเป็นเรื่อง ของความสามารถ ไม่ใช่วาสนาเป็นเรื่องของพรแสวง ไม่ใช่พรสวรรค์ เพื่อศึกษาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ ดังที่ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ติสสมหาเถร) นิพนธ์ไว้ว่าโง่ไม่เป็นเป็นใหญ่ยากฝากให้คิดทางชีวิตจะ รุ่งโรจน์โสตถิผลต้องรู้โง่ รู้ฉลาดปราดเปรื่องตนโง่สิบหน ดีกว่าเบ่งเก่งเดี่ยวเดียว

เรื่องธรรมมงคลแห่งชีวิต

ชีวิตจึงเหมือนการเล่นละคร เมื่อเขาให้ท่านเล่นบทเป็นอะไรจงแสดงบทนั้นให้เต็มที่เมื่อ ละครจบลงเราก็หยุดเล่นบทนั้นแล้วหาบทอื่นมาเล่นต่อไป ดังพระราชนิพนธ์ของ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ที่ว่าทั้งโลกเปรียบเหมือนโรงละครใหญ่หญิงชายไซ้ร้ เปรียบตัวละครนั้นต่าง มียามเข้า ออกอยู่เหมือนกันคนหนึ่งนั้น ย่อมเล่นตัวนานาและหลงตาแพร เยื่อไม้ ได้ประพันธ์ไว้ว่า โลกนี้คือโรงละคร ปวงนิกรเราท่านเกิดมาต่างร้ายรำทำที่ท่า ตามลีลาของบทละครบางครั้งก็เศร้า บาง คราวก็สุข บางทีก็ทุกข์หัวอกสะท้อนมีร้างมีรักมีขากมีจร พอจบละครชีวิตก็ลา^{๓๔}

๒.๑.๑๓ คำคม คำขัน

คำคม คำขัน ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับคามนิยมเป็นอย่างมากในการเผยแผ่พุทธธรรมทั้งนี้ นอกจากจะเป็นในส่วนของข้อคิด สะกิดใจแล้ว ยังช่วยสร้างความบันเทิงและความสนุกสนานในการ ฟังพุทธธรรมนั้นๆ ด้วยจะทำให้การบรรยายพุทธธรรมนั้นไม่น่าเบื่อ โดยส่วนใหญ่แล้วผู้เผยแผ่จะใช้ วิธีการสอดแทรกคำคม คำขัน เข้าไปในเนื้อหาของการเผยแผ่ธรรมนั้น ในส่วนที่เป็นตัวอย่างหรือ นิทานประกอบ ทั้งนี้เพราะจะได้สร้างความสนุกสนานได้ทุกช่วงของการบรรยายพุทธธรรม ทั้งในส่วน ของคำคม คำขัน นั้นก็ยิ่งให้ความรู้สึกลงไปในตัวด้วย ดังตัวอย่างดังนี้- อ่านตอนออก บอกตนได้ ใช้ตนเป็น

^{๓๔} พระราชวรมณี (ประยูร ธรรมจิตโต), ธรรมมงคลแห่งชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๓๔.

เห็นตนชัด^{๓๕}-หน้าที่ของชาวประมง คือหาปลา-หน้าที่พ่อค้า คือ หาผลกำไร-หน้าที่ของศิลปิน คือสร้างศิลปะ-หน้าที่พระ คือสอนมนุษย์^{๓๖}-หน้านอก บอกความงาม-หน้าใน บอกความดี หน้าที่ บอกความสามารถ

๒.๑.๑๔ การนำเสนอโดยการพูดเชื่อมโยงสถานการณ์และยกเหตุการณ์ต่างๆ ประกอบ

การนำเสนอโดยวิธีการนี้ ถือได้ว่าเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะสร้างความน่าสนใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ฟังได้ด้วย เพราะการนำเอาหลักพุทธธรรมนั้นมาประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในยุคปัจจุบัน หรือเหตุการณ์ที่กำลังได้รับความสนใจในขณะนั้น ก็จะทำให้การบรรยายนั้นน่าสนใจ น่าติดตาม เพราะหลักพุทธธรรมนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับชีวิตประจำวันได้โดยเฉพาะการนำไปสู่การแก้ปัญหา ทั้งนี้การยกเหตุการณ์ขึ้นมาประกอบนั้นก็ต้องการมีการชี้ชัดด้วยว่าเรื่องนั้นมีความเกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมอย่างไร ตัวอย่างเช่น บางคนเพราะบางมากจึงแตกหักง่ายเพราะไม่ยืดหยุ่น สุขภาพใจที่แข็งแรงทนทานและยืดหยุ่นเป็นลักษณะของใจที่มีธรรมะ ๔ ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ คนที่ขาดธรรมะเหล่านี้สุขภาพใจจะไม่แข็งแรง ไม่ทนทานและไม่ยืดหยุ่น พอถูกเชื้อโรค คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง รุกรานก็มีความทุกข์มาก เพราะเพราะบางต่อกิเลส คือความโกรธ ความขัดเคืองใจ เพราะไม่ได้ตั้งปรารภนา กลายเป็นความอาฆาตพยาบาท เพราะคุมสติไม่ได้ คนเราเวลาเจอเรื่องกระทบกระเทือนใจแรงๆ บางครั้งอาจเสียดสีได้ ท่านเคยติดตามข่าว หมู่บ้านกระตุนที่ซุงมันไหลตามน้ำลงมาท่วมทับบ้านเรือนและชาวบ้าน หลังจากนั้นไม่นานคนที่รอดชีวิตฆ่าตัวตาย เพราะพวกเขาที่มีความทุกข์มาก กลุ่มเสียดสีก็เสียดสี ผู้ประสบภัยทั้งหลายเหล่านั้นมีสุขภาพจิตที่แย่มากๆ และทุกข์ทรมานที่ต้องสูญเสียหมดทุกอย่าง ทำให้อาจคิดฆ่าตัวตายหนีความทุกข์ทั้งหลาย ทุกข์ คือ การทนได้ยาก เมื่ออดทนต่อความทุกข์ไม่ได้ ซึ่งสุดท้ายทน จึงอยากคิดฆ่าตัวตาย หนีความทุกข์ ที่เราท่านทั้งหลาย เรียกว่า “ คิดสั้น ”^{๓๗}

วิธีการยกเรื่องราวสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น กำลังได้รับความสนใจของประชาชน เข้ามาประกอบบรรยายนั้น ก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความสนใจและอยากติดตาม ซึ่งก็ถือเป็นเรื่องของการโน้มน้าวจิตใจที่ดีอีกวิธีหนึ่ง และเรื่องราวสถานการณ์หรือเหตุการณ์เหล่านั้นก็สามารถที่นำเอาหลักพุทธธรรมนั้นเข้ามาเกี่ยวข้องได้และเข้ากันได้เป็นอย่างดี ทำให้เข้ากับยุค

^{๓๕} พระราชาวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตโต), **ขอบฟ้าแห่งความรู้**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๓๘.

^{๓๖} พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน), **เทศนาว่าไรดี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเสียง), หน้า ๔๕.

^{๓๗} พระราชาวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตโต), **ขอบฟ้าแห่งความรู้**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐-๑๓.

ทันกับเหตุการณ์ ทำให้ผู้ฟังธรรมนั้นเข้าใจยิ่งขึ้นและยังได้หลักธรรมที่น่าจะนำไปประยุกต์ใช้ได้อีกด้วย

๒.๑.๕ นำเสนอโดยวิธียกบุคคลมาเป็นตัวอย่างประกอบ

วิธีการนำเสนอโดยการยกบุคคลเป็นตัวอย่างประกอบ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถสร้างแนวความคิดให้เกิดขึ้นแก่ผู้ฟัง เพราะหากมีการนำตัวอย่างบุคคลจริงมาประกอบในการบรรยายทำให้ผู้ฟังนั้นสามารถนึกภาพออกตามได้ว่า บุคคลนี้เคยผ่านพบประสบการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ มาแล้ว จะมีความเหมือนกับชีวิตของผู้ฟังบ้างในบางครั้ง บางเรื่องเพราะฉะนั้นจะทำให้ผู้ฟังตั้งใจฟังที่จะฟังเรื่องราวของบุคคลตัวอย่าง เพราะหากเรื่องราวของบุคคลตัวอย่างนั้นเหมือนกับของตนเองก็จะได้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติต่อไป หากบุคคลตัวอย่างไม่ตรงกับแนวชีวิตของผู้ฟัง ก็ควรฟังไว้เพื่อใช้ในการประกอบพิจารณา ซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนได้ในอนาคต

สำหรับการยกบุคคลที่มีความล้มเหลวในชีวิต มีความผิดหวัง มีความกลัว มีปัญหา และอุปสรรคมากมายเข้ามาในชีวิต แต่หลังจากนั้นบุคคลเหล่านั้นก็สามารถนำความผิดพลาด ปัญหา และอุปสรรคต่างๆ เหล่านั้นขึ้นมาเป็นบทเรียน แล้วสามารถต่อสู้และฟันฝ่าอุปสรรค ปัญหา ความผิดพลาดต่าง ๆ เหล่านั้นได้ ในที่สุดบุคคลเหล่านั้น บางท่านต่อมาก็สามารถกลับมาเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ยอมรับเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปได้ บุคคลต่างๆ เหล่านี้มีการดำเนินชีวิตและต่อสู้อุปสรรค ปัญหาต่างๆ เหล่านั้นเป็นมาได้อย่างไร เขาใช้หลักธรรมอะไรที่ชนะปัญหาและอุปสรรคเหล่านั้นได้ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรศึกษา

การเริ่มต้นชีวิตใหม่ ถ้าเราจะเปลี่ยนแปลงชีวิตใหม่นั้นสิ่งหนึ่งที่เราต้องทำคือ การตั้งใจ และการตั้งใจนั้นต้องมีหลักธรรมที่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง คือปฏิบัติธรรม ๔ ประการ คือ สังวร ปธาน ปหานปธาน ภาวนापธาน อนุรักษนาปธาน ซึ่งบางท่านคิดว่า ทำผิดพลาดแล้วทำต่อไปเรื่อย ๆ เขาคิดว่าไหน ๆ ก็ทำผิดแล้วจึงทำผิดไปเรื่อย ๆ ซึ่งหาไม่ยิ่งผิดมากขึ้นไปหนักเข้ากว่าเดิม ซึ่งเราต้องหยุดพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ทำอยู่นั้นให้ได้ โดยเราต้องหยุดให้ได้ โดยการปฏิบัติจากกฎที่กล่าวมานี้คือ สังวรปธาน หมายถึง พยายามระมัดระวังไม่ให้เกิดความผิด บางคนเมื่อทำผิดแล้วรู้จักหักห้ามตนเอง เขาก็กลายเป็นคนดีมีคุณธรรม และจริยธรรม ดังเช่น ท่านมหาत्मคานที ที่ขโมยทองของพ่อ แม่ไปขายมาตอนหลังสำนึกได้จึงได้ไปบอก พ่อ แม่ ซึ่งพ่อ แม่ ทราบก็ให้อภัยและกล่าวว่า คราวหน้าอย่าทำอีก เมื่อ มหาत्मคานทีได้รับการอภัยจากพ่อ แม่ จึงตั้งอยู่ในคุณธรรมมาตลอด^{๓๘}

^{๓๘} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พรใดก็ไร้ค่าถ้าไม่ธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยามบริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

วิธีการนำเสนอโดยประยุกต์ยกบุคคลมาเป็นตัวอย่าง โดยเฉพาะบุคคลที่มีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จในชีวิต ว่าเขาได้นำหลักธรรมอะไรข้างที่นำมาใช้ในการประพฤติ ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของเขา ซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่ดีในการดำเนินชีวิตโดยมีบุคคลเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างที่ดี

๒.๑.๑๖ นำเสนอโดยแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

วิธีการนำเสนอหรือแทรกด้วยที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน วิธีการนำเสนอแบบนี้จะปรากฏในเกือบทุกเรื่องที่บรรดานักพูด หรือนักเทศน์นั้นต่างนำมาใช้ บางเรื่องไม่ถึงกับอารมณ์ขัน แต่ก็ทำให้ผู้ฟังนั้นเพลิดเพลินมีชีวิตชีวาที่สนุกสนาน ชวนให้ติดตามทำให้ผู้ฟังยิ้มได้ ในแต่ละครั้งที่น่าเสนอด้วยอารมณ์ขันก็จะมีแทรกด้วยธรรมะ หรือหากบรรยายธรรมะก็จะมีสอดแทรกเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขันด้วยทุกครั้งไป ไม่เป็นสาระ มีประโยชน์สำหรับผู้ฟัง

คนเราถ้านึกว่าตัวเองทุกอย่างอยู่คนเดียว จะรู้สึกอึดอัด พอเห็นคนอื่นทุกข์เหมือนเรา สุขภาพจิตจะดีขึ้น มีเรื่องเล่ากันว่า สมัยเสื้อฝ้ายอาละวาดอยู่จังหวัดสุพรรณบุรี และกาญจนบุรี เสื้อฝ้ายส่งบัตรเชิญงานวันเกิดให้พวกเจ้าแก้วทั้งหลายมางานวันเกิดของเขา แต่ห้ามมีของขวัญวันเกิดจะเลี้ยงตอบแทน เขียนหมายเหตุไว้ท้ายบัตรเช่นนั้น ปรากฏว่าตนก็มากันมือเปล่าทั้งหมด พวกพ่อค้าทั้งหลายก็สยบยอมมาเพียท่องถิ่น แต่ถ้าคนหนึ่งอ่านหนังสือไม่ออกหัวก้อยมา ๑ เครือ ยื่นให้เสื้อฝ้าย พอเสื้อฝ้ายเห็นเช่นนั้นก็โกรธหัวฟัดหัวเหวี่ยง ถือว่าเป็นการขัดคำสั่ง บอกว่าอย่าเอาของขวัญมา นี่เอามาหรือถือตัวอย่างไร จึงสั่งลูกน้องจับเจ้าแก้วซึ่งพริต เอากล้วยครึ่งดิบครึ่งสุก ๑ ผลยัดเข้าไปที่ทวารหนักของเจ้าแก้ว เจ้าแก้วร้องเสียงดัง แต่ตอนหลังแก้กลับหัวเราะก๊าก เสื้อฝ้ายถามว่า หัวเราะทำไมบ้าหรือไง เจ้าแก้วบอกว่า ที่หัวเราะเพราะคิดถึงเพื่อนเก่าของเจ้าแก้วด้วยกัน เสื้อฝ้ายถามว่า คิดอย่างไร เจ้าแก้วบอกว่า คือเพื่อนคนนั้นกำลังหัวทุเรียนมาฝากถืออย่างนี้เรียกว่าพอนึกถึงเพื่อนร่วมทุกข์ ในสมัยอดีต ก็มีสุขภาพจิตดีขึ้น

การแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในยุคปัจจุบันนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการนำเอาเทคนิคและวิธีการแปลกใหม่ เพื่อที่จะให้มีการแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นได้ทีความสนใจมาสนใจมากยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่าชวนให้ผู้ฟังนั้นเกิดอารมณ์ที่คล้อยตามจะฟังการแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นเป็นอย่างดี

สรุปว่าการที่เป็นนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปแสดงให้ผู้อื่นได้รู้ได้เข้าใจ และพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากพุทธธรรมแล้ว สิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ เทคนิค วิธีการของผู้ส่งสาร การสอนที่จะได้ผลดีนอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้ว จะต้องให้เกิดการรู้มองเห็นคุณค่าความสำคัญ จนมีความเลื่อมใสศรัทธา ที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติ ผลสำเร็จอย่างหลังเป็นสิ่งที่สำคัญมากและมักจะทำไต่ยากกว่าผลสำเร็จอย่างแรกเพราะต้องใช้เทคนิค และวิธีการสอนประกอบการเผยแผ่ รวมไปถึงวิธีการใช้ภาษาและวิธีโยงเหตุการณ์ต่างๆ

ในปัจจุบันเข้าสู่หัวข้อธรรมะที่จะนำเสนอ หรือการนำพุทธธรรมมาประยุกต์ให้เข้ากับปัจจุบัน โดยยังคงไว้ซึ่งสาระและคุณค่าของพุทธธรรมที่มีอยู่เดิมในพระไตรปิฎก

สำหรับรูปแบบและวิธีการในการเผยธรรมะนั้นก็มีด้วยกันหลายวิธี ผู้แสดงธรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเลือกรูปแบบและวิธีการนั้นๆ ให้มีความเหมาะสมทั้งต่อตนเอง และผู้รับฟัง คือ เลือกรูปแบบที่ตนถนัด และให้มีความที่เหมะสมกับผู้ฟัง เพียงเท่านี้ก็สามารที่จะทำให้การเผยแผ่นั้นเป็นที่น่าสนใจมากขึ้น เทคนิคและวิธีการนำเสนอที่ควรจะนำมาใช้ในการเผยแผ่ในปัจจุบัน ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้-การนำเสนอโดยยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ-การนำเสนอโดยการเปรียบเทียบ อุปมาอุปมัย-การนำเสนอโดยวิธีการยกพุทธสุภาษิต คำคม คำประพันธ์ โคลงกลอน ประกอบ-การนำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงสถานการณ์ และเหตุการณ์ต่างๆ ประกอบกับการบรรยาย-การนำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลที่ประสบความสำเร็จมาประกอบ การนำเสนอโดยการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

๒.๑.๑๗ หลักการประยุกต์ใช้อธิบาท ๔ กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

อธิบาท ๔ หมายถึงหลักธรรม ๔ ประการ สำหรับการทำงานหรือทำสิ่งใดๆ เพื่อให้งานประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วย

๑. ฉันทะ (ความรัก ความพอใจ)
๒. วิริยะ (ความเพียร)
๓. จิตตะ (ความเอาใจจดจ่อ ความเอาใจใส่)
๔. วิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง ตรวจสอบ)

๑) ฉันทะ หมายถึง ความรัก และความพอใจในสิ่งนั้นๆ คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ตามด้วยความพอใจ ด้วยความรักสิ่งนั้น ทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ ไม่เบื่อหน่ายในกิจที่ทำ (การเต็มใจ)

๒) วิริยะ หมายถึง ความเพียรในการทำสิ่งนั้น ๆ คือเมื่อทำสิ่งใดก็ตามด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้วยความพยายาม และมีมานะอุตสาหะ ไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำนั้น (การแข็งใจ)

๓) อธิจิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ ความเอาใจใส่จดจ่อในสิ่งทำ ไม่วางละสิ่งที่ทำนั้นๆคือ เมื่อทำสิ่งใดก็ตามด้วยความรู้จักไตร่ตรอง ทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพิจารณาวิเคราะห์ ทดสอบ ทดลอง ตรวจสอบหาสาเหตุด้วยความรอบคอบ (การเข้าถึง)

๔) วิมังสา หมายถึง การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบสิ่งนั้นๆ คือเมื่อทำสิ่งใดก็ตามที่รู้จักไตร่ตรอง ทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพิจารณาวิเคราะห์ทดลอง ทดสอบ ตรวจสอบตราหา

สาเหตุด้วยความรอบคอบ (การเข้าใจ)^{๙๙}“อิทธิบาท” มาจากคำว่า อิทธิ หมายถึง ความสำเร็จ
บาท หมายถึง วิธีทางที่จะนำไปสู่

ดังนั้น คำว่า “อิทธิบาท” หากแปลตามคำจึงหมายความว่า วิธีทาง หลักการ ที่จะนำไปสู่
จุดหมายปลายทางหรือไปสู่ความสำเร็จได้ มี ๔ ประการ หรือเรียกว่า อิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ถือเป็นแนวทางที่จะทำให้ประสบความสำเร็จตามความประสงค์ ๔ อย่าง
ซึ่งเป็นหลักการที่ใกล้เคียง กับการพึ่งตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพึ่งตนเองเป็นอย่างไร ทำอย่างไรจึง
จะประสบความสำเร็จ คำว่า อิทธิ นอกจากจะแปลว่า สำเร็จ แล้ว ยังแปลว่า ฤทธิ์ของมนุษย์ที่แสดง
ได้ จะโดยทางวิทยาศาสตร์หรือจิตศาสตร์ก็ตาม ซึ่งต้องอาศัยหลักอิทธิบาท ๔

ท่านพุทธทาสภิกขุ อธิบายว่า การทำงานแบบใด ๆ โดยไม่รู้สีกตัว มีระดับมากน้อยที่
แตกต่างกัน คนที่ทำงานด้วยความพอใจ ชยันตชื่นแข็ง ความเอาใจใส่อยู่เสมอ นั้น เรียกว่า มีอิทธิบาท ๔
ประการ มีการปฏิบัติโดยไม่ตั้งตัว ซึ่งอิทธิบาททั้ง ๔ ประการนี้ ถ้าปฏิบัติได้ครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว
ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตาม ย่อมที่จะประสบความสำเร็จดังสมประสงค์^{๑๐}

๑.ฉันทะ (Aspiration)

ฉันทะ แห่งอิทธิบาท ๔ คือ ความพอใจ รักใคร่ เต็มใจ และฝักใฝ่ในงานอยู่เสมอ ทุ่มเท
ความสามารถ และปรารถนาเพื่อทำงานให้ดีที่สุด ด้วยความรัดในงานของตน ชอบในงานของตน
งานในที่นี้หมายถึง สิ่งที่เราทำ ผู้ใดมีงานอะไรแล้วทำมีความรักในงานที่ตนที่ถนัดและพอใจในงาน
นั้นๆ เรียกว่ามี ฉันทะ คนที่ขาดฉันทะ ไม่พอใจในงานของตน มักจะทำงานด้วยความเหน็ดเหนื่อยใจ
และชอบทั้งงานจับจดและไม่สนใจงานทำงานทำให้งานคั่งค้าง ทำให้เสียงาน

ความอยากหรือความฝักใฝ่ที่เกิดจาก ฉันทะ ซึ่งได้มีความหมายกับอยากได้เพื่อให้ได้มา
ซึ่งการเสวยสุขแก่ตนในทุกสิ่งทุกอย่าง หรือที่เรียกว่า ตัณหา เพราะความอยากที่เกิดจาก ฉันทะ
นั้น เป็นความอยากในทางสุจริตที่ซึ่งต้องทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจและ สติปัญญา เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่ง
นั้นๆ ตามความมุ่งหมาย ภายในกรอบของคุณธรรม และความดีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

๑. ความยินดีในสิ่งที่ทำนั้นๆ
๒. ความพอใจในสิ่งที่ทำนั้นๆ
๓. ความเต็มใจในขณะที่ทำสิ่งนั้นๆ
๔. ความมีใจรักในขณะที่ทำสิ่งนั้นๆ

^{๙๙} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทางแห่งความสำเร็จ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม
บริษัทเคสดีไทย จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๑๐} องค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสุวรรณวิหาร, วิชาการเทศนา, (กรุงเทพมหานคร: หจก. เอมีเทรตติ้ง.
๒๕๔๔), หน้า ๕๙.

๕ .ความอยากหรือฝักใฝ่ที่ทำสิ่งนั้นๆ ให้บรรลุถึงเป้าหมาย

ทั้งนี้ ลักษณะของ ฉันทะที่เกิดขึ้นไม่เพียงใช้สำหรับการกระทำในทางงานเพียงอย่างเดียว แต่สามารถนำไปใช้เป็นหลักการดำเนินชีวิตในด้านอื่นๆ ได้ด้วยเช่นเดียวกัน ได้แก่

- ๑.ความยินดี และพอใจในฐานะทางครอบครัว
- ๒.ความยินดี และพอใจในทรัพย์สินที่ตนมี
- ๓.ความยินดี และพอใจในความสามารถของตน
- ๔.ความยินดี และพอใจในคู่ครองของตน
๕. ความยินดี และพอใจในตำแหน่ง และหน้าที่ของตนในสังคม
๖. ความยินดี และพอใจในศาสนา หรือลัทธิที่ตนนับถือ

ฉันทะ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจภายใต้หลักธรรม คือ โยนิโสมนสิการ คือ การรู้จักคิด วิเคราะห์ หรือคิดในทางที่ถูก และเหมาะสมเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามจุดหมายที่ตั้งไว้ภายใต้ สภาวะแห่งเหตุ และผล ดังนั้น เมื่อเกิด ฉันทะ คือ ความพอใจหรือยินดีในสิ่งนั้นแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่รู้จัก ใช้ โยนิโสมนสิการ คือ การคิด วิเคราะห์ หาแนวทางที่จะดำเนินต่อไป ซึ่งจะนำไปสู่การเกิด วิริยะ คือ ความเพียร เป็นแนวทางต่อไป

๒ .วิริยะ(exertion)

วิริยะ แห่ง อิทธิบาท ๔ คือ ความเพียรพยายาม ความอดสาหัส และมานะบากบั่น ที่จะทำงานหรือทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ไม่ย่อท้อเมื่อเกิดอุปสรรค และความยากลำบากต่างๆ ด้วยการมอง ปัญหาหรืออุปสรรคที่ขัดขวางต่อการทำสิ่งนั้นซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทาย ซึ่งต้องเอาชนะอุปสรรคต่างๆ เหล่านี้ให้สำเร็จ

วิริยะ เป็นความเพียรที่ประกอบความดี มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ทอดธุระ เป็นเครื่อง พยุງความพอใจไม่ทอดลอยในหน้าที่การงาน เพราะว่าทุกชนิด มักจะง่ายตอนคิด ยากอยู่ทำ จึงจำเป็นต้องมีความอดสาหัสอย่างมากไปจนกว่างานที่ทำจะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้

วิริยะ หรือ ความเพียร มีความจำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานหรือการกระทำต่อสิ่งใดสิ่ง หนึ่งในขณะนั้น เพราะต้องการความสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ตั้งใจไว้และต้องมีความพยายามเป็น สำคัญซึ่งความพยายามที่ต้องทำนั้นไม่หมายถึง ครอบคลุมถึงการปฏิบัติหรือการกระทำที่ไม่มีวันหยุด หรือการที่มีพื้นฐานของตนเอง ที่มาจากหลักธรรมแห่ง โดยโยนิโสมนสิการ คือ การรู้จักคิด วิเคราะห์ อย่างมีเหตุผล และครรลองคลองธรรม เช่นกัน

ประเภทของวิริยะ

๑. สังวรปธาน หมายถึง เพียรระวัง คือการกระทำสิ่งใดๆ จะต้องรู้จักพึงระวังความ รอบคอบ ด้วยการรู้จักเหตุ และผล ไม่ตั้งอยู่ในความประมาทหรือ อุกุศลกรรมทั้งปวง

๒. ปทานปาน หมายถึง เพียรละ คือ การรู้จักลด หรือการหลีกเลี่ยง จากอกุศลธรรมทั้งหลายที่จะเป็นเหตุที่จะทำให้การกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ไม่ประสบผลสำเร็จ

๓. ภาวนापธาน หมายถึง เพียรบำเพ็ญ คือ การรู้จักความเพียรที่ตั้งมั่น และอุทิศตนต่อการกระทำในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยกระทำอย่างสม่ำเสมอ

๔. อนุรักขนาปธาน หมายถึง ความเพียรตามรักษาไว้ คือ รู้จักรักษาหรือมีความเพียรในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่กับตนเป็นนิจ^{๔๑}

องค์ประกอบของวิริยะ

๑. เพียรในการกระทำสิ่งใดๆ นั้นถูกที่ถูกทางตามหลักเหตุ และผลภายใต้พื้นฐานของหลักธรรมคุณงามความดี

๒. การมีความกล้า และความตั้งใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติกระทำสิ่งนั้นๆ

๓. การไม่ละทิ้งสิ่งซึ่งเป็นงานหรือสิ่งที่กระทำอยู่

๔. การมีความอดุทธสาหัส และมีความอดทนต่ออุปสรรคและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ ดังนั้น ลักษณะของวิริยะที่เกิดขึ้น ไม่ได้อยู่ในกรอบของการทำงานเท่านั้น แต่สามารถที่จะนำไปประยุกต์เป็นหลักการในการดำรงชีวิตในด้านอื่นๆ^{๔๒} ดังนี้

- ความเพียรในการเจริญธรรม การเจริญภาวนา หรือการรักษาศีล

- ความเพียรในการศึกษาเล่าเรียน

ดังที่กล่าวมานี้ วิริยะ จึงเป็นเหตุผลหลักที่มีความสำคัญที่จะนำไปสู่การประพฤติ การปฏิบัติในลักษณะงานหรือหลักสำคัญในการกระทำตามหลักพื้นฐานของหลักการเหตุ และผลที่เกิดจาก โยนิโสมนสิการ เพื่อมุ่งให้การกระทำสิ่งนั้นๆ ดำเนินไปสู่เป้าหมาย และความสำเร็จที่ปรารถนาได้ โดยมีความเพียรที่จะดำเนินไปในลักษณะของการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางตามหลัก ปธาน ๔ ในเบื้องต้น ด้วยเหตุนี้ ความเพียรที่มีความตั้งใจมากนั้น ก็จะทำให้เกิดความฟุ้งซ่าน ขาดสติ ความเหน็ดเหนื่อยอ่อนล้า มีผลทำให้การเกิดปัญหา และอุปสรรค ความท้อถอย ในสิ่งนั้นซึ่งจะส่งผลต่อความท้อแท้หดหู่ ตามมาได้ และยิ่งกว่านั้น หากมุ่งพากเพียรต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากเกินไปจนเกินไป มักจะมีโอกาสเกิดอาการหลงๆ ลืมๆ ต่อสิ่งที่กระทำอยู่ได้เช่นกัน

๓. จิตตะ (Thoughtfulness)

จิตตะ แห่งอิทธิบาท ๔ คือ การเอาใจใส่และให้ความสนใจจดจ่อ ตั้งมั่นในสิ่งที่กำลังทำอยู่ในขณะนั้น ไม่ปล่อยปละละเลยในสิ่งที่ปฏิบัติหน้าที่ และทำงานด้วยความตั้งใจตั้งมั่นเพื่อให้งานนั้น

^{๔๑} สังวรสูตร (อภิ. สง, อ, ๑๓๕๒/๔๕๖-๗).

^{๔๒} องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, **วิชาการเทศนา**, (กรุงเทพมหานคร: หจก. เอมีเทรดดิ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๖๐.

สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หากมีผู้ใดหรือบุคคลใดปฏิบัติงานต่างๆ ด้วยความประมาท ไม่ใส่ใจหรือปฏิบัติหน้าที่ด้วยความประมาทเลินเล่อ งานต่างๆ ที่ออกมาย่อมไม่มีผลงานที่ดีหรืออีกนัยหนึ่งก็คือไม่สามารถจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ หรืออาจเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างไม่มีประสิทธิผล

ดังนั้น จิตตะ หมายถึง จิตใจ คือ ส่วนที่ทำหน้าที่รู้สำนึก รู้คิด ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดมาจากจิตภายใต้มนโสนสำนึก ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อดีตกาล หรือกำลังจะเกิดในอนาคต ซึ่งล้วนเป็นความรู้สึกนึกคิดที่ฝังอยู่ในจิตมาช้านานแล้วทั้งสิ้น หมายถึง จิตที่ถูกสั่งสม ความรู้สึกนึกคิดให้เกิดขึ้นในกาลทั้ง ๓ นั่นเอง ส่วนจิตตะในที่นี้หมายถึง สภาวะทางอารมณ์ที่สะท้อนมาจากจิต เช่น ความเข้มแข็ง ความมั่นคง และความจดจ่อ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่กระทำอยู่ขณะนั้น

องค์ประกอบของจิตตะ

๑. มีความสนใจในสิ่งที่จะทำนั้นอย่างจริงจัง
๒. การเอาใจใส่ในขณะที่กระทำสิ่งนั้น
๓. การมีใจที่เป็นสมาธิในขณะที่กระทำสิ่งนั้นๆ
๔. การที่มีจิตใจมุ่งมั่น และแน่วแน่ในขณะที่กระทำสิ่งนั้นๆ

ดังนั้น ลักษณะของจิตที่เกิดขึ้น ไม่ได้อยู่ในกรอบสำหรับเฉพาะเรื่องงานเท่านั้น แต่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในด้านอื่นๆ ดังนี้

- การเอาใจใส่ และมุ่งมั่นในการเจริญธรรม
- การเอาใจใส่ และมุ่งมั่นในการศึกษาเล่าเรียน

จิตตะ มีความสัมพันธ์กับสมาธิ หมายถึง จิตเป็นเครื่องผลักดัน และเครื่องควบคุมการเกิดสมาธิ โดยสภาวะจิตที่มีความแน่วแน่และจดจ่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สภาวะที่เกิดขึ้นกับจิตนี้จึงเรียกว่าสมาธิ ซึ่งเป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพในการจะกระทำสิ่งใดๆ ให้ประสบความสำเร็จ เพราะจิตที่เป็นสมาธิแน่วแน่อยู่กับสิ่งที่กำลังกระทำอยู่ โดยไม่เกิดความฟุ้งซ่าน ย่อมมีผลทำให้ลักษณะที่เกิดขึ้นย่อมประสบความสำเร็จได้ดี ไม่ผิดพลาด และมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่วางไว้^{๔๓}

๔. วิมังสา (investigation)

วิมังสา แห่ง อธิธิบาท ๔ คือ การสอบสวน ไตร่ตรอง พิจารณาตรวจสอบในสิ่งที่กำลังทำนั้นๆ รวมถึงการรู้จักค้นคว้า ทดลอง คิดค้น และรู้จักคิดพัฒนาแก้ไขปรับปรุง ให้มีความเจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ ทั้งนี้ ปัจจัยที่สำคัญส่งผลต่อความสำเร็จในการกระทำสิ่งนั้นๆ ย่อมเกิดจากปัจจัยข้อนี้เป็นสำคัญ เพราะการใช้วิมังสา คือการคิด วิเคราะห์ อย่างมีเหตุ และมีผล ย่อมทำให้เข้าใจต่อกระบวนการ

^{๔๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒-๕๔.

วิธีการ และแนวทางในการดำเนินที่เหมาะสมและถูกต้อง ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง หากไม่มีการใช้ปัญญาก่อนลงมือทำหรือทำสิ่งใดๆ แล้วย่อมมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นแล้ว ย่อมส่งผลกระทบ ทำให้ท้อแท้ หดหู่ ท้อถอย การทำให้สิ่งที่กระทำอยู่นั้น อาจเกิดความผิดพลาดไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จอาจไม่เกิดประสิทธิผลเท่าที่ควร

องค์ประกอบของวิมังกสา

๑. การใช้ปัญญาคิด วิเคราะห์ก่อนที่จะลงมือทำหรือปฏิบัติในสิ่งนั้นๆ
๒. การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์ในสิ่งนั้นๆ ตามครรลองคลองธรรม
๓. การแก้ไข ปรับปรุงข้อบกพร่อง และพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยปัญญา

ฉะนั้น ลักษณะของวิมังกสาที่เกิดขึ้น ไม่ได้เหมาะสมลักษณะของงานในด้านต่างๆ เท่านั้นแต่ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันในด้านอื่นๆ ดังนี้

- การรู้จักคิด วิเคราะห์ในการปฏิบัติธรรม
- การรู้จักคิด วิเคราะห์ ในบทเรียน
- การรู้จักคิด วิเคราะห์ก่อนที่จะสนทนาหรือทำในสิ่งต่างๆ

วิมังกสา คือ การรู้จักคิด วิเคราะห์ ที่มักคู่กับคำว่า ปัญญา คือความรู้ หรือความรู้แจ้ง เป็นความรู้ ความเข้าใจ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในเหตุและผล รวมถึงองค์ประกอบ และพื้นฐานของสิ่งนั้นๆ ซึ่งสามารถตัดสินใจ และบ่งชี้สิ่งนั้นๆ ได้ เป็นมาอย่างไร มีลักษณะอย่างไร รวมถึงรู้จักสามารถแยกแยะสิ่งนั้นๆ ว่า ถูก ผิด ดี ชั่ว ฉะนั้นแล้ว การมีปัญญาจึงการมีความรอบรู้ในทุกด้าน และสามารถใช้ปัญญา ก่อนที่จะลงมือทำเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ตรึกตรอง อย่างถี่ถ้วน เพื่อให้งานนั้นดำเนินไปอย่างถูกต้องตามเป้าหมายที่วางแผน และไม่เกิดอุปสรรค ปัญหาใดๆ ทำให้งานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ประโยชน์ของอิทธิบาท ๔

๑. ประโยชน์ของฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกรักในงาน การทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ หดหู่ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดความคิดสร้างสรรค์ในงานนั้นด้วย

๒. ประโยชน์ต่อวิริยะ คือ ทำให้ตนเกิดความขยันหมั่นเพียร และมีอุตสาหะในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน ตั้งใจมุ่งมั่นเพื่อทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความอุตสาหะ ย่อมทำงานผิดพลาด เล็กๆ น้อยๆ หรือทำงานนั้นล่าช้าหรือไม่บรรลุผลสำเร็จ ไม่มีประสิทธิภาพ

๓. ประโยชน์ของจิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และสนใจจดจ่อกับงานที่ทำจิตมีความแน่วแน่ มั่นคงต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานที่ทำดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามระเบียบแบบแผนและกระบวนการที่ถูกต้องตามลักษณะของงาน

๔. ประโยชน์ของวิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้รู้จักคิด วิเคราะห์งานเป็น ช่วยให้ทำให้ทราบ กระบวนการเรียนรู้ของระบบงาน การจัดการ การวางแผน ซึ่งหากมีการผิดพลาด มีอุปสรรค ปัญหา ต่างๆที่เกิดขึ้นนั้น ยังมีแนวทางการแก้ปัญหาเพราะมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าแล้ว และสามารถทำงาน ตามกรอบของแผนที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานที่ไม่มี หลักการ ไม่มีแนวทางปฏิบัติ ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะประสบความสำเร็จได้ยากยิ่ง

สรุปว่า ฉันทะ และวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้ทำให้บุคคลทั่วไปมีความมั่นใจและ เสริมสร้างแรงบันดาลใจที่จะเผชิญหน้ากับอุปสรรค ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นและยังไม่เกิดขึ้นในภายหน้า นั้น และจากการที่มีจิตตะ วิมังสา เป็นหลักในการปฏิบัติที่ช่วยในการเผชิญและสามารถเอาชนะ อุปสรรค ปัญหาต่างๆ ในการทำงานให้ได้ดีเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะเห็น ได้ว่า หลักธรรมที่ใช้ในการทำงานที่ได้กล่าวมานี้ ทั้งอิทธิบาท ๔ เป็นเรื่องที่บุคคลทั่วไปสามารถปฏิบัติ ได้ได้อยู่แล้ว แต่ยังขาดความใส่ใจและมุ่งมั่นที่จะกระทำอย่างจริงจังอย่างต่อเนื่องเท่าที่ควร ซึ่งการ จัดแบ่งชุดปฏิบัติธรรมะสำหรับ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะนั้นซึ่งผู้ที่มี ตำแหน่งควรต้องให้การได้รับความสนใจหรือมีการปฏิบัติธรรมะเป็นกรณีพิเศษมากกว่าบุคคลอื่น เพราะในฐานะเป็นผู้บริหาร แต่ไม่ได้หมายความว่าถึงชุดปฏิบัติธรรมะนั้นจะเป็นเอกเทศต่อกัน ทุกชุด ปฏิบัติธรรมะนั้นจะสามารถเอื้อประโยชน์ต่อกัน และหากกลุ่มบุคคล หรือคณะใดคณะหนึ่งสามารถที่ ปฏิบัติได้พร้อมกันได้โดยมีวินัยและทำหน้าที่ของตนได้มีประสิทธิภาพตามกำลังความสามารถที่มี แล้วนั้นย่อมเกิดผลดีต่อตนเองและหมู่คณะ ซึ่งเชื่อว่าบรรยากาศในการทำงานคงจะมีความราบรื่นและ ร่าเริง มีความสนุกกับงาน นั้นคงเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน สมดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน รัชกาลที่ ๙ ทรงปารณาที่จะเห็นคนไทยมีความสุขในปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๔ ด้วยการให้ คือ ให้ความรัก ความเมตตาทำให้มีน้ำใจไมตรีต่อกัน ให้อภัย ให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์กัน โดยมุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน ด้วยความบริสุทธิ์ใจและจริงใจ ดังนั้น จึงขอให้พวกเราตั้งจิตอธิษฐานที่จะน้อมนำหลักธรรมและ กระแสพระราชดำรัสดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินชีวิตและในการทำงาน โดยเฉพาะการรักงานที่ทำ มีความอุตสาหะทำงาน รับผิดชอบงานมีทำ และรู้จักไตร่ตรองอย่างละเอียดถี่ถ้วน รวมทั้งการให้ การเกื้อกูลกัน และการปฏิบัติต่อกันอื่นเหมือนกับการปฏิบัติต่อตนเอง (เอาใจใส่เขามาใส่ใจเรา) ซึ่งทุก คนสามารถทำได้ เพราะการกระทำทุกๆ อย่างอยู่ที่ “ใจ”

๒.๒ แนวคิดและที่เกี่ยวกับการเผยแผ่

๒.๒.๑ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า

วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ทางสังคมจารีตประเพณีแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะที่ใช้วิธีไหนก็ตามเช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคลหรือจังหวะหรือโอกาส เป็นต้น ซึ่งจากการใช้วิธีการต่างๆ เหล่านี้มักประสบผลสำเร็จเสมอนั้นเพราะความสำเร็จที่กล่าวมานี้ ไม่ใช่เป็นเหตุผลเฉพาะในยุคสมัยเท่านั้น แต่ยังอาศัยบารมีธรรมที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญมาเพื่อทำหน้าที่ของพระบรมศาสดาโดยเฉพาะตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในที่ต่างๆ ดังพุทธพจน์ที่ว่า พระผู้เป็นที่พึ่งของโลก ทรงบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาโพธิญาณเอกบุคคคลเมื่อบังเกิดขึ้นในโลก ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมากเพื่ออนุเคราะห์ต่อชาวโลกเอกบุคคคลคือ พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า^{๔๔}

ดังนั้น พระในรูปแบบการเผยพระพุทธศาสนาต้องมีคุณสมบัติที่ดีตามหลักธรรมคำสั่งสอนและวิธีการของพระพุทธองค์ที่ทรงแสดงไว้แล้ว

๒.๒.๒ หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้ขยายกว้างออกไป การขยายออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป รูปการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้แก่ การดำเนินงานงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปทั่วทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาคำสั่งสอนของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติตาม พระพุทธเจ้าเมื่อทรงสอนจะทรงสอนใครในแต่ละครั้งพระองค์ทรงอาศัยองค์ประกอบหลายๆ อย่าง ในการสอนบุคคลในระดับที่ต่างๆ กันที่มีพื้นความรู้ สติปัญญา และความสามารถ ที่แตกต่างกันออกไป หัวข้อนี้ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับ การตีความ ซึ่งวิธีที่พระพุทธองค์ได้ประยุกต์คำสั่งสอนที่สำคัญแต่ละลักษณะให้มีความเหมาะสม เมื่อนำมาเปรียบเทียบแล้วเป็นการสอนที่แสดงถึงพุทธลีลาของพระองค์ที่สำคัญซึ่งหลักในการสอนในลักษณะนี้ของพระองค์ เป็นหลักการนำเนื้อหาที่มีอยู่มาทำการตีความ โดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วนำเข้าสู่กระบวนการหลักธรรมที่ถูกต้องตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้^{๔๕}

^{๔๔} อง.เอก.(ไทย) ๒๐/๑๗๐/๒๒

^{๔๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์ พลัสลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

๒.๒.๓. หลักประโยชน์

การประกาศพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์และความสุขมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามที่ พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดที่ทรงส่งให้ไปประกาศพรหมจรรย์ว่า “พวกเธอจงเที่ยวไปจาริกเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกัน ๒ รูป”^{๔๖} พระพุทธพจน์นี้เป็นเครื่องชี้ชัดถึงบทบาทที่สำคัญของการเป็นสื่อหลักในพระพุทธศาสนา โดยเป็นหลักการและนโยบายในรูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของเหล่าพุทธสาวกจนตราบเท่าทุกวันนี้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์ชาวโลก โดยหลักการคือ ให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ ๓ ประการคือ

- ๑) ทิฐุมิถัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้
- ๒) สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาติหน้า
- ๓) ปรมัตถประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่ง^{๔๗}

ประโยชน์ คือ ผลตอบสนอง ได้รับสืบมาจากพฤติกรรมที่ประกอบไปด้วยกุศลกรรมที่พระพุทธศาสนาถือเป็นสำคัญ เพราะก่อให้เกิดผลเป็นความสุข ความมั่งคั่งบริบูรณ์ความไม่เกิดทุกข์ โลกสวรรค์ และจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิตที่ถือเป็นสุขที่สงบเย็นเป็นที่อยู่จบพรหมจรรย์สิ้นทุกข์ ทั้งปวง การที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ให้เกิดเป็นประโยชน์แก่มหาชน คือ เกิดเป็นความสุขนั้นทรงหมายเอาลักษณะสุขที่สืบ เนื่องจากดับการดับทุกข์ อาจจำแนกออกเป็น ๓ ประการ คือ

๑. ดับวิชชา หมายถึง การเกิดญาณทัศนะอันสูงสุด
๒. ดับกิเลส หมายถึง กำจัดความชั่วร้ายและของเสียต่างๆ ภายใต้อัจฉินใจหมดเหตุที่จะก่อปัญหาความเดือดร้อนวุ่นวายต่างๆ แก่ชีวิตและสังคม
๓. ดับทุกข์ หมายถึง หมดความทุกข์บรรลุปะโยชน์สูงสุดเกิดสุขนิรันดร์^{๔๘} ความสุขถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวให้ชัดเจนคือการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดความสุข เริ่มตั้งแต่ขั้นต้น คือ บุญ มีพุทธพจน์รับรองว่า บุญเป็นชื่อของความสุข คนที่ถึงความสุขได้ต้องมีศีลเป็นพื้นฐาน ในการบำเพ็ญเพียรทางจิตหรือเจริญภาวนา ศีลคือเป็นตัวทำให้จิตนี้เปิดเป็นฉาน ความสุขเป็นองค์ประกอบของฉาน ฉาน ยิ่งขึ้นความสุขก็ยิ่งประณีตมากขึ้น

^{๔๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๑.

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๗. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๒.

เป้าหมายของพระพุทธศาสนา คือ นิพพานก็เป็นสุขและเป็นบรมสุขด้วยด้วยพุทธพจน์ดังพุทธพจน์ว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

ประโยชน์สุข ๓ ประการที่ได้ยกมาไว้เบื้องต้น จะเกิดขึ้นได้ด้วยการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยการกระทำ ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองก่อน ในขณะที่เดียวกันก็มองถึงเพื่อนมนุษย์รอบข้างด้วยการแผ่เมตตาประโยชน์ที่ได้ปฏิบัติตามจนเกิดผลพระพุทธศาสนาสอนให้มองประโยชน์ที่เกิดขึ้นตามสภาวะที่เป็นจริง สนับสนุนให้ฝึกตนให้ถึงความสุขและความเจริญอกงาม และความเจริญในธรรมนั้นยิ่งๆ ขึ้นไป ผู้ที่มีความพร้อมและฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอในระดับต่างๆ กัน ย่อมได้รับความสุขต่างกัน แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสุขสงบและมีความปรารถนาดีต่อกัน เกื้อกูลต่อกันได้อย่างปรกติซึ่งสามารถส่งเสริมประโยชน์สุขที่แท้จริงด้วยความชอบธรรมและมีความเจริญก้าวหน้าของตนตามลำดับอันพึงมี ไม่กตขี้ ข่มเหง ดูถูกหรือดูหมิ่นซึ่งกันและกัน มุ่งพัฒนาตนไปสู่ความเจริญที่แท้จริงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่มองเห็นประโยชน์ร่วมกันอันที่จะเกิดขึ้นต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งมีสติเป็นตัวจัดความไม่ประมาท โดยตระหนักถึงผลของของกุศลกรรมเป็นเครื่องกำหนดทิศทางการทำให้เกิดประโยชน์ ๓ ประการดังที่ได้กล่าวจากการประกาศความเป็นพระพุทธศาสนา ที่ผู้เป็นสาวกต้องยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติตนและทำรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในที่ต่างๆ ที่ได้จาริกไป ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการประกาศพระพุทธศาสนาให้เป็นจุดที่โดดเด่นหรือลักษณะที่พิเศษกว่าที่มีมา การปฏิบัติทั้ง ๓ ประการโดยถือเอาประโยชน์ของมหาชนเป็นหลักใหญ่ คือ หลักการทางพระพุทธศาสนาในการเผยแผ่เพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาให้มีความแพร่หลายออกไปทั่วทุกสารทิศ ตลอดจนมีผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาเคารพในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติและปฏิบัติตามกำลังศรัทธา

๒.๒.๔. วิธีการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้า

วิธีการเผยแผ่แบบต่างๆ ของพระพุทธเจ้าในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบข่ายในการวิจัยยกหัวข้อการสอนธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งมีหลากหลายวิธี ซึ่งพระพุทธองค์จะทรงพิจารณาจากบุคคลที่รับฟัง ถ้าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อย ก็ทรงใช้ดุลยพินิจสอนอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งผู้มีสติปัญญา มากก็จะทรงใช้อีกรูปแบบหนึ่ง แต่ถึงกระนั้นจะมีการสอนหลากหลายวิธีก็ตามเมื่อจัดเข้าอยู่ของประเภทแล้วนั้นสามารถจำแนกวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าได้ ๔ ประเภท คือ

๒.๒.๕. การสอนแบบสากัจฉาหรือสนทนา

เป็นวิธีการสอนแบบโยวิธีการถามคู่สนทนา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในธรรมะและความเลื่อมใสศรัทธา วิธีการสอนแบบนี้จะเห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ ใช้โปรดบุคคลในกลุ่มที่มีจำนวนจำกัดที่สามารถพูดคุยตอบโต้กันได้ การสอนแบบนี้จะปรากฏในพระไตรปิฎก ที่เช่นกรณีของปริพาชกชื่อว่า วัจฉโคตร ที่เข้าไปทูลถามเรื่องความเห็นสุดโต่ง ๑๐ ประการ กับพระพุทธองค์และได้มีการ

สนทนาแบบ ถาม-ตอบ ในเรื่องดังกล่าวระหว่างปริพาชกกับพระพุทธองค์^{๔๙} เป็นต้น ในการสอนแบบ สากัจฉา หรือสนทนาจะมีการถามรายละเอียดได้มากกว่าแบบการสอนแบบทั่วไป เพราะการให้ข้อมูล ต่อชุมชนที่มีจำนวนจำกัด ซึ่งเมื่อพระพุทธองค์แสดงธรรมจบ ผู้ฟังมักจะได้รับคุณลักษณะที่พิเศษจาก การฟังธรรมนั้น

๒.๒.๖ การสอนแบบบรรยาย

พระพุทธเจ้าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีพระสาวกเป็น จำนวนมากที่เข้ามารับฟัง ถือว่าเป็นวิธีการที่พระพุทธองค์ใช้มากที่สุดในการแสดงธรรมมีทั้งการแสดง ธรรมที่มีใจความยาว และที่มีใจความแบบสั้นๆ ตามแต่สถานการณ์ที่เหมาะสม เช่น ในพรหมชาลสูตร พระองค์ได้บรรยายเกี่ยวกับเนื้อหาของศีลซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๑) ศีล ระดับขั้นที่เรียกว่า จุล ศีล ๒) ศีลระดับกลางที่เรียกว่า มัชฌิมศีล ๓) ศีลระดับสูงที่เรียกว่า มหาศีล และในตอนท้ายทรงแสดง เรื่อง ทิฐิ ทฤษฎีหรือปรัชญาของลัทธิต่างๆ รวมสมัยพุทธกาล ซึ่งมีทั้งหมด ๖๒ ทิฐิ โดยพระพุทธเจ้า ทรงนำมาแสดง หรือบรรยายและชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีความเห็นหรือมี หลักคำสอนที่ต่างจาก ทฤษฎีทั้ง ๖๒ ประการนี้เป็นต้น^{๕๐}

๒.๒.๗ การสอนแบบตอบปัญหา

การสอนแบบตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า จะทรงสอนให้พิจารณาลักษณะของปัญหา และวิธีตอบให้เหมาะสมกัน ซึ่งในการตอบปัญหาของพระองค์นั้น จะทรงพิจารณาจากความเหมาะสม ตามลำดับแห่งภูมิรู้ของผู้ถามเป็นสำคัญ เช่น ในเวทดาสังยุต ที่มีเวทดาไปทูลถาม พระพุทธเจ้าว่า “บุคคลให้อะไรชื่อให้ กำลัง ชื่อว่าให้วรรณะ ชื่อว่าให้ความสุข ชื่อว่าจักขุ ชื่อว่า ให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ” พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “บุคคลที่ให้ข้าว ชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้า ชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานพาหนะ ชื่อว่า ให้ความสุข ให้ประทีปชื่อว่า จักขุ และให้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้ปราศธรรมชื่อว่า ให้อมตะ”^{๕๑} ซึ่งในเนื้อหาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงลักษณะการสอนแบบตอบปัญหาและแสดงถึงการ ให้ความหมาย ด้วยการตีความคำถามในขณะเดียวกันด้วย วางกฎข้อบังคับเป็นการสอนโดยใช้วิธีการ กำหนดหลักเกณฑ์ และข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือปฏิบัติด้วยความเห็นชอบ พร้อมกัน วิธีการนี้จะ เป็นลักษณะของการออกคำสั่งให้ผู้ที่ศึกษาปฏิบัติตาม ซึ่งถือว่าการสอนโดย การวางระเบียบให้ปฏิบัติร่วมกัน เพื่อความสงบสุขแห่งหมู่คณะ ดังจะเห็นได้จากที่พระองค์ทรง บัญญัติพระวินัยต่างๆ ซึ่งใช้เป็นข้อบังคับให้พระภิกษุได้ปฏิบัติตามและที่สำคัญกฎข้อบังคับที่พระองค์

^{๔๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๘๗-๑๘๙/๒๑๙-๒๒๓.

^{๕๐} ที.ส. (ไทย) ๙/๒๘-๑๐๔-๑๐๕/๑๑-๓๙.

^{๕๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๕๘.

ทรงบัญญัตินั้น สามารถเป็นตัวแทนแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่องลับไปแล้วก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย^{๕๒}

๒.๒.๘ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

การสอนหรือการถ่ายทอดความรู้ทุกเรื่อง ถึงแม้ผู้ถ่ายทอดมีความรู้ดีสักเพียงใดหากขาดอุบายการสอนที่ดึงดูดให้ผู้เรียนมีความสนใจ การสอนก็จะไม่ประสบความสำเร็จ หรือภาษาปัจจุบันเรียกว่า ขาดเทคนิคในการสอน พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงความเป็นเลิศ ในการใช้กลวิธีหรือเทคนิคการสอนเป็นอย่างดี ประกอบด้วย ๑๐ วิธี คือ

๑) การยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ

การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย ช่วยให้เข้าใจเนื้อความได้ง่ายและชัดเจน ซึ่งการสอนแบบนี้ จะเห็นได้ชัดเจนจากนิทานที่ปรากฏอยู่ทั่วไป เฉพาะนิทานชาดกอย่างเดียวที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาก็มีมากถึง ๕๑๗ เรื่อง เช่น สอนเรื่องความเสียหายอันเกิดจากความไม่สามัคคีโดยยกตัวอย่างเรื่องภิกขุในเมืองโกสัมภี^{๕๓} หรือสอนเรื่องการอยู่อย่างสงบต้องอาศัยการประกอบความเพียรอยู่เสมอ โดยการยกเอา พระมหากัสสปะเป็นตัวอย่างโยกย่องว่า “เป็นผู้มีสติ หมั่นประกอบความเพียร ไม่ติดในที่อยู่ ละความอาลัยไปเหมือนหงส์ละเปลือกตมไปฉะนั้น”

ดังนั้นการสอนแบบนี้จึงถือว่าเป็นเรื่องที่มีมองให้เห็นภาพคำสอนให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยตัวละครอื่นๆ จะมีบทบาทเข้ามาเกี่ยวเป็นจำนวนมากและการสอนแบบนี้เป็นการนำตัวละครมาใช้ตีความธรรมะ ให้มีความหลากหลายและเข้าใจง่ายขึ้น

๒) การเปรียบเทียบกับข้อความอุปมา

เป็นการอธิบายเพื่อทำเรื่องที่เขาใจยากให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องที่เป็นนามธรรม พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยชัดเจน เช่น ครั้งพระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนแก่ภิกษุทศกัณฐ์ว่า “โทษของคนอื่นเห็นได้ง่าย ส่วนโทษของตนไว้เหมือนพรานนกปกปิดร่างกายตนไว้” หรือครั้งที่พระพุทธองค์ทรงตรัสในคราวที่ประทับอยู่ในอารามของอนาถบิณฑุกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถีว่า “สมณะพราหมณ์พวกหนึ่งเล่นไปเลย ไม่บรรลุนิยามที่เป็นสาระ ชื่อว่าพอกพูนเครื่องพันธนาการใหม่ๆ ยิ่งขึ้น ยึดมั่นในสิ่งที่ตนได้เห็นแล้วและฟังอย่างนี้ จึงตกสู่หลุมถ่านเพลิงตลอดไป เหมือนแมลงตกสู่ประทีบน้ำมันฉะนั้น”^{๕๔} คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความเด่นชัดออกมาและเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบเทียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือเปรียบเทียบกับข้อความอุปมาแบบนามธรรมก็ช่วยให้ความหมายมีความ

^{๕๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^{๕๓} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๖/๒๕.

^{๕๔} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๕๗/๓๐๖.

หนักแน่นขึ้นการใช้อุปมานี้เป็นกลวิธีประกอบการสอน ที่พระพุทธองค์ทรงใช้บ่อยมากในการแสดงธรรม

๓) การใช้อุปกรณ์การสอน

เป็นการใช้สิ่งต่างๆ รอบตัวเป็นสื่อในการสอน ซึ่งก็จัดอยู่ในลักษณะที่คล้ายการใช้วิธีการอุปมา วิธีการสอนแบบนี้ พระพุทธเจ้าทรงใช้อุปกรณ์รอบตัวของพระองค์เป็นสื่อในการแสดงธรรม เช่น ในครั้งนี้ประทับอยู่ที่สีลปาวนใกล้เมืองโกสัมพี ก็ได้สอนภิกษุทั้งหลายโดยใช้ใบประดู่กลายเป็นอุปกรณ์การสอน คือพระพุทธองค์ได้หยิบใบประดู่มาเล็กน้อย แล้วถามภิกษุทั้งหลายว่าใบไม้ในป่า กับใบพระหัตถ์ของพระพุทธองค์ที่ไหนมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายก็ทูลว่า ใบป่ามีมากกว่ายิ่งนัก แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงตรัสการแสดงที่พระพุทธองค์ไม่ทรงสอนทั้งหมด เพราะคำสอนของพระพุทธองค์นั้นมีมากมาย เหมือนใบประดู่ภายในป่า แต่ที่ทรงตรัสเช่นนั้น เปรียบคำสอนที่จำเป็นเหมือนใบไม้ในป่า มือเพราะมีความจำเป็นต่อการทำที่สุดแห่งทุกข์ให้สิ้น^{๕๕}

๔) การทำเป็นตัวอย่างหรือสาธิต

วิธีการสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำเป็นตัวอย่างซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสอนให้ดู ในวิธีการสอนนี้เป็นลักษณะของความเป็นผู้นำที่แท้จริง เพื่อให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความมั่นใจในผู้สอน วิธีการที่ดีที่สุดคือการทำให้ดู พระพุทธองค์ถือว่าเป็นแบบอย่างในเรื่องนี้ เช่น กรณีของภิกษุที่ป่วยจนต้องนอนจมกองมูลและคูของตนเองไม่มีภิกษุรูปใดมีความปรารถนาที่จะเข้าไปดูแลพยาบาล พระพุทธองค์ทรงสอนภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในอาวาสนั้นด้วยการลงมือปฏิบัติดูแลพยาบาลภิกษุรูปนั้นด้วยพระองค์เอง หลังจากที่ทรงดูแลจนภิกษุรูปนั้นที่อาพาธให้มีอาการดีขึ้นแล้ว ซึ่งพระองค์ได้ทรงไว้ในตอนประชุมว่า เพื่อเป็นข้อคิดให้แก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดา ผู้ใดเล่าจะพยาบาลพวกเธอ ภิกษุทั้งหลายผู้ใดจะพึงอุปัฏฐากเรา ขอให้ผู้นั้นพยาบาลภิกษุผู้อาพาธเถิด^{๕๖}

๕) การเล่นภาษา เล่นคำและใช้คำในความหมายใหม่

เป็นเรื่องของการใช้ความสามารถ ในการใช้ภาษาผสมผสานและปฏิภาณ การสอนแบบนี้แสดงให้เห็นถึง พระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่ทรงรอบรู้ทุกด้าน ในการที่พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการสอนแบบเล่นภาษาเล่นคำและใช้คำในความหมายใหม่ นี้ จะเห็นได้จากกรณีของเวรัญชพราหมณ์ที่กล่าวต่อว่าพระพุทธองค์ต่างๆ นานา แทนที่พระพุทธองค์จะปฏิเสธการกล่าวนั้น กลับนำคำกล่าวนั้นมาอธิบายด้วยการใช้ภาษา การเล่นคำ โดยการนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้องของพระองค์ เช่น ในข้อกล่าวหาที่พราหมณ์ต่อว่าพระพุทธองค์ว่า “ ท่านพระโคตม เป็นไม่มีสมบัติ”

^{๕๕} ส.ม. (ไทย) ๓๘/๑๑๑/๖๓๓.

^{๕๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๔๐.

ซึ่งสมบัติในความหมายของพราหมณ์ เป็นการกล่าวถึงทรัพย์สินภายนอก ที่เป็นเครื่องตอบสนองความต้องการพื้นฐาน แต่พระพุทธเจ้าให้ความหมายการไม่มีสมบัติคือ การละสิ่งที่ทำให้ชีวิตติดอยู่กับวัตถุ นั้นๆ เพราะการตัดรากเหง้าแห่งอกุศลทั้งหลายชื่อว่าไร้ซึ่งความเป็นมีสมบัติ เพราะการละอกุศลทั้งหลายได้อย่างสิ้นเชิง^{๕๗} เป็นต้น ด้านการสอนหลักธรรมทั่วไป พระพุทธองค์ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีใช้อยู่แต่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้แต่งทรงกำหนดความหมายให้ใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟัง ผู้เรียน หันมาสนใจและกำหนดคำสอนได้ง่ายแต่ทำความเข้าใจเสียใหม่ และเป็นการช่วยที่การพิจารณาเปรียบเทียบไปในตัวด้วยว่าอย่างไรถูก อย่างไรผิดอย่างไรจึงเห็นได้ว่าคำว่า พรหม พราหมณ์ อริยะ ยัญ ตบะ ไฟบูชา ฯลฯ ซึ่งเป็นคำในลัทธิศาสนาเดิม ซึ่งก็มีใช้ในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น แต่มีความหมายที่แตกต่างกันออกไปเป็นอย่างอื่น^{๕๘}

๖) การใช้อุบายเลือกคนและการปฏิบัติเป็นรายบุคคล

การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีการนี้เราจะเห็นได้จากหลังการที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ใหม่ๆ การสอนแต่ละครั้งในช่วงนั้นจะเน้นหนักไปในด้านผู้นำชุมชน เช่นครั้งที่ตรัสรู้แล้วนั้นก็ทรงเลือกที่จะโปรดปัญจวัคคีย์ก่อน เพราะทรงเห็นว่าพวกเขาเหล่านั้นมีพื้นฐานความศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้วง่ายต่อการทำความเข้าใจในหลักคำสอนของพระองค์และต่อมาทรงสอนชายหนุ่มที่ชื่อว่า ยสกุลบุตร ซึ่งเป็นบุตรของเศรษฐีและผู้นำของชายหนุ่มในชุมชนนั้น เพราะพระองค์ทรงเล็งเห็นว่า ปัญจวัคคีย์และยสกุลบุตรนี้จะเป็นที่จะเป็นสาวกที่จะช่วยในการเผยแผ่หลักคำสอนได้มาก^{๕๙}

การสอนผู้ปกครองแผ่นดินของพระพุทธองค์ ทรงใช้วิธีการเดียวกัน เพราะเมื่อทำให้ผู้นำให้มีความเข้าใจและศรัทธาได้แล้วนั้น ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาย่อมปฏิบัติตามผู้นำในที่สุด เช่น กรณีของพระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น ซึ่งวิธีการนี้แสดงให้เห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงมองการณ์ไกล ในเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีการเริ่มสอนที่บุคคลที่เป็นประมุขหรือหัวหน้าของชุมชนนั้นๆ ก่อนการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธองค์เมื่อครั้งทรงตรัสรู้ใหม่ ได้เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์ เมื่อครั้งที่ทรงออกแสวงธรรมก่อน ข้อนี้พิจารณาได้ทั้งในแง่ที่ปัญจวัคคีย์เป็นผู้ใฝ่ธรรมมีอุปนิสัยอยู่ก่อนแล้ว ทั้งในแง่ที่เป็นผู้เคยมีอุปการะกันมาหรือในแง่เป็นการสร้างความมั่นใจ ทำให้ผู้เคยเกี่ยวข้องหมดความแคลงใจในพระองค์ ตัดปัญหาในการที่ท่านเหล่านี้ อาจไปสร้างความแคลงใจแก่ผู้อื่นต่อไปด้วย ครั้นเสร็จจากการสั่งสอนปัญจวัคคีย์แล้วได้โปรด ยสกุลบุตร พร้อมทั้งเศรษฐีผู้เป็นบิดา

^{๕๗} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๒-๑๐/๒-๔

^{๕๘} กรมวิชาการ, การจัดการเรียนรู้อุบายพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗๑.

^{๕๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๓๑/๓๒-๒๗

และญาติมิตร ครั้นเมื่อเสด็จเข้าแคว้นมคธได้โปรดชฎิล ๓ ฟีน้องพร้อมบริวารทั้งพัน เริ่มต้นด้วยชฎิลที่เป็นผู้พี่ก่อนแล้วนำ ชฎิล เหล่านั้นผู้กลายเป็นพระสาวกแล้ว เข้าสู่นครราชคฤห์ ประกาศพระธรรม ณ พระนครนั้น หลังจากนั้นก็ได้พระราชทานเป็นพระสาวก^{๖๐}นี่เป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักการเผยแพร่ของพระพุทธศาสนาของพระองค์ที่ว่าด้วยพระปรีชาญาณอย่างแท้จริง เพราะพระองค์ทรงรู้จักเลือกที่ตะหาแกนนำในการเผยแพร่ธรรมของพระองค์จากบุคคลที่เป็นหัวหน้าในชุมชนนั้น

๗) การรู้จักจังหวะและโอกาส

พระพุทธเจ้าแสดงให้เห็นถึงพุทธวิธีในการสอน ที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติต่อบุคคลระดับต่างๆ ได้ดี การเผยแพร่เผยนี้พระองค์ทรงดำรงถึงความเหมาะสม ความพร้อมของผู้ที่จะรับฟัง ตลอดจนเหตุการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสม ในการที่จะแสดงธรรมหรือบัญญัติพระวินัยในแต่ละข้อ พระองค์จะทรงทราบมูลเหตุของความผิดพลาดที่เกิดขึ้นเสียก่อน แล้วจึงทรงสอนโทษที่เกิดจากความละเมิดแล้ว หลังจากนั้นก็จะทรงบัญญัติสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติหรือที่ควรปฏิบัติซึ่งต่อมาเรียกว่า “พระวินัย” เช่น กรณีของพระสุทินที่ต้องอาบัติปาราชิก ด้วยการเสพเมถุนธรรมกับอดีตภรรยาของตน^{๖๑}ซึ่งต่อมาพระองค์ได้ทรงบัญญัติ ในเรื่องความผิดที่ประพฤดิล่วงขาดจากความเป็นพระข้อที่ ๑ แลอีกกรณีหนึ่งที่แสดงถึงการใช้จังหวะและโอกาสของพระพุทธองค์ก็คือ ในเรื่องการสังคายนา เมื่อครั้งยังทรงพระชนม์อยู่มีภิกษุหลายรูปเข้าไปแสดงความประสงค์ให้พระองค์ทรงทำการสังคายนาแต่กาลเวลายังไม่สมควรจึงทรงตรัสห้ามเสีย แต่เมื่อมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อลัทธิอื่นๆ ที่มีความแตกแยกเพราะมีครูอาจารย์สิ้นไป และทรงเห็นว่าถึงเวลาแล้วโยการอ้างตัวอย่างจากลัทธิต่างๆ และเหตุปัจจัยที่เหมาะสมจึงมีมติให้ภิกษุได้ทำการสังคายนาโดยทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพระธรรมวินัยและได้ทรงมอบหมายให้ภิกษุที่มีความสามารถโดยมีพระสารีบุตรเป็นต้น ได้ทำการสังคายนาในโอกาสที่เหมาะสม^{๖๒}

๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ

วิธีการสอนนี่เป็นการแสดงถึง การรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบาของพระพุทธศาสนาของพระองค์ที่ใช้สอนบุคคลในระดับต่างๆ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอึดตา ลดละตัมหา มานะ ทิฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในเรื่องการเรียนรู้เป็นสำคัญ เช่น กรณีที่พระพุทธเจ้าตรัสกับคนฝึกม้าที่มีวิธีการฝึกด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีแบบรุนแรง ทั้งนี้แบบสุภาพและรุนแรงกระทั่งสุดท้ายเมื่อฝึกไม่ได้ก็ฆ่าทิ้งเสีย ซึ่งพระองค์ก็ใช้วิธีการที่คนฝึกม้ากล่าวไว้นั้น มองย้อนกลับมาที่อุปกรณ์การสอนของพระองค์ ด้วยพระดำรัสที่ว่า “เรายอมฝึกคนด้วยวิธีละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง

^{๖๐} กรมวิชาการ. การจัดการเรียนรู้อุทิศพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔) หน้า ๑๗๒.

^{๖๑} วิ.ม. (ไทย) ๑/๒๔/-๓๙/๑๗-๒๙.

^{๖๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๙๖-๓๐๒/ ๒๔๗-๒๕๐.

ด้วยวิธีละมุนละไมและทั้งรุนแรงปนกันไปบ้างและถ้าฝึกไม่ได้ก็ฆ่าเสีย”^{๖๓} แต่ในกรณีการฆ่าของพระองค์นั้น หมายถึงการไม่เอาใจใส่ต่อบุคคลที่ไม่มีความสนใจในธรรม จึงฆ่าเสียคือปล่อยให้หลงไปสู่หนทางที่ไม่ดี เพราะสาเหตุจากการไม่สนใจของบุคคลนั้นๆ การทำให้ลักษณะดังกล่าว ถือว่าเป็นการฆ่าในอริยวินัย

๙) การลงโทษและการให้รางวัล

การลงโทษในที่นี้หมายถึง การลงโทษซึ่งมีทั้งในทางธรรมและพระวินัย มีบทบัญญัติความประพฤติอยู่แล้ว การให้รางวัลคือการแสดงธรรมไม่กระทบกระทั่ง ไม่รุกรานใคร แต่เป็นการกล่าวสรรเสริญในการกระทำที่ถูกต้องและถือว่าเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นด้วย ในเรื่องของการลงโทษ เช่น การลงพรหมทัณฑ์ต่อพระฉันทะ ซึ่งมีความเยอหยิ่งว่าตนเองเป็นผู้อุปฐากพระพุทธเจ้าในสมัยที่ยังทรงพระเยาว์จนกระทั่งทรงออกผนวช เป็นเหตุให้พระฉันทะไม่ยอมปฏิบัติตามสอนของครูอาจารย์ ด้วยเหตุนี้เพื่อให้พระฉันทะรู้จักสำนึกในการกระทำของตนเอง พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสให้มีการลงพรหมทัณฑ์ ด้วยการไม่ให้ผู้ใดพูดคุยหรือการกล่าวตักเตือนอะไรเลยแก่พระฉันทะ โดยตรัสกับพระอานนทก่อนที่จะเสด็จปรินิพพานว่า “อานนท์เมื่อเราล่วงไปสงฆ์พึงลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุฉันทะ ด้วยการที่ว่า แม้ภิกษุฉันทะจะพึงพูดได้ตามต้องการแต่ภิกษุไม่พึงว่ากล่าวตักเตือนพร้าสอนเธอ”^{๖๔} การให้รางวัลของพระพุทธองค์นั้น ที่ปรากฏเด่นชัดก็คือ การตรัสยกย่องความเป็นเลิศในด้านต่างๆ ที่เรียกว่าเป็น “เอตทัคคะ” กรณียกย่องพระสารีบุตรว่า มีความเป็นเลิศในด้านผู้มีปัญญามาก มีความเข้าใจอรรถแห่งธรรมที่ละเอียดลึกซึ้ง ได้เปรียบพระสารีบุตรเหมือนเสนาบดีที่มีความรอบรู้ได้อย่างสูงสุดดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “นรชนใดผู้ไม่ต้องเชื่อใคร รู้จักนิพพานที่ปัจฉิมอะไรปรุงแต่งไม่ได้ตัดรอยต่อแห่งการเกิดใหม่ ทำลายโอกาสแห่งการท่องเที่ยวไปในสงสาร คลายความหวังแล้ว นรชนนั้นแลเป็นบุรุษสูงสุด”^{๖๕} แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงใช้ การชมเชยกยกย่องบ้าง ก็เป็นไปในรูปการยอมรับคุณงามความดีของผู้นั้น เป็นการกล่าวชมโดยธรรม ให้เขามั่นใจในการทำความดีของตน แต่ไม่ให้เกิดเป็นการเปรียบเทียบข่มคนอื่นลง บางทีทรงยกย่องเพื่อให้ถือเป็นตัวอย่างหรือเพื่อแก้ความเข้าใจผิดให้ตั้งทัศนคติที่ถูกต้อง

๑๐) การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้งต่างคราว ย่อมมีลักษณะที่แตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมต้องอาศัยปฏิภาณ คือความสามารถในการประยุกต์หลักและเทคนิคต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสมเป็นเรื่องเฉพาะคราวไป ในการประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้าต้องเจอ

^{๖๓} อง.จตุกก (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๓๗๐.

^{๖๔} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๓๖/๑๖๕.

^{๖๕} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๘/๒๗๕.

กับปัญหามากมายและพระองค์ต้องอาศัยปฏิภาณแก้ไขอยู่ตลอดเวลาเช่น กรณีของครอบครัวพราหมณ์ที่อยู่ในเมืองราชคฤห์ ฝ่ายสามีนับถือศาสนาพราหมณ์แต่ภรรยา นับถือพระพุทธศาสนาและภรรยาก็สรรเสริญแต่พระพุทธคุณอยู่ตลอดเวลา จนสามีไม่พอใจคอยพูดว่าร้ายพระพุทธเจ้าต่าง ๆ นานาจนกระทั่งอยู่มาวันหนึ่งภรรยาทำอาหารหล่นแล้วเปล่งอุทานด้วยคำพูดที่แสดงออกถึงความเคารพต่อพระพุทธเจ้า พราหมณ์เกิดความไม่พอใจอย่างยิ่ง จึงไปพบพระพุทธเจ้าเพื่อที่จะเอาชนะด้วยการถามให้พระพุทธเจ้าจรรยาปัญหาในการตอบปัญหาว่า “บุคคลก่าจัดอะไรได้จึงอยู่เป็นสุข ก่าจัดอะไรได้จึงไม่เศร้าโศก ข้าแต่โคดม พระองค์ทรงพอพระทัย การก่าจัดธรรมอย่างหนึ่งคืออะไร” พระพุทธเจ้าทรงใช้กลวิธีแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการตรัสตอบว่า “บุคคลก่าจัดความโกรธได้จึงอยู่เป็นสุข ก่าจัดความโกรธได้จึงไม่เศร้าโศก พราหมณ์พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญการก่าจัดความโกรธซึ่งมีรากเหง้าเป็นพิษ มียอดหวาน เพราะบุคคลก่าจัดความโกรธนั้นได้แล้วจึงไม่เศร้าโศก” ซึ่งหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสแก้ปัญหาคบพราหมณ์จึงเกิดความเลื่อมใสและยอมรับที่จะเป็นสาวกของพระองค์^{๖๖} ซึ่งเนื้อหาในการตรัสตอบปัญหาโดยการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าพราหมณ์ แสดงถึงลักษณะความเป็นบรมครูของพระพุทธองค์อย่างหาใครเปรียบได้ จากการศึกษาทฤษฎีการตีความ ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่าการตีความเป็นหน้าที่ของปัญญาหรือศักยภาพทางด้านเหตุผล เพื่อใช้ในการพัฒนาให้เข้าถึงสาระ (เนื้อแท้) ของเรื่องนั้นๆ เพราะบางครั้งการรับข้อมูลทั้งด้านการฟัง การอ่าน เพราะบางกรณีประโยคหรือข้อความที่ไม่ชัดเจน คลุมเครือหรือลึกลับซึ่งกินไป ย่อมไม่อาจเข้าถึงเจตนารมณ์ของผู้พูดหรือผู้เขียนได้โดยการฟังหรือการอ่านตามตัวอักษร (พยัญชนะ) การตีความจึงใช้เพื่อต้องการค้นหาเจตนารมณ์ที่อยู่เบื้องหลังอันเป็นประโยชน์ต่อการใช้ในการปฏิบัติให้ถูกต้อง

๒.๒.๙ จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการศึกษารวบรวมเอกสารต่างๆ สามารถสรุปจุดมุ่งหมายในการสอนของหลักธรรมพระพุทธเจ้าได้ ๓ ประการ

- (๑) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟัง รู้จริงเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น
- (๒) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังคล้อยตามเห็นได้จริง
- (๓) ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน

เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น

จุดมุ่งหมายข้อนี้หมายความว่าทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับสาวกนั้นๆ สิ่งใดที่ทรงรู้แล้วแต่เห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับการสอน ก็จะไม่สอนสิ่งนั้นทรงสอนให้รู้แจ้งเห็นจริงเฉพาะเท่าที่รู้และจำเป็นเท่านั้น เช่น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สีสป่าวันเขตโกสัมพี ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหยิบใบประคูลาย ๒-๓ ใบขึ้นมา แล้วรับสั่งเรียกพระภิกษุ

^{๖๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๓/๒๖๔.

ทั้งหลายมาตรัสถามว่า “ ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจะเข้าใจความนี้ว่าอย่างไร ไบประดู่ลาย ๒-๓ ใบที่เราหยิบขึ้นมากับใบไม้ที่อยู่บนต้นไม้อย่างไหนมากกว่ากัน” ซึ่งภิกษุทั้งหลายได้กราบทูลว่า “ใบไม้ที่อยู่บนต้นไม้ นั้นมากกว่าใบประดู่ลาย ๒-๓ ใบ ที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมาเพียงเล็กน้อย พระพุทธเจ้าข้า” ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราารู้แล้วแต่มีได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากมายเหมือนกัน เพราะเหตุใด เราจึงได้บอกเพราะสิ่งนั้นไม่มีประโยชน์ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อดับ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบระงับ ไม่เป็นไปเพื่อรู้ยิ่ง ไม่เป็นไปเพื่อรับรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนี้ เราจึงมิได้บอก สิ่งอะไรเล่า ที่เราบอกแล้วคือเราบอกไว้ว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกนิโรธคามินีปฏิปทา เพราะเหตุใด เราจึงบอก เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ตรัสรู้เพื่อนิพพาน เพราะเหตุนี้ เราจึงบอกภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัด ตามความเป็นจริงนี้คือ ทุกข์ ฯลฯ นี้ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา”^{๖๗}

เพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองตามเห็นได้จริง

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอได้ตรองตามให้เห็นด้วยตนเองเช่น พระองค์ทรงตรัสกับพระภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย แม้ว่าภิกษุจะพึงจับชายสังฆาฏิกของเราดิตตามรอยเท้าเราดิตตามไปข้างหลัง แต่ภิกษุนั้นมีความละโมภ กำหนดยึดถืออย่างแรงกล้าในกาม มีจิตพยาบาทคิดประทุษร้าย หลงลืมสติไม่รู้ตัว มีจิตไม่ตั้งมั่น กระสับกระส่าย ไม่สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้วภิกษุนั้นก็ยังชื่อว่า อยู่ห่างไกลเรา เราก็กห่างไกลภิกษุนั้น นั่นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นยังไม่เห็นธรรม เชื่อว่าไม่เห็นเราภิกษุทั้งหลาย แม้ภิกษุอยู่ไกลเรา ๑๐๐ โยชน์ แต่ภิกษุนั้นไม่มีความละโมภ ไม่กำหนดยึดถืออย่างแรงกล้าในกาม มีจิตใจไม่พยาบาท ไม่คิดประทุษร้าย มีสติ มีความรู้สึกตัวมีจิตใจตั้งมั่นแน่วแน่ สำรวมอินทรีย์ แท้จริงแล้วภิกษุนั้น ก็ชื่อว่า อยู่ใกล้เรา เราอยู่ใกล้ภิกษุนั้นนั่นเป็นเหตุ เพราะเหตุใด เพราะภิกษุนั้นเห็นธรรม แม้เห็นธรรมชื่อว่าเห็นเรา”^{๖๘}

เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมะมีคุณธรรมเป็นมัทศรรย์ สามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน เช่น ในมหาปริณีพพานสูตร เมื่อพระองค์ทรงใกล้จะปริณีพพานทรงทอดพระเนตรเห็นมหาชนนำเครื่องสักการะเป็นอันมากมาบูชาพระองค์จึงทรงตรัสกับพระอานนท์ว่า การทำการบูชาอย่างนั้นไม่ชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง แต่ผู้ใดจะเป็นภิกษุ หรือภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกาตามปฏิบัติธรรมสมควร ปฏิบัติชอบ ผู้นั้นแหละชื่อว่าบูชาด้วยการบูชาอย่างยิ่ง เมื่อพระตถาคตเจ้าทรงปลงพระชนม์อายุสังขารว่าอีก ๕ เดือนข้างหน้าจักปริณีพพาน

^{๖๗} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๓๓.

^{๖๘} ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๙๒/๔๖๕.

ดังนั้นภิกษุหลายพันรูปที่เฝ้าล้อมพระองค์อยู่ปรึกษากันว่า “พวกเราจะทำอย่างไรหนอ” ภิกษุรูปหนึ่งชื่อ ธรรมมาราม ไม่ยอมร่วม กลุ่มกับภิกษุทั้งหลายถามถึงความรู้สึกเกี่ยวกับปรีณิพพานของพระศาสดาท่านมิได้ให้คำตอบว่าประการใด แต่คิดว่า อีก ๖ เดือนข้างหน้า พระศาสดาจะปรีณิพพานแล้ว เราเป็นผู้ที่ยัง มีราคะอยู่ เราจะพยายามเพื่อบรรลุอรหัตผลในช่วงเวลาที่พระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ เพื่อเป็นการบูชาพระองค์^{๖๙}

สรุปได้ว่า รูปแบบวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้า คือการใช้รูปแบบและวิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ทางสังคมจารีตประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันมากระหว่างจะทรงใช้วิธีไหนก็ตาม เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รอจังหวะหรือโอกาสเป็นต้น ก็มักประสบความสำเร็จอยู่เสมอ รูปแบบของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันก็เช่นเดียวกัน พระสงฆ์ต้องมีคุณสมบัติที่ดีตามหลักธรรมคำสั่งสอนและวิธีการของพระพุทธองค์ที่ทรงแสดงไว้ โดยๆ อาศัยข้อมูลที่มีอยู่ตามสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้วนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้องตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบตอบปัญหา แบบวางกฎข้อบังคับ การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ การเปรียบเทียบด้วยข้อมูลอุปมา การใช้อุปกรณ์การสอน การทำตัวอย่างหรือสาธิตให้ดู การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ การใช้อุบายเลือกคน และการปฏิบัติเป็นรายบุคคล การรู้จักจังหวะและโอกาส ความยืดหยุ่น ในการใช้วิธีการ การลงโทษและให้รางวัล การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เป็นต้น โดยการมีจุดมุ่งหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น เพื่อให้ผู้ฟังไตร่ตรองตามความเห็นได้ตามจริงและเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติ

^{๖๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๗๘/๑๒๖.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่

๒.๓.๑ ความหมายของการเผยแผ่

การเผยแผ่คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้ผู้มีเคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้นเพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญของการเผยแผ่คือหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์ตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมัตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้น มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗ (๓) แห่งพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนี้^{๗๐}

ตามบทบัญญัตินี้ ได้จำแนกรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบ ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดทำ อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสจะต้องรับหรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. เป็นฐานะในการจัดการศึกษา อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
๒. เป็นฐานะในการอบรม และสั่งสอนธรรมะแก่คฤหัสถ์

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ทั้งวัด และได้ทำรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังนั้นจะเห็นได้จากการมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนา และหน่วยอบรมทางจิตมีทั้งหน่วยอบรม อปต (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้การเผยแผ่จะได้ผลในด้านการอบรม การเทศนา และการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์ต้องศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติอย่างนั้น
๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง
๓. ไม่ยึดติดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม
๔. ไม่เห็นแก่ความง่าย ดีความพระธรรมวินัยตามความชอบใจ หรือความต้องการของประชาชน

^{๗๐} กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

๕. ไม่สนองความต้องการผู้มีอำนาจ

๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ

พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่ เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงประเทศชาติ ผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตามคำสั่งสอนได้โดยเป็นแบบอย่างที่ดีอย่างสม่ำเสมอเป็นนิจ

สรุปว่า การเผยแผ่ คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้ไพศาล ทั้งในประเทศและอารยะประเทศให้แพร่หลายโดยให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ประพาศติและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน ตามที่พระพุทธองค์ตรัสไว้และทรงพระประสงค์ ๓ ประการ คือ 1. ญาณธรรมมิกัตถประโยชน์^{๗๑} (ประโยชน์ในชาตินี้) 2. สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า)^{๗๒} และ 3. ปรมัตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน)

๒.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่เป็นกระบวนการการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในด้านการเรียนรู้อย่างไม่สิ้นสุดเพราะการพัฒนานั้นไม่มีขีดจำกัดซึ่งในการดำรงชีวิตนั้นย่อมจะมีการประพาศติและปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป และการเผยแผ่นั้นก็อาจจะแตกต่างกันเพราะมีหลายแนวคิดและหลายช่องทางอันได้แก่ การพูดคุย การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การจัดการอบรม การแจกเอกสารใบปลิว การนำสาร การชักชวนให้ร่วมกิจกรรม การเทศนาทางวิทยุกระจายเสียง การบรรยายธรรมทางโทรทัศน์ การออกสื่อออนไลน์ทางเฟซบุ๊ก ทางไลน์ เป็นต้น

เกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรมะ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{๗๓}ให้ทรรศนะในมิติแห่งเศรษฐศาสตร์ว่า การประกันคุณภาพมี ๔ อย่าง เรียกว่า ปัจจัย ๔ ในการที่พวกเราจะเทศน์จะสอนแต่ละครั้ง จะต้อง มี ๔ ขั้นตอนด้วยกัน ถ้าท่านรับประกันกระบวนการใน ๔ ขั้นตอนนี้ ดูแลอย่างดีครบถ้วน การเทศน์การสอนธรรมะของท่านจะมีคุณภาพ เป็นที่น่าเชื่อถือต้องมีปัจจัย ๔ อย่างคือ

๑. Input ปัจจัยนำเข้า
๒. Process ปัจจัยกระบวนการ
๓. Output ปัจจัยผลผลิต
๔. Impact ปัจจัยผลกระทบ

^{๗๑} อัง. อรรถกถา, ๒๓/๑๔๔/๒๘๙.

^{๗๒} อัง. อรรถกถา. ๒๓/๑๔๔/๒๙๒.

^{๗๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๕๒-๕๔.

ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ตัวป้อน เวลาผ่านไปสอนธรรมะ ท่านต้องมีธรรมะเป็นตัวป้อน ขอยกตัวอย่างเปรียบเทียบกับงานที่เราผลิตสัปดาห์ละครั้งที่เราส่งไปขายต่างประเทศ ตัวป้อนของโรงงานสัปดาห์ละครั้งคือเงินที่ลงทุนไป กับคนงาน และก็ผลสัปดาห์ละครั้งลงทุนไปซื้อเข้ามาโรงงาน มันก็จะไปเข้าในกระบวนการการผลิต ในปัจจัยกระบวนการ Process พอผลสัปดาห์ละครั้งมาถึงโรงงาน ฝ่ายปอกก็ปอก ฝ่ายล้างก็ล้าง ฝ่ายสับก็สับ ฝ่ายบรรจุก็บรรจุใส่กล่องแล้วปิดกล่องผลผลิตออกมาเช่นจะให้หวานเท่าไร แล้วก็ไม่เสีย ไม่น่าแล้วก็สัปดาห์ละครั้งจะสวยทุกชิ้นเรียกว่า Output.

ผลผลิตมีแบรนด์เนมดี มีตรา มียี่ห้อ คนเห็นแล้วอยากซื้อ หีบห่อสวย ลูกค้าขึ้นชอบแพงเท่าไรก็ซื้อ ยี่ห้อเมตอินไทยแลนด์ พูดจาปากต่อปาก ราคาสินค้าก็ขึ้น นี่เรียกว่า Impact คือผลกระทบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัจจัยนำเข้าก็คือ ความรู้ที่เราเตรียมมาเพื่อที่จะนำไปเทศน์สอน ที่ผ่านมาระหว่างหนังสือมาเล่ม ที่เราอ่านมากฟังมาก วิเคราะห์มานำมาใช้ประโยชน์ในการตีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมะที่เราเตรียมข้อมูลมาเพื่อให้สอดคล้องกับเหตุการณ์นั้นแล่นามาวางจัดลำดับในการนำเสนอเป็นต้น

ปัจจัยกระบวนการ คือ วิธีการนำเสนอ วิธีการเทศน์ วิธีการเผยแผ่ มีสื่อมีอุปกรณ์ผลผลิตที่ออกมา Output คนฟัง อยู่ฟังจนจบรายการและได้อะไรติดใจกลับไปผลกระทบ Impact จากปากต่อปากพูดถึงเราว่าเทศน์ดีเหลือเกิน ก็น่าเทศน์เพิ่ม มีชื่อเสียงผู้ฟังเกิดความเลื่อมใสประทับใจและสามารถปฏิบัติตามคำสอนได้ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีได้ เหล่านี้ก็จัดเป็นแนวทางกระบวนการในการเผยแผ่ได้ ซึ่งมีแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้ประกอบในการวิจัยครั้งนี้ได้ดังนี้

๑. ทฤษฎีการสื่อสาร
๒. ทฤษฎีการจูงใจ
๓. ทฤษฎีการเรียนรู้

๒.๔. ทฤษฎีการสื่อสาร David K. Berlo

(๑) แหล่งสารหรือผู้ส่งสาร (Source) หมายถึง แหล่งกำเนิดของสารหรือผู้ที่เลือกสาร ข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วส่งต่อไปยังผู้รับสาร ผู้ส่งสารเป็นบุคคลเพียงคนเดียวหรือหลายคน หรืออาจจะเป็นหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ

(๒) สาร (Message) หมายถึง ผลผลิตของผู้ส่งสาร ที่ถ่ายทอดความคิดความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสารและวัตถุประสงค์ของตนที่ปรากฏออกมาในรูปรหัส เช่น เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ สารก็คือข่าว ข้อความ ภาพที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์

(๓) สื่อ (Channel) หมายถึง สิ่งที่น่าหรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสาร เช่น เมื่อเราพูดก็คือ คลื่นเสียงในอากาศ เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ สื่อก็คือคลื่น แสงคลื่น เสียง และจอวิทยุโทรทัศน์

(๔) ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับสารของผู้ส่งสาร ผู้รับสารอาจเป็นคนๆ เดียวกันหรือหลายคน เช่น กลุ่มประชาชนหรือผู้นำชุมชนหรือผู้นำชุมชนเพียงคนเดียว^{๗๔}

จากทฤษฎีการสื่อสารนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดังนี้

๑) วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยมีการจัดอบรมพระนักเทศน์

๒) ขอความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลในการเผยแผ่ในการทำกิจกรรมของคณะสงฆ์

๓) มีโครงการแข่งขันพระนักเทศน์ในแต่ละตำบล

๔) มีกิจกรรมโดยมีพระสงฆ์ไปเทศน์สอนตามสถาบันศึกษาต่างๆ

ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องศึกษาความเหมาะสมอันเนื่องมาจากข่าวสารที่ได้รับ ผลของการสื่อสารมักจะปรากฏออกมาในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงระดับความรู้ เจตคติและพฤติกรรมในวงการพัฒนา มีนักวิชาการหลายท่านเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมที่เกิดขึ้นเนื่องจากผลของการสื่อสาร

(๖) ปฏิกริยาตอบสนอง (Feedback) หมายถึง วิธีการหรือปฏิกริยาที่ฝ่ายผู้รับสาร แสดงแก่ผู้มาให้ผู้ส่งสารได้รับทราบ ทั้งสืบเนื่องจากผลของการสื่อสารนับว่าเป็นกลไกที่สำคัญที่ทำให้ผู้ส่งสารสามารถรับรู้ได้ว่า ข่าวสารที่ส่งออกไปนั้นได้รับผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหรือไม่ เพียงไร ลักษณะป้อนกลับอาจเป็นไปโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ ซึ่งองค์ประกอบทั้ง ๖ ประการนี้มีความสัมพันธ์

^{๗๔} ศุภรัตน์ ฐิติกุลเจริญ, ทฤษฎีการสื่อสาร, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕-๗๔.

ซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด มีผลกระทบซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีผลต่อการสื่อสาร การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อองค์ประกอบสื่อสารมีประสิทธิภาพด้วย^{๗๕}

ดร.ปรมะ สตะเวทิน กล่าวว่า สื่อ ในความหมายของนิเทศศาสตร์หมายถึง องค์ประกอบหนึ่งในสื่อของกระบวนการสื่อสารแบบทางเดียว ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ

(๑) **ผู้ส่งสาร (Source)** คือ กลุ่มบุคคลที่ต้องการจะทำ การสื่อสาร ความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสาร และวัตถุประสงค์ ดังนั้นผู้ส่งสารจึงอาจเห็นคนๆ เดียวกันหรือหลายคนก็ได้

(๒) **สาร (Message)** คือ ผลผลิตของผู้ส่งสาร ที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของตนที่ปรากฏออกมา (Actual product of the source) ในรูปแบบของรหัส (Code) เช่น เมื่อเราพูดก็คือสารสิ่งที่เราพูด เมื่อเราเขียนสารก็คือสิ่งที่เราเขียน เมื่อเราแสดงกิริยาอาการ สารก็คือกิริยาท่าทาง เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ สารก็คือข่าวและข้อความในหนังสือพิมพ์

(๓) **สื่อ (Channel)** คือ สิ่งที่ขนส่งสารต่างๆ (A carrier of messenger) หรือเป็นพาหนะของสาร กล่าวคือ อีกนัยหนึ่งคือ สื่อก็คือสิ่งที่นำหรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสารให้ปรากฏ เช่น เมื่อเราพูดคลื่นเสียงและอากาศเป็นสื่อ เมื่อเราอ่านหนังสือ คลื่นแสงและกระดาษหนังสือพิมพ์เป็นสื่อ เมื่อเราดูทีวี คลื่นแสง คลื่นเสียง และทีวีเป็นสื่อ

(๔) **ผู้รับสาร (Receiver)** คือ บุคคลหรือกลุ่มที่รับสารของผู้ส่งสาร ผู้รับสารอาจเป็นคนเดียวหรือหลายคนก็ได้^{๗๖}

๒) ประเภทของการสื่อสาร

การสื่อสารระหว่างมนุษย์นั้นมีหลายรูปแบบ มีการจำแนกประเภทของการสื่อสารไว้ดังนี้

- (๑) การสื่อสารภายในตัวบุคคล
- (๒) การสื่อสารระหว่างบุคคล
- (๓) การสื่อสารกับมวลชน^{๗๗}

^{๗๕} พระมหาธีรวิฑูริ ธีรธมโม, “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้”: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๗๖} ปรมะ สตะเวทิน, อ่างใน พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ, “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

^{๗๗} มณฑล ไบบัว, **หลักการและทฤษฎีการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. ๒๕๓๖), หน้า ๑๔.

สื่อที่ถูกสร้างขึ้น มนุษย์ได้วิวัฒนาการโดยลำดับ ตั้งแต่ภาษาพูด ภาษาเขียนกิริยา ท่าทาง หนังสือ ตำรา โทรเลข โทรศัพท์ จนถึงเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์และดาวเทียม เป็นต้น เครื่องมือสื่อสารเหล่านี้ ปัจจุบันถูกนำมาใช้ในรูปแบบของสื่อมวลชนเพราะสื่อมวลชนสามารถส่งสารไปยังผู้รับสารได้ดีที่สุดในยุคนี้ สื่อมวลชนจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารอย่างหนึ่งในกระบวนการสื่อสาร ๕ อย่าง คือ

- (๑) การสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication)
- (๒) การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)
- (๓) การสื่อสารกลุ่มใหญ่ (large Group Communication)
- (๔) การสื่อสารในองค์การ (Organizational Communication)
- (๕) การสื่อสารมวลชน (Mass Communication)

ความรู้สึกนึกคิด จินตนาการของบุคคล เป็นการสื่อสารภายในบุคคล การสนทนากัน ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล การอภิปราย การหาเสียง การเรียนการสอนเป็นการสื่อสารกลุ่มใหญ่ การติดต่อสื่อสารกันในหน่วยงาน บริษัท หน่วยงานที่มีการบังคับบัญชา เป็นการสื่อสารในองค์การ การสื่อสารกับมวลชนโดยใช้สื่อมวลชน อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น^{๗๘}

๓) การสื่อสารต่างวัฒนธรรม (อิทธิพลหรือองค์ประกอบทางสังคมวัฒนธรรมมนุษย์เรา ไม่ได้อยู่เพียงลำพังคนเดียว แต่ยังมีบุคคลอื่น ๆ อยู่ร่วมกับเราในโลกใบนี้ เมื่อมีอีกหลายๆ คนมาอยู่ร่วมกันก็ต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน กลุ่มคนนั้นจึงกลายเป็นสังคม ดังนั้นการที่มนุษย์จะเป็นคนที่สมบูรณ์ได้ ก็อาศัยที่เป็นสมาชิกของสังคมการสื่อสารกับบุคคลอื่น ซึ่งไม่ได้ถูกกำหนดโดยอิทธิพลหรือองค์ประกอบทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ถูกกำหนดด้วยความสัมพันธ์ภายในสังคมที่เราสร้างขึ้นในวัฒนธรรมของเราเองนั่นด้วย กล่าวคือการเข้าใจในวัฒนธรรมของบุคคลผู้สื่อสารไม่เพียงพอที่จะอธิบายพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ ได้อย่างถ่องแท้ แต่จะต้องเข้าใจด้วยว่า นอกเหนือจากความเข้าใจในอิทธิพลทางวัฒนธรรมแล้ว เราจะต้องเข้าใจในองค์ประกอบต่างของสังคม ซึ่งมีผลต่อรูปแบบและลักษณะของการสื่อสารของคนในสังคมนั้นๆ ด้วย

ในการกำหนดความหมายที่ชัดเจนของคำว่า อิทธิพลทางสังคมวัฒนธรรมนั้นจำเป็นต้องกำหนดขอบเขตและความหมายของคำให้เป็นที่เข้าใจตรงกันเสียก่อน เนื่องจากสังคมที่มีวัฒนธรรมที่ดีมีความสัมพันธ์ต่อกันและกันและอาจจะแตกต่างกันโดยที่วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากสังคมหรือจากการ

^{๗๘} ยูพา สุภากุล. อ่างใน พระมหาบุรณะ ชาตเมธ, “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

รวมตัวของกลุ่มคน คำว่า “สังคม” จึงมีความหลากหลายรูปแบบ และขนาดขึ้นอยู่กับชุมชนใหญ่ เล็ก ตามแต่การรวมตัวกัน หรืออย่างเช่น สมาคม มูลนิธิ องค์กรต่างๆ ไปจนถึง กลุ่มองค์กรขนาดใหญ่ เช่น ชาติพันธุ์ ประเทศ เช่นเดียวกับวัฒนธรรม ซึ่งมีทั้งวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมย่อย ฯลฯ ดังนั้น สังคมมีการรวมตัวอย่างไรมีการกำหนดบทบาท สถานภาพ รูปแบบความสัมพันธ์ บรรทัดฐาน และการควบคุมอย่างไรก็เป็นตัวกำหนด “วัฒนธรรม” ของสังคมนั้นๆ เมื่อสังคมมีลักษณะที่ แตกต่างกันไป วัฒนธรรมของแต่ละสังคมก็ต่างกันไปกันไปด้วย แม้อาจมีวัฒนธรรมหลักหรือ ค่านิยมหลักเดียวกันก็ตาม แต่ความเข้มข้นและยึดเหนี่ยวในวัฒนธรรมหรือค่านิยมหลักนั้นอาจต่างกัน ไป เช่น การเคารพผู้มีอาวุโสเป็นค่านิยมหลักของคนไทยโดยรวม แต่ทางภาคเหนือและภาคอีสานมี ขนบธรรมเนียมและประเพณีต่างๆ รวมทั้งการแสดงออกต่อผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสแตกต่างจากคน กรุงเทพฯ ฯ ขณะเดียวกันในสังคมเดียวกันก็อาจมีการแสดงความเคารพผู้มีอาวุโสในสถานการณ์ต่างๆ กัน เช่น เด็กไหว้ครูที่โรงเรียน ฯ ไหว้คุณปู่ คุณย่า ที่บ้าน ไหว้ผู้ใหญ่ที่รู้จักในงานสังคม แต่ไม่ไหว้ผู้สูงอายุ ที่ไม่รู้จักหรือไม่คุ้นเคย อื่น ๆ ดังนั้น ในการสื่อสารของเรากับบุคคลอื่นๆ เราจึงต้องจำเป็นต้องศึกษา ถึงสังคมที่เราติดต่อสื่อสารด้วยว่าเขาเป็นสมาชิกของสังคมใด เพื่อที่จะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมใน การสื่อสารของเขาได้

เสถียรโกเศศ กล่าวว่า “ สังคมไม่ว่าสังคมใด ก็มีวัฒนธรรมเป็นแบบของตนโดยเอกเทศ ของสังคมนั้น ” บุคคลในสังคมแต่ละสังคมจะถูกสอนและเรียนรู้ว่าเมื่อสื่อสารกับใครต้องพูดหรือ แสดงออกอย่างไร ภายใต้บริบทและสถานการณ์ใด โดยผ่านกระบวนการการขัดเกลาทางสังคมหรือ สังคมประภคิตตั้งแต่เด็ก เช่น ต้องพูดและแสดงออกต่อ พ่อ แม่และผู้ใหญ่ในบ้านอย่างไร ต้องพูดแสดงออกต่อครูและเพื่อนๆ ที่โรงเรียนอย่างไร การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นการปรับบุคคลให้ เรียนรู้ถึงวิธีการที่จะเข้ามามีชีวิตอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมนั้นอย่างซ้ำๆ และหลังจากที่ผู้นั้นรวบรวม สิ่งต่างๆ ทางสังคมและวัฒนธรรมไว้ภายในตัวเองแล้ว เช่น ในรูปของอุปนิสัยความคิดและการกระทำ บุคคลนั้นก็จะเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและมีความเป็นเอกลักษณ์ประจำสังคมนั้นๆ ซึ่งเป็นการที่เราเป็น สมาชิกของสังคมใด จะทำให้เรามีลักษณะท่าทาง อุปนิสัยใจคอและความรู้สึกนึกคิดคล้ายๆ กับคน อื่นๆ ในสังคมที่เราเป็นสมาชิกอยู่^{๗๙}

^{๗๙} เมตตา วิวัฒนานุกูล (กฤตวิทย์), การสื่อสารต่างวัฒนธรรม. (Intercultural Communication, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๘๒-๘๔.

๔. การสื่อสารกับระบบข่าย

ข่าย คือ ความสัมพันธ์ที่มีอยู่ระหว่างข่าย และโยงใยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของงานส่วนต่างๆ หรือสมาชิกที่รวมกันอยู่เป็นระบบเดียว

ในอดีตตั้งแต่เดิม มนุษย์จะสร้างข่ายความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่มีความรู้สึกมักคุ้น และมีกิจกรรมระหว่างกันและกัน และจะมีการติดต่อสื่อสารในเครือข่ายกันภายในเครือข่ายของความสัมพันธดังกล่าว เป็นระบบเดียวกัน

ต่อมาเมื่อการสื่อสารได้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ทำให้การติดต่อสื่อสารได้กว้างขวางสะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้นตามเทคโนโลยีที่ทันสมัยตามกาลเวลา จึงมีผลทำให้ข่ายมีความสัมพันธ์ที่เจริญก้าวหน้าและขยายตัวเป็นระบบที่ใหญ่มากขึ้นจนกระทั่งถึงเป็นยุคข่าวสารของข้อมูลต่าง ๆ ด้วยความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีและสารสนเทศที่ได้พัฒนาขึ้นมาจนครอบคลุมโลกทั้งใบให้ไปอยู่ในข่ายเกี่ยวกันที่สามารถสื่อสารกันได้ตลอดเวลาแทบทุกหนที่ก็ว่าได้ และเป็นอาณาเขตใหม่ที่ไร้ตัวตน ที่เรียกว่ากันเป็นภาษาอังกฤษว่า “World Wide Web” ที่ทำให้ศักยภาพของเครื่องมือสื่อสารขยายใหญ่จนกลายเป็นอาณาจักรใหม่หรือที่เรียกว่า Cyberspace นั้น ส่งผลทำให้การสื่อสารของมวลมนุษย์ขยายตัวและรูปแบบที่หลากหลายได้เป็นระบบใหม่ๆ มากมาย ที่ข่ายได้อย่างไม่มีขีดจำกัดภายในข่ายการสื่อสารดังกล่าว

Network หรือที่แปลว่า ขายนั่น ถือได้ว่าเป็นสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคข่าวสารข้อมูลหรือมีอิทธิพลที่ทำให้สิ่งต่างๆ โดยเฉพาะการติดต่อสื่อสารการเปลี่ยนแปลงไปอย่างก้าวกระโดดอย่างต่อเนื่องและไร้ขีดจำกัด

อย่างไรก็ตาม แม้เรื่อง ข่าย จะเป็นเรื่องที่สำคัญมากขึ้นในปัจจุบันนี้ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วการวิเคราะห์ที่เรียกว่า การวิเคราะห์ข่ายความสัมพันธ์ (Network Analysis) ได้มีมานานแล้ว นับแต่ยุคแรกเริ่มของสมัยการบริหารแบบมนุษยสัมพันธ์ ทั้งนี้เพราะจากความเข้าใจในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กันในสังคมนั้น ได้มีสิ่งที่น่าสนใจคือ การศึกษาเรื่อง “ข่ายการติดต่อสื่อสารที่มีอยู่และเกิดขึ้นเองภายใน” (Emergent communication network) นั้นได้มีมานานแล้ว ทั้งนี้ก็เพื่อความต้องการทำความเข้าใจและให้สามารถกำกับและใช้ประโยชน์จากข่ายการสื่อสารที่อยู่ นอกเหนือการควบคุมของฝ่ายจัดการนี้

การศึกษาดังกล่าว ก็เพื่อให้สามารถตรวจสอบระบบการสื่อสารที่มีอยู่ให้ได้ครบทั้งหมด ทั้งข่ายการศึกษาที่จัดขึ้นอย่างเป็นทางการกับที่สัมพันธ์และติดต่อกันตามตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งมีกรอบที่จำกัดทำให้การสื่อสารไปได้ไม่ทั่วถึงและช้า กับข่ายการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างกันเอง ด้วยกลไก

ความสัมพันธ์ระหว่างกันเองนอกหน้าทำงานสังคม แต่มีผลกระทบต่อการสื่อสารและการทำงานในหน้าที่ด้วย^{๘๐}

ตารางที่ ๒.๑ สรุปทฤษฎีการสื่อสารที่เกี่ยวข้อง

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ศุภรศม์ จิตติกุลเจริญ, (๒๕๔๐)	ผู้รับสารหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับสารของผู้ส่งสาร ผู้รับสารอาจเป็นคนๆ เดียวกันหรือหลายคน
พระมหาธีรวุฒิ ธีรธมโม, (๒๕๕๓)	วิธีการหรือปฏิกิริยาที่ฝ่ายผู้รับสารแสดงแก่ผู้มาให้ผู้ส่งสารได้รับทราบ
ปรมะ สตะเวทิน, (๒๕๔๒)	กระบวนการสื่อสารมี ๔ อย่าง ๑) ผู้ส่งสาร ๒) สาร ๓) สื่อ ๔) ผู้รับสาร
มณฑล ใบบัว, (๒๕๓๖)	ประเภทการสื่อสารมี ๓ อย่าง ๑) การสื่อสารภายในตัวบุคคล ๒) การสื่อสารระหว่างบุคคล ๓) การสื่อสารมวลชน
ยุพา สุภากุล, (๒๕๔๓)	สื่อที่ถูกสร้างขึ้น มนุษย์ได้วิวัฒนาการโดยลำดับจนถึงเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เครื่องมือสื่อสารเหล่านี้ ปัจจุบันถูกนำมาใช้ในรูปแบบของสื่อมวลชนเพราะสื่อมวลชนสามารถส่งสารไปยังผู้รับสารได้ดีที่สุดในยุคนี้ สื่อมวลชนจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารอย่างหนึ่ง
ธงชัย สันติวงษ์. และชนธิป สันติวงษ์, (๒๕๔๒)	สื่อสารได้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ทำให้การติดต่อสื่อสารได้กว้างขวางสะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

^{๘๐} ธงชัย สันติวงษ์. และชนธิป สันติวงษ์, องค์การกับการสื่อสาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.) หน้า ๔๘-๔๙.

๒.๔.๑ คุณสมบัติของการเชื่อมโยง (Link) สำหรับการวิเคราะห์ดูที่การเชื่อมต่อถึงกัน
กันระหว่างสมาชิกที่มีอยู่ในแต่ละข่ายนั้น ก็สามารถทำได้เช่นกัน โดยวิธีการวิเคราะห์จะดูได้จาก
เกณฑ์ต่างๆ ดังนี้

ก) ความเข้มแข็งของการเชื่อมโยง ซึ่งหากเป็นไปได้โดยเหนียวแน่น คือ การโยงยึดติดกัน
มาก ตลอดเวลา หรือนานๆ มาเจอกันที เป็นต้น

ข) ความสอดคล้องตรงกันของคู่กรณี คือ การพิจารณาว่าทั้ง ๒ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องและโยกัน
นั้น ต่างฝ่ายได้ทำเหมือนกับฝ่ายตรงข้ามได้ทำแล้วหรือไม่

ค) ความหลากหลายของการเชื่อมโยง คือการดูถึงจำนวนความถี่ที่หลากหลายของการ
เชื่อมโยง โดยมีการเชื่อมโยงกันมากชนิดและหลายๆ เรื่องด้วยกัน เช่น ใช้เชื่อมโยงมากด้าน คือ
ทั้งเรื่องงาน กับเรื่องแปลกใหม่ที่สร้างสรรค์หรือน่ารู้ และเนื่องสังคมที่ไม่เกี่ยวกับงาน เป็นต้น

๒.๔.๒ บทบาทของข่าย

ในการวิเคราะห์เรื่องข่ายนี้ สมาชิกฝ่ายต่างๆ ที่อยู่ข่ายใดข่ายหนึ่งต่างก็จะมีบทบาท
(Roles) ต่างในข่าย นั่นคือแต่ละคนต่างจะมีการเชื่อมโยงติดต่อกับกับคนอื่นในข่ายที่แตกต่างกันไป
เช่น การแยกดูว่าบทบาทที่ร่วมแข่งขัน กับที่หยุดนิ่งไม่ออกบทบาทเท่าที่ควรหรือการเป็นจุดหยุดนิ่งที่
ปลายทางของข่าย หรือกับบางคนที่ทำตัวยืนเดี่ยวเป็นเอกเทศโดดๆ ใกล้ำๆ ข่าย แต่ไม่เชื่อมติดต่อกับ
ใครโดยตรงในเครือข่ายในทางตรงข้าม คือการสังเกตเห็นชัดถึงการจับกลุ่มกัน ซึ่งบางคนอาจเป็นเพียง
สมาชิกของกลุ่ม แต่บางคนเป็นตัวรับบทบาททำหน้าที่ไปติดต่อกับบุคคลอื่นๆ หรือเป็นตัวทำหน้าที่
บทบาทสำคัญในฐานะที่เป็น “ตัวเชื่อม” (Bridges or Liaison)

๒.๔.๓ ทฤษฎีการจูงใจ

๑) ลักษณะและอิทธิพลของการโน้มน้าวใจ

เมื่อผู้รับสารมีการเลือกรับสื่อตามความต้องการของตนเช่นนี้ ผู้สื่อสารจึงจำเป็นต้องสื่อ
เนื้อหาของตนให้ตรงกับความต้องการของเขามากที่สุด หรือเสนอในสิ่งที่เขาได้ยินได้ฟังแล้วเกิดความ
สนใจในอันเชื่อตามปฏิบัติตาม เช่น พุดโน้มน้าวผู้ฟัง เป็นต้น ในอดีต โมเสสสามารถพุดโน้มน้าวใจให้
ชาวยิวหลบหนีออกจากอียิปต์และให้ถือบทบัญญัติ ๑๐ ประการของพระเจ้าได้ ซึ่งมีผลทำให้เกิดความ
รักสามัคคีกันในหมู่คณะ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ทำให้โมเสสสามารถปกครองหมู่คณะที่เป็นพี่น้องชาวยิวได้
ง่ายขึ้น แม้จะมีผู้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า โมเสสอาจจะบัญญัติบทบัญญัติทั้ง ๑๐ ประการขึ้นมาเอง
แล้วอ้างว่าเป็นบัญญัติของพระเจ้าเพื่อประโยชน์แก่การปกครองหมู่ชาวยิวที่ตนพาหนีออกมาจาก
อียิปต์ ให้มีกฎปฏิบัติเป็นอันเดียวกัน ง่ายต่อการปกครอง อย่างไรก็ตาม ถ้ามองในมิติแห่งการสื่อสาร
ถือได้ว่า โมเสส ประสบความสำเร็จในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจเทคนิคการเผยแพร่ธรรมะใน
รูปแบบต่างๆ ถือว่าเป็นการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวจิตใจให้ผู้ฟังเกิดความสนใจในการประพฤติและปฏิบัติ

ตาม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเผยแผ่ ซึ่งควรจะได้รับรู้หลักในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวจิตใจได้สรุปลักษณะและอิทธิพลของการโน้มน้าวใจไว้ดังนี้

(๑) ผู้โน้มน้าวใจมีความตั้งใจที่จะมีอิทธิพลบางประการเหนือผู้ถูกโน้มน้าวใจ

(๒) โดยปรกติผู้ถูกโน้มน้าวใจจะมีทางเลือกมากกว่าหนึ่งและผู้โน้มน้าวใจจะพยายามชักจูงผู้ถูกโน้มน้าวใจยอมรับทางเลือกที่ตนเสนอ

(๓) สิ่งที่ผู้โน้มน้าวใจต้องการคือ การเปลี่ยนแปลงหรือการสร้างหรือการดำรงไว้ซึ่งความเห็น ทศนคติ ค่านิยม และความเชื่อของผู้ถูกโน้มน้าวใจ ซึ่งจะส่งผลต่อปัจจัยอื่นได้แก่ อารมณ์ พฤติกรรม เป็นต้น^{๑๑}

การโน้มน้าวใจมีทั้งประสบความสำเร็จและล้มเหลว ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติ ความเชื่อ และความต้องการของผู้ถูกโน้มน้าวใจ ดังนั้นจึงควรจะได้ศึกษาถึงปัจจัยดังกล่าวด้วย “ตามทัศนะของโรเซนเบิร์กและโฮฟแลนด์ การโน้มน้าวใจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก

การเปลี่ยนแปลงภายในภายในได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ความรู้สึก ความสำนึก และพฤติกรรม ส่วนการเปลี่ยนแปลงภายนอก ได้แก่ การแสดงออกทางกาย และวาจาสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม เราสังเกตได้ทั้งจาก วาจาของผู้รับสารและการกระทำของเขา

การเปลี่ยนแปลงทั้ง ๓ ชนิดดังกล่าวมาแล้วไม่สามารถจะแยกออกได้เป็นชนิดๆ อย่างชัดเจน ส่วนใหญ่มักจะเกิดคำเดียวกัน เป็นหน้าที่ของนักสื่อสารที่จะต้องวางแผนการรณรงค์อย่างรอบคอบเพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ

ตัวอย่างในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจของผู้ฟังธรรมหรือผู้รับสารของพระพุทธเจ้าเช่น พระนันทะเพ็งอภิเชกสมรสกับพระนางชนบทกัลยาณี ในงานนี้ก็ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าไปฉันภัตตาหารด้วย หลังจากฉันภัตตาหารเสร็จ พระองค์ทรงใช้ให้พระนันทะอุ้มบาตรตามส่งเสด็จ แม้จะไม่เต็มใจ ท่านก็จำยอมต้องไป ด้วยไม่กล้าขัดพระทัยพระพุทธเจ้า เมื่อไปถึงแล้ว แทนที่จะให้กลับพระพุทธเจ้ากลับให้อุปสมบท หลังจากอุปสมบทแล้วท่านก็ไม่เป็นอันประพฤติธรรมเราคิดถึงพระนางชนบทกัลยาณี พระพุทธเจ้าจึงทรงพาท่านไปเที่ยวชมนางอัปสรสวรรค์บนภพดาวดึงส์ เพราะทรงทราบว่าพระนันทะยังมีพระทัยฝักใฝ่และรุ่มร้อนในกามคุณ เมื่อพระองค์รู้ว่า พระนันทะมีความยินดีในการได้เห็นนางอัปสร จึงทรงใช้กุศโลบายในการสอน เพื่อให้ท่านสนใจประพฤติธรรม ในที่สุดท่านก็บรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ นี่เป็นการใช้สื่อบุคคลในการสอนเพื่อโน้มน้าวใจของพระองค์

^{๑๑} อรวรรณ ปิณฑันโอบาท, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

ตารางที่ ๒.๒ สรุปทฤษฎีการจูงใจ

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อรวรรณ ปิรันธน์โอวาท, (๒๕๔๒)	การโน้มน้าวใจมีทั้งประสบความสำเร็จและล้มเหลว ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติ ความเชื่อ และความต้องการของผู้ถูกโน้มน้าวใจ

๒.๔.๔ ทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้มีหลายประเภทด้วยกัน แหล่งประเภทของความรู้ได้ดังนี้

๑) เรียนรู้โดยการวางเงื่อนไข (Condition Learning) บุคคลจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ โดยการวางเงื่อนไข จำแนกเป็น ๒ วิธี คือ

๑.๑ การเรียนโดยการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning Learning) เช่น แม่ยืมหรือชมว่าลูกเก่ง เป็นการให้กำลังใจลูก ขณะที่ลูกหกล้มปรากฏว่าลูกได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากที่เคยร้องไห้มาเป็นไม่ร้องไห้

๑.๒ การเรียนรู้โดยการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning Learning) เช่น นักเรียนที่ทำรายงานได้ดี ครูจะยกย่องชมเชย เป็นตัวอย่าง นักเรียนจะเรียนรู้ว่าถ้าทำดีแล้วจะได้รับผลตอบแทนที่ดี

๒) เรียนรู้ทางวจนภาษา (Verbal Learning) เป็นการเรียนรู้ด้วยภาษาจากการฟัง คิด ถาม และเขียน (สุ จิ ปุ ริ) เช่น การเรียนรู้โดยการฟัง และการท่องจำเป็นต้น

๓) การเรียนรู้ทางมอเตอร์ (Motor Learning) เป็นการเรียนรู้ทางทักษะต่างๆ โดยใช้อวัยวะต่างๆ ของร่างกาย เช่น การเรียนรู้ทักษะทางกีฬาทักษะดนตรี ทักษะศิลปะการแสดง เป็นต้น

๔) การเรียนรู้โดยการรับรู้ (Perceptual Learning) เป็นการรับรู้โดยการรับรู้ในสิ่งที่เราใจและประสบการณ์ โดยใช้อวัยวะรับสัมผัส เช่น เด็กๆ เรียนรู้สิ่งต่างๆ จากดูโทรทัศน์ วิธีทัศน์ เล่นคอมพิวเตอร์ และการอ่านหนังสือเป็นต้น

๕) เรียนรู้โดยการแก้ปัญหา (Problem Learning) บุคคลจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ โดยการแก้ปัญหา จำแนกเป็น ๒ วิธีคือ

๕.๑ การเรียนรู้โดยการแก้ปัญหาแบบลองผิดลองถูก (Trial and Error Learning) เป็นการเรียนรู้ในลักษณะการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต เช่น นักเรียนรู้การแก้ปัญหาโจทย์ทางคณิตศาสตร์โดยวิธีการใช้ลองผิดลองถูก เป็นต้น

๕.๒ การเรียนรู้โดยการแก้ปัญหาแบบความคิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง เช่น เด็กอยากกินขนมที่วางอยู่บนชั้นวางของแต่หยิบไม่ถึงก็เลยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างชั้นที่วางขนม

เก้าอี้ที่วางอยู่ใกล้ๆ จนเกิดความคิดที่จะแก้ปัญหานี้โดยการนำเก้าอี้มาวางและปีนขึ้นไปหยิบขนมกินได้

๖) การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) บุคคลจะเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของบุคคลในด้านวัฒนธรรม ประเพณี และปทัสถานทางสังคม เช่น การที่บุคคลได้รับสิ่งของที่ดีหรือได้รับการอภัยจากผู้อื่นแล้วจะเกิดความสบายใจขึ้น ต่อไปอาจจะแสดงน้ำใจต่อผู้อื่นเช่นเดียวกันด้วย

๗.) การเรียนรู้ระยะเวลา (Spatial Learning) บุคคลจะเรียนรู้ระยะเวลาต่างๆ จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่ประสบมา บุคคลจะเรียนรู้ว่าเวลาเป็นของมีค่า ฉะนั้น ถ้าจะพัฒนาคุณภาพชีวิต จะต้องเรียนรู้วิธีการบริหารให้ประสิทธิภาพ เช่น นักเรียนที่ไม่ทันรถด่วน หรือสอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ ทำให้เสียเวลาและเสียใจ ดังนั้น บุคคลจะเรียนรู้ว่า เวลาเป็นของมีค่า

๘) การเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) บุคคลจะเรียนรู้เพื่อการดำเนินชีวิตของตน โดยการเฝ้าสังเกตพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้อื่น และอาจจะเลียนแบบตาม ได้แก่ การเรียนแบบพฤติกรรมของบิดา มารดา ครู อาจารย์ เพื่อน ๆ และดาราทั้งหลาย เช่น เด็กๆวัยรุ่นจะเรียนรู้วิธีพัฒนาคุณภาพชีวิตของเขาโดยการเลียนแบบดารา เป็นต้น

๙) การเรียนรู้การคัดค้าน (Aversive Learning) เป็นการเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะไม่ยอมรับสิ่งเร้าและประสบการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นกับบุคคล จำแนกเป็น ๓ ลักษณะ

๙.๑ การเรียนรู้เพื่อหลบหลีกการลงโทษ (Punishment Learning) เช่น นักเรียนที่มาสายจะเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะหลบหลีกการลงโทษ เป็นต้น

๙.๒ การเรียนรู้เพื่อหลบหนี (Escape Learning) เช่น นักเรียนที่เบื่อหน่ายต่อการเรียน เมื่อมาถึงโรงเรียนแล้วก็จะเรียนรู้ถึงวิธีที่จะหลบหนีโดยการป่วนโรงเรียน เป็นต้น

๙.๓ การเรียนรู้เพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เช่น นักเรียนที่เดินไปตามถนนในบริเวณโรงเรียน เมื่อครู-อาจารย์เดินสวนมาแต่ไกลโยนนักเรียนไม่ชอบ ครู-อาจารย์ท่านนั้น ก็จะเรียนรู้ถึงวิธีการหลีกเลี่ยงไม่เดินสวนทางกับครู-อาจารย์ท่านนั้นเป็นต้น^{๘๒}

^{๘๒} มาลินี จุฑะรพ, จิตวิทยาการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๕๙-๖๐.

ตารางที่ ๒.๓ สรุปทฤษฎีการเรียนรู้

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
มาลินี จุฑะรพ, (๒๕๔๑)	การเรียนรู้ มีประการ เช่นการวางเงื่อนไข เรียนรู้ทางวจนภาษา การเรียนรู้ทางมอเตอร์ การเรียนรู้โดยการรับรู้ เป็นต้น

๒.๔.๕ หลักการพื้นฐานของการศึกษาแบบมนุษย์นิยม

๑. นักเรียนจะเรียนรู้ก็ต่อเมื่อความต้องการพื้นฐาน ๔ ประเภทแรก หรือความต้องการที่ขาดหรือจะต้องซ่อม (Deficiency Needs) ของนักเรียนได้รับการตอบสนองดังปรารถนา

๒. ความรู้สึก (Feeling) มีความสำคัญเท่ากับความจริง (Facts) ฉะนั้นการเรียนรู้ว่าควรจะรู้สึกอย่างไร มีความสำคัญเท่ากับการเรียนรู้ควรจะคิดอย่างไร

๓. นักเรียนจะเรียนรู้ก็ต่อเมื่อบทเรียนนั้นเป็นสิ่งที่นักเรียนสนใจและต้องการจะเรียนรู้

๔. การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ว่าควรจะเรียนรู้อย่างไร (Process of Learning) มีความสำคัญมากกว่าการเรียนรู้เนื้อหาความจริงต่างๆ

๕. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักเรียนไม่รู้สึกว่าตนถูกขู่เข็ญ หรือมีความหวาดกลัว

๖. การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยของนักเรียนเอง มีความหมายและประโยชน์ต่อนักเรียนมากกว่าการประเมินผลของการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยผู้อื่น^{๘๓}

๒.๔.๖ องค์ประกอบในการเผยแพร่

(๑) นโยบาย (๒) บุคลากร (ผู้ทำงาน) (๓) ทรัพยากร (ตน สถานที่ อุปกรณ์บรรยากาศ เป็นต้น) (๔) ช่องทาง (โอกาส) (๕) การสนับสนุน ซึ่งประกอบด้วย (ความสะดวก ค่าตอบแทน กำลังใจ การตัดสินใจ

๑).ประเภทของการเผยแพร่

(๑) สังคมกรรม/สังคมประพฤติ (การชี้ชวน การเสนอให้ การบังคับ)

(๒) องค์กร/การจัดองค์กร (บุคคล คณะบุคคล ทีมงาน กระบวนการ)

(๓)การใช้ยุทธวิธี (การแทรกแซง การเลียนแบบ การแข่งขัน การสมรส การจัดตั้งโรงเรียน)

๒) วัตถุประสงค์ของการเผยแพร่

(๑) เพื่อแจ้งเรื่องราวต่างๆ ที่ตนต้องการให้คนอื่นทราบและเห็นคล้อยตาม

^{๘๓} สุรางค์ โค้วตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- (๒) เพื่อให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์จากการเผยแพร่
- (๓) เพื่อสื่อให้เกิดความเข้าใจและรวมเป็นพวกเดียวกัน
- (๔) เพื่อแสดงบทบาทที่ตนเองมีอยู่
- (๕) เพื่อสนองของความต้องการของสังคม

๓) ประโยชน์ของการเผยแพร่

- (๑) ทำให้ทราบข่าวสารที่มีคุณค่าและประโยชน์สำหรับชีวิต
- (๒) ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในแนวทางการประพฤติปฏิบัติ
- (๓) ทำให้ได้รับการกระตุ้นให้เกิดการประพฤติและปฏิบัติตามที่ถูกต้อง
- (๔) ทำให้ผู้รับการเผยแพร่เกิดศรัทธาเลื่อมใส

๔) หลักการเผยแพร่ตามแนวพระพุทธศาสนา

ธรรมะอย่างเดียวกันหรือหัวข้อเดียวกัน แต่ถ้าหากผู้สื่อมีทักษะต่างกัน ผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่ก็แตกต่างกันด้วย ดังนั้น ในการเผยแพร่ธรรมะหรือการสื่อธรรมะจึงจำเป็นที่จะต้องรู้หลักการซึ่งอาจกล่าวได้ดังนี้

- (๑) นำเสนอ
- (๒) โน้มน้าวทางใจ
- (๓) นำปฏิบัติ
- (๔) ตอบคำถาม
- (๕) แสดงความเป็นมิตร

๕) เนื้อหาของเรื่องที่น่ามาเผยแพร่

เนื้อหาของเรื่องที่น่ามาเผยแพร่ตามแนวทางพุทธะ มี ๕ ประการ คือ

(๑) สัจจะ ได้แก่ เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้นต้องเป็นเรื่องจริง เสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน

(๒) ตถตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารต้องนั้นเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้มใส่สีตีไข่

(๓) กาละ เรื่องเสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

(๔) ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบ หรือเสนอโดยวิธีที่ผู้รับสารชื่นชอบ

(๕) อตถะ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ในบางครั้งบางสถานการณ์ผู้ส่งสารอาจพิจารณาด้วยปัญญาว่า บางเรื่องไม่เหมาะสมกับเวลาอาจจะไม่เป็นที่พอใจ

ของคนบางกลุ่มบางคน แต่เสนอเรื่องนั้นไปแล้วเกิดประโยชน์ต่อมหาชน ผู้ส่ง^{๘๔}สารอาจจะต้องการกระทำหรือควรกระทำ

๖) คุณสมบัติของผู้เผยแพร่ตามแนวพระพุทธศาสนา

การสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะในทางพระพุทธศาสนาเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลบ้าง การสื่อสารระหว่างกลุ่มบ้าง ในปัจจุบันการสื่อสารมวลชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น จะเป็นการสื่อสารรูปแบบใดก็ตาม สิ่งที่สำคัญก็คือตัวของผู้สื่อสารหรือผู้ส่งสารนั่นเอง สมาน แสงจันทร์ ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่พึงประสงค์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาโดยอธิบายตามหลักธรรมแห่งสัพปุริสธรรม ๗ ประการ ดังนี้^{๘๕}

(๑) มีธัมมัญญุตตา คือผู้รู้ธรรมะคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

(๒) มีอัตถัญญุตตา รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอน ชัดเจน (Goal oriented)

(๓) มีอัตตัญญุตตา รู้จักตนเอง รู้จักตนคือใคร มีความพร้อม หรือไม่พร้อมอย่างไรในการรู้จักตนเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้ว จะนำไปสู่การยอมรับตน (Self-Acceptance) แล้ว จะเปิดเผยตน (Self-Disclosure) สามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดียิ่ง ผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนได้ดี จะเป็นผู้ที่สามารถรับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจารณ์ญาณที่สุ่มรอบคอบ มีเหตุผล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(๔) มีมัตตัญญุตตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไปผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยไป ก็ไม่เพียงพอ การรู้จักประมาณในการสื่อสาร (Frequency) คือไม่ส่งสารที่ซ้ำซากหรือน้อยจนเกินไป

(๕) มีกาลัญญุตตา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควร เวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสาร แม้ว่าจะเป็นการสื่อสารในตน การสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารมวลชน นอกจากการสื่อสารนั้นจะไม่ประสบความสำเร็จแล้ว บางครั้งอาจจะมีข้อพิพาทหรือข้อหมางใจตามมา หากย้อนดูประวัติศาสตร์ แม้นักวิทยาศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงของโลกยังได้รับโทษจากการประกาศ สัจจะธรรมหรือทฤษฎีความรู้ของตนในเวลาที่ไม่เหมาะสม

(๖) มีปรัญญุตตา รู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์เรียกว่า กลุ่มผู้รับสาร เป้าหมาย ผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จ ยิ่งรู้จักมากเท่าไรการ

^{๘๔} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, **คู่มืออบรมนักเทศน์**, (ขอนแก่น: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๕). หน้า ๔๗-๔๘.

^{๘๕} ที.ปา. ๑๑/๓๓๑/๒๖๔ : ๔๓๘/๓๑๒.

สื่อสารยังมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น พระพุทธเจ้าเผยแผ่ธรรมะของพระองค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะว่าพระองค์ทรงรอบรู้สารอย่างรู้แจ้งแทงตลอด ทรงรู้ไปถึงภูมิหลังหรือกรรมเก่าตั้งแต่ชาติก่อนของผู้รับสาร ผู้ส่งสารที่เป็นปุถุชนธรรมดาที่มีความจำเป็นต้องรู้กลุ่มเป้าหมายว่าเขาเหล่านั้นเป็นใคร ต้องรู้จักเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ ยิ่งรู้กลุ่มเป้าหมายมาก การสื่อสารยังมีประสิทธิภาพมาก

(๗) มีบุคคลปริปริญญาตา รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่าผู้รับสารแต่ละคนแต่ละกลุ่ม มีลักษณะจำเพาะเป็นของตน มีจริต มีอหยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยเพียงใดการที่ผู้ส่งสารความรู้แตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้^{๘๖} พระพุทธเจ้าทรงเข้าใจชัดในทุกข์ว่าเกิดแต่สมุทัยและนิโรธว่าเกิดแต่มรรค สืบสาวไปหาเหตุได้อย่างนี้จัดเป็นอัมมัญญาตา ทรงเข้าใจชัดว่าสมุทัยเป็นเหตุให้เกิดทุกข์และมรรคว่าเป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ สืบสาวไปหาผลได้อย่างนี้จัดเป็น อัตตัญญาตา ทรงบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะเป็นพระพุทธเจ้าคือในส่วนสังคมสงฆ์พระองค์ก็ทรงบัญญัติพระวินัยปกครองคณะสงฆ์ ในสังคมโลกทรงเผยแผ่ธรรมประกาศศาสนาของพระองค์ นี้จัดเป็น อุตตัญญาตา ทรงสั่งสอนในหลักธรรมแห่งมัชฌิมา แม้พระเทวทัตจะทูลขอให้ภิกษุทั้งหลายประพฤติน้อยอย่างเคร่งครัดเช่น ไม่นับปลาตลอดชีวิต พระองค์ก็ไม่ทรงอนุญาตเพราะเล็งเห็นว่า แม้จะฉนปลาหรือเนื้อก็สามารถบรรลุธรรมได้เหมือนกัน แต่ปลาหรือเนื้อนั้นภิกษุต้องไม่ได้ส่งให้ฆ่าทำอาหารหรือมีความรังเกียจสงสัยในอาหารนั้น การบริโภคนั้น ๔ ขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายหรือจิตใจของผู้บริโภคเป็นสำคัญ หากยังบริโภคด้วยตัณหาหรือความยึดมั่น เช่น มีมานะว่าประพฤติพรตได้เคร่งครัดกว่าผู้อื่นเพราะเหตุที่ไม่ฉนปลา และเนื้อนั้น

ปฏิบัติทำดังกล่าวจะเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมแน่นอน ไม่สามารถที่จะทำให้พ้นทุกข์ได้ หรือทรงวางหลัก มหาปเทศ ๔ ไว้แก่ภิกษุ เพื่อความยึดหยุ่นทางพระวินัย โดยเฉพาะยุคหลังพุทธกาลที่เกิดมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในพระวินัยมากขึ้น ถือว่ามีความจำเป็นมากในการใช้วินิจฉัยพระวินัย นี้จัดเป็นมัตตัญญาตา การที่พระองค์ไม่ทรงบัญญัติพระวินัยกับภิกษุไม่ให้ประพฤติเสียหายก่อนนั้นเพราะทรงเล็งเห็นว่า หากพระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยกันไว้ก่อนก็จะทำให้ถูกติเตียนได้เพราะเหตุยังไม่เกิด เหมือนกับทรงไม่ไว้วางใจในความประพฤติของเหล่ากุลบุตรที่บวชด้วยศรัทธาดังนั้น เมื่อมีการประพฤติเสียหายเกิดขึ้น พระองค์จึงได้ทรงบัญญัติพระวินัยโดยทรงตำหนิความ

^{๘๖} พระมหาธีรภูมิ ธีระมโฆ, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชนบทเพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

ประพาศเสียหายนั้นพร้อมทั้งทรงชี้ให้เห็นโทษในการประพาศล่วงเกินและอาโมสแห่งการรักษาศระวินัยได้ เหล่าภิกษุสาวกก็ปฏิบัติตามด้วยความเคารพ นี้จัดเป็นกาลัญญุตาคาวกาลามะกำลังสับสนเรื่องคำสอนต่างๆ กันของเหล่าสมณะพราหมณ์ พระองค์ทรงทราบสถานการณ์ว่ากำลังเกิดอะไรขึ้นกับเขาเหล่านั้น และจะแก้ไขได้อย่างไร จึงทรงแสดงกาลามะสูตร ซึ่งใจความกล่าวถึงหลักแห่งการเชื่อที่ถูกต้อง ทรงปฏิเสธหลักเหตุผลตามแนวตรรกะว่าไม่สามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องแม่นยำได้ การจะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องนั้นจะต้องลงมือปฏิบัติจนเห็นผลประจักษ์แก่ตนเอง นี้จัดเป็น ปริสัญญุตาคาวการที่พระองค์ทรงแสดงธรรมได้ตรงกับอุปนิสัยหรือความต้องการของผู้ฟังนั้น เช่นทรงตรัสแสดงความไม่เที่ยงแห่งรูปแก่พระนางนันทา ซึ่งยึดมั่นในรูป หรือทรงแสดงธรรมอุปมาด้วยอุปกรณ์การทำนาแก่พราหมณ์ผู้เป็นชวานา เป็นต้น นี้จัดเป็น ปุคคล-โรปรัญญุตาคาวของพระพุทธเจ้า

(๘) กลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่

ในการแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ พระพุทธเจ้าจะทรงแผ่ข่ายพระญาณตรวจดูอุปนิสัยของผู้รับการแสดงธรรมเสียก่อน จากนั้นจึงค่อยเสด็จโปรด แม้คนเดียวพระองค์ก็ทรงโปรด ดังนั้นการแสดงธรรมของพระองค์จึงมีผลคือผู้ฟังได้บรรลุนิพพานตามสมควรแก่อุปนิสัยหรือบารมีธรรมของเขาแต่ในปัจจุบันกลุ่มเป้าหมายในการแสดงธรรมของพระสงฆ์นั้นมีมากมายหลายกลุ่ม แล้วแต่จะเลือกเองโดยสภาพโดยรวม หากจัดตามวัย ก็แบ่งได้เป็น ๕ คือ ๑. วัยเด็ก ๒. วัยรุ่น ๓. วัยหนุ่มสาว ๔. วัยผู้ใหญ่ ๕. วัยชรา

หากจัดตามความต้องการหรือความรู้สึกของผู้ฟัง ก็แบ่งได้เป็น ๓ ตามทัศนะของ สัมพันธ์ ก้องสมุทร นั้น ดังนี้ ๑. พวกที่อยากจะฟังอยู่แล้ว ๒. พวกที่รู้สึกเป็นกลาง ๓. พวกที่ไม่อยากฟังแต่ถูกเกณฑ์หรือบังคับมาฟัง^{๘๗}

กลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนานั้น จัดเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้าม ดังพระพุทธพจน์ในโพธิราชกุมารสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสกับโพธิราชกุมารถึงตอนที่พระองค์รับคำทูลอาราธนาให้แสดงธรรมโปรดสรรพสัตว์ ดังนี้ราชกุมารครั้งนั้น อวดมาภาพรับคำทูลอาราธนาของพรหม และเพราะอาศัยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย จึงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อตรวจดูโลกด้วยด้วยพุทธจักขุ ได้เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในดวงตาน้อย มีธุลีในดวงตามีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก

^{๘๗} สัมพันธ์ ก้องสมุทร. อ่างในพระมหาอรุณ จิตตคุดโต. “ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๕.

บางพวกเห็นปรโลก และโทษว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัว บางพวกเห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งไม่น่ากลัว^{๘๘}
จากพระพุทธพจน์นี้ สามารถจัดประเภทแห่งกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่พุทธธรรมได้ดังนี้

ก. จัดตามปัญญาในการรู้ธรรมหรือบารมีธรรม ได้แก่

- (๑) มีจูลีในดวงตาน้อย ได้แก่ มีราคะ โทสะ และโมหะน้อย
- (๒) มีจูลีในดวงตามาก ได้แก่ มีราคะ โทสะ และโมหะมาก

ข. จัดตามอินทรีย์ ได้แก่

- (๑) ผู้มีอินทรีย์แก่กล้า ได้แก่ มีศรัทธา เป็นต้น แก่กล้า
- (๒) ผู้มีอินทรีย์อ่อน ได้แก่ มีศรัทธา เป็นต้น ไม่แก่กล้า

ค. จัดตามอาการ ได้แก่

- (๑) ผู้มีอาการ ได้แก่ เป็นผู้ที่มีศรัทธา เป็นต้น
- (๒) ผู้มีอาการทรมาน ได้แก่ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา เป็นต้น

ง. จัดตามสติปัญญาในการรับรู้คำสอน ได้แก่

- (๑) สอนให้รู้ง่าย ได้แก่ ฟังคำสอนแล้วก็รู้ตามได้ง่าย
- (๒) สอนให้รู้ได้ยาก ได้แก่ ฟังคำสอนแล้วก็รู้ตามได้ยาก

ข. จัดตามความเห็นหรือทิวฐิ ได้แก่

๑. พวกที่เห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัว ได้แก่ พวกที่เห็นโลกหน้า และโทษภัย
(วิบากหรือผลของอกุศลกรรม) เป็นสิ่งน่ากลัว

๒. พวกที่เห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งที่ไม่น่ากลัว ได้แก่ พวกที่เห็นว่าโลกหน้าและโทษ
ภัย (วิบากหรือผลของอกุศลกรรม) เป็นสิ่งที่ไม่น่ากลัวในพระบาสิ พระพุทธเจ้าทรงเปรียญบุคคล
เหล่านี้กับบัว ๓ เหล่า คือ (๑) บัวที่ยังจมอยู่ในน้ำ (๒) บัวที่โผล่ขึ้นมาเสมอน้ำ (๓) บัวที่โผล่อยู่เหนือ
น้ำ ส่วนในอรรถกถา ท่านเพิ่มบัวที่เสีย ไม่มีโอกาสจะโผล่เหนือน้ำ เข้ามาอีกเหล่าหนึ่ง จึงเป็นบัว ๔
เหล่านี้^{๘๙}

๑. **อุคฆฏิตัญญู** ผู้รับฉับพลัน (ฉลาดมาก) เปรียบเหมือนบัวที่อยู่เหนือน้ำ พอต้อง
แสงอาทิตย์ก็จะบานในวันนี้

๒. **วิปจิตัญญู** ผู้รู้ได้ง่าย (เข้าใจง่าย) เปรียบเหมือนบัวที่อยู่ระดับเสมอน้ำ รอบานในวัน
พรุ่งนี้

๓. **เนยยยะ** ผู้พอสั่งสอนได้ เปรียบเหมือนบัวที่จมอยู่ในน้ำ รอบานในวันที่สาม

^{๘๘} ม.ม (ไทย). ๑๓/๓๓๙/๔๐๗.

^{๘๙} อัง. จตุกก ๒๑/๑๓๓/๑๓๘ :

๕. **ปทปรมะ** ผู้ไม่สามารถสั่งสอนได้ (โง่มาก) เปรียบเหมือนบัวที่เสีย ไม่มีโอกาสจะโผล่เหมือนน้ำ มีแต่จะเป็นอาหารของปลา

๙) จริยธรรมในการเผยแผ่

ศาสตร์ต่างๆ จะต้องมิจริยธรรมด้วย จึงเป็นศาสตร์เพื่อการสร้างสรรค์ ไม่ใช่การอาศัยเป็นเครื่องมือในการสร้างประโยชน์ให้กับตนเองโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องดีงาม การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวจิตใจก็มีจริยธรรมเช่นกัน คือต้องมีศีลธรรมกำกับ นอกจากประโยชน์กับตนเองแล้วต้องคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นด้วย ไม่ใช่เป็นการโฆษณาชวนเชื่อ หรือการสร้างหลักฐานเท็จหลอกลวง ซึ่งจัดเป็นมุสาวาทา ตัวอย่างในการสร้างหลักฐานเท็จ ชักชวนให้คนอื่นเพื่อทำลายฝ่ายตรงข้ามกับตน เช่นของนางกัญจมาณวิกาเป็นต้น คือ พวกเดียรฉัตร เสื่อมลาภสักการะ เนื่องจากคนในสมัยนั้นนับถือพระพุทธศาสนามาก จึงออกอุบายทำลายชื่อเสียงของพระพุทธเจ้าโดยการให้นางกัญจมาณวิกาแสดงอาการลวงว่ามีท้องกับพระพุทธเจ้า โดยให้เที่ยวไปเที่ยวมาที่พระเชตุวันวิหาร ซึ่งเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า ให้คนทั้งหลายเข้าใจว่านางมีสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้า เมื่อกาลล่วงเลยไปพอสมควร ก็ทำทีเหมือนคนท้อง คือใช้ไม้ทุบมือและเท้าของตนให้บวมและใช้ไม้ผูกท้องให้ป่อง คนทั้งหลายก็เข้าใจตามนั้นจริง แต่ในที่สุดความจริงก็ปรากฏโดยการเปิดเผยให้ทราบของเทวดา การเผยแผ่เช่นนี้ควรหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้น ผู้เผยแผ่ควรควบคุมตนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

(๑) **อนุวาโท** การไม่กล่าวร้ายให้ร้าย หรือกล่าวพาดพิงผู้อื่นในทางที่เสียหาย อันเป็นเหตุให้เขาเสียชื่อเสียง

(๒) **อนุปาโต** การไม่ทำร้าย ไม่เบียดเบียนข่มเหงรังแก ไม่ทำลายชีวิตผู้อื่นเพราะประโยชน์ตนหรือหมู่คณะจริยธรรมของผู้เผยแผ่นั้น ดังนี้

๑. มีความเป็นธรรม (ธมมิโก, ธมมจารี)
๒. เป็นมิตรกับบุคคลที่วูไป (กลยาณมิตตโก, กลยาณมิตตตา)
๓. ไม่เห็นแก่อำภิส (อยามิสโก, น อามิสนต์โร)
๔. ไม่ยกตนข่มท่าน (อนตตูกกสนปรมภวานา, อตตทานญจ ปรณจ อนุปหจจ)
๕. ยึดมั่นในศาสนาของตน (สทฐาธิโก, สทฐาสมปทา)

สรุปได้ว่า การเผยแผ่เป็นกระบวนการการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในด้านการเรียนรู้ซึ่งมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติและการตัดสินใจในการดำเนินชีวิต การเผยแผ่อาจกระทำได้ในหลายช่องทางกระบวนการในการเผยแผ่นั้นมีแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่นำมาใช้ประกอบการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ทฤษฎีการสื่อสาร ทฤษฎีการจูงใจและทฤษฎีการเรียนรู้ โดยยึดตามหลักการองค์ประกอบในการเผยแผ่ประเภทของการเผยแผ่ วัตถุประสงค์ของการเผยแผ่ ประโยชน์ของการเผยแผ่ หลักการเผยแผ่ตามพระพุทธศาสนา เนื้อหาของเรื่องที่น่ามาเผยแผ่ คุณสมบัติของผู้เผยแผ่ตามแนวพระพุทธศาสนา

กลุ่มเป้าหมายในการเผยแพร่ จริยธรรมในการเผยแพร่ซึ่งทำให้เกิดการบูรณะนาการความรู้ แนวคิดและตอบสนองความต้องการของพุทธศาสนิกชนและทำให้การเผยแพร่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔.๗ พระสงฆ์ในการส่งเสริม

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน

พระพุทธองค์ทรงเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ที่ผ่านการฝึกฝนตัวเองดีแล้วว่าจะก่อให้เกิดความสุขแก่ประชาชน ฉะนั้นจึงแสดงมรรคมงคล ๘ อันเป็นทางที่จะนำไปสู่ความเป็นผู้เจริญ เป็นอริยะธรรม เมื่อตนเองดับทุกข์ได้แล้ว ก็ควรเผยแพร่แจกจ่ายแนวทางนั้นแก่ผู้อื่นด้วยดั่งนั้น จึงมีพุทธดำรัส ส่งพระสาวกออกประกาศพระศาสนาตั้งพระพุทธพจน์ที่ว่า^{๙๐}

ก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ และความสุขของคนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก จงประกาศพรหมจรรย์ อันมีความงามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด ผู้มีกิเลสคือ ฤๅษีในดวงตาน้อย มีอยู่ในด้านสังคมและความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับประชาชนคือ การเป็นอยู่ประจำวัน พระพุทธองค์ก็ได้ทรงตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า “การบวชนี้ ต้องอาศัยข้าวที่ชาวบ้านใส่บาตรเป็นอยู่ เธอพึงควรอุทิศสาธุในข้อนี้ตลอดชีวิต” “บรรพชิตต้องพิจารณาเนืองๆ ว่า ชีวิตเราเนื่องด้วยผู้อื่น จงทำตัวให้เป็นผู้ที่เลี้ยงง่าย”^{๙๑}

ในพุทธกาลสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ด้วยการสงเคราะห์ปัจเจกมีจีวรเป็นต้น แก่เหล่าภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นจึงควรอนุเคราะห์ด้วยการแสดงธรรมตอบแทนแก่พราหมณ์และคฤหัสถ์พวกนั้น ดังพระพุทธพจน์ว่า^{๙๒}

ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ แลคหบดีทั้งหลาย เป็นผู้อุปการะเธอมากแก่เธอทั้งหลายบำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและยารักษาโรค แม้เธอทั้งหลาย ก็จงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะอันบริสุทธิ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์และคหบดีเหล่านั้นเถิดพระสงฆ์มีหน้าที่ในการส่งเสริมด้านจริยธรรม คือ เป็นแหล่งที่เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมในการเรียนรู้เรื่องศีลธรรมโดยครูที่เหมาะสม คือพระสงฆ์ ด้านศิลปวัฒนธรรม คือ พระสงฆ์และชาวบ้านต่างช่วยกันสร้างสรรค์งานศิลปวัตถุ เช่น กุฏิ วิหาร โบสถ์ ศาลาการเปรียญ หอไตร เป็นต้น และด้านสังคมและด้านการศึกษา คือ พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ก็ได้ใช้วัดเป็นศูนย์การศึกษาของชุมชน

^{๙๐} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๓๒/๓๒.

^{๙๑} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๔๓/๑๕๘.

^{๙๒} อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๘/๙๒

๒.๔.๘ การสอนจริยธรรมของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญกิจอันยิ่งใหญ่แก่ชาวโลก ด้วยการเสด็จสอนธรรมโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา การประกาศธรรมของพระองค์ อุดมไปด้วยวิธีการและเทคนิคในการนำเสนอ ในที่นี้จะนำเอาวิธีการสอนธรรมของพระพุทธเจ้า โดยสรุปวิธีการสอนเป็น ๔ วิธี มาประกอบการพิจารณา

๑. การสอนด้วยการทำพระองค์เป็นแบบอย่าง

การสอนที่สำคัญอีกวิธีที่พระพุทธองค์ทรงเน้นอยู่เสมอ คือการที่พระองค์ทรงดำรงตนให้เป็นแบบอย่าง และทรงย้ำ ให้พระภิกษุสงฆ์ประพฤติตนให้เหมาะสมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชน ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นมาควบคุมความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์ไว้อย่างเข้มงวดกว่าฆราวาสโดยทั่วไป พระภิกษุรูปใดประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีก็จะได้รับการชมเชยกยกย่องเป็นเอตทัคคะจากพระองค์ในเรื่องนั้น เป็นรายๆ ไป

๒. สอนด้วยการให้เกิดประสบการณ์ด้วยตนเอง

วิธีปลูกฝังจริยธรรมอีกวิธีหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงใช้ คือ การช่วยให้ผู้ปฏิบัติสัมผัสกับสัจจะธรรมนั้นด้วยตนเองวิธีการนี้ถือว่าเป็นวิธีที่สำคัญมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและปลูกฝังจริยธรรมโดยทั่วไป เพราะทรงพิจารณาเห็นว่าศาสนาหรือจริยธรรมเป็นเรื่องของการตัดสินใจของแต่ละคน โดยไม่มีการบังคับให้เชื่อ จึงไม่อาจพูดได้ว่าคนใดคนหนึ่งมีจริยธรรม ถ้าเขาถูกบังคับให้เป็นไปอย่างนั้น วิธีที่สำคัญที่จะให้คนได้สัมผัสกับสัจจะธรรม อยู่ที่การให้โอกาสแก่ผู้นั้นได้สัมผัสกับจริยธรรมด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นเหตุให้นำไปสู่การพัฒนาคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตนต่อไป เพราะจริยธรรมและสัจจะธรรม มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาก ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงมักให้สาวกได้สัมผัสกับสัจจะธรรมด้วยการพิจารณาชีวิตของตนเองเป็นที่ตั้ง การปลูกฝังจริยธรรมในลักษณะดังกล่าวมีกรณีตัวอย่างไว้มากมายอย่างมีพระภิกษุกลุ่มหนึ่งออกปฏิบัติธรรมในสถานที่วิเวก จนเกิดความรูสึกว่าตนเองบรรลุธรรมขั้นสูงแล้ว ตั้งใจจะมาราบหูพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ทรงรู้ว่าพระเหล่านั้นยังมีกิเลส แต่ไม่ทรงบอก ทรงปลูกฝังให้มีจิตสำนึกเองด้วยการให้ดูซากศพในป่าช้า จนภิกษุเหล่านั้นเกิดประสบการณ์ด้วยตนเอง นั้นเป็นลักษณะของการสอนให้เกิดประสบการณ์แก่ตนเองที่พระองค์ทรงใช้แก่สาวกและพุทธบริษัท

๓. การสอนด้วยการแสดงธรรม

วิธีปลูกฝังจริยธรรมที่สำคัญอีกวิธีหนึ่ง ที่พระพุทธองค์ทรงใช้จนตลอดพระชนม์คือ การสอนธรรมให้แก่คนในสังคมไม่จำกัดชั้นวรรณะ จุดมุ่งหมายในการสอนธรรม คือการกระตุ้นทรรศนะความคิดของผู้ฟังให้ตื่นขึ้น เพื่อนำสติปัญญามาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงสอนแบ่งออกตามความเหมาะสมกับเหตุการณ์ สถานที่ บุคคล ตลอดจนจริตของบุคคลแต่ละประเภท ที่ทรงนำมาใช้กับกลุ่มบุคคลที่ไม่เหมือนกัน ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะสอนผู้ใดพระพุทธองค์ทรง

ใช้พุทธญาณวิเคราะห์สภาวะจิตของผู้นั้นก่อนแล้วจึงแสดงธรรมให้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาวะนั้น วิธีสอนธรรมะในทำนองดังกล่าวเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ออกไปยังบุคคลกลุ่มต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง

๔. การสอนด้วยการให้ผู้ฟังคิดหาเหตุผลด้วยตนเอง

นอกจากวิธีการสอนธรรมะด้วยวิธีต่างๆ ดังที่กล่าวมา หรือการปลูกฝังจริยธรรมแก่ประชาชนพระพุทธองค์ยังทรงใช้วิธีการสอนแบบที่นิยมเรียกในวงการศึกษาวิชาปรัชญาตะวันตกที่เรียกว่า วิธีการสอนของโสคราติส (Socratic Method) เป็นวิธีการสอนที่เน้นการตั้งคำถามเป็นสำคัญ ซึ่งวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้เรียนใช้สติปัญญาคิดหาเหตุผลด้วยตนเอง พระพุทธศาสนาเรียกวิธีการสอนแบบนี้ว่าเป็นการสอนแบบให้เหตุผล เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้ศึกษาใช้สติปัญญาและประสบการณ์ของตนเองเป็นพื้นฐานในการตอบปัญหาต่างๆ การที่พระพุทธองค์ทรงเน้นเรื่องเหตุผล เพราะทรงเห็นว่าจริยธรรมเป็นเรื่องของเหตุผลไม่ใช่ของอารมณ์ความรู้สึก ถ้าหากจริยธรรมเป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกแล้ว จริยธรรมก็จะมีในผู้ใดผู้หนึ่งได้ไม่นาน เพราะอารมณ์ความรู้สึกของแต่ละคนย่อมเกิดขึ้นได้รวดเร็วและขณะเดียวกันก็สามารถดับไปได้อย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน เหมือนไฟไหม้ฟาง เหตุผลเป็นเรื่องของการใช้ปัญญาขบคิด ซึ่งอยู่เหนืออารมณ์ความรู้สึกออกไป

สรุปได้ว่า การสอนของพระพุทธเจ้าเน้นมีการเลือกสอนตามหลักการของความสามารถของผู้ที่รับฟังคือ พิจารณาถึงปัญหาของผู้ที่ฟังเป็นที่ตั้งว่ามีสติปัญญามากน้อยเพียงใด โดยมีวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้คือการให้ผู้ฟังเข้าใจธรรมที่แสดงง่ายมากขึ้นแต่เต็มไปด้วยองค์ประกอบของเนื้อหาสาระที่สมบูรณ์

๒.๔.๙. รูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคพุทธกาล

รูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคสมัยพุทธกาล จากการศึกษาพบว่าพระพุทธเจ้าทรงมีทั้งการ และหลักปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะและบุคคลที่จะทรงสั่งสอน ดังนั้นการพิจารณารูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์จึงเริ่มต้นตั้งแต่ คุณสมบัติของผู้สอน สีลาการสอนและหลักการสอน

๑) คุณสมบัติของผู้สอนหรือนักเผยแผ่

พุทธวิธีในการสอนนั้นต้องเริ่มต้นจากปรัชญาขั้นพื้นฐานอันได้แก่ กัลยาณมิตรและมีสติปัญญาไหวพริบที่ชาญฉลาดเป็นเบื้องต้น จากนั้นต้องประกอบด้วยหลักของนักเผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตรเป็นอันดับต่อไป เพราะในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้นต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณาต่อกันโดยเฉพาะในด้านการอบรมสั่งสอน ย่อมเป็นส่วนประกอบที่สำคัญให้เกิดคุณลักษณะของผู้สอน

ซึ่งเรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตรดั่งนั้น พระธรรมกถึกหรือนักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร ๗ ประการ^{๙๓} ดังนี้

๑. ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ ในฐานะที่สบายและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม
๒. ครุ เป็นที่เคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรับรองเป็นที่ฟังได้ และปลอดภัย
๓. ภาวนิโย เป็นที่ยกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ
๔. วตตฺตา จ เป็นนักพูด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไรคอยให้คำแนะนำว่าตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี
๕. วจนกฺขโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษา ซักถาม คำเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว
๖. คมกิริยฺจ กถิ กตตฺตา เป็นผู้พูดด้วยคำลึกซึ้งได้ สามารถอธิบายเรื่องซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป
๗. โน จฏฐฺฏาเน นิโยชเย ไม่ชักนำในอฐานะ คือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย ^{๙๔}

๒) ลีลาการสอน

การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง แม้ที่เป็นเพียงธรรมกถึก หรือการสอนทนาทั่วไป ซึ่งมีใช้ควรที่มีความมุ่งหมายเฉพาะพิเศษ ก็จะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดี โดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะที่เรียกว่า เป็นลีลาในการสอนมี ๔ ประการ^{๙๕} คือ

๑. สันทสสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือจะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังจูงมือไปดูเห็นกับตา
๒. สมาทปนา ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือสิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับ อยากลงมือทำหรือนำไปปฏิบัติ
๓. สมุตเตชนา ระวังให้อาหาญแก่กล้าคือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้น เกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จได้ สู้งาน ไม่หวั่นระย่อ ไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก

^{๙๓} ม.ม.(บาลี) ๒๓/๓๗/๒๙, ม.ม. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

^{๙๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๘). หน้า ๒๐๔.

^{๙๕} ที.สี.(บาลี) ๙/๓๒๒/๑๒๖, ที.สี. (ไทย) ๙/๓๒๒/๑๒๔.

๔. สัมผัสหงสนา ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือบำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดี หรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ

๓) หลักการสอน

พระพุทธองค์ได้ตรัสองค์แห่งธรรมกถึก ๕ ประการคือ^{๓๖}

๑. อนุพุทฺธิกถิ กล่าวความไปตามลำดับ คือแสดงหลักธรรม หรือเนื้อหาวิชาตามลำดับความง่ายยากลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปตามลำดับ

๒. ปริยายทสฺสาวี ชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ คือชี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็น โดยอธิบาย ยักเยื้องไปต่าง ๆ ตามแนวเหตุผล

๓. อนุทยตี ปฏฺจจ แสดงธรรมด้วยอาศัยเมตตา คือสอนเขาด้วยเมตตา มุ่งจะให้เป็นประโยชน์แก่เขา

๔. น อามิสฺนุตโร ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อามิส คือสอนเขามีใจเพราะมุ่งที่ตนจะได้ลาภหรือผลประโยชน์ตอบแทน

สรุปได้ว่า รูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคสมัยพุทธกาลนั้นมีสาระที่สำคัญ ๓ ประการได้แก่

๑) การเลือกผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่ให้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่พระองค์ได้ทรงกำหนดไว้

๒) ทรงใช้วิธีการสอนตามความสามารถของผู้รับฟังที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล

๓) มีหลักการสอนที่เป็นลำดับการสอนที่เป็นขั้นตอนง่ายต่อการทำความเข้าใจ

๒.๔.๑๐ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคหลังพุทธกาล

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยหลังพุทธกาลนั้น ได้รับสืบเนื่องจากพุทธบริษัททั้ง ๔ กล่าวคือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกาได้มีบทบาทในการนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ยังสถานที่ต่างๆ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าตามกำลังความสามารถของแต่ละคนแม้พระองค์จะให้สิทธิ์เสรีแก่พุทธบริษัททั้ง ๔ ในการเผยแผ่หลักธรรมก็ตาม แต่จากข้อเท็จจริงตลอดจนความเหมาะสมแห่งสถานภาพและบุคลิกภาพ สังคมส่วนใหญ่ยังยกย่องพระสงฆ์ให้เป็นผู้ที่ได้รับเกียรติและเป็นผู้นำในการเผยแผ่ธรรมะเป็นหลักสมัยพุทธกาลนั้นจะเห็นได้ว่าศาสนากับการเมืองหรือผู้มีอำนาจทางด้านปกครองนั้น อำนาจต่าง ๆ ยังอิงกับธรรมะ ผู้มีอำนาจจะไม่ใช้อำนาจไปด้วยเหตุผล ส่วนตัวหรือโดยยึดถือผลประโยชน์ของผู้ปกครอง หลักการทางศาสนาก็ยอมรับความชอบธรรมของผู้มีอำนาจหรือ กษัตริย์ในการปกครองประเทศ ส่วนกษัตริย์ก็มีหน้าที่ในการอุปถัมภ์บำรุงและคุ้มครองศาสนา ดังนั้นศาสนจักรและอำนาจจึงไม่มีการแยกกัน แต่ละส่วนก็เป็น

^{๓๖} อภ. ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๕๙/๑๗๔ - ๑๗๕, อภ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

เอกเทศของกันและกัน โดยเหตุที่ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ได้ดำเนินมาอย่างแน่นมาโดยตลอด แม้ภายหลังพุทธกาลความสัมพันธ์ดังกล่าวยังคงมีอยู่ ดังจะเห็นได้จากฐานในการสังคายนาพระธรรมวินัยแทบทุกครั้งจะต้องมีกษัตริย์ทรงถวายการอุปถัมภ์ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้มีความเด่นชัดยิ่งขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชยังคงใช้รูปแบบดั้งเดิมอยู่ คืออาศัยพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่ธรรมะ แต่ครั้งเมื่อมาถึงยุคพระพุทธศาสนาได้แยกออกมาหลายนิกาย โดยเฉพาะที่เด่นชัดที่สุดหลังพุทธกาล พระพุทธศาสนาได้แตกแยกออกเป็น ๒ นิกายใหญ่ๆ คือเถรวาทกับอักษริยะวาท หลังจากทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ล่วงมา ๓๐๐ ปี

จุดเด่นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช คือพระเจ้าอโศกมหาราชได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาจนสามารถนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการบริหารประเทศและเปลี่ยนการขยายอำนาจด้วยศาสตราวุธโดยอาศัยพระราชอำนาจของพระองค์ในการใช้นโยบายหลักธรรมวินัยในการบริหารประเทศ เช่น

๑. ทรงปกครองบ้านเมืองโดยระบบธรรมาธิปไตย คือการใช้หลักพระธรรมวินัยบริหาร
๒. ทรงอุทิศพระองค์เป็นธรรมทาน โดยทรงหวังผลทั้งในภพนี้และภพหน้า นำประชาชนให้งดเว้นจากมิถิชาชีพ ดำรงชีวิตโดยหลักสัมมาอาชีวะ
๓. เสด็จประพาสเพื่อธรรม คือเที่ยวมนัสการปูชนียสถานในพระพุทธศาสนาในพระพุทธศาสนาและแนะนำสั่งสอนประชาชนให้รู้และปฏิบัติธรรม
๔. ทรงปฏิบัติสังคัมโดยธรรม คือยกเลิกพิธีกรรมต่างๆ ที่มีการเบียดเบียนทำลายล้างห้ามการฆ่าสัตว์บูชายัญ ด้วยกฎ “มาฆาต” คือห้ามฆ่า แม้ภายในพระราชวังก็ห้ามฆ่าสัตว์
๕. ทรงใช้ระบบรัฐสวัสดิการ คือด้วยการโรงพยาบาลขึ้นรักษาตน และโรงพยาบาลรักษาสัตว์ ปลูกสมุนไพรรักษาโรคในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ ขุดบ่อน้ำ สระน้ำ สร้างถนนคูคลอง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน
๖. ให้เลิกพิธีกรรมทุกชนิดที่ไม่เป็นธรรม และได้นำเอาหลักของมงคลสูตร สิ่งคลุสูตร ให้คนปฏิบัติต่อกันตามสมควรแก่ฐานะหน้าที่ เน้นให้ประชาชนรู้จักคุณค่าของธรรมทาน เห็นคุณค่าของการแนะนำ การรับแนะนำคำสั่งสอนกันด้วยเมตตา กรุณา
๗. ทรงตั้งค่าหลวงแทนพระองค์เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม โดยให้ข้าหลวงเหล่านั้นสร้างความรู้สึกที่ดีต่อประชาชน เป็นเหมือนลูกหลานของตน ให้พยายามสอดส่องดูแลสุขทุกข์ของเขาดุจบิดาเอาใจใส่ดูแลบุตรธิดาของตน การกระทำทุกอย่างทรงเน้นหนักไปที่ผลประโยชน์อันผู้กระทำถึงได้ในภพนี้และภพหน้าผลจากปกครองโดยระบบธรรมาธิปไตย ทำให้เพื่อนบ้านใกล้เคียงมีสัมพันธไมตรี

กับพระองค์ มีเมืองเป็นอันมากที่ยอมเป็นข้าขอบขัณฑสีมา เพราะความเคารพศรัทธาต่อพระเจ้าอโศกมหาราช วามสงบสุขจึงได้บังเกิดขึ้น^{๙๗}

หลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ แล้ว พระเจ้าอโศกมหาราช และพระโมคคัลลีบุตรทรงพิจารณาเห็นว่าพระพุทธศาสนาอาจจะดำรงอยู่ไม่ยั่งยืนในประเทศอินเดียจึงสมควรส่งสมณะทูตออกประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ เพื่อว่าเมื่อเสื่อมสูญจากประเทศอินเดียแล้วพระพุทธศาสนาอันเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ทั่วโลกก็ยังมีประเทศอื่น ๆ จึงส่งสมณะทูตออกเป็น ๙ สายดังนี้^{๙๘}

๑. พระมหาเทวเถระไปยังมคธประเทศ (คือแคว้นแคว้นข้างใต้ลำน้ำโคทาวารี อันเป็นประเทศไมโสธร์บัดนี้) แห่ง ๑

๒. ให้พระรักขิตเถระไปยังวันวาสิประเทศ (คือแคว้นแคว้นกะนะระเหนือ อันเป็นเขตเมืองบอมเบย์ บัดนี้) แห่ง ๑

๓. ให้พระธรรมรักขิตเถระไปยังปรัณฑประเทศ (คือแคว้นแคว้นตอนชายทะเลข้างเหนือเมืองบอมเบย์บัดนี้) แห่ง ๑

๔. ให้พระมหาธรรมรักขิตเถระไปยังมหารัฐประเทศ (คือแคว้นแคว้นข้าฝอยดล้าโคทาวารี) แห่ง ๑

๕. ให้พระมัชฌินดิเถระไปยังกัมมิระและคันธาระประเทศ (คือที่เรียกว่าประเทศแคชเมียร์และอาฟกานิสถานบัดนี้) แห่ง ๑

๖. ให้พระมัชฌันเถระไปยังหิมวันวันตประเทศ (คือมณฑลที่ตั้งอยู่เชิงเขาหิมาลัย มีเนปาลราชูเป็นต้น) แห่ง ๑

๗. ให้พระมหารักขิตเถระไปยังโยนกโลกประเทศ (คือเหล่าเมืองที่พวกโยนกได้มาเป็นใหญ่อยู่ในแดนประเทศเปอร์เซียบัดนี้) แห่ง ๑

๘. ให้พระมหินทรเถระ อันเป็นราชบุตรของพระเจ้าอโศกไปยังลังกาทวีป แห่ง ๑

๙. ให้พระโสณะเถระ กับพระอุตรเถระ ไปยังสุวรรณภูมิประเทศ แห่ง ๑

การที่พระสมณทูตคือ พระโสณะกับพระอุตรนำพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยนั้น ตามเส้นทางของชาวอินเดียซึ่งนำเข้ามาสู่สุวรรณภูมิมีหลายทางด้วยกัน^{๙๙} ทางใดทางหนึ่งคือ

๑). มาทางบก โดยผ่านเบงกอล ข้ามเทือกเขาปาดไก้เข้าสู่พม่าตอนบน

^{๙๗} สิริวัฒน์ คำวันสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

^{๙๘} พระธรรมนิเทศ (ระเบียบ ฐิตญาโน), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๕-๑๕๖.

^{๙๙} สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ, ตำนานพระพุทธเจดีย์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕). หน้า ๕๐.

๒). ลงเรือข้ามอ่าวเบงกอลขึ้นที่อ่าวเมาตะมะ หรือมาขึ้นฝั่งมะริด ทวาย ตะนาวศรี แล้วเดินทางบกเข้าสู่ลุ่มน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา โดยผ่านจังหวัดกาญจนบุรี

๓). ลงเรือข้ามมหาสมุทรเข้าช่องแคบมะละกา มาขึ้นบกบนแหลมมลายูหรืออาจจะอ้อมไปเลยเข้าอ่าวถววนวนไปกำพูชาและจามปา การอพยพครั้งใหญ่ๆ ของอินเดียมาสู่สุวรรณภูมิเกิดขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชกล่าวกันว่าชาวแคว้นลิงกะ (แคว้นโอริสาปัจจุบัน) หนีภัยสงครามลงเรือหลายร้อยลำมาสู่สุวรรณภูมิและหมู่เกาะอินโดนีเซีย จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าชาวอินเดียเหล่านี้จะต้องมีนักปราชญ์ราชบัณฑิตติดตามมาด้วยจำนวนมาก

ดังนั้นตำนานพื้นเมืองของชนชาติต่างๆ ในสุวรรณภูมิที่ชาวอินเดียได้มาสอนความเจริญให้มักจะเล่าถึงปฐมวงศ์ของตนว่าเป็นชาติยะมาจากอินเดีย ดังนั้นเมื่อพระโสณและพระอุตตระซึ่งนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่เป็นคนแรก อาจเป็นทางเรือหรือไม่ก็ทางบก โดยผ่านเบงกอลข้ามเทือกเขาปาดไก่อเข้าสู่พม่าตอนบน แล้วผ่านเข้ามาทางจังหวัดกาญจนบุรี มาสู่นครปฐมอันเป็นเมืองหลวง ซึ่งเรียกชื่อในสมัยนั้นว่า “ทวารวดี” พระโสณและพระอุตตระจึงได้แสดงธรรมเทศนาแก่ชาวสุวรรณภูมิ เพราะอย่างน้อยก็มีชาวอินเดียที่อาศัยอยู่ในถิ่นนี้รู้เรื่องแล้วจึงช่วยกันเผยแผ่ออกไปถึงชาวพื้นเมือง นั่นก็คือพวกมณุษย์มอญโบราณ และละว้าซึ่งเป็นพวกแรกในสุวรรณภูมิที่นับถือพระพุทธศาสนาในยุคนั้น ดังนั้นชาวไทยจึงได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของตนและนับถือตลอดจนกระทั่งทุกวันนี้ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราชดังที่กล่าวมานี้ได้รับการพัฒนาจนกลายมาเป็นรูปแบบการเผยแผ่ในปัจจุบัน ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันของพระเจ้าอโศกมหาราชและอาณาจักรต้องมีความสมัครสมานกลมเกลียวกันอย่างแยกกันไม่ได้

สรุปว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราชมีบทบาทต่อนักเผยแผ่ในรุ่นต่อมาอย่างแท้จริง จนพระพุทธศาสนาได้ดำรงมั่นอยู่ในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ของไทยทุกๆ พระองค์ต่างก็ได้รับอภิทธิพลนั้นแล้วเจริญรอยตามแบบอย่างดังกล่าวมาโดยลำดับจนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ดีของไทย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยหลังพุทธกาลนั้น ได้รับการสืบเนื่องจากพุทธบริษัท ๔ กล่าวคือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาได้มีบทบาทในการนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ยังสถานที่ต่างๆ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าตามกำลังความสามารถของแต่ละคนแม้พระองค์จะให้สิทธิ์เสรีแก่พุทธบริษัททั้ง ๔ ในการเผยแผ่หลักธรรมก็ตาม แต่จากข้อเท็จจริงตลอดจนความเหมาะสมแห่งสถานภาพและบุคลิกภาพซึ่งสังคมส่วนใหญ่แล้วยังคงยกย่องพระสงฆ์ให้เป็นผู้ที่ได้รับเกียรติและเป็นผู้นำในการเผยแผ่ธรรมะเป็นหลักหลังสมัยพุทธกาล

๒.๕. ข้อมูลบริบทเกี่ยวกับพื้นที่วิจัย

๒.๕.๑. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ เขตการปกครองพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการวางรูปแบบอำนาจในการบริหารจัดการตามอำนาจหน้าที่ที่ผู้วิจัยได้รับผิดชอบโดยยึดหลักให้พระภิกษุ ในเขตที่ผู้วิจัยได้รับมอบหมายในการวิจัยซึ่งพระสงฆ์ที่มีอยู่ในพื้นที่ในการวิจัยนั้นในเขตอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาประกอบด้วย ๖ ตำบล คือ

- ๑) ตำบลคานหาม
- ๒) ตำบลสามัคคี
- ๓) ตำบลอุทัย
- ๔) ตำบลหนองน้ำส้ม
- ๕) ตำบลธนู
- ๖) ตำบลบ้านหีบ^{๑๐๐}

ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้ แบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดรูปแบบการเทศนา ๔ ส^{๑๐๑} คือ

๑) ด้านสันติสนทนา เทศน์ได้อย่างแจ่มแจ้ง หมายถึง เทศน์ได้แจ่มแจ้ง สอนได้แจ่มแจ้ง ดูเห็นด้วยตาของตนเอง เช่นการสอนของพระพุทธเจ้า ที่ทรงสอนได้แจ่มแจ้งชัดเจน เห็นภาพพจน์ปรากฏเป็นรูปธรรม จนได้รับคำชื่นชม นิยมยกย่องว่า เทศนาของพระองค์แจ่มแจ้ง เหมือนจับภาพขณะ ที่คว่ำให้หงาย เหมือนเปิดของที่ปิดอยู่เหมือนการจุดประทีปในที่มืด เหมือนการชี้ทางแก่ผู้หลงทาง การฟังธรรมเป็นมงคลเพราะว่าช่วยให้เราเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต หากเรานำธรรมะไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ก็ช่วยแก้ปัญหาความทุกข์ใจให้หมดไปได้

๒) ด้านสมาทปนา เทศน์ได้จูงใจ หมายถึง เทศน์ได้จูงใจ สอนให้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงาม และเชื่อมั่นในหลักธรรม ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุและผล ซึ่งผ่านการกลั่นกรองจากปัญญา^{๑๐๒} ทางพุทธศาสนาเรียกว่า

สัทธานุสัมปยุตต์ (ญาณ แปลว่า ความรู้ ที่เกิดปัญญา สัมปยุตต์ แปลว่า ประกอบด้วย) การถือเอาสิ่งที่ตนรู้ ตนเห็น โดยปราศจากการใช้ปัญญาพิจารณาให้รู้ถึงเหตุและผลเป็นความเชื่อ ที่ขาดปัญญา พิจารณาถึงเหตุผล ความเชื่อเช่นนี้เรียกว่า สัทธานุสัมปยุตต์ อนึ่ง ถ้าความเชื่อตามเขา เรียกว่า อธิโมกข์ศรัทธา การเชื่อโดยปราศจากสติ ปัญญาก็ดี เชื่อตามคนอื่นว่าก็ดี ไม่จัดเป็น ศรัทธา ในทางพระพุทธศาสนา

^{๑๐๐} กลุ่มงานข้อมูลข่าวสารสารสนเทศและการสื่อสาร, สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

^{๑๐๑} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๕๑.

๓) **ด้านสมุทเตชนา** เทศน์ปลุกให้กล้า หมายถึง เทศน์ปลุกให้กล้า สอนให้มีความพยายามในการปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธี โดยการบริหารจัดการและการเจริญปัญญาไปในการใช้ในชีวิตประจำวัน การบริหารจัดการและเจริญและเจริญปัญญาก่อปัญญาก่อให้เกิด “ชีวิตที่มีคุณภาพ” หมายถึง ความสมบูรณ์ของชีวิต เป็นผู้ที่ดีวางชีวิตได้อย่างมีคุณภาพทั้งในด้านจิตใจ การงาน รวมทั้งครอบครัว โดยไม่ต้องมีฐานะ ตำแหน่งทางสังคมที่สูงส่ง หรืออาจเป็นบุคคลธรรมดา ที่สามารถควบคุมจิตใจได้ดี มีความรู้จักพอ ไม่ละโมภ ขยันในการประกอบสัมมาชีพที่สุจริต สิ่งเหล่านี้ทำให้สภาพทางร่างกายและจิตใจมีความสุขกายสุขใจ ซึ่งทำให้คุณภาพชีวิตต้องอาศัยการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องจากการฝึกสมาธิ ดังนั้นพุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่ได้ฝึกจิตและทำสมาธิควรนำวิธีการบริหารบริหารจัดการอยู่เสมอสำเอนนั้นนำไปเจริญสติปัญญาของตนไปใช้ในการดำเนินใช้ชีวิตประจำวันได้ดังนี้

๔) **ด้านสัมปหังสนา** เทศน์ให้รำเริง หมายถึง เทศน์ให้รำเริง สอนสนุกด้วยลีลาที่สนุกมีอารมณ์ขบขันหรือสอดแทรกลีลาที่รำเริงอารมณ์แจ่มใสมีแฝงด้วยธรรมะไปในตัว ซึ่งทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลินมีอารมณ์ร่วมเห็นด้วยความเป็นเหตุเป็นผลและคล้อยตามที่จะเรียนรู้ในเรื่องราวของพระพุทธศาสนาที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงเทศน์เรื่องราวต่างๆ ไว้ เพื่อให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาจากทุกวันนี้ ก็ด้วยการแสดงธรรมที่แสดงถึงความพระปรีชาสามารถขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันหาที่เปรียบมิได้ ตลอดจนหมู่พระอริยสาวกทั้งหลายที่ได้ยึดถือแนวทางที่ประพฤติและปฏิบัติพร้อมทั้งเสียสละเพื่อความเป็นแบบอย่างที่ดีขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งได้แยกย้ายกันไปแสดงธรรมตามหมู่บ้านและเพื่อให้ชุมชนต่างๆ เพื่อให้เหล่าประชาชนทั่วไปทั้งหลายได้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเปลี่ยนมานับถือและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระองค์ได้อย่างรวดเร็ว แม้หลังจากที่พระองค์ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปนานแล้ว และเหล่าพระอริยสาวกทั้งหลายก็ยังคงได้ดำเนินการและยึดถือการแสดงธรรมเทศนาตามคำสอนตามแบบแห่งลีลาตามที่

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ด้านการเทศนาอย่างแจ่มแจ้ง

จุฑามาส โรบินสัน^{๑๐๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการสื่อสารพุทธธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ผ่านทางเฟซบุ๊ก ยูทูป เว็บไซต์ เช่น การโพสต์ภาพ อัฟโหลด วีดีโอ เป็นการปฏิบัติศาสนกิจทั้งในประเทศไทย และ ต่างประเทศ ได้แก่ การบรรยายธรรม การปาฐกถาธรรม ในด้านการตอบปัญหาเป็นการตอบปัญหาทั้งในรูปแบบของข้อความ และเป็นรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย มีความทันสมัยทันสมัยต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน ส่วนเนื้อหาของธรรมะ มีการนำเสนอทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาบาลี การนำเอาสำนวนหลักพุทธธรรมมาใช้ มี ๕ ประเภท คือ พุทธสุภาษิต สุภาษิต คำคม คำกลอน และการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อเผยแผ่ธรรมะ

กระบวนการการสื่อสารพุทธธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ประกอบไปด้วย หลักทฤษฎีการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง สื่อ ผู้รับสาร และที่สำคัญต้องมีเจตนาของการส่งสารข้อมูลที่เป็นเรื่องจริง ไม่บิดเบือน ไม่แต่งแต้มใส่สี เรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลาแต่ในบางครั้งบางสถานการณ์ ผู้ส่งสารอาจต้องพิจารณาด้วยปัญญาว่า บางเรื่องอาจไม่เหมาะสมกับเวลา อาจจะไม่เป็นที่ชอบใจของคนบางกลุ่มบางคน แต่เมื่อเสนอเรื่องนั้นไปแล้วเกิดประโยชน์ต่อมหาชน ผู้ส่งสาร อาจจะต้องกระทำ หรือควรกระทำ ตลอดจนถึงเนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสารรู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตนเอง และมีความหมาย ความมุ่งหมายวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอนชัดเจน

รูปแบบการสื่อสารหลักธรรมผ่านสื่อในยุคโลกาภิวัตน์ของพระสงฆ์ ในสังคมไทยประกอบไปด้วยรูปแบบสื่อทัศน์ รูปแบบโสต รูปแบบโสตทัศน์ ควรมืองค์ประกอบของรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมคือ เนื้อหาธรรมะถูกต้อง ถูกใจ สมสมัย และได้ประโยชน์สำหรับผู้รับสาร มีการนำเสนอที่ตรงเป้าเข้าใจง่าย ตัวผู้สื่อสารธรรมะจำเป็นต้องเป็นผู้รู้ มีความชำนาญในการเผยแผ่และรูปแบบต้องมีความเชื่อมโยง และสัมพันธ์และดำเนินตามกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม คือ รูปแบบต้องมีเจตนาการสื่อสารพุทธธรรมต้องเด่นชัด รูปแบบต้องมีการสื่อสารพุทธธรรมต้องโดนใจ ตลอดจนถึง รูปแบบต้องมีเนื้อหาการสื่อสารพุทธธรรมต้องโดดเด่น และ รูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมต้องมีความเชื่อมโยงเกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม อีกประการหนึ่งองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม นั้นสำคัญอย่างยิ่ง เพราะรูปแบบจะสมบูรณ์หรือไม่ขึ้นกับผู้ส่ง

^{๑๐๒} จุฑามาส โรบินสัน, “แนวทางการสื่อสารพุทธธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย” บทความวิจัย, รายงานสืบเนื่องการประชุมสัมมนาวิชาการ, การนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติเครือข่าย (บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ ๑๗ พ.ศ. ๒๕๖๐): ๑๕๙๓.

สาร สาร ช่องทาง และ ผู้รับสาร และท้ายที่สุดต้องมีการประเมินตรวจสอบรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรม ด้วยการตรวจสอบจากจากความมั่นคง และความคงอยู่ของเฟซบุ๊ก ยูทูป เว็บไซต์ และทำการประเมินตรวจสอบการ Like และการ Share เป็นต้น

พระทินวัฒน์ สุขสง ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ ๑) วิธีการเผยแผ่ ควรผลิตบุคลากรที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม ควรสร้างสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวตะวันตก ควรผลิตสื่อที่เหมาะสมกับความต้องการชาวตะวันตกและควรกำหนดนโยบายในเชิงรุก ๒) เนื้อหาคำสอน ควรเน้นหลักธรรมที่เป็นเหตุผลร่วมพิสูจน์ได้ในปัจจุบัน หลีกเลี่ยงหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยหลักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน อีกทั้งไม่ควรโจมตีแนวคำสอนของความเชื่ออื่นๆ ๓) กลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่ ควรเน้นกลุ่มของคนท้องถิ่นเจ้าของประเทศที่มีความสนใจพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานเดิมและจัดหลักธรรมให้เหมาะสมกับความสนใจของผู้ศึกษา ๔) จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่ คือ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้นำหลักธรรมไปใช้ในการพัฒนาชีวิตตนเองและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข จนสามารถพัฒนาไปสู่การศึกษาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น สู่อุปนิสัยปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิงได้

พระศรีรัตนโมลี^{๑๐๓} (สมคิด สุระเตโช/เหลาฉลาด) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทย ในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ คือ ศักยภาพของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษหรือภาษาจีนได้ ตลอดถึงภาพลักษณ์มุ่งเน้นด้านวัตถุนิยม มีผลกระทบต่อความศรัทธาของชาวสิงคโปร์ซึ่งแยกเป็น ๓ กลุ่ม คือ อนุรักษนิยม ธรรมนิยม และวัตถุนิยม ส่วนรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสม คณะสงฆ์และภาครัฐต้องร่วมกำหนดนโยบาย แผนงาน แผนคน และแผนเงิน เพื่อสร้างบุคลากรที่มีศักยภาพด้านการเผยแผ่ทั้งเชิงรับและเชิงรุกเพื่อให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์อันหลากหลายของชาวสิงคโปร์ เช่น ประเพณีนิยม งานสังคมสงเคราะห์ การเรียนการสอน โครงการอบรม และการปฏิสัมพันธ์กับรัฐและศาสนาอื่น

^{๑๐๓} พระศรีรัตนโมลี (สมคิด สุระเตโช/เหลาฉลาด), “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทย ในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์”, **บทความวิจัย** (วารสารบัณฑิตศึกษา ปีที่ ๑๓ ฉบับพิเศษ เล่ม ๒ มิถุนายน ๒๕๖๐): ๙๗.

ด้านการปลูกให้กล้า

พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ, ผศ.ดร. และ พันตำรวจโท ทวีศักดิ์ ใหม่ประยูร^{๑๐๔} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติการพุทธจิตวิทยาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่าการบูรณาการปฏิบัติการจิตวิทยากับพุทธจิตวิทยาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในหลักการปฏิบัติการจิตวิทยา มีวัตถุประสงค์สองด้านคือ เชิงบวกเป็นการสร้างเสริม และเชิงลบเป็นการทำลาย แนวคิดความต้องการในปฏิบัติการจิตวิทยาเพื่อต้องการบรรลุเป้าหมายหรือภารกิจฝ่ายตนเท่านั้น การปฏิบัติการจิตวิทยามีพื้นฐานมาจากพุทธจิตวิทยา แต่การเผยแผ่ของพระพุทธองค์ด้วยพุทธจิตวิทยาเป็นการแสดงความจริง ทำให้ยินยอมเชื่อก่อให้เกิดศรัทธามาสู่การยอมรับนับถือ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงใช้การรำจิตวิญญามวลชน ประกอบวิธีการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การชวนเชื่อด้วยสัจจะธรรมหรือความจริง ให้ผู้ปฏิบัติได้เห็นผลจริง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติ อารมณ์ และความรู้สึก ปฏิบัติการจิตวิทยานั้นมีพื้นฐานมาจากพุทธจิตวิทยา แต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์ด้วยพุทธจิตวิทยา พระพุทธองค์ได้กำหนดยุทธศาสตร์วางกลยุทธ์ด้านการสื่อสาร โฆษณาชวนเชื่อ และการเข้าถึงมวลชนด้วยการใช้พลังทางสังคมจิตวิทยาในการสร้างศรัทธา ดังนั้นจิตวิทยาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าที่กระทำในครั้งพุทธกาลเป็นพื้นฐานและหลักการปฏิบัติการจิตวิทยาที่ใช้ในปัจจุบัน พระนักเผยแผ่หรือพระธรรมทูตที่มีความรู้ความสามารถแต่ไม่ประสบความสำเร็จ ก็เพราะปัญหาเชิงยุทธศาสตร์ บางรูปสามารถบรรยายและทำการสอนดี แต่ไม่สามารถครองใจคน จึงไม่ประสบความสำเร็จ พระนักเผยแผ่ต้องรู้เขารู้เรา ต้องสร้างเครือข่ายงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงจะประสบความสำเร็จ

ด้านเทศน์ให้รำแรง

สัญญา นวลศิริ^{๑๐๕} ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ท่วงทำนองทางภาษาและกลวิธีการถ่ายทอดธรรม ในงานเขียนของพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต” ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาท่วงทำนองทางภาษาในงานเขียนของพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต พบว่าผู้เขียนได้ใช้ท่วงทำนองทางภาษาที่โดดเด่นในงานเขียน ๓ ประเด็น คือ การเลือกใช้การเลือกใช้ประโยค และการเลือกใช้สำนวนสุภาพ คำคม โดยการเลือกใช้คำ พบว่า มีการใช้ ๑๐ รูปแบบ ซึ่งเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ การใช้คำซ้อน คำภาษาอังกฤษปนภาษาไทย คำสัมผัสคล้องจอง คำสแลง คำสร้างจินตภาพ การ

^{๑๐๔} พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ และคณะ, “การปฏิบัติการพุทธจิตวิทยาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **บทความวิจัย**, (ศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐): ๑๘.

^{๑๐๕} สัญญา นวลศิริ, “ท่วงทำนองทางภาษาและกลวิธีการถ่ายทอดธรรมะ ในงานเขียนของพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต”, **วิทยานิพนธ์**, (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๐).

เล่นคำ คำที่มีความหมายโดยนัย คำสร้างใหม่คำภาษาถิ่น และคำโบราณ ส่วนในด้านการเลือกใช้ประโยค พบว่า มีการเลือกใช้ ๖ ลักษณะโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การใช้ประโยคข้อแม้ แสดงเงื่อนไข ประโยคแสดงเหตุผลประโยคแสดงความขัดแย้ง ประโยคคู่ขนาน ประโยคย้า ความเน้น คำ และประโยคสรุปความและในด้านการเลือกใช้สำนวนสุภาพ คำคม พบว่า มี ๓ ลักษณะ คือ การใช้สำนวนสุภาพ คำคมที่มีอยู่เดิมการดัดแปลงสำนวนสุภาพ คำคมจากต้นฉบับ และการคิดค้นสำนวนสุภาพ คำคมขึ้นใหม่ ท่วงทำนองทางภาษาที่พระมหาสมปองได้ใช้ในงานเขียนอย่างสร้างสรรค์นี้ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่น ที่ทำให้งานเขียนสละสลวยสื่อความชัดเจนและให้ความหมายลึกซึ้งกินใจแก่ผู้อ่านเป็นอย่างมาก

ในด้านกลวิธีการถ่ายทอดธรรมะ ในงานเขียนของพระมหาสมปอง ตาลปุตโต พบว่า ผู้เขียนได้ถ่ายทอดธรรมะสู่ผู้อ่านด้วยกลวิธีการเขียนที่หลากหลายและแยบยล มีทั้งหมด ๔ ส่วน ได้แก่ กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง กลวิธีการเปิดเรื่อง กลวิธีการดำเนินเรื่อง และกลวิธีการปิดเรื่อง โดยในด้านกลวิธีการตั้งชื่อเรื่องนั้น ปรากฏที่เป็นลักษณะเฉพาะของผู้เขียนทั้งหมด ๙ รูปแบบ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การตั้งชื่อเรื่องตามสาระสำคัญหรือแก่นเรื่อง แบบยั่วให้เกิดความสงสัย ให้ข้อคิดและการเตือนสติ ใช้คำถาม ให้คำแนะนำ ใช้คำแบบมีจังหวะสัมผัสและเล่นคำ ใช้สำนวนสุภาพและคำคมใช้คำ ที่มีความหมายโดยนัย และใช้คำตรงกันข้าม ในด้านกลวิธีการเปิดเรื่อง พบ ๑๔ กลวิธี ซึ่งเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายตรงประเด็น การแสดงความคิดเห็นหรือการแสดงทัศนะ การใช้สำนวนสุภาพ คำคม การสรุปสาระสำคัญของเรื่อง การนิยาม การพรรณนาให้เกิดจินตภาพ การถาม-ตอบ การอ้างอิงคำสอนหรือคำพูดของบุคคล การเล่าประสบการณ์การอ้างอิงประวัติบุคคลสำคัญ การใช้บทกวีหรือคำประพันธ์ การให้ความรู้ การใช้มุขตลก และการใช้เพลง ส่วนในด้านกลวิธีการดำเนินเรื่องปรากฏในงานเขียนอย่างโดดเด่น ทั้งหมด ๑๒ รูปแบบโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ การดำเนินเรื่องโดยการยกตัวอย่าง การใช้โวหาร ภาพพจน์การแสดงความคิดเห็นหรือแสดงทัศนะ การให้ข้อคิด เตือนสติ การให้คำแนะนำ การพรรณนาเชิงเปรียบเทียบ การอ้างอิง การนิยาม การถาม-ตอบ การให้ความรู้ การล้อเลียน ประชดประชัน เสียดสีและการใช้เพลง และประการสุดท้ายกลวิธีการปิดเรื่อง พบทั้งหมด ๘ กลวิธี โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ การปิดเรื่องด้วยการสรุปใจความสำคัญของเรื่อง การให้ข้อคิด เตือนสติ การให้แนวคิดแนะแนวทาง การแสดงความคิดเห็นหรือทัศนะ การใช้วาทะ คำสอน การใช้คำถาม การใช้บทประพันธ์และการทิ้งท้ายให้ผู้อ่านคิดต่อ กลวิธีการถ่ายทอดธรรมะที่หลากหลายและสมบูรณ์แบบมีการลำดับเรื่องราวให้มีความต่อเนื่อง สอดคล้องและเชื่อมโยงกันได้อย่างงดงามและน่าอัศจรรย์นี้ นับเป็นอุบายในการถ่ายทอดธรรมะที่สร้างสรรค์ แยบยล ทำให้ผู้อ่านเข้าใจธรรมะได้กระจ่างแจ้งและสามารถนำคติธรรมคำสอนไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริง ทั้งยังช่วยจรโลงสังคมให้สงบสุขและธำรงศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

ตารางที่ ๒.๔ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

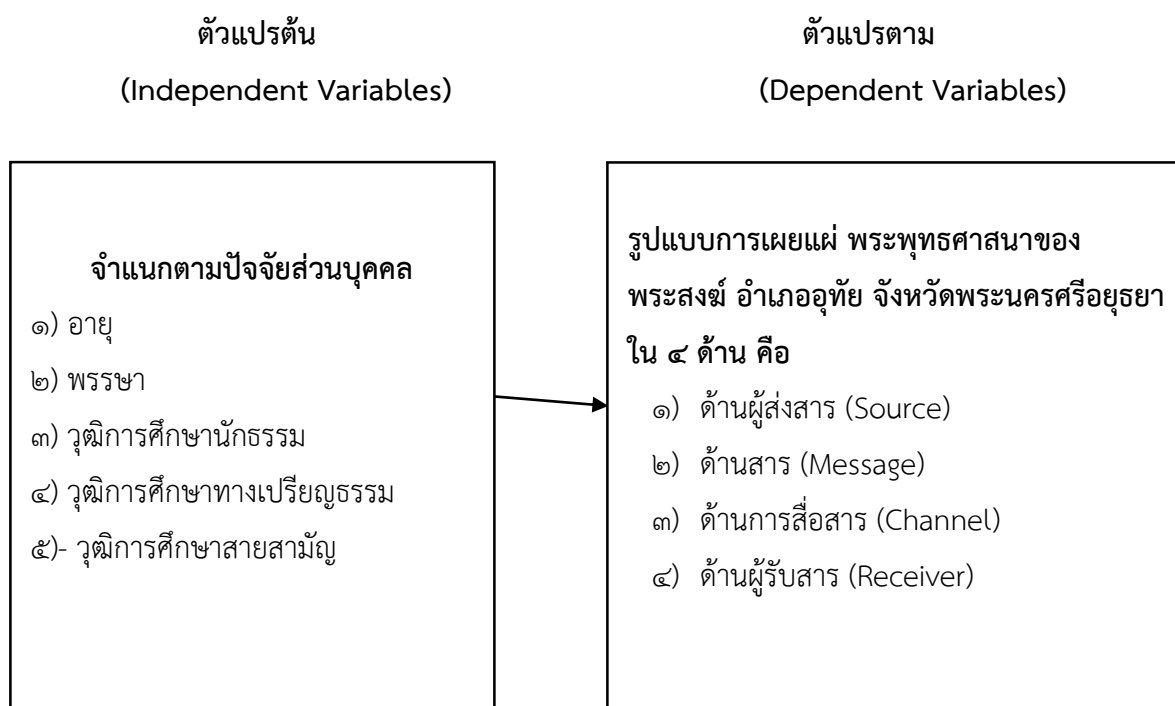
นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
จุฑามาส โรบินสัน, (๒๕๖๐)	พฤติกรรมการสื่อสารพุทธธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ผ่านทางเฟซบุ๊ก ยูทูป เว็บไซต์ เช่น การโพสต์ภาพ อัฟโหลดวีดีโอ เป็นการปฏิบัติศาสนกิจทั้งในประเทศไทย และ ต่างประเทศ ได้แก่ การบรรยายธรรม การปาฐกถาธรรม ในด้านการตอบปัญหาเป็นการตอบปัญหาทั้งในรูปแบบของข้อความ และเป็นรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย มีความทันสมัยทันสมัยต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน
พระศรีรัตนโมลี (สมคิด สุรเตโช), (๒๕๖๐)	อุปสรรคสำคัญที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ คือ ศักยภาพของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษหรือภาษาจีนได้
พระครูสุธีคัมภีรญาณ, (๒๕๖๐)	การบูรณาการปฏิบัติภารกิจจิตวิทยากับพุทธจิตวิทยาเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในหลักการปฏิบัติภารกิจจิตวิทยา
สัญญา นวลสิริ, (๒๕๖๐)	การเลือกใช้การเลือกใช้ประโยค และการเลือกใช้สำนวนสุภาพศีต คำคม โดยการเลือกใช้คำ

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปแผนกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม วุฒิการศึกษาสายสามัญ ของพระสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) การใช้ทฤษฎีการสื่อสารของ David K. Berlo คือโดยการใช้ทฤษฎีการสื่อสารของ David K. Berlo คือ ๑) ผู้ส่งสาร (Source) ๒) สาร (Message) ๓) การสื่อสาร (Channel) ๔) ผู้รับสาร (Receiver)^{๑๐๖}

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

^{๑๐๖} นันทนา นันทวโรภาส, สื่อการเมือง, ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพมหานคร; บริษัทสภาพร บั๊คส์ จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๒.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการศึกษาแบบผสมวิธี (Mix Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ก. เชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์ในพื้นที่สังกัดเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๒.๑ ประชากร (Population) ได้แก่ พระสงฆ์ ในพื้นที่ปกครองคณะสงฆ์ใน อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งสิ้น ๑๑ ตำบล มีจำนวนพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ ๓๕๒ รูป^{๑๐๗}

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) และวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) ดังนี้

^{๑๐๗} การประชุมคณะสงฆ์อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) กลุ่มตัวอย่างได้มาจากพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๕๒ รูป ที่ได้จากสูตรของ Taro Yamane ซึ่งใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ ๐.๐๕ ดังนี้ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) กลุ่มตัวอย่างได้มาจากพระสงฆ์ จำนวน ๓๕๒ รูป ที่ได้มาจากสูตรของ Taro Yamane ซึ่งใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ ๐.๐๕ ดังนี้

$$\frac{N}{1+N(e)^2}$$

โดย n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

ประชากรทั้งหมด ๓๕๒ คน เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ดังนี้

$$n = \frac{352}{1+352(0.05)^2}$$

ได้จำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่าง = ๑๘๘ รูป

๓.๒.๓. วิธีการสุ่มตัวอย่าง

ตัวอย่างแบบสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยการหาค่าสัดส่วนของจำนวนประชากร จำนวน ๑๘๘ รูป ต่อจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๕๒ รูป โดยที่ใช้สูตรการสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน ดังนี้

$$n_i = \frac{N_i}{N} \times n$$

โดย n_i = จำนวนตัวอย่างโดยแบ่งตามสัดส่วนประชากร

N = จำนวนประชากรในแต่ละตำบล

n = จำนวนตัวอย่างทั้งหมด

ตารางที่ ๓.๑ แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

สถานที่	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (รูป)	
	ประชากร (รูป)	กลุ่มตัวอย่าง (รูป)
ตำบลอุทัย	๖๒	๓๓
ตำบลหนองน้ำส้ม	๕๔	๒๙
ตำบลสามบัณฑิต	๕๖	๓๐
ตำบลธนู	๔๘	๒๖
ตำบลบ้านหีบ	๖๐	๓๒
ตำบลคานหาม	๗๒	๓๘
รวม	๓๕๒	๑๘๘

ข.เชิงคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ซึ่งบันทึกการสัมภาษณ์โดยการจดบันทึกและบันทึกเทป มีข้อมูลดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้กำหนดเรื่องผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญดังต่อไปนี้ (Key Format) ซึ่งมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับประเด็นการวิจัย จำนวน ๘ รูป/คน ดังมีรายนามดังนี้

๑. พระครูเกษมพัฒนารักษ์ เจ้าคณะอำเภอกุทัย อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒. พระมหาจรรศักดิ์ จนทสาโร เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๓. พระครูอุทัยกิจจารักษ์ เจ้าคณะตำบลธนู อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔. พระครูพิศิษฐ์บุญญากร เจ้าคณะตำบลสามบัณฑิต อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๕. พระครูพิศาลอุทัยสาร เจ้าคณะตำบลบ้านหีบ อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๖. พระครูอุทัยธรรมสาโรจน์ เจ้าคณะตำบลคานหาม อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๗. นางสาวรชยา ตรีสินธุ์ กำนันหมู่ ๕ ตำบลคานหาม อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๘. นางบุญตา สุทธิวงศ์

รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา วารสาร สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประเด็น ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อการสร้างแบบสอบถาม
๓. นำเสนอโครงร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) แบบสอบถาม แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง รายข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) และปรับปรุงแก้ไข เครื่องมือตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน ดังต่อไปนี้

- ๑) รศ.ดร.สุรินทร์ นียมางกูร อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๒) ผศ.ดร.ผดุง วรรณทอง หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ภาควิชา รัฐ ศ า ส ต ร์ ค ณ ะ ส ัง ค ม ศ า ส ต ร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๓) ผศ.ดร. ชูจันทร์ อัด อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๔) อาจารย์ ดร.ลำพอง กลมกุล ผู้อำนวยการส่วนวิจัย สารสนเทศและบริหารวิชาการศูนย์ อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๕) อาจารย์ ดร.กาญจนา คำจตุติอาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. นำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทดสอบ จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าแอลฟา (Cronbach's Alpha) ของความเชื่อมั่นตามวิธีการของคอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๗๘

๕. ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

๖. พิมพ์เครื่องมือการวิจัยฉบับที่สมบูรณ์สำหรับนำไปใช้จริงต่อไป

ลักษณะสร้างเครื่องมือ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) หรือตรวจสอบรายการโดยถามเกี่ยวกับ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา นักรธรรม พระปริยัติธรรม การศึกษาสามัญ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ ตามหลักการของลิเคิร์ต (Likert)^{๑๐๘} โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	มากที่สุด
๔ หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	มาก
๓ หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	ปานกลาง
๒ หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	น้อย
๑ หมายถึง	ระดับความคิดเห็น	น้อยที่สุด

^{๑๐๘} สุตาภรณ์ อรุณดี, ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย, (เลย: รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open-Ended Question) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๓.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ

งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ลักษณะการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อศึกษารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์
๓. การสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์โดยปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมสารนิพนธ์
๔. สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ตามระเบียบวิธีวิจัย
๕. นำเสนอเครื่องมือแบบสัมภาษณ์
๖. ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือแบบสัมภาษณ์
๗. จัดพิมพ์เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ฉบับที่สมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้
๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงครายข้อ (Index of Item-Objective Congruency : IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๘ ถึง ๑.๐

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

๔. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก. เชิงปริมาณ

ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

๒) ผู้วิจัยเสนอติดต่อขอหนังสือจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

๓) นำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความร่วมมือถึง เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) และดำเนินการแจกและรับกลับคืนด้วยตนเอง

๔) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่รับกลับมา ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสังคมศาสตร์

ข. เชิงคุณภาพ

การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

๑) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่

๑.๑) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่สัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมกับขอเอกสารต่างๆ พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๑.๒) ขึ้นดำเนินการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาร่างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และ ๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดไปทำการตรวจสอบความถูกต้อง การลงรหัส และประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์เพื่อทำการคำนวณค่าสถิติต่างๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์การนำเสนอและสรุปผลการวิจัย

๑) สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาความเป็นไปได้ของรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยสถิติดังนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้สถิติการวิเคราะห์คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แต่ละหัวข้อคำถามในแบบสอบถาม โดยมีเกณฑ์พิจารณาให้ค่าเฉลี่ย^{๑๐๙} ดังนี้

^{๑๐๙} สีน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๒.

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๔.๕๐-๕.๐๐	หมายถึง ระดับความคิดเห็น มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๓.๕๐-๔.๔๙	หมายถึง ระดับความคิดเห็น มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๒.๕๐-๓.๔๙	หมายถึง ระดับความคิดเห็น ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๕๐-๒.๔๙	หมายถึง ระดับความคิดเห็น น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๐๐-๑.๔๙	หมายถึง ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด

๓. ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด ผู้วิจัยทำการรวบรวมจากแบบสอบถามแล้วจัดกลุ่มตามประเด็นที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๔. นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ สรุปผล และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง หรือตาราง

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคละข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอกุทัยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๘๘ รูป มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของพระสงฆ์เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๕ บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๖ องค์กรความรู้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษาข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามพระสงฆ์ จำนวน ๑๘๘ รูป จำแนกตาม อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และวุฒิการศึกษาสามัญ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๑๘๘)

ข้อมูลพื้นฐานส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
อายุ		
๒๐ - ๓๐ ปี	๕๗	๓๐.๓
๓๑ - ๔๐ ปี	๗๕	๓๙.๙
๔๑ - ๕๐ ปี	๒๕	๑๓.๓
๕๑ ปีขึ้นไป	๓๑	๑๖.๕
รวม	๑๘๘	๑๐๐.๐
พรรษา		
๑ - ๕ พรรษา	๔๘	๒๕.๕
๖ - ๑๐ พรรษา	๘๙	๔๗.๓
๑๑ พรรษาขึ้นไป	๕๑	๒๗.๑
รวม	๑๘๘	๑๐๐.๐
วุฒิการศึกษานักธรรม		
นักธรรมตรี	๓๙	๒๐.๗
นักธรรมโท	๑๖	๘.๕
นักธรรมเอก	๖	๓.๒
ไม่มีวุฒินักธรรม	๑๒๗	๖๗.๖
รวม	๑๘๘	๑๐๐.๐
วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม		
ประโยค ๑-๒	๑๗	๙.๐
เปรียญธรรม ๓	๕	๒.๗
เปรียญธรรม ๔-๕	๓	๑.๖
ไม่มีวุฒิปริญญาเปรียญธรรม	๑๖๓	๘๖.๗
รวม	๑๘๘	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๒ แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

(n=๑๘๘)

ข้อมูลพื้นฐานส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๕๗	๘๓.๕
ปริญญาตรี	๒๓	๑๒.๒
สูงกว่าปริญญาตรี	๘	๔.๓
รวม	๑๘๘	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๒ แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิกศศึกษานักธรรม วุฒิกศศึกษาเปรียญธรรม และวุฒิกศศึกษาสามัญ ดังนี้ อายุ พบว่าพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๗๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๙ รองลงมาคืออายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๕๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓ ถัดรองลงมาอายุ ๕๑ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕ และที่น้อยที่สุดคืออายุ ๔๑-๕๐ปี จำนวน ๒๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓ ตามลำดับ

พรรษา พบว่า พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีพรรษา ๖-๑๐ จำนวน ๘๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๓ รองลงมามีพรรษา ๑๑ ขึ้นไป จำนวน ๕๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๑ และที่น้อยที่สุดมีพรรษา ๑-๕ พรรษา จำนวน ๔๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕ ตามลำดับ

วุฒิกศศึกษานักธรรม พบว่าพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิกศศึกษานักธรรม จำนวน ๑๒๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๖ ถัดรองลงมาจบนักธรรมตรี จำนวน ๓๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๗ รองลงมาวุฒิกศศึกษานักธรรมโท จำนวน ๑๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘.๕ สุดท้ายจบนักธรรมเอก จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๒ ตามลำดับ

วุฒิกศศึกษาเปรียญธรรม พบว่าพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิกศศึกษาเปรียญธรรมจำนวน ๑๖๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๗ ถัดรองลงมาประโยค ๑-๒ จำนวน ๑๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙.๐ ป.ธ. ๓ จำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒.๗ และสุดท้าย ป.ธ ๔-๕ จำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑.๘ ตามลำดับ

วุฒิกศศึกษาสามัญ พบว่าพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิกศศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๕๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๕ ถัดรองลงมา ปริญญาตรี จำนวน ๒๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๒ และสุดท้ายสูงกว่าปริญญาตรีจำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๓ ตามลำดับ

๔.๒. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ๑) ผู้ส่งสาร (Source) ๒) สาร (Message) ๓) การสื่อสาร (Channel) และ ๔) ผู้รับสาร (Receiver)) ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม

(n=๑๘๘)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในอำเภออุทัย	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ผู้ส่งสาร (Source)	๔.๐๘	๐.๕๐๓	มาก
สาร (Message)	๔.๑๘	๐.๕๕๒	มาก
การสื่อสาร (Channel)	๔.๑๑	๐.๖๘๘	มาก
ผู้รับสาร (Receiver)	๓.๙๗	๐.๖๓๐	มาก
รวม	๔.๐๙	๐.๔๘๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =๔.๐๙๐, S.D.=๐.๔๘๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้ส่งสาร (Source)

(n=๑๘๘)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	\bar{X}	S.D.	ระดับ
พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถในการแสดงธรรมเทศนา	๓.๗๙	๐.๗๘๔	มาก
พระสงฆ์มีน้ำเสียงที่ฉะฉาน ไพเราะน่าฟัง	๔.๒๕	๐.๖๕๑	มาก
พระสงฆ์มีบุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทดี วางตัวเหมาะสม	๔.๒๑	๐.๖๐๓	มาก
พระสงฆ์แสดงธรรมโดยชี้ให้อยู่ในหลักธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น	๔.๑๘	๐.๖๕๖	มาก
พระสงฆ์แสดงธรรมรักษาเวลาและตรงตรงต่อเวลา	๔.๐๒	๐.๗๕๓	มาก
รวม	๔.๐๘	๐.๕๐๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้ส่งสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๐๘$, S.D.=๐.๕๐๓)

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบ
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ด้านสาร (Message)

(n=๑๘๘)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	\bar{X}	S.D.	ระดับ
พระสงฆ์แสดงธรรมได้อย่างถูกต้องแม่นยำโดยอ้างอิง พระไตรปิฎกหรือบาลีมารองรับ	๔.๓๘	๐.๖๒๒	มาก
พระสงฆ์แสดงธรรมโดยไม่บิดเบือนหลักคำสอนใน พระพุทธศาสนา	๔.๓๓	๐.๖๒๙	มาก
พระสงฆ์มีแนวทางในการแสดงธรรมเพื่อชักจูงให้ผู้ฟังมีการ ประยุกต์นำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	๔.๒๕	๐.๕๙๑	มาก
พระสงฆ์สามารถสร้างทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่ถูกให้ผู้ฟังเชิญ ชวนผู้อื่นให้มาฟังธรรมมากขึ้น	๓.๘๔	๐.๗๒๘	มาก
พระสงฆ์สามารถบรรยายธรรมให้ข้อคิดคติธรรมทำให้ บรรยายกาศสนุกสนาน ไม่เคร่งเครียด	๔.๑๒	๐.๗๑๗	มาก
รวม	๔.๑๘	๐.๕๕๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสาร (Message) โดยภาพรวมอยู่ในระดับ
มาก (\bar{X} = ๔.๑๘, S.D. = ๐.๕๕๒)

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อ รูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสื่อสาร (Channel)

(n=๑๘๘)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	\bar{X}	S.D.	ระดับ
พระสงฆ์มีการแสดงธรรมทุกวันพระ/นักช้ตฤกษ์	๔.๑๐	๐.๘๔๖	มาก
พระสงฆ์มีการจัดโครงการเผยแผ่ศาสนธรรม ส่งเสริม ศีลธรรมแก่เยาวชน นักเรียน และพุทธศาสนิกชนที่สนใจ	๔.๐๘	๐.๘๐๓	มาก
พระสงฆ์มีการจัดทำต้นไม้พุทได้ โดยเขียนพุทธสุภาษิต คติ ธรรมเป็นภาษาไทยและอังกฤษ สอนใจติดตามต้นไม้	๔.๐๓	๐.๘๑๗	มาก
พระสงฆ์จัดทำแผ่นพับ โบว์ชัวร์เพื่อประชาสัมพันธ์วัดหรือ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๔.๑๖	๐.๗๒๘	มาก
พระสงฆ์มีแนวทางและวิธีการเผยแผ่โดยผ่านช่องทาง ยูทูบ และเฟซบุ๊ก	๔.๒๐	๐.๗๔๗	มาก
รวม	๔.๑๑	๐.๖๘๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พระสงฆ์ที่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสื่อสาร (Channel) โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก (\bar{X} = ๔.๑๑, S.D. =๐.๖๘๘.)

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อ รูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้รับสาร (Receiver)

(n=๑๘๘)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	\bar{X}	S.D.	ระดับ
มีการสำรวจ กาย วาจา ใจให้เรียบร้อย	๔.๐๖	๐.๗๐๙	มาก
ตั้งใจฟังธรรม อย่างเคารพ (ศีล)	๓.๙๔	๐.๖๙๒	มาก
พิจารณาฟังธรรมตามไตร่ตรอง (สมาธิ)	๓.๙๒	๐.๗๓๘	มาก
ปัญญาจากการฟังธรรมให้เกิดประโยชน์(ปัญญา)	๓.๗๙	๐.๗๔๒	มาก
นำไปประพฤติปฏิบัติและแนะนำผู้อื่นเพื่อสืบต่อ พระพุทธศาสนา	๓.๙๖	๐.๗๗๐	มาก
รวม	๓.๙๗	๐.๖๓๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พระสงฆ์ที่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านผู้รับสาร (Receiver) โดยรวมอยู่ในระดับ มาก (\bar{X} =๓.๙๗, S.D. =๐.๖๓๐).

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

การทดสอบสมมติฐานการวิจัย เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของพระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และวุฒิการศึกษาสามัญ แตกต่างกัน โดยใช้สถิติ F-test (One-way ANOVA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มีมากกว่า ๒ กลุ่ม ในเรื่อง อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และวุฒิการศึกษาสามัญ ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จะเปรียบเทียบโดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD.) ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

การวิเคราะห์สมมติฐานที่ ๑ ใช้สถิติ F-test (One-way ANOVA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มีมากกว่า ๒ กลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % ดังนั้น ถ้าเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า ๐.๐๕ ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จะเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๘ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นด้านอายุต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
จำแนกตามอายุ

(n = ๑๘๘)

รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนา ของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย		SS	df	MS	F	Sig.
ด้านผู้ส่งสาร (Source)	ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๗๙	๓	.๖๒๖	๒.๕๔๐	.๐๕๘
	ภายในกลุ่ม	๔๕.๓๗๙	๑๘๔	.๒๔๗		
	รวม	๔๗.๒๕๙	๑๘๗			
ด้านสาร (Message)	ระหว่างกลุ่ม	.๐๘๗	๓	.๐๒๙	.๐๙๔	.๙๖๓
	ภายในกลุ่ม	๕๖.๘๗๗	๑๘๔	.๓๐๙		
	รวม	๕๖.๙๖๔	๑๘๗			
ด้านการสื่อสาร (Channel)	ระหว่างกลุ่ม	.๕๕๖	๓	.๑๘๕	.๓๘๗	.๗๖๒
	ภายในกลุ่ม	๘๘.๐๖๒	๑๘๔	.๔๗๙		
	รวม	๘๘.๖๑๘	๑๘๗			
ด้านผู้รับสาร (Receiver)	ระหว่างกลุ่ม	.๕๕๙	๓	.๑๘๖	.๔๖๖	.๗๐๖
	ภายในกลุ่ม	๗๓.๕๘๘	๑๘๔	.๔๐๐		
	รวม	๗๔.๑๔๗	๑๘๗			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๐๘	๓	.๐๐๓	.๐๑๑	.๙๙๘
	ภายในกลุ่ม	๔๓.๕๘๓	๑๘๔	.๒๓๗		
	รวม	๔๓.๕๙๑	๑๘๗			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การวิเคราะห์สมมติฐานที่ ๒ ใช้สถิติ F-test (One-way ANOVA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่า ๒ กลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % ดังนั้น ถ้าเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า ๐.๐๕ ถ้าพบความแตกต่าง

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จะเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๙ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นด้านพระราชต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำแนกตามพระราช

(n = ๑๘๘)

รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย		SS	df	MS	F	Sig.
ด้านผู้ส่งสาร (Source)	ระหว่างกลุ่ม	.๖๐๘	๒	.๓๐๔	๑.๒๐๖	.๓๐๒
	ภายในกลุ่ม	๔๖.๖๕๐	๑๘๕	.๒๕๒		
	รวม	๔๗.๒๕๘	๑๘๗			
ด้านสาร (Message)	ระหว่างกลุ่ม	.๒๙๗	๒	.๑๔๘	.๔๘๔	.๖๑๗
	ภายในกลุ่ม	๕๖.๖๖๗	๑๘๕	.๓๐๖		
	รวม	๕๖.๙๖๔	๑๘๗			
ด้านการสื่อสาร (Channel)	ระหว่างกลุ่ม	๓.๘๖๓	๒	๑.๙๓๑	๔.๒๑๖	.๐๑๖*
	ภายในกลุ่ม	๘๔.๗๕๖	๑๘๕	.๔๕๘		
	รวม	๘๘.๖๑๙	๑๘๗			
ด้านผู้รับสาร (Receiver)	ระหว่างกลุ่ม	๒.๓๖๕	๒	๑.๑๘๓	๓.๐๔๘	.๐๕๓
	ภายในกลุ่ม	๗๑.๗๘๒	๑๘๕	.๓๘๘		
	รวม	๗๔.๑๔๗	๑๘๗			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๕๙	๒	.๕๘๐	๒.๕๒๘	.๐๘๓
	ภายในกลุ่ม	๔๒.๔๓๑	๑๘๕	.๒๒๙		
	รวม	๔๓.๕๙๑	๑๘๗			

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระสงฆ์ที่มีพระราชต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การวิเคราะห์สมมติฐานที่ ๓ ใช้สถิติ F-test (One-way ANOVA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่า ๒ กลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % ดังนั้น ถ้าเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า ๐.๐๕ ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จะเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๐ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นด้านวุฒิการศึกษานักธรรมต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษานักธรรม

(n = ๑๘๘)

รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย		SS	df	MS	F	Sig.
ด้านผู้ส่งสาร (Source)	ระหว่างกลุ่ม	.๙๙๗	๓	.๓๓๒	๑.๓๒๑	.๒๖๙
	ภายในกลุ่ม	๔๖.๒๖๒	๑๘๔	.๒๕๑		
	รวม	๔๗.๒๕๙	๑๘๗			
ด้านสาร (Message)	ระหว่างกลุ่ม	.๒๐๕	๓	.๐๖๘	.๒๒๒	.๘๘๑
	ภายในกลุ่ม	๕๖.๗๕๙	๑๘๔	.๓๐๘		
	รวม	๕๖.๙๖๔	๑๘๗			
ด้านการสื่อสาร (Channel)	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๖๐	๓	.๓๘๗	.๘๑๔	.๔๘๘
	ภายในกลุ่ม	๘๗.๔๕๘	๑๘๔	.๔๗๕		
	รวม	๘๘.๖๑๘	๑๘๗			
ด้านผู้รับสาร (Receiver)	ระหว่างกลุ่ม	๑.๐๖๗	๓	.๓๕๖	.๘๙๖	.๔๔๔
	ภายในกลุ่ม	๗๓.๐๘๐	๑๘๔	.๓๙๗		
	รวม	๗๔.๑๔๗	๑๘๗			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	.๔๓๖	๓	.๑๔๕	.๖๒๐	.๖๐๓
	ภายในกลุ่ม	๔๓.๑๕๕	๑๘๔	.๒๓๕		
	รวม	๔๓.๕๙๑	๑๘๗			

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

การวิเคราะห์สมมติฐานที่ ๔ ใช้สถิติ F-test (One-way ANOVA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่า ๒ กลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % ดังนั้น ถ้าเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า ๐.๐๕ ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จะเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๑ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นด้านวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา **จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม**

(n = ๑๘๘)

รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย		SS	df	MS	F	Sig.
ด้านผู้ส่งสาร (Source)	ระหว่างกลุ่ม	.๘๖๑	๓	.๒๘๗	๑.๑๓๙	.๓๓๕
	ภายในกลุ่ม	๔๖.๓๙๗	๑๘๔	.๒๕๒		
	รวม	๔๗.๒๕๘	๑๘๗			
ด้านสาร (Message)	ระหว่างกลุ่ม	.๘๗๙	๓	.๒๙๓	.๙๖๒	.๔๑๒
	ภายในกลุ่ม	๕๖.๐๘๕	๑๘๔	.๓๐๕		
	รวม	๕๖.๙๖๔	๑๘๗			
ด้านการสื่อสาร (Channel)	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๘๕	๓	.๓๙๕	.๘๓๑	.๔๗๘
	ภายในกลุ่ม	๘๗.๔๓๓	๑๘๔	.๔๗๕		
	รวม	๘๘.๖๑๘	๑๘๗			
ด้านผู้รับสาร (Receiver)	ระหว่างกลุ่ม	.๓๖๒	๓	.๑๒๑	.๓๐๑	.๘๒๕
	ภายในกลุ่ม	๗๓.๗๘๕	๑๘๔	.๔๐๑		
	รวม	๗๔.๑๔๗	๑๘๗			
รวม	ระหว่างกลุ่ม			.๑๗๘	.๗๖๓	.๕๑๖
	ภายในกลุ่ม			.๒๓๔		
	รวม	๔๓.๕๙๑	๑๘๗			

จากตารางที่ ๕.๑๑ พบว่า พระสงฆ์มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน

การวิเคราะห์สมมติฐานที่ ๕ ใช้สถิติ F-test (One-way ANOVA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่า ๒ กลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% ดังนั้น ถ้าเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า ๐.๐๕ ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ จะเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนความคิดเห็นด้านวุฒิการศึกษาสามัญต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

(n = ๑๘๘)

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย		SS	df	MS	F	Sig.
ด้านผู้ส่งสาร (Source)	ระหว่างกลุ่ม	.๑๔๖	๒	.๐๗๓	.๒๘๖	.๗๕๒
	ภายในกลุ่ม	๔๗.๑๑๓	๑๘๕	.๒๕๕		
	รวม	๔๗.๒๕๙	๑๘๗			
ด้านสาร (Message)	ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๐๔	๒	.๖๕๒	๒.๑๖๗	.๑๑๗
	ภายในกลุ่ม	๕๕.๖๖๐	๑๘๕	.๓๐๑		
	รวม	๕๖.๙๖๔	๑๘๗			
ด้านการสื่อสาร (Channel)	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๙๓	๒	.๕๙๗	๑.๒๖๒	.๒๘๕
	ภายในกลุ่ม	๘๗.๔๒๕	๑๘๕	.๔๗๓		
	รวม	๘๘.๖๑๘	๑๘๗			
ด้านผู้รับสาร (Receiver)	ระหว่างกลุ่ม	๓.๓๘๔	๒	๑.๖๙๒	๔.๔๒๔	.๐๑๓*
	ภายในกลุ่ม	๗๐.๗๖๓	๑๘๕	.๓๘๓		
	รวม	๗๔.๑๔๗	๑๘๗			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	.๙๐๔	๒	.๔๕๒	๑.๙๖๐	.๑๔๔
	ภายในกลุ่ม	๔๒.๖๘๖	๑๘๕	.๒๓๑		
	รวม	๔๓.๕๙๑	๑๘๗			

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ ๔. ๑๓ สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่	ยอมรับ	ปฏิเสธ	F	Sig
พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	✓		๐.๑๑๐	๐.๙๙๘
พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	✓		๒.๕๒๘	๐.๐๘๓
พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	✓		๐.๖๒๐	๐.๖๐๓
พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	✓		๐.๗๖๓	๐.๕๑๖
พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	✓		๑.๙๖๐	๐.๑๔๔

จากตารางที่ ๔. ๑๓ พบว่า พระสงฆ์ที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม วุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ และแนวทางในการพัฒนาต่อ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านผู้ส่งสาร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑ พระสงฆ์ขาดความมั่นใจในการบรรยายธรรม	๑ ควรมีการฝึกอบรมในการบรรยายธรรมให้มีความชำนาญให้มีประสิทธิภาพ
๒ พระสงฆ์ยังขาดความรู้ความสามารถในการบรรยายธรรม	๒ ควรหมั่นศึกษาหลักธรรมให้แตกฉานมีทักษะในการบรรยายธรรม
๓ พระสงฆ์ยังขาดบุคลิกภาพ มารยาทที่ดีในการบรรยายธรรม ให้เหมาะสม	๓ ควรฝึกฝนบุคลิกภาพให้สุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน บรรยายธรรมด้วยวาจาสุภาพ
๔ พระสงฆ์มีน้ำเสียงในการบรรยายธรรมไม่หนักแน่นสั้นเครือ	๔ ควรใช้น้ำเสียงในการบรรยายด้วยความมั่นใจ
๕ พระสงฆ์บรรยายธรรมไม่รักษาเวลาไม่ตรงต่อเวลา	๕ ควรบรรยายธรรมให้ตรงเวลาที่กำหนด

จากตารางที่ ๔.๑๔ ปัญหาและอุปสรรค คือ พระสงฆ์ยังขาดความมั่นใจในการพูดต่อหน้าสาธารณชนจำนวนมากและคู่สายตาของพุทธศาสนิกชนจับจ้องมาที่ผู้แสดงธรรมทำให้เกิดความมั่นใจ ประหม่า มือไม้สั่น ทำอะไรไม่ค่อยจะถูกที่อะไรเตรียมมาดูจะก็หายหมด ทำอะไรก็ดูสับสน พูดถูกเป็นผิด พูดผิดเป็นถูก ทำให้ลูกลี้ ลูกหลงไปหมด การแสดงธรรมจึงดูเหมือนไม่มีความพร้อมซึ่งจริงๆ แล้วเตรียมพร้อมมาทุกอย่าง ทำให้บรรยากาศในการแสดงธรรมไม่ราบรื่น เงอะงะ ทำให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่าย ไม่สนใจ เกิดอาการเบื่อหน่าย ง่วงนอน และสุดท้ายสรุปธรรมวรรคไม่สมบูรณ์ไม่ตรงต่อเวลายิ่งทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจ

ข้อเสนอแนะ คือ ควรผ่านกระบวนการฝึกอบรมและเทคนิคต่างๆในการบรรยายธรรมต่อหน้าสาธารณชน เพื่อให้การแสดงธรรมเป็นไปอย่างราบรื่นเป็นธรรมชาติมีประสิทธิภาพ การวางตัวให้ให้เหมาะกับสมณะเพศที่มีบุคลิกสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน มีมารยาทวาจาไพเราะเสนาะหู ควรหมั่นศึกษาหลักธรรมบาลีหรือคัมภีร์ให้เกิดทักษะให้แม่นยำมีความรู้ความสามารถไปแสดงธรรม การอ่าน การแปลบาลี ให้ถูกต้อง และให้ตรงต่อเวลา

ตารางที่ ๔.๑๕ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนา รูปแบบการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสาร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
พระสงฆ์บรรยายธรรมโดยไม่อ้างพระไตรปิฎก หรือบาลีมารองรับหลักธรรม	ควรหมั่นศึกษาหลักธรรม พุทธสุภาษิต ชาดก และหลักบาลีให้แม่นยำ
พระสงฆ์บรรยายธรรมมีแต่เรื่องเดิมๆซ้ำๆไม่ทันสมัย	ควรบรรยายธรรมให้ทันต่อเหตุการณ์ให้ สอดคล้องกับปัจจุบัน
พระสงฆ์บรรยายธรรมหลักบาลีไม่ถูกต้องทำให้ เข้าใจความหมายเปลี่ยนไป	ควรศึกษาหลักการอ่านบาลี แปล และขยาย ความของภาษาบาลีให้ถูกต้องตามหลัก
พระสงฆ์บรรยายโดยไม่ยกนิทาน ชาดก หรือ พุทธสุภาษิต มาประกอบ	ควรยกนิทาน ชาดก พุทธสุภาษิต คำคม มา ประกอบเพื่อถ่ายทอดความเข้าใจ
พระสงฆ์บรรยายสรุปรวบรัดไม่สมบูรณ์	ควรเตรียมบทสรุปในการบรรยายไว้ให้สมบูรณ์

จากตารางที่ ๔.๑๕ ปัญหาและอุปสรรค คือ พระสงฆ์บรรยายธรรมโดยไม่อ้าง พระไตรปิฎกหรือบาลีมารองรับหลักธรรมมีแต่เรื่องเดิมๆซ้ำๆไม่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ในปัจจุบันการ กล่าวอ้างบาลีไม่ถูกต้องหรือผิดเพี้ยนไม่ถูกต้องทำให้เข้าใจความหมายเปลี่ยน ไม่ยกนิทาน ชาดกหรือ พุทธสุภาษิตมาประกอบและสุดท้ายคือการบรรยายโดยรวบรัดไม่สมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ คือ สารหมายถึงหลักธรรมเนื้อหาสาระแก่นธรรมที่จะถูกถ่ายทอดให้ ผู้ฟังนั้นได้ฟังแล้วเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนที่บัญญัติไว้ให้ทั้งพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่นับถือ พุทธศาสนาให้ประพฤติ ปฏิบัติตาม เพื่อเป็นแนวทางการพันทุข์และวิภูสงสาร ฉะนั้นในการบรรยาย ธรรมนั้นต้องคำนึงถึงถูกต้องแม่นยำ ทั้งอักขระและพยัญชนะ ในการบรรยายสรุปควรได้เนื้อหาสาระ ในหลักธรรมที่ได้บรรยายให้สอดคล้องกันไม่รวบรัดอาจทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจเท่าที่ควร

ตารางที่ ๔.๑๖ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนา รูปแบบการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการสื่อสาร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
พระสงฆ์ยังขาดการประชาสัมพันธ์ในการบรรยายธรรมอย่างต่อเนื่อง	ควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องตามสื่อต่างๆ เช่น ทีวี วิทยุ วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ ตลอดจนเฟสบุ๊ก ยูทูปและทางโซเชียล
พระสงฆ์ยังขาดอุปกรณ์ในการประชาสัมพันธ์ในการสื่อสาร	ควรมหาอุปกรณ์ในการประชาสัมพันธ์ในการสื่อสารที่ถูกและประหยัดเช่นโทรศัพท์
พระสงฆ์ยังขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะผู้ปกครองสงฆ์เท่าที่ควร	ควรหางบประมาณช่วยเหลือในการสนับสนุน
พระสงฆ์ยังขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านเทคโนโลยี การใช้สื่อ ออนไลน์ โซเชียล	ควรมีการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีในด้านสื่อออนไลน์ และโซเชียล
พระสงฆ์ยังขาดบุคลากรในด้านการฝึกอบรมที่มีความสามารถจากคณะสงฆ์ผู้ปกครอง	ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนโดยมีการส่งวิทยากรผู้ชำนาญมาฝึกอบรมให้อย่างต่อเนื่อง

จากตารางที่ ๔.๑๖ ปัญหาและอุปสรรค คือ พระสงฆ์ยังขาดการประชาสัมพันธ์ในการบรรยายธรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเท่าที่ควร ในส่วนของคณะสงฆ์ก็เช่นเดียวกันยังขาดงบประมาณที่ภาครัฐจะลงมาช่วยในด้านประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้คณะสงฆ์ต้องช่วยเหลือตัวเองทั้งด้านงบประมาณและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยในงานด้านฝึกอบรม

ข้อเสนอแนะ คือ ภาครัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนในงานด้านการประชาสัมพันธ์ในกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ทั้งทางด้านสื่อต่างๆ เช่น ทีวี วิทยุ งานทางด้านประชาสัมพันธ์ อุปกรณ์ในการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการจัดการจัดหาบุคลากร พระวิทยากรที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญมาฝึกอบรมให้คณะสงฆ์ได้รับความรู้ เทคนิคต่างๆ เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบไป

ตารางที่ ๔.๑๗ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ แนวทางในการพัฒนา รูปแบบการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ด้านผู้รับสาร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
ไม่มีการมีส่วนร่วม วาจา ใจ ในการการมาฟัง ธรรมะบรรยาย	ควรมีการมีส่วนร่วม วาจาและตั้งใจฟังฟังอย่าง สงบ
ไม่ได้ให้ความสำคัญในการมาฟังธรรมะบรรยาย	ให้ความสำคัญในการฟังธรรมเพราะเป็นธรรมะ ของพระพุทธเจ้า
ชอบคุยแข่งในขณะฟังธรรมะบรรยาย	ควรหยุดสนทนาในขณะมาฟังธรรมะบรรยาย
ไม่ตั้งใจฟังธรรมะบรรยายด้วยความเคารพ	ควรตั้งใจฟังธรรมะบรรยายอย่างมีสติ
ฟังแล้วไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้หรือแนะนำ ผู้อื่นได้เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา	ควรให้ความสำคัญในการฟังธรรมะและน้อม นำไปปฏิบัติสามารถแนะนำผู้อื่นได้

จากตารางที่ ๔.๑๗ ปัญหาและอุปสรรค คือ พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปๆ เปรียบเสมือนผู้รับสารในการบรรยายธรรมแต่ละครั้งที่มีการแสดงธรรมนั้นไม่มีการมีส่วนร่วม วาจา ใจ ในการฟังธรรมะบรรยาย ไม่ได้ให้ความสำคัญ หรือตั้งใจฟังด้วยความเคารพ ชอบคุยแข่งกัน ตลอดจนไม่สามารถฟังแล้วเกิดปัญญาเพื่อนำหลักธรรมไปเผยแผ่เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาได้

ข้อเสนอแนะ คือ พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไปซึ่งเปรียบเสมือนผู้รับสารในการบรรยายธรรมควรเตรียมตัว เมื่อมาฟังธรรมะบรรยายด้วยการสำรวม กาย วาจา ใจให้เรียบร้อย ตั้งใจฟังธรรมด้วยความเคารพ (ศีล) พิจารณาฟังธรรมโดยไตร่ตรอง (สมาธิ) ฟังแล้วให้เกิดประโยชน์ (ปัญญา) ซึ่งผลที่ได้คือสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้และยังสามารถนำหลักธรรมคำสอนต่างๆที่ได้รับไปประพฤติปฏิบัติได้จริงทั้งตนเองและผู้อื่นหรืออีกนัยก็เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่งด้วย

๔.๕ บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข. ผลการวิจัยคุณภาพ

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) จากนั้นผู้วิจัยจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามลำดับความสำคัญของการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ จากนั้น จึงจัดทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique)

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant) ซึ่งมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับประเด็นการวิจัย จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๘ รูป/คน มีดังนี้

๑. พระครูเกษมพัฒนาภรณ์ เจ้าคณะอำเภออุทัย เจ้าอาวาสวัดโตนดเตี้ย อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒. พระครูอุทัยกิจจารักษ์ เจ้าคณะตำบลธนู เจ้าอาวาสวัดเขาหิน ตำบลธนู อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๓. พระครูอุทัยธรรมสาโรจน์ เจ้าคณะตำบลคานหาม เจ้าอาวาสวัดคานหาม ตำบลคานหาม อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔. พระครูโสภิตสิทธิการ เจ้าคณะตำบลอุทัย เจ้าอาวาสวัดโคกช้าง ตำบลอุทัย อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๕. พระมหาขจรศักดิ์ เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม เจ้าอาวาสวัดหนองน้ำส้ม ตำบลหนองน้ำส้ม อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๖. พระครูพิศาลอุทัยสาร เจ้าคณะตำบลสามัคคี เจ้าอาวาสวัดเสนานิคม ตำบลสามัคคี อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๗. นางบุญตา สุทธิวงศ์ รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคานหาม อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๘. นางสาวรัชยา ตรีสินธุ์ กำนันหมู่ ๕ ตำบลคานหาม อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๕.๑ ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทั้งหมด ๔ ด้านดังนี้

๑. ด้านผู้สังสาร(Source)

๑. รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย ได้ให้ความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งมาโดยตลอด เพราะเห็นว่าการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์นั้นเป็นหน้าที่ที่สำคัญ โดยตรงในการสืบทอดหลักธรรมคำสั่งสอนพระพุทธศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ได้น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อครองตนให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ซึ่งสามารถนำพาความสุขความเจริญให้กับตนเองครอบครัว ญาติสนิทมิตรสหาย ตลอดจนผู้เฝ้าในการปฏิบัติธรรม และสามารถแนะนำผู้อื่นให้มานับถือพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มีการขยายวงกว้างมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน^{๑๑๐}

๒. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในเขตอำเภออุทัย ได้จัดให้มีการฝึกอบรมพระนักเทศน์นักพูด ซึ่งได้มีพระสงฆ์ที่มีคุณวุฒิและประสบการณ์ผู้เชี่ยวชาญ มาอบรมให้แก่พระสังฆาธิการและพระสงฆ์ เพื่อให้ได้รับความรู้ใหม่ๆ เทคนิคใหม่ๆ พระสงฆ์บางส่วนที่ไม่ค่อยกล้าแสดงออกหรือไม่ค่อยแสดงความสามารถ และอาจไม่มั่นใจตัวเองนั้น จึงทำให้การเผยแพร่ไม่สามารถเข้าถึงหรือดำเนินการสนับสนุนต่อไปได้เพราะไม่ทราบปัญหาที่แท้จริงคืออะไร ซึ่งบางครั้งสิ่งที่ขาดหายไปนั้น พระสงฆ์ที่ขาดความรู้ในหลักธรรม ความสามารถในการแสดงออก ความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างทักษะ และสร้างศรัทธาให้กับพุทธศาสนิกชนได้ ยังถือว่าน้อยเกินไป มีผลทำให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาไม่ขยายวงกว้างออกไปได้ดีเท่าที่ควร^{๑๑๑}

๓. เพื่อเป็นการเสริมเพิ่มศักยภาพตลอดจนความรู้ วิธีการ แนวทางต่างๆ ในการบรรยายธรรมและปาฐกถาธรรม หรือแม้แต่วิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในวิธีการต่างๆ นั้น รวมถึงการใช้สื่อต่าง ๆ ที่ทันสมัยทันสมัยในเหตุการณ์ปัจจุบันเพื่อให้สอดคล้องกับการเผยแพร่ที่สามารถทำได้เหมาะสม และไม่เป็นการแบกภาระค่าใช้จ่ายมากนักนั้นอาจไม่เป็นอุปสรรคและสิ้นเปลือง^{๑๑๒}

๔. ซึ่งในแต่ละปีนั้นจะมีการจะมีพระสงฆ์และพระสังฆาธิการระดับ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เลขาธิการเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส พระลูกวัด เข้ารับการฝึกอบรมเสริมทักษะเพื่อเป็นแนวทางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยมีพระวิทยากรผู้เชี่ยวชาญชำนาญการ

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ พระครูเกษมพัฒนาภรณ์, เจ้าคณะอำเภออุทัย, ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ พระครูอุทัยกิจจารักษ์, เจ้าคณะตำบล, ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระครูอุทัยธรรมสาโรจน์, เจ้าคณะตำบลคาน, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๒.

และผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการเผยแผ่โดยตรงซึ่งเป็นพระนักเทศน์ นักพูด นักปาฐกถา มาให้ความรู้ และวิธีการตลอดจนเทคนิคต่างๆ^{๑๑๓}

๕. พระสงฆ์ผู้เผยแผ่ ผู้แสดงธรรม บรรยายธรรม นักเทศน์ นักปาฐกถา พระนักพูด ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอำเภออุทัย ซึ่งอาจยังไม่ค่อยดี เพราะยังขาดปัจจัยสำคัญมีปัญหา ต่างๆหลายด้านทั้งในด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารต่างๆ^{๑๑๔}

๖. ทำให้ระดับการศึกษาและระดับคุณวุฒิต่างๆถูกจำกัดอยู่ในวงแคบ เพราะยังศึกษา หลักธรรมหรือคัมภีร์ต่างๆยังไม่แตกฉาน และไม่สามารถอธิบายขยายความให้ผู้อื่นได้เข้าใจอย่าง แจ่มแจ้ง ซึ่งในบางครั้งบางโอกาสก็ใช้การอ่านคัมภีร์ตามเนื้อหาในคัมภีร์อาจมีบ้างที่อ่านเร็วจึงทำให้ ผู้ฟังไม่เข้าใจและไม่รู้เรื่องบ้าง เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในคัมภีร์นั้นเป็นสำนวนเฉพาะหรือศัพท์เฉพาะที่ เจาะจงอาศัยตีความหรือขยายความทำให้เกิดความสับสนฟังแล้วทำให้เป็นที่เข้าใจยากหรืออาจไม่ เข้าใจเลยการจัดการการในองค์กร และด้านอื่นๆ ทั้งนี้งานด้านรูปการเผยแผ่ต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ อย่างที่กล่าวมาในเบื้องต้น^{๑๑๕}

๗. และในบางครั้งพระสงฆ์ผู้เผยแผ่นั้นไม่มีความรู้หรือวิทยฐานะและหลักธรรมต่างๆ รวมถึงพระธรรมวินัย ข้อกฎหมาย อันที่เป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้ขาดความ คล่องแคล่วกระฉับกระเฉง ซึ่งมีผลทำให้พระสงฆ์ที่อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนายังมีน้อยเมื่อเทียบ สัดส่วนกับพุทธศาสนิกชน ซึ่งในสภาวะในปัจจุบันมีพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ยังขาดความรู้ และประสบการณ์และให้ความสนใจจำนวนน้อย^{๑๑๖}

๘. พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมะบรรยายจำเป็นต้องมีคุณลักษณะส่วนบุคคลสภาพที่ค่อนข้างอาจ หลากหลายประการ ซึ่ง คุณสมบัติของนักเผยแผ่ วัดในเขตการปกครองของคณะสงฆ์อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจำนวน ๓๐ วัด แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๖ ตำบล มี ๓๐ วัด มีเจ้าอาวาส ๓๐ รูป ซึ่งในจำนวนนี้เจ้าอาวาสที่มีหน้าที่ในการเผยแผ่ ด้านนักเทศน์ นักปาฐกถาธรรม ตลอดจนผู้บรรยายธรรมะ ยังขาดคุณสมบัติและประสบการณ์หลายประการเช่น ในระดับเจ้าอาวาส จบเพียงนักธรรมโท นักธรรมเอก ตามลำดับ^{๑๑๗}

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตสิทธิการ, เจ้าคณะตำบลอุทัย, ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ พระมหาจรงค์ดี, เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม, ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลอุทัยสาร, เจ้าคณะตำบลสามบัณฑิต, ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ นางบุญตา สุทธิวงศ์, รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคาสหาม, ๑๒ ธันวาคม พ.ศ.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ นางสาวรัทยา ตรีสินธุ์, กำนันหมู่ ๕ ตำบลคานหาม, ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

๒. ด้านสาร(Message)

๑. หลักธรรมที่พระสงฆ์ที่จะเป็นพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถประสบการณ์ในด้านหลักธรรม คัมภีร์ พุทธสุภาสิต ชาดกต่างๆและเป็นอย่างดี ผู้เชี่ยวชาญมากพอสมควร ทั้งทักษะ ลีลาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่ยังมีอยู่น้อย รูปแบบที่ใช้ในการเผยแผ่ยังขาดการแก้ไข ปรับปรุงและบูรณาการให้ทันยุคทันสมัยกับความเจริญก้าวหน้าแบบก้าวกระโดดของสังคมยุคปัจจุบัน^{๑๑๘}

๒. มีการอบรมทำกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆทางพระพุทธศาสนามีการสวดมนต์ ฝึกอบรมสมาธิกัมมัฏฐานบริหารจิต ด้านกิจกรรมที่เป็นรูปแบบเช่น การสวดมนต์ ทำวัตร ฝึกอบรมกัมมัฏฐาน ค่ายเยาวชน เยาวชนจิตอาสาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มีการสวดมนต์ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นักเรียนจิตอาสา^{๑๑๙}

๓. มีการจัดทำต้นไม้มืดได้โดยเขียนพุทธสุภาสิต คติธรรม เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ สอนใจติดตามต้นไม้มืดเพื่อให้สติแก่พุทธศาสนิกชน พระสงฆ์ผู้ให้การเผยแผ่ยังขาดความหลากหลายตลอดจนรูปแบบและเทคนิคใหม่ๆในการนำเสนอซึ่งหลักธรรมต่างๆที่สามารถนำเสนอการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง^{๑๒๐}

๔. ในการบรรยายธรรมะต้องมีวิธีการในการสร้างแรงดึงดูดใจหรือความสนใจที่ทำให้ผู้ฟังมีความอยากรู้เรื่องราวของหลักธรรมที่ฟังแล้วสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้จริงตามหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า^{๑๒๑}

๕. เพื่อให้ผู้ฟังรู้และเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งและเกิดเห็นคล้อยตาม ยินดีปฏิบัติเช่นการแสดงธรรมเรื่องศีล ๕ นั้นเป็นพื้นฐานของพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนทราบแต่แนวทางของของการที่รักษาศีล ๕ ผู้ที่ยังไม่เคยรักษาศีล ศรัทธาที่จะรักษาศีล สำหรับผู้รักษายู่แล้วก็เกิดศรัทธาที่รักษาเพิ่มเติมสามารถอธิบายให้ครบตามหลักทั้ง ๓ ประการคือ ปริยัติ ได้แก่ ข้อที่ควรรู้ และเข้าใจ ปฏิบัติ ได้แก่ ข้อที่ควรนำมาปฏิบัติ และปฏิเวธ ได้แก่ ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ แล้วสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง ฉะนั้นแล้วสิ่งที่ได้มาคือศรัทธา ซึ่งหลักธรรมต่างๆที่อยู่ในพระไตรปิฎกสามารถอ้างอิงได้^{๑๒๒}

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระครูเกษมพัฒนาภรณ์, เจ้าคณะอำเภออุทัย, ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ พระครูอุทัยกิจจารักษ์, เจ้าคณะตำบลธนู, ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ พระครูอุทัยธรรมสารโรจน์, เจ้าคณะตำบลคาน, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตสิทธิการ, เจ้าคณะตำบลอุทัย, ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ พระมหาจรศักดิ์, เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม, ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

๖. การแสดงธรรมเปรียบเทียบเหมือนการบอกยารักษาโรค ต้องรู้ว่ากิเลสก็เหมือนโรคอย่างหนึ่งแต่เป็นโรคที่เปื้อนเปื้อนทางใจและส่งผลไปถึงทางกาย เช่น ชอบลักขโมยของผู้อื่น ปากชอบพูดกล่าวร้ายผู้อื่น ถ้าไม่รักษามีโอกาสเป็นมากขึ้นซึ่งพระพุทธเจ้าเหมือนแพทย์ชั้นเอก ผู้ค้นพบยารักษาโรคทางใจ คือ ธรรมโอสธ พระสงฆ์ พระสงฆ์คือศิษย์ที่จะต้องสืบทอดธรรมโอสธไปรักษาใจของผู้ที่เป็นโรค เพื่อรักษาให้หายจากโรคนั้นๆ คือ ต้องบอกด้วยยาเทียบปริยัติ ต้องบอกวิธีเทียบปฏิบัติ ต้องบอกสรรพคุณเทียบปฏิบัติ ซึ่งแนวทางและวิธีการต่างๆต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ในการแสดงธรรม ไม่สามารถเฉพาเจาะจงขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคล^{๑๒๓}

๗. การแสดงธรรมธรรมะบรรยายพยายามให้อยู่ในหลักธรรมเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ไม่สั้นเกินไปและไม่นานเกินเวลาอันสมควรทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ไม่ตั้งใจฟัง เริ่มคุยแข่งกัน อากาเร่ง่วงนอน กระสับส่ายอยากจะกลับ บางอย่างเนื้อหาหนักเกินไปไม่เหมาะสมกับเวลาบางเนื้อหาไม่สอดคล้องกับบุคคลที่มารับฟัง ทำให้ได้รับความรู้ไม่เพียงพอเสียเวลาไปเปล่าประโยชน์ ส่วนใหญ่จะมีปัญหาในการนำสื่อมาใช้ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าใจยาก ไม่ได้ใช้คำสอนที่เข้าใจง่ายให้เหมาะสมระดับเพศ วัย สถานที่ กาลเทศะ บรรยายภาค ^{๑๒๔}

๘. การแสดงธรรมยังไม่เป็นตามธรรมชาติขาดๆเกินๆอยู่บ้างควรมีการยืดหยุ่น มีสมาธิ ไหวพริบ และปฏิภาณ จะได้ไม่เกิดการติดขัด ช่วยให้การบรรยายธรรมได้อย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่ไม่มีการเตรียมการเกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องขยายเสียงหรือเครื่องขยายเสียงด้วยคุณภาพ ที่ต้องคอยตรวจเตรียมการก่อน ทำให้เกิดปัญหาตอนบรรยายธรรม ซึ่งในการเผยแผ่นั้นคณะสงฆ์ไม่ค่อยได้รับความสนับสนุนจากภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการที่พระสงฆ์จะเข้าไปมีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังขาดการสนับสนุนจากองค์กรของคณะสงฆ์ รวมทั้งหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในส่วนภาคประชาชนไม่มีความเข้าใจในการที่พระสงฆ์พระสงฆ์เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่างเพื่อเป็นการเผยแผ่นั้นยังขาดอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆในการอำนวยความสะดวกให้สำหรับพระสงฆ์^{๑๒๕}

๓. ด้านการสื่อสาร(Chanel)

๑. งานด้านการสื่อสารในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นเป็นงานด้านการประชาสัมพันธ์ที่ทางคณะสงฆ์มีความจำเป็นมากเพราะการสื่อสารในยุคปัจจุบันนี้มีการสื่อสารในยุคปัจจุบันนี้มีการเจริญวิวัฒนาการอย่างก้าวกระโดดซึ่งมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเสมือนย่อโลกไว้ในมือเราก็ว่าได้ฉะนั้นงาน

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลอุทัยสาร, เจ้าคณะตำบลสามัคคี, ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ นางบุญตา สุทธิวงศ์, รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคาสยาม, ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นางสาวรัชยา ตรีสินธุ์, กำนันหมู่ ๕ ตำบลคานหาม, ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

ด้านพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องตามให้ทันและใช้เครื่องมือการสื่อสารให้เป็นและเกิดประโยชน์สูงสุด^{๑๒๖}

๒. ซึ่งในการแสดงธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้โดยการผ่านช่องทางเฟสบุ๊ก ยูทูบ ไลฟ์ สดได้สามารถดูทั่วโลก ต่างจากในอดีตที่ต้องผ่านช่องทาง ทีวี อย่างเดียวซึ่งมีปัญหาในการขออนุญาตถึงกระนั้นก็ยังมียุอยู่^{๑๒๗}

๓. ส่วนสื่อทางด้านวิทยุก็มีการกระจายเสียงตามสถานีวิทยุต่างๆตามชนบทและวิทยุชุมชนในเขตตามตำบลต่างๆหรือแม้แต่หอกระจายข่าวที่มีการเปิดธรรมะ ข่าวสาร กิจกรรมทางวัด เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ได้ดีในระดับหนึ่ง^{๑๒๘}

๔. การใช้สื่อที่มีพระสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนได้นำเข้าไปใช้หรือมีการอบรมค่ายคุณธรรม การใช้สื่อเทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่ดี เพราะสามารถดึงความสนใจของพุทธศาสนิกชนได้ ^{๑๒๙}

๕. การใช้สื่อที่หลากหลาย ทำให้เป็นที่น่าใจมีความหลากหลาย เข้าใจง่าย ^{๑๓๐}

๖. คณะสงฆ์แต่ละวัดสามารถใช้ศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนจัดหาสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยนำมาประกอบเป็นสื่อการสอน ^{๑๓๑}

๗. มีการสร้างเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางโซเชียลต่างๆเชื่อมโยงมีการอบรมทำกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆทางพระพุทธศาสนามีการสวดมนต์ ฝึกอบรมสมาธิกัมมัฏฐาน บริหารจิต ^{๑๓๒}

๘. ด้านกิจกรรมที่เป็นรูปแบบเช่น การสวดมนต์ ทำวัตร ฝึกอบรมกัมมัฏฐาน ค่ายเยาวชน เยาวชนจิตอาสาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มีการสวดมนต์ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นักเรียนจิตอาสา มีการจัดทำต้นไม้พูดได้โดยเขียนพุทธสุภาษิต คติธรรม เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ สอนใจติดตามต้นไม้เพื่อให้สติแก่พุทธศาสนิกชน^{๑๓๓}

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระครูเกษมพัฒนาภรณ์, เจ้าคณะอำเภอกุฑยัต, ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ พระครูอุทัยกิจจารักษ์, เจ้าคณะตำบลธนู, ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ พระครูอุทัยธรรมสาโรจน์, เจ้าคณะตำบลคานหาม, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตสิทธิการ, เจ้าคณะตำบลอุทัย, ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ พระมหาจรศักดิ์, เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม, ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลอุทัยสาร, เจ้าคณะตำบลสามัคคี, ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นางบุญตา สุทวิชช์, รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคานหาม, ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นางสาววิทยา ตรีสินธุ์, กำนันหมู่ ๕ ตำบลคานหาม, ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

๔. ด้านผู้รับสาร(Receiver)

๑. พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่ให้ความสนใจในการฟังธรรมะบรรยายควรมีความพร้อม วาจา ใจในการฟัง^{๑๓๔}

๒. เพื่อที่จะเป็นประโยชน์และสามารถนำหลักธรรมไปประพฤติ ปฏิบัติ ให้เกิดปัญญา และพิจารณาด้วยความเห็นเหตุเป็นผลไม่ใช่ฟังเพราะความเชื่อ^{๑๓๕}

๓. หลักธรรมคำสอนที่ได้ยินได้ฟังมาไปแนะนำหรือชี้ทางให้ผู้อื่น เช่น ญาติสนิท มิตรสหายต่างๆ ได้นำหลักธรรมนั้นไปประพฤติ ปฏิบัติตามสมควร เป็นการขยายพระพุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่ง^{๑๓๖}

๔. การชักชวนให้ผู้อื่นให้มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาตามครรลองครองธรรม ในปีหนึ่งๆจะมีวันสำคัญๆต่างทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันอัฐบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา^{๑๓๗}

๕. ซึ่งทางวัดต่างๆจะมีกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร ทั้งอาหารแห้ง อาหารสด การปฏิบัติธรรมหรือการศึกษาคูโบสถ์ การเวียนเทียน หรือการประกอบกิจกรรมอื่น^{๑๓๘}

๖. พระสงฆ์มีหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงต้องมีการวางแผนหรือหาวิปฏิบัติวิธีการต่างๆ ในการที่จะชักนำให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ทางวัดมีกิจกรรมนั้นๆ^{๑๓๙}

๗. สำหรับวัดที่มีปฏิบัติธรรมควรมีการแจ้ง และประชาสัมพันธ์ให้พุทธศาสนิกชนว่ามีโครงการอะไรบ้าง มีการอบรมระยะเวลาที่วันหรือมีความประสงค์ที่จะนัดหมายชักชวนกันมาปฏิบัติเป็นหมู่คณะ จำนวนเท่าไรโดยมีการแจ้งความประสงค์^{๑๔๐}

๘. การบรรยายธรรม ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความเข้าใจในการที่พระสงฆ์พระสงฆ์เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่างเพื่อเป็นการเผยแผ่นั้นต้องการอำนวยความสะดวกให้สำหรับพระสงฆ์^{๑๔๑}

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ พระครูเกษมพัฒนาภรณ์, เจ้าคณะอำเภออุทัย, ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ พระครูอุทัยกิจจารักษ์, เจ้าคณะตำบลธนู, ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ พระครูอุทัยธรรมสาโรจน์, เจ้าคณะตำบลคานหาม, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตสิทธิการ, เจ้าคณะตำบลอุทัย, ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระมหาจรศักดิ์, เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม, ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลอุทัยสาร, เจ้าคณะตำบลสามัคคี, ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

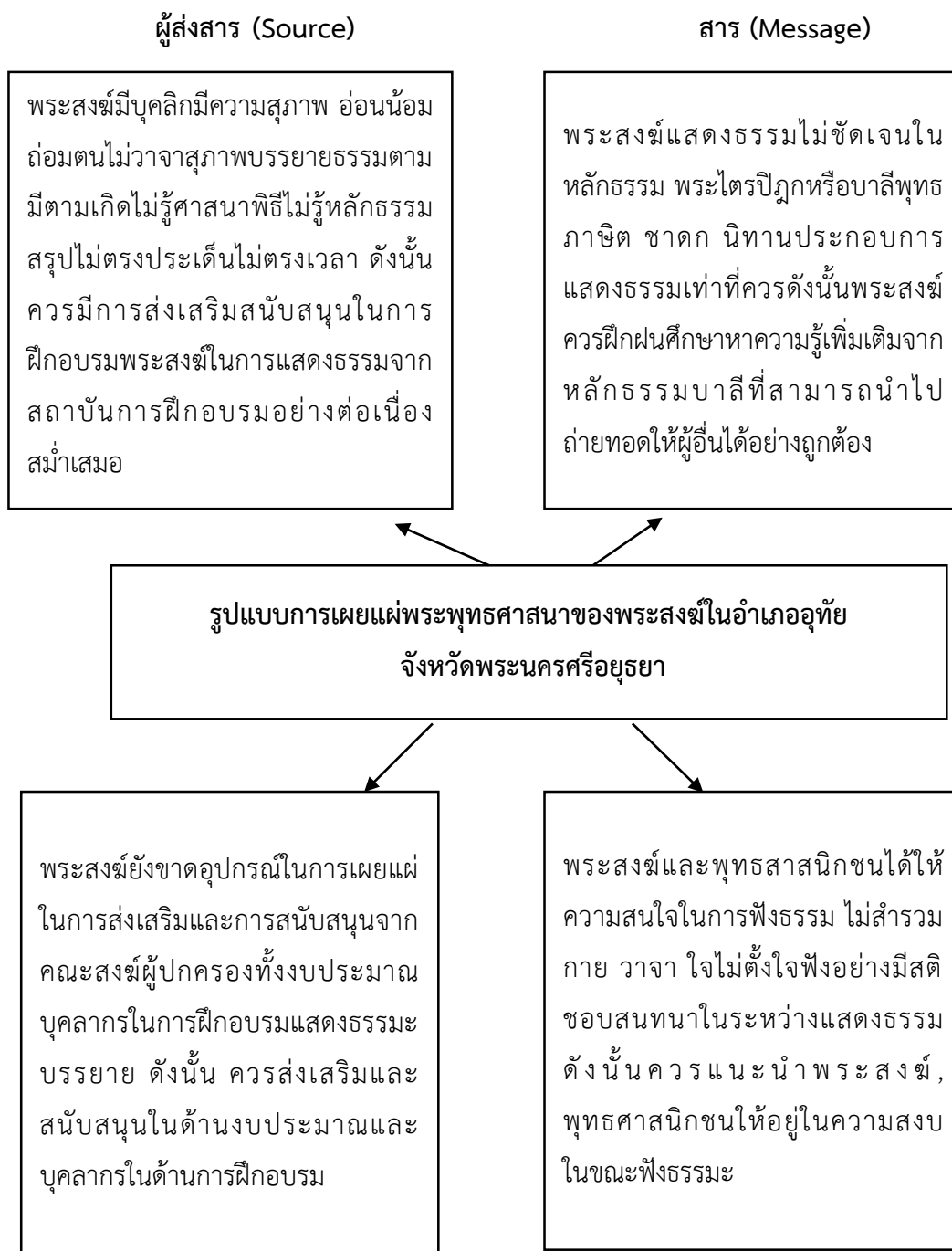
^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นางบุญตา สุทธิวงศ์, รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคานหาม, ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ นางสาววิทยา ตรีสินธุ์, กำนันหมู่ ๕ ตำบลคานหาม, ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

๔.๖. องค์ความรู้

๔.๖.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ทำให้ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ตามแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

จากแผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ สรุปลงข้อความรู้อีกจากการวิจัยได้ว่า “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยมีลักษณะที่สำคัญในแต่ละด้าน คือ

๑. **ผู้ส่งสาร (Source)** พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมะบรรยายนั้น ต้องมีกิริยามารยาทเรียบร้อย สุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน วาจาสุภาพ เพราะเป็นด้านแรกในการวางตัวให้ผู้ฟังได้เห็นบุคลิกภาพในการวางตัวไม่เหมาะสมให้เกิดความไม่เลื่อมใสศรัทธาในการแสดงธรรมะในบรรยายไม่รู้หลักธรรมและไม่สามารถอธิบายขยายความของภาษาบาลีได้ตามลำดับนั้น ทำให้การรู้จักการภาษาไม่ถูกต้องแม่นยำในการนำเสนอที่ไม่ถูกต้องทำให้พระสงฆ์ด้วยกันตลอดจนพุทธศาสนิกชนและผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่เข้ามาฟังการบรรยายธรรมไม่เข้าใจหรือเข้าใจยากและอาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนไปจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมะบรรยายจำเป็นต้องมีคุณลักษณะส่วนบุคคลภาพที่ค่อนข้างอาจหลากหลายประการ ซึ่ง คุณสมบัติของนักเผยแผ่ หมายถึง พูดเป็น ฟังเป็น เรียนเป็น จำแม่น มีอุบายให้แก่ผู้ฟัง มีไหวพริบในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ มีคุณค่า ไม่มีคุณค่าและไม่ก่อความไม่สงบหรือทะเลาะวิวาท คุณสมบัติของผู้รู้ (ผู้ส่งสาร Source) บรรยายธรรม เป็นผู้ให้ความรู้หลักธรรมในทางที่ดีเพื่อให้ได้น้อมนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาให้เกิดประโยชน์สุขต่อครอบครัวและพุทธศาสนิกชนและได้มีโอกาสแนะนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามและยังทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างเป็นปีกแผ่นแก่นุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและปฏิบัติตาม

๒. **สาร (Message)** หมายถึง หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ผู้บรรยายธรรมในการแสดงธรรม พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมนั้นไม่ค่อยมีประสบการณ์ แสดงธรรมตามแต่โอกาสไม่ได้ศึกษาหลักธรรมอย่างจริงจังจึงสม่ำเสมอไม่สามารถแนะนำแนวทางให้ผู้ฟังให้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเพราะขาดการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นพระสงฆ์ควรศึกษาหาความรู้ในการเรียนรู้หาข้อมูลเพื่อเป็นการเสริมทักษะและแนวทางกลยุทธ์ต่างๆในด้านวิชาการต่างๆ ให้มากขึ้น เพราะการศึกษาทำให้ได้เรียนรู้มีความรู้ใหม่ ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ แก้ไขปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาไปในที่ดีขึ้น ซึ่งการเรียนรู้ในหลักธรรมในพระไตรปิฎกหรือบาลีนั่นถือว่าเป็นธรรมะของพระพุทธเจ้าที่แสดงเป็นเรื่องจริงที่สามารถนำไปเผยแผ่นั้นมีคุณประโยชน์อย่างมากอย่างมีเหตุมีผลเพราะพระพุทธศาสนาสอนในเรื่องความมีเหตุมีผลมีที่มาซึ่งสามารถนำความรู้ที่ได้ขึ้นไปถ่ายทอดบอกต่อให้พุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติตามในการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักพระพุทธศาสนาให้เกิดความสุขและเจริญอกงาม ซึ่งโดยหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

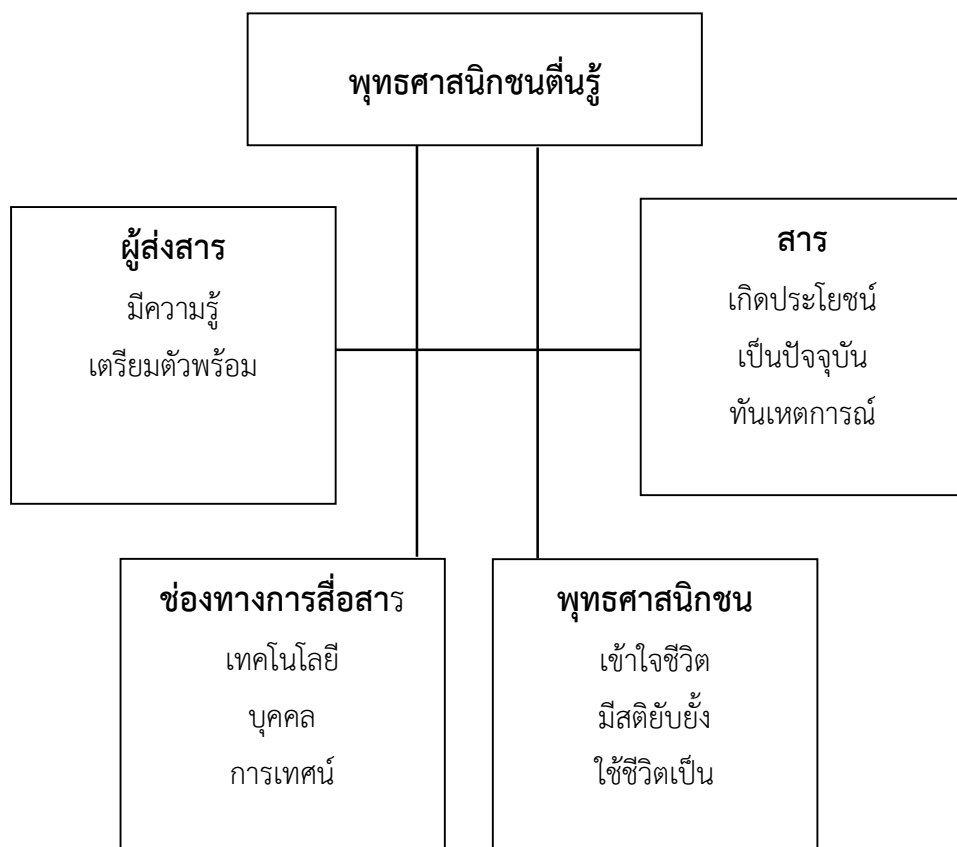
อาจกล่าวได้ว่า สาร (Message) หมายถึงหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่ พระสงฆ์แสดงบรรยายธรรมต้องมีความรู้ในหลักธรรมอย่างถูกต้องแม่นยำโดยอ้างอิงพระไตรปิฎกพุทธ สุธาษิต คติธรรม ซาดกเป็นเรื่องจริงมารองรับเหมาะสมกับเวลาและมีประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่ บิดเบือนหลักธรรมคำสอน สามารถปฏิบัติได้จริงและชักชวนผู้อื่นให้น้อมนำไปปฏิบัติตามกำลัง ความสามารถแห่งศรัทธาการปฏิบัติ

๓. สื่อ (Channel) พระสงฆ์ผู้บรรยายธรรมใช้ช่องทางการสื่อสารในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาพระสงฆ์แสดงธรรมทุกวันพระและวันนักขัตฤกษ์ด้วยจิตเมตตาเพื่อมุ่งให้เกิด ประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนเป็นหลัก ไม่แสดงธรรมกระทบผู้อื่นในทางที่ไม่ดี ไม่ยกตน ไม่เสียดสี ข่มขู่ ผู้อื่นอยู่ในหลักธรรม เหมาะแก่สถานการณ์ มีการแสดงธรรมที่ง่ายต่อการเข้าใจสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ พระสงฆ์มีการจัดโครงการเผยแผ่ศาสนธรรม ส่งเสริม ศิลธรรมให้แก่เยาวชนและพุทธศาสนิกชนให้เข้ามาร่วมกิจกรรมต่างๆ ของคณะสงฆ์เช่นโครงการพุทธ ศาสนาวันอาทิตย์ ทำกิจกรรมการเผยแผ่ในรูปแบบของการอบรมสั่งสอนศีลธรรมในวันสำคัญต่าง ๆ มีการใช้สื่อการสอนวีดีโอการ์ตูน PowerPoint ภาพยนตร์เกี่ยวกับพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าและ สาวกคนสำคัญ การแจกซีดีธรรมะ เพื่อให้เข้าถึงทุกระดับทุกเพศทุกวัยตลอดจนมีการสวดมนต์ สอน การฝึกอบรมกัมมัฏฐานให้แก่เยาวชนและพุทธศาสนิกชน พระสงฆ์มีการจัดทำต้นไม้พูดได้โดยการ เขียนพุทธสุภาษิต คติธรรม คำกลอน มีการแปลบาลีควบคู่เป็นภาษาไทยเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่าย และภาษาอังกฤษติดตามต้นไม้มตามแต่ละวัด พระสงฆ์มีแนวทางและวิธีการเผยแผ่ทางยูทูปและเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นที่นิยมมากทางโดยผ่านช่องโลกโซเซียล

๔) ด้านผู้รับสาร(Receiver) พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไปซึ่งเปรียบเสมือนผู้รับสาร ในการบรรยายธรรมควรเตรียมตัว เมื่อมาฟังธรรมะบรรยายด้วยการสำรวม กาย วาจา ใจให้เรียบร้อย ตั้งใจฟังธรรมด้วยความเคารพ(ศีล) พิจารณาฟังธรรมโดยไตร่ตรอง(สมาธิ) ฟังแล้วให้เกิดประโยชน์ (ปัญญา) ซึ่งผลที่ได้คือสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้และยังสามารถนำหลักธรรมคำสอน ต่างๆที่ได้รับไปประพฤติปฏิบัติได้จริงทั้งตนเองและผู้อื่นหรืออีกนัยก็เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ อีกทางหนึ่งด้วย

๔.๖.๒ องค์กรความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ทำให้ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ตามแผนภาพที่ ๔.๒ ดังนี้

จากแผนภาพที่ ๔.๒ องค์กรความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือเพื่อ ๑) ศึกษารูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามเหตุปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mix Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ

๕.๑ สรุปการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่สำคัญเกี่ยวกับ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๕.๑.๑ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้แบบสอบถาม

อายุ พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๗๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๙ รองลงมาคืออายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๕๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๙ ถัดรองลงมาอายุ ๕๑ปีขึ้นไป จำนวน ๓๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕ และที่น้อยที่สุดคืออายุ ๔-๕๐ปี จำนวน ๒๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๓ ตามลำดับ

พรรษา พบว่า พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีพรรษา ๖-๑๐ จำนวน ๘๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๓ รองลงมา มีพรรษา ๑๑ ขึ้นไป จำนวน ๕๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๑ และที่น้อยที่สุดมีพรรษา ๑-๕ พรรษา จำนวน ๔๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษานักธรรม พบว่าพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีวุฒินักธรรม จำนวน ๑๒๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๖ ถัดรองลงมาจบนักธรรมตรี จำนวน ๓๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๗ รองลงมาวุฒินักธรรมโท จำนวน ๑๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘.๕ สุดท้ายจบนักธรรมเอก จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๒ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม พบว่าพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมจำนวน ๑๖๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๗ ถัดรองลงมาประโยค ๑-๒ จำนวน ๑๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑.๘ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาสามัญ พบว่าพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๕๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๓. ถัดรอง รองมา ปริญญาตรี จำนวน ๒๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๒ และสุดท้ายสูงกว่าปริญญาตรีจำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๓ ตามลำดับ

๒) ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยพระพุทศศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒.๑ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทศศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๙๐$, S.D.= ๐.๔๘๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในระดับ ($\bar{X} = ๔.๐๙๐$, S.D.= ๐.๔๘๓) ด้านสาร ($\bar{X} = ๔.๑๘๖$, S.D.= ๐.๕๕๒) ด้านการสื่อสาร ($\bar{X} = ๔.๑๑๘$, S.D.= ๐.๖๘๘) ด้านผู้ส่งสาร ($\bar{X} = ๔.๐๘๒$, S.D.= ๐.๕๐๓) ด้านผู้รับสาร ($\bar{X} = ๓.๙๗๓$, S.D.= ๐.๖๓๐) ตามลำดับ

๒.๒ ด้านผู้ส่งสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในระดับ ($\bar{X} = ๔.๐๘๒$, S.D.= ๐.๕๐๓) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ พระสงฆ์มีน้ำเสียงที่ฉะฉาน ไพเราะน่าฟัง ($\bar{X} = ๔.๒๕๐$, S.D.= ๐.๖๕๑.) ถัดรองลงมาได้แก่ พระสงฆ์มีบุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทดี วางตัวเหมาะสม ($\bar{X} = ๔.๒๑๘$, S.D.= ๐.๖๐๓) พระสงฆ์แสดงธรรมโดยชี้ให้อยู่ในหลักธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น ($\bar{X} = ๔.๑๘๖$, S.D.= ๐.๖๕๖) พระสงฆ์แสดงธรรมรักษาเวลาและตรงตรงต่อเวลา ($\bar{X} = ๔.๐๒๑$, S.D.= ๐.๗๕๓) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดได้แก่ พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถในการแสดงธรรมเทศนา ($\bar{X} = ๓.๗๙๓$, S.D.= ๐.๗๘๔.) ตามลำดับ

๒.๓ ด้านสาร (Message) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในระดับ (\bar{X} = ๔.๑๘๖, S.D. = ๐.๕๕๒) พระสงฆ์แสดงธรรมได้อย่างถูกต้องแม่นยำโดยอ้างอิงพระไตรปิฎกหรือบาลีมารองรับ (\bar{X} = ๔.๓๘๓, S.D. = ๐.๖๒๒) พระสงฆ์แสดงธรรมโดยไม่บิดเบือนหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา (\bar{X} = ๔.๓๕๔, S.D. = ๐.๖๒๙) พระสงฆ์มีแนวทางในการแสดงธรรมเพื่อชักจูงให้ผู้ฟังมีการประยุกต์นำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (\bar{X} = ๔.๒๕๐, S.D. = ๐.๕๙๑) พระสงฆ์สามารถบรรยายธรรมให้ข้อคิดคติธรรมทำให้บรรยากาศสนุกสนาน ไม่เคร่งเครียด (\bar{X} = ๔.๑๒๒ S.D. = ๐.๗๑๗) ตามลำดับ

๒.๔ ด้านการสื่อสาร (Channel) โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (\bar{X} = ๔.๑๑๘, S.D. = ๐.๖๘๘.) พระสงฆ์มีแนวทางและวิธีการเผยแพร่โดยผ่านช่องทาง ยูทูป และเฟซบุ๊ก (\bar{X} = ๔.๒๐๒), (S.D. = ๐.๗๔๗) รองถัดมา พระสงฆ์จัดทำแผ่นพับ โบว์ชัวร์เพื่อประชาสัมพันธ์วัดหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา (\bar{X} = ๔.๑๖๐, S.D. = ๐.๗๒๘) พระสงฆ์มีการแสดงธรรมทุกวันพระ/นักชัตฤกษ์ (\bar{X} = ๔.๑๐๖ S.D. = ๐.๘๔๖) พระสงฆ์มีการจัดโครงการเผยแผ่ศาสนาธรรม ส่งเสริมศีลธรรมแก่เยาวชน นักเรียน และพุทธศาสนิกชนที่สนใจ (\bar{X} = ๔.๐๘๕, S.D. = ๐.๘๐๓) และสุดท้ายพระสงฆ์มีการจัดทำต้นไม้พูดได้ โดยเขียนพุทธสุภาษิต คติธรรมเป็นภาษาไทยและอังกฤษ สอนใจติดตามต้นไม้ (\bar{X} = ๔.๐๓๗, S.D. = ๐.๘๑๗) ตามลำดับ

๒.๕ ด้านผู้รับสาร (Receiver) โดยรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ยเบี่ยงเบนมาตรฐาน (\bar{X} = ๓.๙๗๓, S.D. = ๐.๖๓๐) พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยมีค่าเฉลี่ยเบี่ยงเบนมาตรฐานดังนี้ มีการสำรวจ กาย วาจา ใจให้เรียบร้อย (\bar{X} = ๔.๐๖๙, S.D. = ๐.๗๐๙) นำไปประพฤติปฏิบัติ และแนะนำผู้อื่นเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนา (\bar{X} = ๓.๙๖๓, S.D. = ๐.๗๗๐) ตั้งใจฟังธรรม อย่างเคารพ (ศีล) (\bar{X} = ๓.๙๔๗, S.D. = ๐.๖๙๒) พิจารณาฟังธรรมตามไตร่ตรอง (สมาธิ) (\bar{X} = ๓.๙๒๐, S.D. = ๐.๗๓๘) ปัญญาจากการฟังธรรมให้เกิดประโยชน์ (ปัญญา) (\bar{X} = ๓.๗๙๓, S.D. = ๐.๗๔๒) ตามลำดับ

๕.๑.๒ เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อ รูปแบบการเผยพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวน ทางเดียว (One-way ANOVA) มีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๐๙๐, S.D. = ๐.๔๘๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในระดับ (\bar{X} = ๔.๐๙๐, S.D. = ๐.๔๘๓) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับ

มากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านสาร (\bar{X} = ๔.๑๘๖, S.D. = ๐.๕๕๒) ด้านการสื่อสาร (\bar{X} = ๔.๑๑๘, S.D. = ๐.๖๘๘) ด้านผู้ส่งสาร (\bar{X} = ๔.๐๘๒, S.D. = ๐.๕๐๓) ด้านผู้รับสาร (\bar{X} = ๓.๙๗๓, S.D. = ๐.๖๓๐) ตามลำดับ

๒) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวน ทางเดียว (One-way ANOVA) ๐.๐๕ รายคู่ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) เมื่อพิจารณาพบว่าพระสงฆ์ที่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (\bar{X} = ๔.๐๙๐, S.D. = ๐.๔๘๓) เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมากทุกช่วงอายุ ดังนี้ พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี (\bar{X} = ๔.๐๙๗, S.D. = ๐.๕๓๓) พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี (\bar{X} = ๔.๐๙๒, S.D. = ๐.๔๒๖) พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี (\bar{X} = ๔.๐๘๖, S.D. = ๐.๓๙๖) และสุดท้ายพระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป (\bar{X} = ๔.๐๗๙, S.D. = ๐.๕๖๐) ตามลำดับ

๓) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวน ทางเดียว (One-way ANOVA) ๐.๐๕ รายคู่ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) เมื่อพิจารณาพบว่า พระสงฆ์ที่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามพรรษา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (\bar{X} = ๔.๐๙๐, S.D. = ๐.๔๘๓) เมื่อพิจารณาจำแนกตามพรรษา โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ พรรษาขึ้นไป (\bar{X} = ๔.๒๐๙, S.D. = ๐.๔๐๙) ๖-๑๐ พรรษา (\bar{X} = ๔.๐๗๓, S.D. = ๐.๕๐๓) ๑-๕ พรรษา (\bar{X} = ๓.๙๙๖, S.D. = ๐.๕๐๑) ตามลำดับ

๔) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวน ทางเดียว (One-way ANOVA) ๐.๐๕ รายคู่ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) เมื่อพิจารณาพบว่า พระสงฆ์ที่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษานักธรรม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเบี่ยงเบนมาตรฐาน (\bar{X} = ๔.๐๙๐, S.D. = ๐.๔๘๓) เมื่อจำแนกตามวุฒิการศึกษานักธรรม พบว่า ได้ดังนี้ นักธรรมโท (\bar{X} = ๔.๑๗๕, S.D. = ๐.๔๑๕) นักธรรมตรี (\bar{X} = ๔.๑๕๘, S.D. = ๐.๔๘๙) นักธรรมเอก (\bar{X} = ๔.๑๑๗, S.D. = ๐.๓๓๗.) และสุดท้าย ไม่มีวุฒินักธรรม (\bar{X} = ๔.๐๕๗, S.D. = ๐.๔๙๕) ตามลำดับ

๕) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวน ทางเดียว (One-way ANOVA) ๐.๐๕ รายคู่ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) เมื่อพิจารณาพบว่า พระสงฆ์ที่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษาเปรียญนักธรรม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย

เพียงเบนมาตรฐาน ($\bar{X} = ๔.๐๙๐$, S.D. = ๐.๔๘๓) เมื่อจำแนกตามการศึกษาปริญญาธรรมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ ปริญญาธรรม ๗-๙ ($\bar{X} = ๔.๓๑๗$, S.D. = ๐.๓๑๘) ไม่มีวุฒิปริญญาธรรม ($\bar{X} = ๔.๑๐๑$, S.D. = ๐.๔๘๖) ปริญญาธรรม ๔-๖ ($\bar{X} = ๔.๐๙๐$, S.D. = ๐.๔๔๙) ประโยค ๑-๒, ปธ. ๓ ($\bar{X} = ๓.๙๔๔$, S.D. = ๐.๔๘๘) ตามลำดับ

๖) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวน ทางเดียว (One-way ANOVA) ๐.๐๕ รายคู่ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) เมื่อพิจารณาพบว่า พระสงฆ์ที่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($\bar{X} = ๔.๑๑๖$, S.D. = ๐.๔๗๒) เมื่อจำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานดังนี้วุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ($\bar{X} = ๔.๑๑๖$, S.D. = ๐.๔๗๒) ปริญญาตรี ($\bar{X} = ๔.๐๑๕$, S.D. = ๐.๔๘๓) สูงกว่าปริญญาตรี ($\bar{X} = ๓.๘๐๐$, S.D. = ๐.๖๐๐) ตามลำดับ

๕.๑.๓ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑) ผู้ส่งด้านสาร (Source)

ปัญหาและอุปสรรค คือ พระสงฆ์ยังขาดความมั่นใจในการพูดต่อหน้าสาธารณชนจำนวนมากและคู่สายตาของพุทธศาสนิกชนจับจ้องมาที่ผู้แสดงธรรมทำให้เกิดความมั่นใจ ประหม่า มือไม้สั่นทำอะไรไม่ค่อยจะถูกที่อะไรเตรียมมาดูจะก็หายหมด ทำอะไรก็ดูสับสน พูดถูกเป็นผิด พูดผิดเป็นถูก ทำให้ลูกลี้ ลูกหลงไปหมด การแสดงธรรมจึงดูเหมือนไม่มีความพร้อมซึ่งจริงๆแล้วเตรียมพร้อมมาทุกอย่าง ทำให้บรรยากาศในการแสดงธรรมไม่ราบรื่น เงอะงะ ทำให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่าย ไม่สนใจ เกิดอาการเบื่อหน่าย ง่วงนอน และสุดท้ายสรุปธรรมวรดัดไม่สมบูรณ์ไม่ตรงต่อเวลาซึ่งทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจ

ข้อเสนอแนะ คือ ควรผ่านกระบวนการฝึกอบรมและเทคนิคต่างๆในการบรรยายธรรมต่อหน้าสาธารณชน เพื่อให้การแสดงธรรมเป็นไปอย่างราบรื่นเป็นธรรมชาติมีประสิทธิภาพ การวางตัวให้ให้สมกับสมณะเพศที่มีบุคลิกสุภาพนอบน้อมถ่อมตน มีมารยาทวาจาไพเราะเสนาะหู ควรหมั่นศึกษาหลักธรรมบาลีหรือคัมภีร์ให้เกิดทักษะให้แม่นยำมีความรู้ความสามารถไปแสดงธรรม การอ่านการแปลบาลี ให้ถูกต้อง และให้ตรงต่อเวลา

๒) ด้านสาร (Message)

ปัญหาและอุปสรรค คือ พระสงฆ์บรรยายธรรมโดยไม่อ้างพระไตรปิฎกหรือบาลีมารองรับหลักธรรมมีแต่เรื่องเดิมๆซ้ำๆไม่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ในปัจจุบันการกล่าวอ้างบาลีไม่ถูกต้องหรือ

ผิดเพี้ยนไม่ถูกต้องทำให้เข้าใจความหมายเปลี่ยน ไม่ยกนิทาน ชาดกหรือพุทธสุภาสิตมาประกอบ และสุดท้ายคือการบรรยายโดยรวบรัดไม่สมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ คือ สารหมายถึงหลักธรรมเนื้อหาสาระแก่นธรรมที่จะถูกถ่ายทอดให้ผู้ฟังนั้นได้ฟังแล้วเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนที่บัญญัติไว้ให้ทั้งพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่นับถือพุทธศาสนาให้ประพฤติ ปฏิบัติตาม เพื่อเป็นแนวทางการพันทุข์และวิภูสงสาร ฉะนั้นในการบรรยายธรรมนั้นต้องคำนึงถึงถูกต้องแม่นยำ ทั้งอักขระและพยัญชนะ ในการบรรยายสรุปควรได้เนื้อหาสาระในหลักธรรมที่ได้บรรยายให้สอดคล้องกันไม่รวบรัดอาจทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจเท่าที่ควร

๓) ด้านสื่อ (Channel)

ปัญหาและอุปสรรค คือ พระสงฆ์ยังขาดการประชาสัมพันธ์ในการบรรยายธรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเท่าที่ควร ในส่วนของคณะสงฆ์ก็เช่นเดียวกันยังขาดงบประมาณที่ภาครัฐจะลงมาช่วยในด้านประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำให้คณะสงฆ์ต้องช่วยเหลือตัวเองทั้งด้านงบประมาณและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยในงานด้านฝึกอบรม

ข้อเสนอแนะ คือ ภาครัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนในงานด้านการประชาสัมพันธ์ในกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ทั้งทางด้านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ งานทางด้านประชาสัมพันธ์ อุปการณ์ในการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการจัดหาบุคลากร พระวิทยากรที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญมาฝึกอบรมให้คณะสงฆ์ได้รับความรู้ เทคนิคต่างๆ เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบไป

๔) ด้านผู้รับสาร (Receiver)

ปัญหาและอุปสรรค คือ พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปเปรียบเสมือนผู้รับสารในการบรรยายธรรมแต่ครั้งที่มีการแสดงธรรมนั้นไม่มีการสำรวมกาย วาจา ใจในการฟังธรรมะบรรยายไม่ได้ให้ความสำคัญ หรือตั้งใจฟังด้วยความเคารพ ขอบคุ้ยแข่งกัน ตลอดจนไม่สามารถฟังแล้วเกิดปัญญาเพื่อนำหลักธรรมไปเผยแผ่เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาได้

ข้อเสนอแนะ คือ พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไปซึ่งเปรียบเสมือนผู้รับสารในการบรรยายธรรมควรเตรียมตัว เมื่อมาฟังธรรมะบรรยายด้วยการสำรวม กาย วาจา ใจให้เรียบร้อย ตั้งใจฟังธรรมด้วยความเคารพ (ศีล) พิจารณาฟังธรรมโดยไตร่ตรอง (สมาธิ) ฟังแล้วให้เกิดประโยชน์ (ปัญญา) ซึ่งผลที่ได้คือสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้และยังสามารถนำหลักธรรมคำสั่งสอนต่างๆที่ได้รับไปประพฤติปฏิบัติได้จริงทั้งตนเองและผู้อื่นหรืออิกนัยก็เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่งด้วย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการศึกษา รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ ผลความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการวิจัยพบว่าพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘๙$, $S.D. = ๐.๔๘๒$) เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์สามารถเรียนรู้หลักธรรมบาลีตลอดจนผ่านการฝึกอบรมให้มีความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ต่างๆ ในการบรรยายต่อหน้าสาธารณชน และยังสามารถใช้ทักษะความรู้ความสามารถนั้นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ตลอดจนการปรับวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้ากับยุคสมัยและกลุ่มพุทธศาสนิกชนที่แตกต่างกัน ซึ่งการเลือกใช้วิธีการอันเหมาะสมกัน เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการเปรียบอุปมาอุปไมยซึ่งมีวิธีการเล่านิทาน ยกอุทาหรณ์ พุทธสุภาษิต คำคมคำขวัญ คำร้อยแก้ว คำกลอนและชาดกประกอบเนื้อหาในหลักธรรมตามเหตุปัจจัย ตามกำลังสติปัญญาและความสามารถ ตามความพร้อมของพุทธศาสนิกชนในบางครั้งต้องมีการนำเทคโนโลยีพร้อมทั้งสื่อสมัยใหม่ต่างๆเข้ามาประกอบการในกิจการเผยแผ่เพื่อให้พุทธศาสนิกชนหรือผู้ฟังให้ความสนใจมากยิ่งขึ้น และสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวันได้จริงสอดคล้องกับ ผลงานงานวิจัยของ พระครูอาทร ธัญญานุรักษ์ (มนตรี ฐิตสีโล) ^{๑๔๒} “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานเผยแผ่ของพระสงฆ์กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ศาสนธรรม เป็นการประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา แก่พุทธศาสนิกชนโดยมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วนำอันนำไปประพฤติปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยวิธีที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ศาสนธรรมในปัจจุบันมีหลากหลายวิธีได้แก่ การแสดงธรรมเทศนา ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐาน และการใช้สื่อต่างๆที่ทันสมัย ประกอบการสอนธรรมะจะใช้วิธีการใดๆขึ้นอยู่กับลักษณะพุทธศาสนิกชน(ผู้รับสาร) โดยมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นงานที่มีความสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน เมื่อพิจารณาทางด้าน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

^{๑๔๒} พระครูอาทรธัญญานุรักษ์ (มนตรี ฐิตสีโล), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานเผยแผ่ของพระสงฆ์: กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ,(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

๑. ด้านผู้ส่งสาร (Source)

จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๐๘๒$, $S.D.=๐.๕๐๓$) เมื่อพิจารณาเป็น ทั้งนี้เนื่องจากพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการบรรยายธรรมอยู่เป็นประจำ มีความรู้ความสามารถ ใ้วาจาสุภาพเหมาะสมกับสถานการณ์และตรงต่อเวลา ทั้งในโอกาสวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและในพิธีกรรมต่างๆตามแต่โอกาส ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของพระครูอาทร ธัญญานุรักษ์ (มนตรี ฐิตสีโล) ^{๑๔๓} “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานเผยแผ่ของพระสงฆ์กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ศาสนธรรมเป็นการประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา แก่พุทธศาสนิกชนโดยมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยวิธีที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ศาสนธรรมในปัจจุบันมีหลากหลายวิธีได้แก่ การแสดงธรรมเทศนา ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐาน และการใช้สื่อต่างๆที่ทันสมัยประกอบการสอนธรรมะเพื่อให้สอดคล้องกับพิธีการนั้นๆ จะใช้วิธีการใดๆขึ้นอยู่กับพระสงฆ์และลักษณะพุทธศาสนิกชน(ผู้รับสาร) โดยมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นงานที่มีความสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน

๒. ด้านสาร (Message)

จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= ๔.๑๘๖$, $S.D. = ๐.๕๕๒$) ทั้งนี้เนื่องจากพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระสงฆ์ผู้แสดงบรรยายธรรมถูกต้องแม่นยำโดยมีการอ้างอิงพระไตรปิฎกมารองรับมีข้อคิดคติธรรม ทำให้บรรยายเป็นกันเองสนุกสนานไม่เคร่งเครียดสมองปลอดโปร่ง มีแนวคิดที่จะชักชวนผู้อื่นมาฟังธรรมตลอดจนสามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระวุฒิกิรณ วุฑฒิกิรณ ^{๑๔๔} ได้วิจัยเรื่อง “เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชา牟尼 (ประยูร ธรรมจิตโต) พบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชา牟尼มีจุดเด่นคือมีเนื้อเรื่องบรรยายเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นเป็นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ๆให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัยฟังเข้าใจง่าย อธิบายได้นุ่มลึก

^{๑๔๓} พระครูอาทรธัญญานุรักษ์ (มนตรี ฐิตสีโล), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานเผยแผ่ของพระสงฆ์; กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๔๔} พระมหาวุฒิกิรณ วุฑฒิกิรณ, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธธรรมของพระราชา牟尼”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ชัดเจน โดยสามารถสรุปประเภทเนื้อหาของพุทธธรรมที่นำเสนอได้ ๔ ประเภทดังนี้ คือ ๑ เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม ๒. เนื้อหาบูรณาการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ๓. เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา ๔. เนื้อหาประเภทวิชาการ จากการศึกษาและผลงานของพระราชมุนีจำนวน ๔๒ เรื่องพบว่า พระราชาวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มีเทคนิคและวิธีการเผยแพร่หรือนำเสนอพุทธธรรมที่เด่นชัด ๖ วิธีคือ ๑. การนำเสนอโดยวิธีการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ ๒. การนำเสนอโดยวิธีการยกอุปมา อุปมัยมาเปรียบเทียบ ๓. นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต ปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์และบทกลอน ๔. นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่างๆที่สอดคล้องกับปัจจุบัน ๕. นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย ๖. นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

๓. ด้านสื่อสาร (Channel)

จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๔.๑๑๘, S.D. = ๐.๖๘๘) ทั้งนี้เนื่องจากในสภาพปัจจุบันคณะสงฆ์มีการจัดการแสดงธรรมทุกวันพระ วันนักขัตฤกษ์ วันสำคัญต่างๆทางพระพุทธศาสนาเช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมิมบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันส่งท้ายปีเก่า วันขึ้นปีใหม่ มีการโครงการเผยแพร่ศาสนธรรม ส่งเสริมศีลธรรมเยาวชน นักเรียนและพุทธศาสนิกชน มีการจัดทำต้นไม้พูดได้โดยเขียนพุทธสุภาษิต คติธรรมสอนใจติดตามต้นไม้ มีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ คู่มือ แผ่นพับ แผ่นซีดีธรรมะ การ์ตูนธรรมะ การทำสื่อ Power Point การ์ตูน เกี่ยวกับ ประวัติพระพุทเจ้า ทำให้พระสงฆ์ได้เข้าถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เป็นประโยชน์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อในหลายๆรูปแบบ เช่น สื่อกลางที่เป็นตัวบุคคล สถานีวิทยุชุมชนเสียงตามสาย หอกระจายข่าว ตามหน่วยชุมชนตำบล หมู่บ้าน สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อในช่องทางอื่นๆเช่น สื่อออนไลน์ต่างๆ ไลน์ ยูทูป เฟซบุ๊ก ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่นิยมมากในโลกโซเชียล ยิ่งความเจริญทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารได้มีการวิวัฒนาการอย่างรวดเร็วนั้น ทำให้การเผยแพร่เชิงรุกสามารถพัฒนารูปแบบและวิธีการเผยแพร่ให้เข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้ง่าย นอกจากนี้ยังสามารถประสานงานกับองค์กรสื่อต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายในการเผยแพร่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๔. ผู้รับสาร (Receiver)

จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๓.๙๗๓, S.D. = ๐.๖๓๐) ทั้งนี้เนื่องจากในสภาพปัจจุบันคณะสงฆ์มีการจัดให้พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไป ซึ่งเปรียบเสมือนผู้รับสารในการบรรยายธรรมเตรียมตัว เมื่อมาฟังธรรมะบรรยายด้วยการสำรวม กาย วาจา ใจให้เรียบร้อย ตั้งใจฟังธรรมด้วยความเคารพ (ศีล) พิจารณาฟังธรรมโดยไตร่ตรอง

(สมาธิ) ฟังแล้วให้เกิดประโยชน์ (ปัญญา) ซึ่งผลที่ได้คือ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้และยังสามารถนำหลักธรรมคำสอนต่างๆที่ได้รับไปประพฤติปฏิบัติได้จริงทั้งตนเองและแนะนำผู้อื่นให้มาฟังธรรมะ หรืออีกนัยก็เป็น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) กล่าวว่า การเผยแผ่เป็นงานในหน้าที่ของพระสงฆ์ที่นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาออกอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนตามตำบล หมู่บ้านต่างๆ ในหลายรูปแบบ เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลด้านจิตใจ ให้มีความเคารพ เลื่อมใส ยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัติ นั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งประโยชน์แก่ชาวโลกที่เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลก และสันติภาพแห่งสากล^{๑๔๕}

๕.๒.๓ ผลการเปรียบเทียบ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

จากศึกษาเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๕ ด้าน คือ จำแนกตาม อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา วุฒิการศึกษาปริญญาตรี วุฒิการศึกษาปริญญาโท สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๑. พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ผลการทดสอบสมมติฐานแสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันมีนัยทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่ว่าพระสงฆ์จะมีอายุมากหรือน้อยเท่าไรหรือแตกต่างกันให้ความสำคัญกิจกรรมการเผยแผ่ของพระสงฆ์เหมือนกันในการที่ก็ต้องหมั่นฝึกฝนอบรมที่ต้องศึกษาหาความรู้ในการแสดงธรรมให้พร้อมในหลักธรรมที่ต้องนำเสนอให้กับพระสงฆ์ด้วยกันตลอดจนพุทธศาสนิกชนในการบรรยายธรรม เพื่อปฏิบัติภารกิจที่สำคัญในการแสดงธรรมเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์คือการเผยแผ่พระธรรมคำสอน ของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่จะได้ผลดีนั้น คณะสงฆ์ต้องทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีและการวางตัวที่เหมาะสมให้เป็น กัลยาณมิตร คือเป็นมิตรแท้ที่คอยชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิกชนด้วยความปรารถนาดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระนภดล นาคพิพัฒน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

^{๑๔๕} พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), **คม ชัด ลึก ๒**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสียง เชียง, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวม มีบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๑๔๖}

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน ที่มีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ผลการทดสอบสมมติฐานที่ แสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่ความคิดเห็นต่อ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันมีนัยทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่ว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษามากกว่าหรือน้อยกว่ากันนั้นก็ต้องทำหน้าที่ในกิจการ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเหมือนกัน ดังนั้นพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันมีนัยทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่ว่าพระสงฆ์จะมีพรรษามากหรือน้อยเท่าไรหรือแตกต่างกันให้

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน ที่มีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ผลการทดสอบสมมติฐานที่ แสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่ความคิดเห็นต่อ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันมีนัยทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่ว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกันก็ต้องทำหน้าที่ในกิจการ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเหมือนกัน ดังนั้นพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันมีนัยทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่ว่าพระสงฆ์จะมีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันให้ ความสำคัญในการในกิจการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเหมือนกัน

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน ที่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ผลการทดสอบสมมติฐานที่ แสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่ความคิดเห็นต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันมีนัยทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่ว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกันก็ต้องทำหน้าที่ในกิจการ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเหมือนกัน ดังนั้นพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันมีนัย

^{๑๔๖} พระนภดล นาคพิพัฒน์, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

ทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่ว่าพระสงฆ์จะมีวุฒิศึกษากการเปรียญธรรมแตกต่างกันให้ความสำคัญในการในกิจการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเหมือนกัน

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญแตกต่างกัน ที่มีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญในระดับใดก็ตามสามารถที่ติดตามกิจกรรมต่างๆและข่าวสารจากสื่อออนไลน์ที่มีอยู่มากในปัจจุบันเป็นความรู้ในการเผยแผ่หลักธรรมได้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วในการแสดงธรรมไม่ว่าจะเป็นการสนทนาธรรมหรือปฐกถาถามตอบหรือบรรยายปัญหาธรรมะที่สามารถ ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นหลักธรรมนั้นจะเป็นการแสดงธรรมที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน ทำให้การเผยแผ่ธรรมะเข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ตที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกันเกี่ยวกับ บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ไม่แตกต่างกัน^{๑๔๗} ดังนั้นพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญแตกต่างกัน ที่มีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน

^{๑๔๗} พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

จากการศึกษาวิจัย “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ด้านผู้ส่งสาร (Source) คณะสงฆ์ควรมีการส่งเสริมพัฒนาบุคลากรโดยมีการกำหนดนโยบายในด้านการฝึกอบรมในการแสดงธรรมบรรยายอย่างเป็นรูปธรรม ดีด้วยมารยาท การวางตัวที่เหมาะสม รู้ศาสนพิธี ตั้งอยู่ในหลักธรรม ต้องมีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงและสามารถนำความรู้ที่นำมาถ่ายทอดให้ผู้อื่นรู้แจ้งเห็นจริงอย่างมีเหตุมีผลซึ่งสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติ ได้จริงตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

๒) ด้านสาร (Message) คณะสงฆ์ควรให้มีนโยบายในส่งเสริมการฝึกอบรมในหลักธรรม บาลี การใช้ภาษาหรือสำนวนที่ทำให้เข้าใจง่ายและสอดคล้องพุทธชาดก พุทธสุภาษิต คำคมคำขวัญ คำกลอน คำประพันธ์ อุปมาอุปมัย หรือ บุคคลที่ประสบความสำเร็จและเหตุการณ์ต่างๆมาประกอบ เพื่อพุทธศาสนิกชนให้เกิดความรู้ความเข้าใจง่ายขึ้นและยังสามารถนำหลักธรรมไปแนะผู้อื่นตลอดจนนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

๓) ด้านสื่อสาร (Channle) คณะสงฆ์ควรมีนโยบายในการฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ในการสื่อสาร และจัดงบประมาณในการสนับสนุน ควรมีการส่งเสริมให้วัดแต่ละวัดมีการเขียนพุทธสุภาษิต ติดตามต้นไม้ อาคาร ตามความเหมาะสม โดยใช้สื่อต่างๆเช่น วิทยุชุมชน เสียงตามสายในชุมชน วารสาร แผ่นพับ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิดีโอ ส่วนงานการเผยแผ่ทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่นการ์ตูนธรรมะ เพชบุ๊ค สื่อโซเชียลต่างๆที่ทำให้เข้าใจง่ายและสามารถเข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานการณ์ ตลอดจนมีการประสานงานขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆของรัฐ ภาคเอกชนที่มีสนใจความประสงค์จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาขอรับการสนับสนุนในเรื่องงบประมาณและสถานที่จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๔) ด้านผู้รับสาร (Receiver) คณะสงฆ์ควรแนะนำพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่รับฟังธรรมบรรยายอย่างสม่ำเสมอมีการสำรวม กาย วาจา ใจ ฟังอย่างเคารพ พิจารณาอย่างไตร่ตรองให้เกิดปัญญา ได้มีโอกาสนำหลักธรรมนั้นไปประพฤติปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันแล้วยังสามารถไปแนะนำผู้อื่น เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความสำคัญกับพระสงฆ์เพื่อการเผยแผ่โดยพระสงฆ์ผู้บรรยายธรรมให้มีความรู้ความสามารถในหลักที่ถูกต้องแม่นยำตามหลักธรรมทั้งพยัญชนะวรรณยุกต์เป็นผู้ที่มีความประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบด้วยจริยวัตรที่ดั่งงามเหมาะสมและสามารถถ่ายทอดความรู้ของตนเองให้กับผู้อื่นได้เข้าใจรู้แจ้งเห็นจริงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและยังสามารถน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริงตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๒) ควรมีการใช้สื่อต่างๆที่ทันสมัยในปัจจุบันที่มีแพร่หลายอย่างมากในการเผยแผ่ให้หลากหลายมากขึ้นเช่น คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ทางโทรศัพท์มือถือทาง FaceBook, Line, YouTube เป็นต้น เพื่อสามารถให้พุทธศาสนิกชนได้สะดวกในการเข้าถึงในการเผยแผ่ธรรมะและข่าวสารต่างๆในทางพระพุทธศาสนาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

๓) ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านงบประมาณในการเผยแผ่ที่เป็นรูปธรรม จากส่วนต่างๆของภาครัฐ เช่น องค์กรบริหารส่วนต่างๆ เจ้าคณะสังฆาธิการ เพื่อเปิดโอกาสให้ดำเนินกิจกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษารูปแบบการเผยแผ่และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในการเผยแผ่ของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน และการพัฒนาทางด้านเผยแผ่ให้เป็นรูปธรรม

๒) ควรมีการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ด้านอื่นๆเช่น ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการและด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น

๓) ควรศึกษาโดยใช้ทฤษฎีในด้านอื่นๆที่ไม่ได้นำมาศึกษาและนำมาใช้ได้จริงในการเผยแผ่เช่น ทฤษฎี ๔ M ทฤษฎี ๗ เป็นต้น เพื่อนำมาปรับใช้ในการส่งเสริมในการเผยแผ่

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเถปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรฎฐเถปิฎก ๒๕๒๕.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปกรณวิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสส.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมวิชาการ. การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา

ลาดพร้าว .๒๕๔๔). หน้า ๑๗๑.

กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และ

การพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔-

๑๓๕.

คณะกรรมการจัดการจัดทำแผนพัฒนาจิต สภาสังฆมสเกราะแห่งประเทศไทยมิติใหม่, มิติ

ใหม่ของการพัฒนาจิต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประเทืองวิทย, ๒๕๑๘).

หน้า ๖๕ - ๖๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ธงชัย สันติวงษ์. และชนธิป สันติวงษ์. “องค์การกับการสื่อสาร”. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.๒๕๔๒.) หน้า ๔๘ - ๔๙.
- นันทนา นันทวโรภาส, **สื่อการเมือง**, ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพมหานคร; บริษัทสถาพรบุ๊คส์ จำกัด,พ.ศ.๒๕๕๘) หน้า ๒.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **การเผยแพร่เชิงรุก**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒-๕๔.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **ไอ ที ภายใต้วัฒนธรรมแห่งปัญญา (ศาสนากับยุคโลกาภิวัตร์)**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร:มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙) หน้า ๒.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **คนไทยกับเทคโนโลยี**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ, ปยุตโต). **ทศวรรษธรรมทัศน์**. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา. ๒๕๔๗). หน้า ๓๒.
- พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต),**ทศวรรษธรรมทัศน์**,(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๒๘) หน้า ๑๓๑.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).**พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๓).หน้า๕๒.
- พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน), **เทศนา วาไรตี้**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง), หน้า ๔๕.
- พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) **คม ชัด ลึก ๒**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๔๙-๕๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), **พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์**, พระธรรมเมธีธรรมภรณ์เทศนา เล่มที่ ๑๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑.
- พระมหาสหัส ฐิตสาโร, **ธรรมนิเทศ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖).
- พระราชมนูณี (ประยูร ธรรมจิตโต). **ขอบฟ้าแห่งความรู้**. (กรุงเทพมหานคร: , มูลนิธิพุทธธรรม. ๒๕๔๐), หน้า ๑๓-๑๔.
- พระโสภณธรรมวาที, **ความรู้พื้นฐานการเทศน์**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๔๗.
- มณฑล ไบบัว, **หลักการและทฤษฎีการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. ๒๕๓๖), หน้า ๑๔.
- เมตตา วิวัฒนานุกูล (กฤตวิทย์), **“การสื่อสารต่างวัฒนธรรม. (Intercultural Communication)”**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๘๒-๘๔.
- มาลินี จุฑารพ, **จิตวิทยาการเรียนการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรพิมพ์พัฒนาจำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๕๙-๖๐.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิทยาเขตขอนแก่น. **คู่มืออบรมนักเทศน์**. (ขอนแก่น: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.๒๕๔๕). หน้า ๔๗ - ๔๘
- เสถียรพงศ์ วรรณะปก, **พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งเรืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๔.
- สุรางค์ ไคว้ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๘). ๓๓๘.
- ศุภรัตน์ ฐิติกุลเจริญ, **ทฤษฎีการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร; สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕-๗๔.
- องค์การเผยแผ่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร, **วิชาการเทศนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

อรวรรณ ปิรันธนีโอวาท, “การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

(๒) คุษฎินิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

ประมะ สตะเวทิน, อังใน พระมหาปุรณะ ชาตเมโธ, “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

พระนภดล นาคพิพัฒน์, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

พระมหาชวลิต ชาตเมธี, (คงแก้ว), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

พระมหาธีรวุฒิ ธีรธมโม, “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้นำและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้”: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดอุดรธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระมหาวุฒิกรณ วุฒิกรโณ, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธธรรมของพระราชาวรมุณี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระอธิการสุรศักดิ์ สุขุมาล (คงเมือง), “เทศนาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑)

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระครูอาทรธัญญานุกรักษ์ (มนตรี รุติสีโล), บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานเผยแผ่ของ
พระสงฆ์: กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต**, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ยุพา สุภากุล. อ้างใน พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ, “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อ
การพัฒนาคุณภาพชีวิต, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

สัมพันธ์ ก้องสมุทร. อ้างใน พระมหาอรุณ จิตตคุตโต. “**ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่
พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม**”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,
(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า
๓๕.

(๓) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

การประชุมคณะสงฆ์ประจำเดือนกรกฎาคม อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
พ.ศ. ๒๕๖๒.

ราชบัณฑิตราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**,
(กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๓.

ราชบัณฑิตสถาน, **พจนานุกรมราชบัณฑิตสถาน, พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร: นาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๒๐ หน้า ๒๕๗.

(๗) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ พระครูเกษมพัฒนาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอกุทัย อำเภอกุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

พระมหาขจรศักดิ์ จนทสาโร เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม อำเภอกุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ เจ้าคณะตำบลธนู อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

พระครูพิศิษฐ์บุณญากร เจ้าคณะตำบลสามัคคี อำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระครูพิศาลอุทัยสาร เจ้าคณะตำบลบ้านหีบ อำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

พระครูโสภิตสิทธิการ เจ้าคณะตำบลอุทัย เจ้าอาวาสวัดโคกช้าง อำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

พระครูอุทัยธรรมสาโรจน์ เจ้าคณะตำบลคานหาม อำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

นางสาววรัทยา ตรีสินธุ์ กำนันหมู่ ๕ ตำบลคานหาม อำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

นางบุญตา สุทธิวงศ์ รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

สำนักงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาคศึกษารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ อว ๘๐๐๕๒/ ๑๐๒๕

วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เจริญพร รศ.ดร.สุรินทร์ นียมางกูร

ด้วย พระพัฒน์ธนพงศ์ ฉายา สุวฑฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแพร่พุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

รศ.ดร. สุรินทร์ นียมางกูร

๑๕ ต.ค. ๖๒

ผู้ประสานงาน: พระพัฒน์ธนพงศ์ สุวฑฒโน

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๔-๙๘๓-๕๐๔๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๕๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ อว ๘๐๐๕๒/ว ๑๒๕

วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เจริญพร ดร.ลำพอง กลมกุล

ด้วย พระพัฒน์ธนพงศ์ ฉายา สุวฑฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ทรงจกแก้ว

ลำพอง/ฉก

ดร.ลำพอง กลมกุล

ผ.อ. ผู้อำนวยการ

ส่วนวิจัย สารสนเทศและบริการวิชาการ

ศูนย์อาเซียนศึกษา

วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๒

ผู้ประสานงาน: พระพัฒน์ธนพงศ์ สุวฑฒโน

โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๔-๙๘๓-๕๐๔๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/๑ ๑๖๕

วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เจริญพร อ.ดร.กาญจนา คำจตุ

ด้วย พระพัฒน์ธนพงศ์ ฉายา สุวฑฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเผยแพร่พุทธศาสนาของพระสงฆ์ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

นางสาว ประไพพรรณ น.

ผู้ประสานงาน: พระพัฒน์ธนพงศ์ สุวฑฒโน
โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๕-๙๘๓-๕๐๕๘

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/๑๒๓๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เรียน พระครูปัญญาวชิรคุณ เจ้าคณะอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพัฒนธมพงศ์ ฉายา สุวฑฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง "รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา"
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุในเขตปกครองของท่าน จึงขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบ
ความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า
จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เจ้าคณะอำเภอภาชี
11 พย. ๖๒

ผู้ประสานงาน : พระพัฒนธมพงศ์ สุวฑฒโน

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๙๙๘๘๕๐๔๘

ภาคผนวก ข

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์เป็นรายชื่อ (IOC) ของแบบสอบถาม
เรื่อง รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่	รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑. ผู้ส่งสาร (Source)									
๑.	พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถในการแสดง ธรรมเทศนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	พระสงฆ์มีน้ำเสียงที่ชัดเจน ไพเราะน่าฟัง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	พระสงฆ์มีบุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทที่ วางตัวเหมาะสม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	พระสงฆ์แสดงธรรมโดยชี้ให้อยู่ในหลักธรรม ไม่กระทบตนและผู้อื่น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	พระสงฆ์แสดงธรรมรักษาวินัยและตรงตรง ต่อเวลา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. สาร (Message)									
๑	พระสงฆ์แสดงธรรมได้อย่างถูกต้องแม่นยำ โดยอ้างอิงพระไตรปิฎกหรือบาลีมารองรับ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	พระสงฆ์แสดงธรรมโดยไม่มีบิดเบือนหลักคำ สอนในพระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	พระสงฆ์มีแนวทางในการแสดงธรรมเพื่อชัก จูงให้ผู้ฟังมีการประยุกต์นำหลักธรรมไป ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	พระสงฆ์สามารถสร้างทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่ พูดให้ผู้ฟังเชื่อชวนผู้อื่นให้มาฟังธรรมมาก ขึ้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	พระสงฆ์สามารถบรรยายธรรมให้ข้อคิดคติ ธรรมทำให้บรรยายกาศสนุกสนาน ไม่ เคร่งเครียด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

พระมหาภคณีญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

๓. สื่อ (Channel)									
๑	พระสงฆ์มีการแสดงธรรมทุกวันพระ/นิกขัตฤกษ์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	พระสงฆ์มีการจัดโครงการเผยแผ่ศาสนาธรรม ส่งเสริมศีลธรรมแก่เยาวชน นักเรียน และพุทธศาสนิกชนที่สนใจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	พระสงฆ์มีการจัดทำต้นไม้พุทธได้ โดยเขียนพุทธสุภาษิต คติธรรมเป็นภาษาไทยและอังกฤษ สอนใจติดตามต้นไม้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	พระสงฆ์จัดทำแผ่นพับ โบว์ชัวร์เพื่อประชาสัมพันธ์ชีวิตหรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	พระสงฆ์มีแนวทางและวิธีการเผยแผ่โดยผ่านช่องทาง ยูทูบและเฟสบุ๊ค	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. ผู้รับสาร (Receiver)									
๑	มีการสำรวจ กาย วาจา ใจให้เรียบร้อย	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒	ตั้งใจฟังธรรม อย่างเคารพ (ศีล)	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๓	พิจารณาฟังธรรมตามไตรตรอง (สมาธิ)	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๔	ปัญญาจากการฟังธรรมให้เกิดประโยชน์ (ปัญญา)	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๕	นำไปประพฤติปฏิบัติและแนะนำผู้อื่นเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้

พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ. ผศ. ดร

ภาคผนวก ค.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการวิจัย
เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/๑๒๗

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เรียน พระครูปัญญาวิชิตคุณ เจ้าคณะอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพัฒนธนพงศ์ ฉายา สุวตมโน รหัสประจำตัวนิสิต ๖๑๐๑๒๐๕๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุในเขตปกครองของท่าน จึงขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบ
ความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

เจ้าคณะอำเภอภาชี
11 พย. ๖๒ผู้ประสานงาน : พระพัฒนธนพงศ์ สุวตมโน
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๕-๙๘๓๕๐๘๘

ภาคผนวก ง

ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ของแบบสอบถาม

Reliability**Scale: ALL VARIABLES****Case Processing Summary**

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.970	20

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ข้อที่ 1 ด้านที่ 1	77.53	109.982	.784	.968
ข้อที่ 2 ด้านที่ 1	77.37	110.585	.744	.969
ข้อที่ 3 ด้านที่ 1	77.37	109.344	.775	.968
ข้อที่ 4 ด้านที่ 1	77.37	109.344	.775	.968
ข้อที่ 5 ด้านที่ 1	77.50	108.397	.872	.967
ข้อที่ 1 ด้านที่ 2	77.43	113.151	.754	.970
ข้อที่ 2 ด้านที่ 2	77.57	107.909	.903	.967
ข้อที่ 3 ด้านที่ 2	77.50	108.259	.882	.967
ข้อที่ 4 ด้านที่ 2	77.57	107.702	.854	.968
ข้อที่ 5 ด้านที่ 2	77.53	109.499	.820	.968
ข้อที่ 1 ด้านที่ 3	77.43	109.771	.784	.968
ข้อที่ 2 ด้านที่ 3	77.47	110.947	.720	.969
ข้อที่ 3 ด้านที่ 3	77.53	105.982	.944	.966
ข้อที่ 4 ด้านที่ 3	77.57	107.702	.854	.968
ข้อที่ 5 ด้านที่ 3	77.53	111.913	.892	.970
ข้อที่ 1 ด้านที่ 4	77.73	111.237	.873	.971
ข้อที่ 2 ด้านที่ 4	77.53	105.982	.944	.966
ข้อที่ 3 ด้านที่ 4	77.43	114.530	.837	.971
ข้อที่ 4 ด้านที่ 4	77.43	110.461	.733	.969
ข้อที่ 5 ด้านที่ 4	77.37	112.516	.736	.969

ตรวจแล้ว

พระมหากษัตริย์ ศึกษาศาสตร์บัณฑิต, ผศ.ดร.

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
81.57	121.426	11.019	20

အချက်အလက်များကို အောက်ဖော်ပြပါအတိုင်း ဖော်ပြပါမည်။

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๕๒/ว๑๐๑

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไขนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอน้อย
เลขที่ 4
วันที่ ๑๐ ก.พ. ๒๕๖๒
เวลา ๐๘:๓๐ น.
ผู้รับ

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูเกษมพัฒนาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพัฒนธนพงศ์ ฉายา สุวฑฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ทางนิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัย
ฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์
และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระพัฒนธนพงศ์ สุวฑฒโน
โทรศัพท์ : ๐๘๔-๙๘๓๕๐๔๘

๐๘๔๙๘๓๕๐๔๘

(พระครูเกษมพัฒนาภรณ์)
เจ้าคณะอำเภอน้อย

ภาคผนวก ฉ

หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เชิงลึก (Key Informants)

ที่ อว ๘๐๐๕๒/ว๑๐๑

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอน้อย	๘
เลขที่	๘
วันที่	๑๐ ก.พ. ๒๕๖๓
เวลา	๐๘:๓๐ น.
ผู้รับ	✓

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูเกษมพัฒนาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพัฒนธมพงศ์ ฉายา สุวฑฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ทางนิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระพัฒนธมพงศ์ สุวฑฒโน
โทรศัพท์ : ๐๘๔-๙๘๓๕๐๔๘

๐๘๔-๙๘๓๕๐๔๘

(พระครูเกษมพัฒนาภรณ์)

เจ้าคณะอำเภอน้อย

ที่ ฮว ๘๐๐๕๒/ว๑๐๑

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โถงบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังนก
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูพิศิษฐ์อรรถการ เจ้าคณะตำบลสามบ้นตืด อำเภอรุทyth จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพัฒนธพงษ์ ฉายา สุวฑฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๒๑๐๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอรุทyth จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ทางนิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัย
ฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์
และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๒๘/๑๑/๒๕๖๒
พระครูพิศิษฐ์อรรถการ
(พระครูพิศิษฐ์อรรถการ)

ผู้ประสานงาน : พระพัฒนธพงษ์ สุวฑฒโน
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๔-๙๘๙๕๐๔๘

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ว๑๐๑

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูพิศาลอุทัยสาร เจ้าคณะตำบลบ้านทับ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพัฒนธนพงศ์ ฉายา สุวฑฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ทางนิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัย
ฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์
และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๑๖๑ บ้านใหม่

ผู้ประสานงาน : พระพัฒนธนพงศ์ สุวฑฒโน
โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๔-๙๘๓๕๐๔๘

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ว๑๐๑

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระมหาจรศักดิ์ จนทสาโร เจ้าคณะตำบลหนองน้ำส้ม อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพัฒน์ธนพงศ์ ฉายา สุวฑฺฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๖๑๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ทางนิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัย
ฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์
และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระอุดมลิทธินายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระมหาจรศักดิ์ จนทสาโร
จต. หนองน้ำส้ม
พ. วัดหนองน้ำส้ม

ผู้ประสานงาน : พระพัฒน์ธนพงศ์ สุวฑฺฒโน
โทรศัพท์ : ๐๘๔-๙๘๙๕๐๔๘

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ว๑๐๑

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูอุทัยกิจจารักษ์ เจ้าคณะตำบลนุ อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพัฒนบัณฑิต ฉายา สุวฑฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ทางนิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

โศภิต์ สิมสารงค์
โศภิต์ สิมสารงค์
โศภิต์ สิมสารงค์
โศภิต์ สิมสารงค์
พระครูอุทัยกิจจารักษ์ อ.ร.
จ.น. ๘๖

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระพัฒนบัณฑิต สุวฑฒโน
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๔-๔๘๓๕๐๔๘

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ว๑๐๑

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูอุทัยธรรมสาโรจน์ เจ้าคณะตำบลคานหาม อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพัฒนธมพงศ์ ฉายา สุวฑฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๖๑๐๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ทางนิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัย
ฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์
และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พ.น. ๒๐๖๐
พ.น. ๒๐๖๐
๖๓.๓๔๔๗

ผู้ประสานงาน : พระพัฒนธมพงศ์ สุวฑฒโน
โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๔-๙๘๗๕๐๔๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไขนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ว๑๐๑

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางสาวรัชยา ตรีสินธุ์ กำนันหมู่ที่ ๕ ตำบลคานหาม อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพัฒนธนพงศ์ ฉายา สุวฑฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๒๑๐๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ทางนิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัย
ฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์
และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เจริญพร

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(นางสาวรัชยา ตรีสินธุ์)

กำนันตำบลคานหาม

ผู้ประสานงาน : พระพัฒนธนพงศ์ สุวฑฒโน

โทรศัพท์ติดต่อ : 0๘๔-๙๘๓๕๐๔๘

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๕.๒/ว๑๐๑

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นางบุญตา สุทธิวงศ์ รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคานหาม
อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระพัฒนธนพงศ์ ฉายา สุวฑฒโน รหัสประจำตัวนิสิต ๒๑๐๑๒๐๔๒๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ทางนิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งทางหลักสูตรฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญและประสบการณ์ในข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยฉบับดังกล่าว

ดังนั้น ทางหลักสูตรฯ จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

เจริญพร

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(นางภาณุภัทรา สุทธิวงศ์)
รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคานหาม
คานหาม

ผู้ประสานงาน : พระพัฒนธนพงศ์ สุวฑฒโน

โทรศัพท์ติดต่อ : 0๘๔-๙๘๓๑๕๐๔๘

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์
อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันจะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมศักยภาพการเผยแผ่ให้แก่พระสงฆ์ ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค พร้อมข้อเสนอแนะต่อไป

ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับและใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่อย่างใด

แบบสอบถามนี้ แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้

พระพัฒนธนพงศ์ สิริวิฑูตโน

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์
อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง: กรุณาเขียนคำตอบ หรือ ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. อายุ ๒๐ - ๓๐ ปี ๓๑ - ๔๐ ปี
 ๔๑ - ๕๐ ปี ๕๑ ปีขึ้นไป
๒. พรรษา ๑ - ๕ พรรษา ๖ - ๑๐ พรรษา
 ๑๑ พรรษาขึ้นไป
๓. วุฒิการศึกษานักธรรม
 นักธรรมตรี นักธรรมโท
 นักธรรมเอก ไม่มีวุฒินักธรรม
๔. วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม
 ประโยค ๑ - ๒, ๒๕ ๓ เปรียญธรรม (๔ - ๖)
 เปรียญธรรม (๗ - ๙) ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม
๕. การศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี
 สูงกว่าปริญญาตรี

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง: ขอให้ท่านโปรดพิจารณาประเมินทัศนคติของท่านต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการตัดสินใจว่ารายการแต่ละข้อ ท่านมีความ
ต้องการอยู่ในระดับใด โดยการเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความเห็นของท่านมากที่สุด ตาม
เกณฑ์พิจารณา ดังนี้

- ๕ คะแนน หมายถึง มีความคิดเห็นระดับมากที่สุด
- ๔ คะแนน หมายถึง มีความคิดเห็นระดับมาก
- ๓ คะแนน หมายถึง มีความคิดเห็นระดับปานกลาง
- ๒ คะแนน หมายถึง มีความคิดเห็นระดับน้อย
- ๑ คะแนน หมายถึง มีความคิดเห็นระดับน้อยที่สุด

ข้อ	การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับปฏิบัติการ				
		๕	๔	๓	๒	๑
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑) ผู้ส่งสาร (Source)						
๑	พระสงฆ์มีแนวคิดและเทคนิคต่างๆในการแสดง เทศนา					
๒	พระสงฆ์มีพระสงฆ์มีน้ำเสียงที่ฉะฉาน ไพเราะ น่าฟัง					
๓	พระสงฆ์บุคลิกภาพที่ดี มีมารยาทดี วางตัว เหมาะสม					
๔	พระสงฆ์แสดงธรรมโดยชี้ให้อยู่ในหลักธรรมไม่ กระทบตนและผู้อื่น					
๕	พระสงฆ์แสดงธรรมรักษาเวลาและตรงตรงต่อ เวลา					
๒) สาร (Message)						
๑	พระสงฆ์แสดงธรรมได้อย่างถูกต้องแม่นยำโดย อ้างอิงพระไตรปิฎกหรือบาลีมารองรับ					
๒	พระสงฆ์แสดงธรรมโดยไม่บิดเบือนหลักคำสอน ในพระพุทธศาสนา					

ข้อ	การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับปฏิบัติการ				
		๕	๔	๓	๒	๑
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓	พระสงฆ์แนวทางในการแสดงธรรมเพื่อชักจูงให้ ผู้ฟังมีการประยุกต์นำหลักธรรมไปประพฤติ ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน					
๔	พระสงฆ์สามารถสร้างทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่ถูก ให้ผู้ฟังเชิญชวนผู้อื่นให้มาฟังธรรมมากขึ้น					
๕	พระสงฆ์สามารถบรรยายธรรมให้ข้อคิดคติ ธรรมทำให้บรรยายกาศสนุกสนาน ไม่เคร่งเครียด					

๓) สื่อ (Channel)						
๑	พระสงฆ์มีการแสดงธรรมทุกวันพระ/นักช้ตฤกษ์					
๒	พระสงฆ์มีการจัดโครงการเผยแพร่ศาสนธรรม ส่งเสริมศีลธรรมแก่เยาวชน นักเรียน และ พุทธศาสนิกชนที่สนใจ					
๓	พระสงฆ์มีการจัดทำต้นไม้พูดได้ โดยเขียนพุทธ สุภาษิต คติธรรมเป็นภาษาไทยและอังกฤษ สอนใจติดตามต้นไม้					

๔	พระสงฆ์จัดทำแผ่นพับ โบว์ชัวร์เพื่อ ประชาสัมพันธ์วัดหรือกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนา					
๕	พระสงฆ์มีแนวทางและวิธีการเผยแพร่โดยผ่าน ช่องทาง ยูทูปและเฟสบุ๊ก					
๔) ผู้รับสาร (Receiver)						
๑	มีการสำรวจมกาย วาจา ใจให้เรียบร้อย					
๒	ตั้งใจฟังธรรม อย่างเคารพ (ศีล)					
๓	พิจารณาฟังธรรมตามไตร่ตรอง (สมาธิ)					
๔	ปัญญาจากการฟังธรรมให้เกิดประโยชน์(ปัญญา)					
๕	นำไปประพฤติปฏิบัติและแนะนำผู้อื่นเพื่อสืบต่อ พระพุทธศาสนา					

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน
อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ส่วนที่ ๓ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑) ผู้สั่งสาร สามารถบรรยายธรรมได้อย่างชัดเจนและแสดงเหตุผลให้ชัดเจนแจ่มแจ้ง
ปัญหา อุปสรรค

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

๒) สาร สามารถแสดงให้อยู่ในหลักธรรมได้อย่างถูกต้องแม่นยำ
ปัญหา อุปสรรค

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

๓) สื่อ สามารถใช้สื่อทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการบรรยายธรรมทาง อินเทอร์เน็ต
Face Book You Tube

ปัญหา อุปสรรค

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

๔ ผู้รับสาร มีการสำรวมกาย วาจาใจ ให้สงบเรียบร้อยและตั้งใจฟังธรรมให้เกิดประโยชน์
สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติและแนะนำผู้อื่นเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา

ปัญหา อุปสรรค

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

ขออนุโมทนาทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

พระพัฒนธนพงศ์ สิริวิฑฒโน

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน
อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

นามผู้ให้สัมภาษณ์.....
ตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์.....
วันที่สัมภาษณ์.....
สถานที่สัมภาษณ์.....
สัมภาษณ์ บันทึกเสียง / จดบันทึก.....
หมายเหตุ.....

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไป ของรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์
อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำมาวิเคราะห์ และสรุปเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสงฆ์ อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒.๑ ท่านเห็นว่า ปัจจุบันรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภออุทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไรเมื่อพิจารณาตามรายด้านนี้

๑. ผู้ส่งสารสามารถบรรยายธรรมได้อย่างชัดเจนและแสดงเหตุผลให้ชัดเจนแจ่มแจ้ง
.....
.....
๒. สาร สามารถแสดงให้อยู่ในหลักธรรมได้อย่างถูกต้องแม่นยำ
.....
.....
๓. สื่อ สามารถใช้สื่อทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการบรรยายธรรมทาง อินเทอร์เน็ต Face Book
You Tube
.....
.....

๔. ผู้รับสาร มีการสำรวมกาย วาจาใจ ให้สงบเรียบร้อยและตั้งใจฟังธรรมให้เกิดประโยชน์สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติและแนะนำผู้อื่นเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา

.....
.....

๒.๒ ท่านเห็นว่า ปัญหา อุปสรรคใด ที่มีผลต่อรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาตามรายด้านดังนี้

๑. ผู้ส่งสาร

.....
.....

๒. สาร

.....
.....

๓. สื่อ

.....
.....

๔. ผู้รับสาร

.....
.....

๒.๓ ท่านมีข้อเสนอแนะที่สามารถใช้เป็นแนวทางรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสงฆ์ อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อย่างไร เมื่อพิจารณาตามรายด้านนี้

๑. ผู้ส่งสาร

.....
.....

๒. สาร

.....
.....

๓. สื่อ

.....
.....

๔. ผู้รับสาร

.....
.....

ขออนุโมทนาทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม
พระพัฒนธนพงศ์ สิริวิฑฒโน
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : พระพัฒนธนพงศ์ สุวฑฒโน (ภัทรพันธุ์)
: PhraPattanapong Suvaddhano (Pattaraphan)
- ว/ด/ป/เกิด** : วันศุกร์ที่ ๑๖ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๙
- ภูมิลำเนาที่เกิด** : ๒๕ หมู่ที่ ๕ นาก่วมใต้ ต.ชมพู อ.เมือง จ.ลำปาง
- การศึกษา** : พ.ศ. ๒๕๕๕ นักระรรมชั้นเอก
: พ.ศ. ๒๕๖๑ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) คณะสังคมศาสตร์
สาขาวิชา การจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ศึกษาดูงาน** : ศึกษาดูงานภายในประเทศ ณ อาคารรัฐสภา วันที่ ๑๑ กันยายน
๒๕๖๑
: ศึกษาดูงานต่างประเทศ วันวิสาขบูชาโลก ณ ประเทศเวียดนามเหนือ
ระหว่างวันที่ ๑๒-๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒
- อุปสมบท** : วัน ๓๐ เดือน กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๐
- สังกัดวัด** : วัดร่มโพธิ์ ๔ หมู่ ๙ ต.คานหาม อ.อุทัย จ.พระนครศรีอยุธยา
- ปีที่เข้าศึกษา** : พ.ศ. ๒๕๖๑
- ปีที่สำเร็จการศึกษา** : พ.ศ. ๒๕๖๓
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : วัดร่มโพธิ์ ต.คานหาม อ.อุทัย จ.พระนครศรีอยุธยา
- Email: Pattanapong5048@gmail.com